

✓ 1113  
3045

# Շնորհագրություն

Ինչ ինչ գործոց

հարստության և անհաճության արևելք-  
հարստության հարստության և անհաճության

Շնորհագրություն յանձնարարական  
ի ստիճակ. 1861.

Եւ յանձնարարական յանձնարարական 1852 Վերջ

Լոյս շնորհագրություն յանձնարարական  
ու յանձնարարական յանձնարարական 1861 Վերջ  
1901 Վերջարարական  
Բնական շնորհագրություն յանձնարարական

№ 3045 ձեռագրի արտոնագրեր



ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ ԻՆՁ-ԻՆՁ ԳՈՐԾՈՑ ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ՎԻՃԱԿԱԻՈՐ ԱՌԱՋՆՈՐԴԻ ՀԱՅՈՑ ԳԱՂԹԵԼՈՑ Ի ՏԱՅՍ

Խ Օ Ս Ա Կ Ի Յ Ա Ն Ձ Ի Ն Ք 1

- Կ. Եպս.—Կարապետ արքեպիսկոպոսն<sup>2</sup>, վիճակալոր առաջնորդն Հայոց Վրաստանի և<sup>3</sup> գաղթելոց ի Տայս: \*
- Գ. Վ.—Գևորգ վարդապետ, ծայրագույն փոքրավոր նորա:
- Հ. Ա.—Հարություն աղա Մութաֆյանց<sup>4</sup>, հարուստ վաճառական արզրուճցի<sup>5</sup> և այժմ բնակյալ ՚Սխալցխա<sup>6</sup>:
- Հ. Կ.—Տիրացու Հակոբ Կարենյան վարժապետ, ձեռնառն<sup>7</sup> փոքրավոր եպիսկոպոսին (զոր երբեմն գրեմք Հակո)<sup>8</sup>:
- Տ. Գ.<sup>9</sup>—Տիրացու Դավիթն<sup>10</sup>:
- Տ. Պ.<sup>11</sup>—Տիրացու Պետո:
- Մ.<sup>12</sup>—Մաթո:
- Տ.<sup>13</sup>—Տոնական:
- Ս.<sup>14</sup>—Սրբո<sup>15</sup>:
- Շ. Ա.<sup>16</sup>—Պարոն Շեկո<sup>17</sup>, ախոռապետ<sup>18</sup> նորա:
- Ս. Խ.—Պարոն Սեփո, խոնակիր նորա<sup>19</sup>:
- Հ. Տ.<sup>20</sup>—Պարոն Հարո, անտես նորա:

- Թ. Վ.—Թադևոս վարդապետ, նորընծա արեղա նորա:
- Ե. Վ.—Եփրեմ վարդապետ՝ անդամ Կոնստանտուրին<sup>1</sup> Թիֆլիզու:
- Տր. Մ.—Տեր Մարկոս քահանայն արզրուճցի<sup>2</sup>:
- Տր. Հ.—Տեր Հարություն ալաղ քահանա մահաեսի:
- Տր. Ա.—Տեր Ավետիք, անդամ Կոնստանտուրին:
- Մ. Չ.—Չկնապան Մելքոն<sup>3</sup>:
- Տր. Հ.—Տեր Հարություն<sup>4</sup>:
- Գ. Ու.<sup>5</sup>—Դերձկների ուստարաշին<sup>6</sup>:
- Գ. Տ. Հ.<sup>7</sup>—Դրիգոր Տեր Հովհաննեսյան<sup>8</sup>:
- Ե. Ա.—Երեմիա Արծրունի (որ երբեմն Ա. գրեմք)<sup>9</sup>:
- Ս. Ա.—Սուրմոն Արեսայումով<sup>10</sup>:
- Գ. Կ.—Գրբաց կին<sup>11</sup>:
- Ե.—Երեցփոխան—Թիֆլիսի Մեծ Բերդի եկեղեցու<sup>12</sup>:

1 A Խոսակից անձինք չիք: 2 B եպիսկոպոս: 3 A Վրաստանի չիք: B Վրաստանի և չիք: 4 B Մութատյան: 5 B արզրուճցի: 6 B և սա բնակիչ Ախալցխո: 7 A ձեռնառն: B ձեռնատուն: 8 A փակագրեմ չիք: 9 B Տ. Գ. չիք: 10 B Դավիթ նույնպես: 11 B Տ. Պ. չիք: 12 B Մ. չիք: 13 B Տ. չիք: 14 B Ս. չիք: 15 B Սրբո: 16 B Շ. Ա. չիք: 17 B Հեկո: 18 A ախոռապետ: 19 B ամբողջ սողը չիք: 20 B Հ. Տ. չիք: \* Կարծում ենք, որ պիեսի խորագրերը թեքի էպիսի լինել «Նկարագրաբիւմ ինչ-ինչ գործոց Կարապետ եպիսկոպոսի վիճակաւոր առաջնորդի հայոց Վրաստանի և գաղթելոց ի տայս»:

1 B Կոնստանտուրին: 2 B քահանա արզրուճցի: 3 B Մել. Չ.—Չկնապան Մելքո: 4 B սողը չիք: 5 B Գ. Ու. չիք: 6 B ուստարաշին: 7 B Գ. Տ. Հ.—չիք: 8 A Տողը չիք: 9 A Տողը չիք: 10 A Տողը չիք: 11 AB Տողը չիք: 12 AB Տողը չիք:



Ն Կ Ա Ր Ա Գ Ր Ո Ւ Թ Յ Ո Ւ Ն 1.

Կարապետ եպ.—(Ուրախ դիմօք և զը-  
ւարթ կերպարանօք հարցանէ).— Հն, Գևորգ  
վարդապետ, տեսա՞ր մի փոստայի Ղազարին:

Գևորգ վարդ.— Հրամներ ես, տեսն, սրբա-  
զան:

Կարապետ եպ.— Քեզի՞ բան մը չասան՞վ կամ  
ամենեկին հետն՞ չխոսացի՞ր<sup>1</sup>:

Գևորգ վարդ.— Ո՛չ, սրբազան:

Կարապետ եպ.— Թեև խոսացեր էիք՝ ան  
ի՞նչ պետք էր քեզի՞ բանի մը վերա՞ խո-  
րաթեր, երբ ամենեկին ինքն ալ չգիտեր,  
որովհետև աս<sup>2</sup> գրերս<sup>3</sup> կնքած բերավ: Գի-  
տե՞ս նոր համբալն՝ ինչ որ ինձ<sup>4</sup> գրեն կը  
աս գրերսով:

Գևորգ վարդ.— Ո՛չ, սրբազան, ես գեռու  
ոչ թե միայն փոստային գիր չեմ ստացած,  
նաև<sup>5</sup>, ինչպես դուք ասեք, Ղազարին ի՞նչ  
գիտեր, որ ինչ<sup>6</sup> ասեր ինձ:

Կարապետ եպ.— Ազնի համբավ մը ասեմ  
քեզի. Թիֆլիզու առաջնորդութիւնն մեզ  
են ավեր<sup>7</sup>, և Սիւնոթն ալ շնորհավորութեան  
թուղթ մը գրե կը<sup>8</sup> ինձ. ամեն<sup>9</sup> անդամ-  
ներն<sup>10</sup> ալ<sup>11</sup> ձեռք են քաշեր:

Գևորգ վարդ.— Ուրեմն աստիպ շնոր-  
հավոր անե, սրբազան. աչքերնիս լույս  
Ախալցխու<sup>12</sup> առաջնորդութիւնն սիւն են  
տվեր<sup>13</sup>:

Կարապետ եպ.— Դեռ ես հայտնի չէ, սր-  
գյակ, բայց ինչպես գրե կը Գևորգ վեհա-  
պետյանն, ան ալ մենք պետք է կառավա-  
րենք, և Թիֆլիզ<sup>14</sup> պետք է մեր աթոռա-  
նիսան ըլլա: Ա՛ռ, որդյակ, սո՛ւ, կարդա՛,  
որ ես ավելի լաւ հասկանամ, թեպէտ հա-  
րկանցորեն կարդացի ասոնց<sup>15</sup> քանի մը<sup>16</sup>  
գրութիւններն, բայց ուշս վրաս չէր (ծի-  
ծաղելով): Ասա՛՛ դահվա մը<sup>17</sup> ալ շինեն. տի-  
րացու Դավիթ, տիրացու Դավիթ, աղեկ,  
թանձր դահվա<sup>18</sup>, ասա՛, շինեն. շուտ ըլլա,  
շուտ: Գևորգ վարդապետ, նստե՛, նստե՛<sup>19</sup>,

որդյակ, սո՛ւ, կարդա՛: (Գէորգ վարդապետն  
ի ձեռս՝ առեալ դմի՛ ի բարեազրոցն<sup>20</sup> սկսէ<sup>21</sup>  
ընթեռնուլ):

«Վիճակաւոր առաջնորդին հայոց  
Ախալցխոյ<sup>22</sup> տեսն Կարապետ  
արքեպիսկոպոսի<sup>23</sup> և ասպետի<sup>24</sup>  
խնդալ ի տէր.

Ըստ յառաջադրութեան մերում՝ տեսն  
նախարարին՝ եկեղեցական<sup>25</sup> գործոց, վասն  
նշանակելոյ գործադնութիւն Ձեր վիճակա-  
ւոր առաջնորդ Հայոց վրաստանու, սլատիւ  
վարկաք ստանալ ՚ի նոցանէ զպատասխան<sup>26</sup>,  
որով յայտ առնէ և գհամաձայնութիւն իւր.  
ուստի և Սիւնոթոսն<sup>27</sup> Սրբոյ էջմիածնայ  
կամելով ծանուցանել Ձեզ, այսու յայտա-  
բարական նամակաւ<sup>28</sup> հարկադրէ զՁեզ, զի  
սրբան կարելին<sup>29</sup> է, փութով դնալ ի վիճակն  
Ձեր՝ վասն շարունակելոյ զպարտուպատշաճ  
կարգադրութիւնս<sup>30</sup> նոյն վիճակի:

Մնամք սրբազնութեան Ձերում՝  
Բարսեղ արքեպիսկոպոս անդամ Սիւն-  
ոթոսի.  
Յովսէփ արքեպիսկոպոս և<sup>31</sup> կաւալեր<sup>32</sup>.  
Ղուկաս արքեպիսկոպոս.  
Ստեփան արքեպիսկոպոս Կաշակեր-  
եան<sup>33</sup> Արարատեան.  
Պրօկուրոր Թ. Ղօրղանեանց<sup>34</sup>.  
Ատենաղպիւր Մ. Քարտաշեանց:

1836 զեկտ. 27  
ի Սուրբ էջմիածին<sup>35</sup>:

Կարապետ եպ.— Ասանկ էր մը գրած.  
ինչի՞ Բարսեղն, ստորագրելիս, «խոնարհ  
ծառայ» չէ գրեր, նե՞ տեմեք:

Գևորգ վարդ.— Սրբազան, անդամներն  
միշտ ասանկ ստորագրեն<sup>36</sup> կը:

1 B Գեղի: 2 B հյուրն: 3 B չի խոսացի՞ր: 4 A  
քեզ: 5 B վրա: 6 B սա: 7 B գրերս չիք: 8 B ինձ  
չիք: 9 B նույն: 10 B ինչ չիք: 11 B արգիւր: 12 B  
կոր: 13 A ամմեն: 14 B անդամքներով: 15 B ալ չիք:  
16 B Ախալցխայու: 17 B արգիւր: 18 B Թիֆլիզու: 19 B  
սա: 20 B ասոնք: 21 A մի: 22 B դայվա: 23 B դայվա:  
24 նստե չիք:

1 B ի ձեռս չիք: 2 B բարեազրույն: 3 B սկսի:  
4 B Ախալցխայու: 5 B արքեպիսկոպոսին: 6 B աս-  
պետին: 7 B հօգեօրական: 8 B զպատասխանիս: 9 A  
Սիւնոթոսն: B ի Սիւնոթոսն: 10 B նամակաւ: 11 B  
կարելի: 12 B կարգադրութիւն: 13 B և չիք: 14 A Կա-  
վալէր: 15 A Կաշակաբեան: 16 A Յ. Ղօրղանեանց: B  
Թ. Ողորկունեանց: 17 A 1836 զեկտ. 27. ի Սուրբ  
էջմիածին չիք: 18 B ստորագրին:



Կարապետ եպ.— Որդյակ, նե՞ զեմեք, շիմդի բըզ Թիֆլիզ առաջնորդը բղ<sup>1</sup>, այսուհետև բաներն առանկով<sup>2</sup> հառաջ չի քալեր, պետք է այլ ճանապարհ մը փնտռել:

(Տիրացուն բերէ գխահիւն<sup>3</sup>):

Գևորգ վարդ.— Ի հարկե, սրբազան, ամեն բանն ժամանակ ունի ուղղելու:

Կարապետ եպ.— Չէ, իմ ձագուկ, աս տեղն գիտես ում տեղն էք. աս ներսես եպիսկոպոսի նման մարդս մը տեղ<sup>4</sup> էք, սր ոչ թե սինոդականք<sup>5</sup>, այլ և յուրյանց կաթուղիկոսն այնրանից անանկ կվախնային<sup>6</sup>, որ ինչպես մկներն կատվիցն կամ թե, աղեկն ասել, գորտերն<sup>7</sup> չաղալիցն: Ա՛ս, ան, կարգն աս գիրն, տեսնեմք<sup>8</sup> աս լրբազանն<sup>9</sup> ինչ գրե կը:

(Գէորգ վարդապետն սկսէ ընթեռնուլ).

«Սրբազան հայր Կարապետ արքեպիսկոպոսի, սիրեցելոյ մերոյ<sup>10</sup>, ի տէր սղջոյն.

Ըստ հրամանի նախարարի եկեղեցական<sup>11</sup> գործոց, այսօր պատիւ վարկաք և սինոդականքն<sup>12</sup> Սրբոյ Աթոռոյս ծանուցանել սրբազնութեան Ձերում, զի նշանակեալ է զՁեզ վիճակաւոր առաջնորդ վրաստանու, ըստ բաղձանաց Ձերոց. սուտի և յուսամ, զի և<sup>13</sup> դուք, ըստ խոստմանց Ձերոց, վասն անշափ աշխատանաց մերոց, առաքեսցիք աս մեզ փութանակի զխոստացեալ դումարն՝ երկուհարիւր յիսուն (250) ոսկին Հոլանդիոյ<sup>14</sup>, Գիտէ տէր, թէ որքան սուտ-ըզորդ եմ խօսացեալ<sup>15</sup> առաջի կաթուղիկոսին, մինչև ի նմանէ ևս զգիր մի առանձին առեալ եմ առ Բ. Բ.: Եւ բաց ՚ի սմանէ, զիտէ՞ք, թէ որպիսի գաղանք էին բացեալ զբերանն<sup>16</sup> իւրեանց՝ վասն այսպիսի վիճակի, սակայն ևս, զամէնն ի բաց հերքեալ:

<sup>1</sup> B նե՞ տեմեք, շիմտի պիզ Թիֆլիզ առաջնորդի բզ (ինչ ասել է. հիմի մենք Թիֆլիզի առաջնորդն ենք): <sup>2</sup> B առանկով չիք: <sup>3</sup> B գահիւն: <sup>4</sup> B տեղ մը: <sup>5</sup> A սինոթականք: <sup>6</sup> B կը վախնային: <sup>7</sup> B գորտն: <sup>8</sup> B տեսնենք: <sup>9</sup> B սրբազանն: <sup>10</sup> B մեր: <sup>11</sup> B հոգևորական: <sup>12</sup> BA սինոդականքն: <sup>13</sup> B և չիք: <sup>14</sup> A Հոլլանդիոյ: <sup>15</sup> B խոսացել: <sup>16</sup> B գրեբանս:

զՁեզ միայն ևսու նշանակել: Չայս միայն խնդրեմ. պահել աս Ձեզ ծածկարար, զի վասն երբորդ մասին դումարիս<sup>1</sup> խոստացելոյ ի Ձէնջ, պարտ եմ զՁազաց մի գնել յերեան և պարզեել որդւոյ եղբօր կաթուղիկոսին կամ թէ զայդի մի: Ուստի խնդրեմ զարձեալ<sup>2</sup>, շուտով առաքել, զի մի խայտառակ եղէց առաջի նոցա: Ահա, զայս իմանալով, դուք Ձեզէն լերուք զատուոր, թէ որքան ունի մնալ ինձ վասն այսքան նեղութեանց իմոց:

Մնամ միշտ խոնարհ ծառայ սրբազնութեան Ձերում Յովսէփ արքեպիսկոպոս Մարուքեան և կաւալեր:

1836, դեկտ. 27.  
Ի Ս. էջմիածինս:

Կարապետ եպ.— Նայե, նայե, ինչպիսի գիր գրե կը. 250 ոսկին<sup>3</sup> համ բախամով, համ տառերով նշանակե կը. կարծես թե... թեմեսուք գրե կոր...<sup>4</sup> շուն շան սրդին ինչպես համարձակություն բանեցնե կոր, թե քանի գաղանք էին բացյալ<sup>5</sup> գրեբանս յուրյանց, իբր թե ևս ալ գաղան մը եմ... շուն շան սրդին խայտառակություն մը սեպի կոր Թովմաս Թեումյանի համար այդի մը չառնելն, բայց պատիվ համարե կոր<sup>6</sup> ասպիսի անխրավ կաշառք վեր առնելն: Ա՛ս, ան կարգա:

(Գէորգ վարդապետն սկսէ ընթեռնուլ).

«Բարձր Սրբազան Հայր, ամենաողորմած<sup>7</sup> տէր.

Մեծաւ ջերմեռանդութեամբ համբուրելով զսրբութիւն աջոյ սրբազնութեան Ձերում, յուսամ՝ ցժամանել զբոյս՝ սղջ և առողջ լիջիք: Պատիւ վարկայ համատօս գրութեամբ շնորհաւորել զվիճակաւոր առաջնորդութիւն Ձեր ի Թիֆլիզ, վասնորոյ և ի բազում ժամանակաց հեռէ հեռամուտ լեալ, հազիւ կարողացաք<sup>8</sup> բերել ի ձեռս: Սրբա-

<sup>1</sup> B դումարին: <sup>2</sup> B խնդրեմ, զարձեալ խնդրեմ: <sup>3</sup> B ոսկի: <sup>4</sup> B կը: <sup>5</sup> B բացեալ էին: <sup>6</sup> B այսուհետև նախադասությունն ընդհատված է մինչև հաջորդ նախադասության վերջը (կարգա): <sup>7</sup> B օղորմած: <sup>8</sup> A կարողացանք:



զան, երդնում ի սուրբ օծեալ աջն Ձեր, թէ  
անալրանայ տարին, յորս շարունակեալ եմք  
զրել միմեանց՝ վասն այսր առարկայի, չէ  
մնացեալ անգամ Սինոդի՝ կամ գիւննա-  
զոյի կամ գրազի, որոց չիցեմ աղերսեալ  
վասն այսր: Ինչեկիցէ, թէպէտ ըստ բաւակա-  
նին կրեցաք զաշխատութիւն, այլ այսու-  
ամենայնիւ, սղորմութեամբն աստուծոյ,  
վերջն բարի եղև:

Արքայան, աւելորդ համարիմ վերստին  
ի միտս բերել Ձեզ զհաղար հինգհարիւր  
մանէթն, վասնորոյ համարեա թէ ստորա-  
զրութեամբ իմով և եղբօր իմոյ մուրհակք<sup>2</sup>  
եմք աուեալ երկուց անձանց, այսինքն նո-  
րին վեհապետութեանն և Բարսեղ եպիսկո-  
պոսին, թէպէտ և չկամէի զանունս նոցա  
նշանակել, զի և այլն և այլն և այլն: Ի հարկէ,  
զայսքան՝ աշխատանս՝ մեր շունիք թողու  
առանց վարձուց: Ձայս ևս խնդրեմ ի յուշ  
բերել անուանակցի իմում հայր Գէորգ  
արժանապատիւ վարդապետին, որ ունի  
մնալ յԱխալցխայ՝ ՚ի տեղի Ձեր, զի շմո-  
սացի յիւրմէ կողմանէ զաջահամբոյրն մեր  
առաքել:

Մնամ բարձր սրբազնութեան Ձերում  
կատարեալ հպատակութեամբ խոնարհ  
ծառայ՝ Գէորգ վարդապետ Վեհապետ-  
եան աշտարակեցի:

1836. զեկտ. 27  
Ի Սուրբ Աթոսն:

Կարապետ.— Ազգում<sup>8</sup>, աս շուն շան որդի-  
քն զազանի լման՝ հարձակվին կը մարդս  
վրա, ևնիչարիքն<sup>10</sup> ասոնց վրա լավ էին:  
Պիղծ շան սրզին զրե կը ավելորդ համարիմ  
և թե 1500 մանեթի համար թեմեաւք մը  
եմ տված և թե ինձ համար ալ պարզե մը  
ավելորդարար խափրե, և հետո թե Գեորգ  
վարդապետին ասա, ան ալ ինձ համար  
խափրելն շմոտանա. անանկ մտածե կըր  
1500 մանեթն ստացավ, մնաց մյուս պար-  
զեներն... Ա՛ս, ան, ան կարգա, տեսնենք,  
ան ինչ հաշա կըր:

1 A սինոթի: 2 A մուրհակ: 3 B այսքան: 4 B աշ-  
խատանս: 5 B վարձուց չիք, նրա փոխարեն՝ բազ-  
մակեա: 6 յԱխալցխայ: 7 B խոնարհ ծառայ չիք:  
8 B Ատամ: 9 B նման: 10 B եկեղեցիքն:

(Գէորգ վարդապետն սկսէ ընթեռնուլ).  
«Բարձր սրբազան հոգևոր հօր իմում  
Կարապետի արքեպիսկոպոսի  
սրբոյ՝ աջոյն ջերմեանեզ սրախ համբոյր.

Արքայան, գիտեմ, շատը դրած կլինեն<sup>2</sup>  
Ձեզ: Ես, աշխարհական գոյով, ուզում եմ  
մին բառով ասել, թե շնորհավոր լինի, սրով-  
հեռե փոշտի ժամանակն անց է կենում և  
ևս ժամանակ չունեմ շատ<sup>3</sup> մտածելս և գրոց<sup>4</sup>  
զրելս, միայն շմոտանաք իմ աջահամ-  
բոյրն: Ամենիցն՝ ավելի հարկավորն, կա-  
րող եմ համարձակ ասել, իմն է, որովհետե  
Ձեզանե ծածուկ չէ, որ նախ՝ մեծ զերդաս-  
տանի տեր եմ, նոցա պահել<sup>6</sup> պետք է, երկ-  
բարդ՝ որ ձեռնբաց<sup>7</sup> մի<sup>8</sup> մարդ եմ ես. վար-  
դապետ չեմ, որ ժողովեմ՝ պահեմ: Պրոկու-  
րորն յուրն ձեռաց առավ, բայց ևս, տեսաք<sup>9</sup>  
ինչ քաղաքավարություն արի, որ մինչև  
ցայսօր ոչինչ չզրեցի Ձեզ այս մասին. և  
հալատացե՛ք, եթե Ձեզ համար չկարողա-  
նայի<sup>10</sup> մին բան շինել ամենեին, ես<sup>11</sup> չէի  
էլ ուզել: Ամենից իմ բնությունն հայանի է,  
որ եթե մի մարդս համար մին<sup>12</sup> բան չկա-  
տարեմ, երբեք ևս նրանից<sup>13</sup> աջահամբոյր  
պահանջող չեմ: Ուրեմն հույս ունեմ, որ իմ  
մարդավարության փոխարենն զուք ևս  
պետք է անեք, եթե<sup>14</sup> ոչ՝ Ձեր սուրբ կամքն  
է: Աստուծով Թիֆլիզու վիճակավոր առաջ-  
նորդության աթոսն շատ թեթե է: Ինչպես  
սա էնտեղաց եկավ՝ կաթողիկոս ձեռնադրե-  
ցավ, նույնպես էլ սրան<sup>15</sup> շուտ կթողենք<sup>16</sup>  
և Ձեզ ևս, շնորհօք աստուծո, սորա տեղն  
կը դնենք. և այն ժամանակ<sup>17</sup> իմ ծառա-  
յությունն Ձեզ ավելի լավ հայանի կը լինի  
և այլն և այլն և այլն: Միայն իմ 100 ոս-  
կին շուտ<sup>18</sup> զրկեք, շմոտանաք:

Մնամ խոնարհ ծառայ բարձր սրբազ-  
նութեան Ձերում՝  
Մկրտիչ Քարտաշով<sup>19</sup>:

1936 թիւ. զեկ 27.  
Եկեղեցիքն:

1 B սուրբ: 2 B կը լինեն: 3 B շատ ժամանակ  
չունեմ: 4 B գրոց չիք: 5 B Ամենից: 6 B պահելն: 7  
B ձեռնբաց: 8 B մի չիք: 9 Այստեղից B-ն ունի հե-  
տեալ զաստիճարությունը. ոչինչ չզրեցի Ձեզ մինչև  
ցայսօր և ինչ քաղաքավարություն արի, հալատացեք:  
10 B չիկարողանայի: 11 B և ես: 12 B մի: 13 B նո-  
րանից: 14 A թե: 15 A սրան էլ: 16 B կու թողենք:  
17 B ժամանակն: 18 B շուտով: 19 B Քարտաշեան:



Կարապետ եպ. — Առ մյուս անգամ կարգա, աղեկ չհասկցա<sup>1</sup>:

(Գէորգ վարդապետն կրկնէ, և ապա՝ առ Կարապետ եպիսկոպոսն). Ես անանկ կարծեցի, թե գրե կոր կաթուղիկոսին թաղենք կոր, քեզ ալ՝ անոր վերա պետք է թաղենք, բայց անանկ չի գրեր: Ասոր 100 ոսկին, պետք է բան մը շինենք, շուտով խաղբենք, սրովհետեւ, կարծեմ, սա պարտք ալ ունի և մեծ մսխ<sup>2</sup> ալ ունի. սորանն<sup>3</sup> ամենից հարկավոր է:

Պետրոս վարդ. — Հրամայեք ևս<sup>4</sup>, սրբազան, Պրոկուրորին և ասոր տալն ճշմարիտ հարկավոր են, սրոկուրորին տված ենք... բայց ասորն<sup>5</sup>՝ ալ պետք է տանք՝ ինչքան<sup>6</sup> խոտացեր ենք: Փամանակավ աս<sup>7</sup> երկուքն ալ<sup>8</sup> մեզ շատ մեծ-մեծ ծառայություններ կարող են անել:

Կարապետ եպ. — Աղամ<sup>9</sup>, ամենն ալ շուն շան սրղիք են, ինչ կես<sup>10</sup>, ամեն<sup>11</sup> բանն<sup>12</sup> ան գազան եպիսկոպոսների ձեռաց մեջն է, որք ողորմելի եփրեմ կաթուղիկոսի<sup>13</sup> բերանինն բարձ մը խոթեցին, թե պետք է անպատճառ սա գրիս վրա ձեռք քաշեա, թե՛ ևս հրաժարվեմ կը կաթուղիկոսական աթոռեն. ապա թե ոչ, ահա<sup>14</sup>, սա բարձովն քեզ կը խեղդենք<sup>15</sup>, վասնորո հանգուցյալն, անճար մնալով, ձեռք էք քաշելք ան գրին վերա, որ և Կարբեցին ան հրաժարական գրովն 10-ից ց 15 հազար<sup>16</sup> ոսկի ալ մխտեց և կաթուղիկոս օժվեցավ:

Պետրոս վարդ. — Սրբազան, աստուծով մի օր ալ Կարբեցվույն<sup>17</sup> կանենն այլք. ամի, թե որ ան<sup>18</sup> գազան եպիսկոպոսներն մեր կողմն ձգել կարողանայինք<sup>19</sup>, սա բանս հառաջ տանելու համար, աղեկ բան մը կը լիներ, մանավանդ ասանկ փուշն պետք է մարդո այլոց ձեռք քաղել:

Կարապետ եպ. — Աղեկ խորհուրդ մը<sup>20</sup> է, բայց ան<sup>21</sup> ժամանակն այլ բան մըն<sup>22</sup> էք,

սա ժամանակն այլ բան մըն է. միայն՝ խոհեմութեամբ ժամանակ ընտրելը<sup>1</sup>, շատ փող ունենալն<sup>2</sup> և մարդույս<sup>3</sup> լաւ անունը<sup>4</sup>. Ինչ տեղ ա՛ս երեք բանը<sup>5</sup> կմիանան<sup>6</sup>, հոն չկարծած բաներն կըլլան:

Պետրոս վարդ. — Սրբազան, երեքն ալ ունինք<sup>7</sup>, մանավանդ ստակ<sup>8</sup> փարան, որ ժողովեր<sup>9</sup> ենք, թե՛ սե օրը հարկավոր ամենք: Ինձի<sup>10</sup> քանի մը հազար ոսկի տուր՝ մինչև մին ամիս՝ Կարբեցվույն<sup>11</sup> բարձով կամ գեղով սպանել տամ. և Ձեզ կաթուղիկոս օժել տամ:

Կարապետ եպ. — Չաղուկս, ինչ հարկավոր է ատանկ բաներն անել, երբ միամիտ ենք թե, եթե Կարբեցին ասոր-վաղն մեռանի<sup>12</sup> նե, ինձանից բաշխա ալ ս՛վ կա արժանի կաթուղիկոսության<sup>13</sup> աթոռին, մանավանդ եթե բանն փողի ընկնի, ս՛վ կա ինձ նման հարուստ, որ կարողանա ամեն տեղ, ուր որ հարկավոր է, մսխել՝ մինին երկու: Բաց ի սմանե, այժմ, որ Թիֆլիզ կերթանք և եթե ան տեղ ալ իշխանների սիրան շահենք, միամիտ կացիր, որ պետք է կաթուղիկոս ըլլամ. ևս առավել, գիտեն. այսօր կաթուղիկոսությունն Թիֆլիզու իշխանաց ձեռքին<sup>14</sup> է:

Պետրոս վարդ. — Թեպետ սա ասպես է, բայց սա ալ կա, թե քով ոք ճանաչէ դմարդիկ, խրատի, չյուսալ<sup>15</sup> ի նոսա՞. վասնորո ուղու՞մ և՛ մին օր հառաջ ևս ալ վեհապետյան ստորադրել<sup>16</sup>. թե հազար<sup>17</sup> ոսկի տամ կերակուր եփողին կամ խահվա<sup>18</sup> շինողին, Կարբեցվո հարը-մարը կանի՞մեմ, և թե քանի մը հազար ոսկի ալ ասոր-անոր տամ նե, կը տեսնանք քանի մը ամիս<sup>19</sup> չի քաշել, դուք ալ<sup>20</sup> կաթուղիկոս կգած:

Կարապետ եպ. — Ասոր վրա առանձին ժամանակ մը պետք է գտնել՝ աղեկ խորհելու<sup>21</sup>: Ա՛ռ, սա գիրս<sup>22</sup> կարդա, տեսնենք սա առջի անգամս ինչ կուզե տեղ:

(Գէորգ վարդապետն ընթեռնու.)

<sup>1</sup> B չհասկրցա: <sup>2</sup> B մրսխ: <sup>3</sup> B սրան: <sup>4</sup> A չբամերս: <sup>5</sup> B սրանն: <sup>6</sup> A ինչքան չիք: <sup>7</sup> B այս: <sup>8</sup> A ալ չիք: <sup>9</sup> B Ատամ: <sup>10</sup> B կրտս: <sup>11</sup> B ում: <sup>12</sup> B բանը: <sup>13</sup> A կաթուղիկոսին: <sup>14</sup> B ահա չիք: <sup>15</sup> B կը խեխանք: <sup>16</sup> B ասոր կամ ասանը չիք հազար: <sup>17</sup> B. Կարբեցուն: <sup>18</sup> B. աս: <sup>19</sup> A կարողանանք: <sup>20</sup> B մն: <sup>21</sup> B այն: <sup>22</sup> B մըն:

<sup>1</sup> B ընտրելն: <sup>2</sup> B ունենալը: <sup>3</sup> B մարդու: <sup>4</sup> B անուն է: <sup>5</sup> B բանն: <sup>6</sup> B կը միանան: <sup>7</sup> A ունիք: <sup>8</sup> B սղխտակ: <sup>9</sup> B ժողովեր: <sup>10</sup> B ինձի: <sup>11</sup> B Կարբեցուն: <sup>12</sup> B մեռնի: <sup>13</sup> B կաթուղիկոսի: <sup>14</sup> B ձեռքն: <sup>15</sup> A չնոսալ: <sup>16</sup> A ստորադրվիմ: <sup>17</sup> A 100: <sup>18</sup> B զահվա: <sup>19</sup> B. քանի ամիս մը: <sup>20</sup> A ալ չիք: <sup>21</sup> B Խորաթիլու: <sup>22</sup> B գիրք:



«Բարձր սրբազան Կարապետ արքեպիսկոպոսի<sup>1</sup>, ի սուրբ սրտէ սիրեցեալ եղբօր մերում<sup>2</sup>, ողջոյն.

Ի հարկէ, նախքան զընթեռնուլ Ձեր դայս մեր զիր<sup>3</sup>, ունիք ընկալնուլ<sup>4</sup> զուր առաջնորդութեան Ձերոյ ի Թիֆլիզ՝ ի գրութենէ Սիւնհոգոսին, ուստի աւելորդ համարիմ դայսմ առարկայէ երկարաբանել. միայն պատճառ կարճառօտ գրութեան իմոյ էր. նախ՝ շնորհաւորել Ձեզ զայգպիսի արդիւնաւոր առաջնորդութիւն Ձեր և ապա՝ ի միտ բերել սուրբ եղբայրութեան Ձերում զքանի մի գրութիւնս Ձեր, որ յաղագս այսր վիճակի էին, ընդ որս և զխոստացեալս<sup>5</sup> ի նոսա ի Ձէնջ<sup>6</sup> զերեք<sup>7</sup> հարիւր ոսկին...

Գիտէք-զիտարդ խոչընդոսն էին ինձ անգամք Սինօթի<sup>8</sup>, մանաւանդ զի և ամենեքեան համբարձեալ էին զզլուխս իւրեանց վասն այսր վիճակի, Թէպէտ և յոյս նոցա ոչնչացաւ<sup>9</sup> տեսեալ զանմիաբանութիւն իմ՝ ի խորհուրդս նոցա: Սրբազան եղբայր, խնդրեմ զառաքել այսր գումարի այնպէս արասջիք, զի մի ոք ի միաբանից իմասցի կամ թէ լաւ ևս է առաքել ձեռամբ հայրենակցաց՝ ձերոց<sup>10</sup> զիւմբեցուց<sup>11</sup>, որք մերձ զսլով յԱթոսն կարող են ձեռամբ ուրումն հաւատարիմ գացողի<sup>12</sup> յԱթոսն ծածկարար յանձնել մեզ: Ձհասանել Ձեր ի Թիֆլիզ, ի հարկէ, ծանուցանելուց էք մեզ և նոյնպէս թէ պատահեսցէն անդ զժուար գործք, յորոց կարողասջիք քաղել զարդիւնս (որ է աղբիւր ամենայն հարստութեան յառաջնորդութիւնսն<sup>13</sup>): Ես ևս ըստ գրութեան Ձերում փոքու ինչ<sup>14</sup> արդեամբ կատարեցից ի Սիւնհոգոսի. առ այս լերուք<sup>15</sup> միամիտ և յուսացեալ միշտ, զի եմ՝ ի սրտէ բարեացկամ եղբայր Ձերզ սրբազնութեան՝

Բարսեղ արքեպիսկոպոս,  
անգամ Սինօթի<sup>16</sup>:

Կարապետ եպ. — Գեորգ վարդապետ, ասոր բերանն բան մը պետք է ձգել<sup>17</sup>, սրովհետև

շատ հեղ մեզ հարկավոր կըլլա առ Թեպետ ինքը՝ շատ խելացի չէ, բայց ան անխելացությամբն<sup>1</sup> կարող է մեզ ծառայություններ ընել. վասնորս անպատճառ ասոր զիր մը զրենք զանազան դատարի<sup>2</sup> հույս տալով: Հա, առ, գառնուկս, առ, տեսնենք, թե Ստեփան Կաշակերն ինչ կուզե: Հայ, շուն շան որդին, առ ալ յուրյան մարդս մը տեղ սեպե, առ ալ կուզե մեզմե բան մը խել:

(Գեորգ վարդապետ սկսէ ընթեռնուլ).

«Բարձր սրբազան Կարապետ արքեպիսկոպոսի Սրբոյ աջոյն համբոյր խոնարհական.

Սրբազնասուրբ հայր, երեք աւուրբք յառաջ, ստացաք զհրաման ի<sup>4</sup> նախարարէն<sup>5</sup> եկեղեցական գործոց, նշանակել զսրբազանութիւն Ձեր վիճակաւոր առաջնորդ Վրաստանու, վասնորոյ և երեկն, սրպես հարկն էր, զրեցաւ ի Սիւնհոգոսի յայտարարական նամակ առ ձեզ, որում և ամենայն սինօթականքս<sup>6</sup> ստորագրեցաք. այլ այսու<sup>7</sup> ծաներուք, զի յայսմ իսկ պահու, ի կէս զիշերի, հասան յականջս<sup>8</sup> իմ՝ ի լրակս տիրացուաց և զբարագրաց ոմանց, զորս ունեմ շահեալ առ անգամս Սիւնհոգոսի և յայլ հարկաւոր տեղիս, իրր թէ ոմանք չար և չիք հոգիք զրեալ են առ սրբազնութիւն Ձեր, զի առաքեսջիք առ նոսա զզրամս ի պարզե, իրր՝ ի<sup>9</sup> փոխարէն աշխատանաց նոցա, վասն առաջնորդութեան Ձերոյ:

Սրբազան հայր, ի հարկէ, անյայտ չէ ի Ձէնջ առածն, թէ՛ իմն և քոյն է՛ն աղբիւր երկպառակութեանց և կոուոց<sup>10</sup>: Մեք ի վաղուց ժամանակաց հետէ, զմիմեանս ճանաչելով, մինչև ցայսօր չէ լեալ<sup>11</sup> ի մէջ մեր իմն և քոյն, ուստի և շաղկապն սիրոյ մերոյ այսպէս սուրբ և անխախտելի մնացեալ է մինչև ցայսօր և շնորհօք հոգւոյն սրբոյ, տեսցէ մինչև յաւիտեանս<sup>12</sup>:

Սրբազնասուրբ հայր, զիտէք, զի ամէն<sup>13</sup> սք քրիստոնեայ պարտ է երկնջիլ<sup>14</sup> յաս-

<sup>1</sup> B արքեպիսկոպոս: <sup>2</sup> B իմոյ: <sup>3</sup> B զիր մեր: <sup>4</sup> B ընկալելու: <sup>5</sup> B զխոստացեալ: <sup>6</sup> B ի Ձէնջ չիք: <sup>7</sup> B երեք: <sup>8</sup> B Սինօթի: <sup>9</sup> B ոչնչացան: <sup>10</sup> B մերոց: <sup>11</sup> A գումբեցուց: <sup>12</sup> B գնացողի: <sup>13</sup> B յառաջնորդութեան: <sup>14</sup> B ինչ չիք: <sup>15</sup> B լերուք չիք: <sup>1</sup> B Սինօթի: <sup>17</sup> B ձգելի:

<sup>1</sup> B. ինքն: <sup>2</sup> A ան խելացությունով: <sup>3</sup> B տեսակ: <sup>4</sup> B ի չիք: <sup>5</sup> B նախարարին: <sup>6</sup> B սինոդականքս: <sup>7</sup> A այսու չիք: <sup>8</sup> A հականջս: B յականջս: <sup>9</sup> B ի չիք: <sup>10</sup> B կուուաց: <sup>11</sup> B եղեալ: <sup>12</sup> B յաւիտեանս: <sup>13</sup> A ամէն չիք: <sup>14</sup> B երկնջիլ:



տուծոյ և յետ աստուծոյ երկնչիլ<sup>1</sup> առաւելապէս յայնմանէ, որ չերկնչի ի նմանէ: Ահա այժմեան միաբանք աթոսոյս ևն ի նոցանէ, որք չերկնչին<sup>2</sup> յաստուծոյ, զի պաշտօնն<sup>3</sup> իւրեանց մոռացեալ, կոտորակն զոգոսմելի ժողովուրդն<sup>4</sup> և զմիմեանս ևս առանց խղճմտանաց, զհոգևորական անունն<sup>5</sup> կրեն, բայց ևս չեն արժանի անուան<sup>6</sup> խողի: Այժմեան գլուխն եկեղեցւոյ սրբոյ, զոր անուանեմք<sup>7</sup> կաթուղիկոս, չէ՛ կաթուղիկոս, այլ՝ զայթակողոս<sup>8</sup>, եպիսկոպոսք չեն եպիսկոպոսք, այլ՝ եպիկորոսք<sup>9</sup>, ոչ վարդապետք<sup>10</sup> այլ՝ վատապէտք<sup>11</sup>, միանգամայն ամենայն վանականք զարուս<sup>12</sup> ևն վանականք՝ խղճալի ազգին մերոյ:

Ինչեկեցէ, քանի մի առդուք արժան համարիմ զգուշացուցանել զՁեզ, զի ընթերցեալ զգրութիւնն<sup>13</sup> միաբանից՝ զեջիք ի ներքոյ թաղիքի, մի ումեք փարայ և եթ առաքելով, զի թէ ի սկզբանն այսպիսի եղանակաւ վարել բարեհաճեալիք ընդ սոսա, զկնի քանի մի ամսոց անհնար<sup>14</sup> է մնալ Ձեզ ի վիճակի Ձերում: Թէպէտ իւրաքանչիւր ոք կամի այժմ զինքն պատկերացուցանել բարեկամ և կատարող գործոց Ձերոց, սակայն սուտ է, ամենայն<sup>15</sup> խորամանկ, քսու, խարերայք և փաստակար վարուք իւրեանց թշնամիք էին և ևնն սրբազնութեան<sup>16</sup> Ձերում<sup>17</sup>, մինչ ցայն ատիճան, զի իւրաքանչիւրն ցանկայր ի սրտի իւրում, զիարդ և իցէ եղանակաւ, յինքն դրաւել զառաջնորդութեան վիճակն Ձեր, այլ այժմ տեսեալ զի սչինչ<sup>18</sup> կարողացան շահիլ, վասնորոյ կամին վերին երեսօք շոգումել և զբոսել<sup>19</sup> զՁեզ, և քաղաքավարութեամբ ևս<sup>20</sup> զինքեանս բարեկամ ձեացուցանելով, կթել ի Ձէնջ զսպիտակն<sup>21</sup> դրամ: Կարելի է կարծիցէք, թէ այս գրութիւն իմ մարդահաճութիւն իցէ կամ ստութիւն, այլ լերուք միամիտ, զի ճշմարտութիւնն

նուսկ յետոյ<sup>1</sup> թափանցեալ ի լոյս ելանելոց է ի հաստատութիւն հինաւորց սերտ<sup>2</sup> բարեկամութեան մերոյ:

Այժմեան ներգործութիւնք Սիւնհոգոսի ևս<sup>3</sup> ըստ ամենայնի խառնփնթոր ևն. ամեն ոք կամի զինքն փարթամացուցանել կեղեքմամբ, յափշտակութեամբ և կաշառութեամբ<sup>4</sup>: Իւրաքանչիւր փոքրաւոր և ձեռնասուռն զայթակողոսին զատէ՛, վճռահատէ՛, պարզեէ և առնու՛ իբրև զինքնազուխ ոք: Աստուծով զամենայն սրպիսութիւն<sup>5</sup> տեղւոյս առաւել և մի ըստ միտջէ հանգամանօք ի հասանել Ձեր ի Թիֆլիզ<sup>6</sup> հազարեցից սրբազնութեան Ձերում, միմիայն խնդրեմ՝ յընթեանուլ Ձեր զայս իմ գրութիւն՝ պատաստելի՛ խոկոյն և ընկենուլ<sup>8</sup> ի հուր, զի մի անկցի յապագայս<sup>9</sup> ի ձեռս ոմանց ընտանի թշնամեաց:

Ներկեցէք, զի շունիմ զժամանակ երկար զրելոյ, ժամանակ փոստայի<sup>10</sup> անցանէ. միայն եթէ զքանի մի հարիւր սակի առաքեալիք առ իս, կարող եմ այնու աւելի ևս լաւ եղանակաւ շահել զլրտեսս, որք կարող են արդիւնաւորիլ<sup>11</sup> սրբազնութեան Ձերում զմեծամեծ<sup>12</sup> վաստակս:

Ե՛մ և մնամ բարձր սրբազնութեան Ձերում յարժամ խոնարհ ծառայ Ստեփան եպիսկոպոս Կաշակերեան<sup>13</sup> Աբարատեանց<sup>14</sup> և ասպետս:

Կարապետ եպ. — Տես, Գևորգ վարդապետ, քեզ քանի՛ քանի՛ հեղ<sup>15</sup> ասած եմ, թե՛ Աթոսու՜մն<sup>16</sup> օրինավոր հոգևորական մի<sup>17</sup> չկա, որ նախանձ<sup>18</sup> հասարակ օգտի՛ սեր առ հայրենիս, աղնվական նախանձափորություն փառաց և համեստություն յուր ատիճանի կամ կոզմանն<sup>19</sup> համեմատ ունենա. և կարող եմ ասել համարձակ<sup>20</sup> թե չի պետք է ալ ըլլա, որքան որ մեր ազգի հոգևորականներ աննշան ազգից հառաջ կը գան: Լավ իմացիր<sup>21</sup>, որ սչ մինի արշունն հստակ չէ, շատի հարը մարն<sup>22</sup> ալ հայտնի չէ,

1 B երկնչելի: 2 B չերկնչեն: 3 A պաշտօն: 4 B ժողովուրդս: 5 B անունն: 6 B անուանն: 7 B անուանի: 8 B զայթակողոս: 9 B եպիկորոսք: 10 B վարդապետ: 11 B վատապէտք: 12 B տեղիս: 13 B գրութիւն: 14 B անհնարին: 15 B ամենեին: 16 B սրբազնութեանդ: 17 B Ձերում չիք: 18 B գոչինչ: 19 B զբոսել: 20 B և: 21 B և զսպիտակն:

1 A ուրեմն: 2 A սիրտ: 3 A և: 4 A կաշառակործութեամբ: 5 B սրպիսութիւնն: 6 B Տիֆլիզ: 7 B պատասել: 8 A ընկենուլ: 9 B յապայտ: 10 B փոշտի: 11 B արդիւնաւորել: 12 B զմեծապէս: 13 A Կաշակերեան: B Կալակերեան: 14 B Աբարատեան: 15 B հեղ մը: 16 B Աթոսն: 17 B մը: 18 A նախանց: 19 B կոզման: 20 A համարյալ: 21 A իմացի: 22 A մարն:



անոր համար ալ բնութիւնն խառն է՝ յուրյանց բարքն չարութեամբ և ամեն կերպ կերպ ախտալուք ասականված է: Նայե՛, ինչ խարերայութեան, կեղծավորութեան, ավագակութեան, յրբութեան ասեա՛ զոցա մեջն կը գտնվի<sup>2</sup>: Աս ի՞նչ են, ի՞նչ գրութեաններ են, կարելի է մը այսքան գրութեանից բարի օրինակ մը սովորել... Քնով լիցի... Ամենը թող տանք. աս Կաշակերի վրա խոսենք, որ զեռ ևս մտիս է<sup>3</sup> նրա գրութեանն՝ ինչ որ կարգացիր: Աս լիրք և կեղծավորն<sup>4</sup> անանկ<sup>5</sup> կարծեր է, թե՛ ինչի՞ բան մը անյա ստանան Կարապետ արքեպիսկոպոսից<sup>6</sup> և ես դատարկ մնամ, վասնորս վեր<sup>7</sup> է առեր և գրեր է ասանկ խորամանկ սճով մը<sup>8</sup> և սրտացավութեամբ, որ ինձ հրատարակ և ոչ մի՛նին ալ փարա մը չտամ<sup>9</sup>: Այ շունչ-շան սրդի:

Տիրացնու Տոնական, տիրացնու Տոնական, ասա լավ խանգալ<sup>10</sup> մը շինեն, թանձր ըլլա, ձագուկս<sup>11</sup>:

Գևորգ վարդ. — Սրբազան, բոլոր հոգևորականքս միմյանց աղեկ կը ճանչնանք, թե ինչ եմք<sup>12</sup>, աս թող տանք, միայն պետք է աղեկ զգուշութեան ընելո՛ւ ատոնց<sup>13</sup> պատասխանն գրելիս. աս ասեք, թե մեր աստեղու վիճակն<sup>14</sup> կամ նորն ի՞նչ կարգադրութեամբ կամիք կառավարել:

Կարապետ եպ. — Որդյակ, նախ մեր տեղվույս<sup>15</sup> վիճակի կառավարութեանն, ես ալ չգիտեմ, ումին հանձնենք. քեզ չեմ կարող հոս թողի<sup>16</sup> տալ, սրովհետեւ թիֆլիզ, ես, ատոնց քեզ, չեմ կարող բան մը ներգործել. երկրորդ, հոս թիֆլիզեցիք կան, պետք է անոնց հարցանել, թե սիվք են թիֆլիզ աղեկ մարդիկ, որ նոցա հեա<sup>17</sup> բարեկամանանք, որ նոքա մեզ քանի մը ամիս առաջ-նորդութեան ընեն, մինչև մեք<sup>18</sup> ալ փոքր ի շատե սովորենք:

Գևորգ վարդ. — Սրբազան, թիֆլիզ, աղ-

նիվ, Ստեփան աղա Տայինովի լման, բարեկամ ունեմք<sup>1</sup>, որ ամեն բանն մեզ ցույց կը տա, ի՞նչ հարկավոր է սերիշ մարդ փնտռել<sup>2</sup>: Սրբազան, դարձյալ իմ մտքեն չը անցնեք<sup>3</sup>, թե ասքան գրութեանցը<sup>4</sup> անպատասխան թողի տալն՝ անկարելի բան մը է, և մյուս կողմն ալ նայեմ<sup>5</sup> կոր, որ բոլորին ալ առանց պարզելի ալ չէ կարելի թողնել<sup>6</sup>. միթե անոնց պես գաղանների<sup>7</sup> բերանը գոցելը զլուխ գալու բան մը է, քավ լիցի...

Կարապետ եպ. — Ազնամ, քյոփեկ հյուրյուր, քերվան կեղար<sup>8</sup>, անոնց գրութեանց պատասխանը ես գրել տամ կը. քեզ հարկավոր չէ ամենեկին մտածել:

Գևորգ վարդ. — Դուք գիտեք, սրբազան, միայն կուզեի ես ալ լսել, թե ինչ պետք է գրեք:

Կարապետ եպ. — Ի՞նչ պետք է գրեմ. գրեմ կը, թե ինձի<sup>9</sup> ներկեցեք, աս օրերս հոտակ<sup>10</sup> չունեի, խավրել էի<sup>11</sup>, և ունեցածս ալ ճանապարհի մսխ<sup>12</sup> առի, աստուծով թիֆլիզ հասածներս<sup>13</sup> խավրենք<sup>14</sup> կը. անոնք ալ աս հուսովն կը համբերեն քանի մը ամիս, մինչև նոցանե մինն կմեռնի<sup>15</sup>, մյուսն աթոռն գուրս կը խավրեն, մյուսին անդամութենե վար կը ձգեն, կամ թե մինչև<sup>16</sup> ան ժամանակն ինչ պատահմունքներ կըլլան, աստված գիտե, կամ թե, երբ տեսան՝ ուշացավ<sup>17</sup>, ան ժամանակ<sup>18</sup> ինչ որ կը տանք՝ կը ունդունեն<sup>19</sup> անճարութենե: Ազնամ<sup>20</sup>, անոնք մեզ<sup>21</sup> յնչ կն տվեր<sup>22</sup> և փարեն կուզեն:

Գևորգ վարդ. — Ամեն մարդ գիտե, սրբազան, դուք հարյուր հազար ոսկի<sup>23</sup> ստակ կունենաք, միթե անոնք կհավատան, թե՛

<sup>1</sup> A և չիք: <sup>2</sup> B գանդիլի: <sup>3</sup> B որդի աս ևս մտիկ գիր (եոր զեռ ևս մտիս է-ի փոխարեն): <sup>4</sup> B կեղծավորս: <sup>5</sup> B անանկ չիք: <sup>6</sup> B արքեպիսկոպոսեն: <sup>7</sup> B գիր: <sup>8</sup> B խորամանկութեանով մը: <sup>9</sup> կրտամ: <sup>10</sup> B զանգալ: <sup>11</sup> B ձագուկ <sup>12</sup> B ենք: <sup>13</sup> B ատոնց: <sup>14</sup> B վիճակը: <sup>15</sup> B տեղույս: <sup>16</sup> B թող: <sup>17</sup> A յետ Այսպես նաև ամենուր, ուստի ուղղումներն այլևս ցույց չենք տալու: <sup>18</sup> B մենք:

<sup>1</sup> B մի ունեմք: <sup>2</sup> A փնտռել: <sup>3</sup> B չի անցնել: <sup>4</sup> A գրութեանից: <sup>5</sup> B նայեմ: <sup>6</sup> B պարզելի թողնել չէ կարելի (եզարգելի ալ չէ կարելի թողնել-ի փոխարեն): <sup>7</sup> B գաղանների: <sup>8</sup> B Ատամ, քեոփեք հյուրեր՝ քերվան կեչեր: (Այ մարդ, շունք կհաջի՛ քարավանը կանցնի: Ունի «Շունք հաջի՛ քամին տանի» առածի խմատը): <sup>9</sup> B ինձ: <sup>10</sup> B քոտակ: <sup>11</sup> B խավրելի: <sup>12</sup> B մքսի: <sup>13</sup> B հասածիս պես: <sup>14</sup> B խավրեմ: <sup>15</sup> B կը մեռնի: <sup>16</sup> B մինչև չիք: <sup>17</sup> B տեսանք ուրացավ: <sup>18</sup> B ժամանակը: <sup>19</sup> B կընդունեն: <sup>20</sup> B Ատամ: <sup>21</sup> B մեզի: <sup>22</sup> B տրվել: <sup>23</sup> A ոսկի չիք:



դուք հաղիվ եք կարողացել Ձեր ճանապարհի մասին՝ գանել:

Կարապետ եպ.— Որդեանկ, դու որ գիտես, անանկ կարծես կը, թե այլք անգիտեն, թե մեք ատքան ստակ ունեմք<sup>1</sup>:

Փետրգ վարդ.— Սրբազան, աշխարհքի<sup>2</sup> աշքը<sup>3</sup>-բերանը գոցելն անկարելի է. և բացի սրանից, մարդ ատպիսի բաներով յուր հավատարմությունը<sup>4</sup> կը կորցնի<sup>5</sup>: Մեք այսուհետև մեծ-մեծ ակնկալություններ ունեմք<sup>6</sup> սաանալո անոնցից<sup>7</sup>. աս փոքր հանձնարարությանց<sup>8</sup> համար աղեկ չէ նոցա խարելն (երեսն շրջեալ ի միւս կողմն ասէ<sup>10</sup>).

Մտիկ ավեք սրբազանին<sup>11</sup>:

Շլինքն հաստ, միբուքն երկար-և խելքն կարճ.

Ինքն ազան, շատ կխոստանա<sup>12</sup>, ոչինչ չի առ,

էնպես գիտե գաաարկ խոսքով, սուս հույսերով,

էսպես գործեր առաջ կերթա:

Ո՛հ, ո՛հ, ո՛հ, ես ալ<sup>13</sup> օր մը սորա լման<sup>14</sup> պետք է լինեմ,

Մեր խեղճ ազգի աշխատանքը, անմեղ տեղը, նստեմ՝ ուտեմ:

Թե եպիսկոպոս աս չէր<sup>15</sup> եղեր՝

Պետք էր բանի դուրուշանոց<sup>16</sup> մշակի պես,

Եւ ոչ սասնկ՝ խոսա<sup>17</sup> շորեր,

Լավ օղաներ,<sup>18</sup>

Շատ ծառաներ<sup>19</sup>,

Թանգ<sup>20</sup> կերակրեր<sup>20</sup>

Բաղմեր՝ ուտեր,

Հաղներ<sup>21</sup> մաշեր,

Գոռար, փոնշար<sup>22</sup>

Գաղանի պես:

(Ճեպիսկոպոսն ասէ).

Սրբազան, այսուամենայնիվ<sup>23</sup> Ձեր սուրբ կամքն է, ինչպես բարեհաճիք<sup>24</sup> կը՝ անպես<sup>25</sup> արեք:

<sup>1</sup> B մբսին: <sup>2</sup> B ունինք: <sup>3</sup> B աշխարհքի: <sup>4</sup> B աշքն: <sup>5</sup> B հավատարմությունն: <sup>6</sup> B կորցնի: <sup>7</sup> B ունիմք: <sup>8</sup> B անոցից: <sup>9</sup> B յանձնարարությանցից: <sup>10</sup> B ասէ Փետրգ վարդապետն: <sup>11</sup> B սրբազանիս: <sup>12</sup> B կը խոստանա: <sup>13</sup> A ալ, ալ: <sup>14</sup> B նման: <sup>15</sup> B չէ: <sup>16</sup> B դուրուշանոց: <sup>17</sup> B խոսա: <sup>18</sup> B օտաներ: <sup>19</sup> B ծառայներ: <sup>20</sup> B կերակրներ: <sup>21</sup> A հարներ: <sup>22</sup> B փոնշեր: <sup>23</sup> B այսուհետև: <sup>24</sup> B բարեհաճեցիք: <sup>25</sup> B այնպես:

Կարապետ եպ.— Չէ՛, սրդյակ, աղեկ գիտես, որ 1500 սոկի ավեր ենք Տալինովի ձեռքն<sup>1</sup> Բ. Բ.<sup>2</sup> կուսակալին<sup>3</sup>, 1000 սոկի Կարբեցվուշն<sup>4</sup>, 500 սոկի ալ<sup>5</sup> Պրսկուրսը Դուրդանովին<sup>6</sup> և 1000 սոկի ալ ասոր-անոր աված<sup>7</sup> կըլլանք. դեռ ես հաշիվ չեմ բերեր ավմասն<sup>8</sup> մասնիքը, որ Գավիթկա Սուրենյանցին<sup>9</sup> ենք ավեր<sup>10</sup> քանի մը մանր բաների հետ, հաշիվ արն, անքան բաժնեցիներ քաղական չեղանով, ասոնց ալ նորեն բաժնենք:

Փետրգ վարդ.— Սրբազան, ատ անցած բան մը է, բայց ասոնք, որ բան մը կուղեն<sup>11</sup> ոչ թե անոնց լման<sup>12</sup> կառնեն<sup>13</sup> և հետ կքաշվեն<sup>14</sup>, այլ այսուհետև ինչ գործ ունենանք աս<sup>15</sup> երկու վիճակումն, զարծյալ սոցա ձեռքովն<sup>16</sup> պետք է անցնի, վասնորս մեզ համար ավելի լավ է, որ ապագայից համար փոքր բանով այժմ բավականություն տանք անոնց և աշքերնին գոցենք:

Կարապետ եպ.— Ատ հետո նայենք կը, ժամանակ ունեմք<sup>17</sup> մտածելու. ասա<sup>18</sup> այժմ, թե վաղն, որ ժողովուրդք, իհարկե, կզան<sup>19</sup> մեր նոր առաջնարդությունն շնորհավորելու, հարկավոր է անոնց պատվել բախիով, թե խայճվայով<sup>20</sup> կամ թե կերակրով:

Փետրգ վարդ.— Ատ ալ հետո նայենք կը:

Կարապետ եպ.— Է՛հ, աղեկ, ատ ալ հետո նայեմք<sup>21</sup> կը, բայց կամիմ Թաղետ վարդապետին, թե ասոր-վաղն<sup>22</sup> աստուծով գա նե, մեղանե հառաջ խավրել թիֆլիզ:

Փետրգ վարդ.— Ատ ալ հետո նայենք կը:

Կարապետ եպ.— Որովհետև Արդությանց Ստեփանն, ի հարկե, քանի մի օր հառաջ լսեր կը աս մեր համբանն, վասնորս, ինչ արդյունավոր գործ լինի հոն՝ կվերջացնեն<sup>23</sup>, և երբ մեք գնանք հոն՝ կտեսնանք<sup>24</sup> ամենին կիթել է և մեզ ալ ոչինչ չի<sup>25</sup> թողել:

Փետրգ վարդ.— Ատ ալ հետո նայենք կը:

Կարապետ եպ.— Ինչի՞ ստանկ խոսուցար:

<sup>1</sup> B ձեռքն: <sup>2</sup> A Բ. Բ.: <sup>3</sup> B կնկլին: <sup>4</sup> B Կարբեցոյն: <sup>5</sup> B ալ չիք: <sup>6</sup> B Դուրդանովին: <sup>7</sup> B արված: <sup>8</sup> A ավմասն: <sup>9</sup> B Գավիթ Սուրենյանցին: <sup>10</sup> B արվեր: <sup>11</sup> B չուղեն: <sup>12</sup> B նման: <sup>13</sup> B չառնեն: <sup>14</sup> B կը քաշուին: <sup>15</sup> B ան: <sup>16</sup> B ձեռքով: <sup>17</sup> B ունինք: <sup>18</sup> B ասա, աւա: <sup>19</sup> B կը զան: <sup>20</sup> B խայճեով: <sup>21</sup> B նայինք: <sup>22</sup> B վաղը: <sup>23</sup> B կը վերջացնեն: <sup>24</sup> B կը տեսնենք: <sup>25</sup> B է:



Քեորգ վարդ.— Անտեղ, սրբազան, ինչ արդյունավոր գործ պետք է ըլլա, որ 10—15 օրվան միջին կարողանա վերջացնել և արդյունք ժողովել:

Կարապետ եպ.— Հայ<sup>1</sup> անմիտ, մինչև ցայսօր չկարողացանք հասկանալ, թե՛ կթե թիֆլիս ապարդյուն տեղ մը էր եղել<sup>2</sup>, անխել էի, որ անքան պատրաստ<sup>3</sup> ժողոված փողերն ավի ասոր-անոր: Ամենայն արդյունավոր աղբյուրներն<sup>4</sup> թույլ տամ, քեզ մինն պատմեմ, որ աղեկ հասկանա, դու չես ճանչնար<sup>5</sup> անտեղու հողեորականաց բնութիւնն: Երբ աս համբափն հասած անոնց ականջն<sup>6</sup>, իմացած կացիր, որ Արդությանցիցն 5 սակով գովազան կանեն, 7—8 սակով՝ խարա<sup>7</sup> փիլին, քանի մը տասնական սակով<sup>8</sup> ավազ երեցության հրամանն և մանավանդ հարյուրավոր տիրացուք կըլլան հան, 15—20 սակով<sup>9</sup> մի գիշերվան միջին միասին քանանա կը ձեռնադրվին, ինչպես քերթանիցն ներկած կտափն կելլե դուրս: Գեոկո շատ ժամանակներ է հարկավոր քեզ, որ ասանկ հնարքներն սովորեա<sup>10</sup>: Հոհաննեա<sup>11</sup> Կարբեցին<sup>12</sup>, կաթուղիկոս ժամանակն, որ թիֆլիզ գնաց, միթե հաց չուներ թե ջուր՝ Աթոսումն. աս արդյունքներն չէին, որ նրան մազնիսի լման<sup>13</sup> քաշեցին-տարան հան:

Քեորգ վարդ.— Սրբազան, թիֆլիզու հողեորականաց բնութիւնն ի՞նչ ընէ, երբ մեր հողեորականներն շնորհքն գրամով վաճառեն կոր: Միթե Ձեր դիտավորութիւնն ալ ասանկ ընելն է:

Կարապետ եպ.— Հայա ի՞նչ պետք է ընենք, որ ստակ<sup>14</sup> ժողովենք<sup>15</sup> հարկավոր եղած ժամանակն գործ դնենք:

Քեորգ վարդ.— Կարծեմ միմիայն ներսեա<sup>16</sup> եպիսկոպոսն էր, որ գրամով չէր վաճառեր հողեորականութիւնն և առ էր, լսեր եմ, պատճառն, որ փարա չունենալով, չկարողացավ ալ կաթուղիկոս օժովել:

Կարապետ եպ.— Լսե, որդյակ, աշխարհիս շատ մարդիքը<sup>17</sup> սովորութիւն մը դնան

կոր, քան թե՛ խոհականութիւն մը, և առատոր համար անոնք, թեպետ մեր աչքին հանճարեղ և խելացի կերեւան<sup>1</sup>, բայց մեծ գործ հառաջ գալու ժամանակն՝ սխալեն կոր: Ներսեան ալ անպիսի<sup>2</sup> մարդկանցից մինն էր... Նայե՛, երեսուն—քառասուն տարի կըլլա, որ ես անոր<sup>3</sup> կճանչնամ<sup>4</sup>. թեպետ այլք կարծեն կոր ան խելացի է, բայց շատ սխալեն կը<sup>5</sup>: Ան անպիսի<sup>6</sup> մարդ մը է, ինչպես լսեր եմ, թիֆլիզու դուրս գնալիս դեպ ի Բեսարապոյա<sup>7</sup> 5—6<sup>8</sup> հազար սակի պարտք էր<sup>9</sup> ունեցեր, որն որ պետք է<sup>10</sup> քսան տարվա<sup>11</sup> առաջնորդութիւն միջոցումն երկու հարյուր հազար սակի ժողոված էր եղեր: Անանկ կամակոր և յուր ասածի բնութիւն մը ունի, որ ոչ մի մարդս խորհրդի չի համիւն<sup>12</sup>. անքան փողերն քարի, կրի, ակուռի, ցելի, չղիտեմ դահա գանազան անպիտան նյութավոր բանի մասեր կոր, մինչև Պարեզից<sup>13</sup> վարժապետ բերել ավաճ Գաղղիս<sup>14</sup> լեզվի համար, Իսփահանու<sup>15</sup> մի հայ, մի թուրք՝ պարսից լեզվի համար, Մոսկովու՝ ռուսաց լեզվի համար. և քանի-քանի հազար սակի մասեր է ասոնց<sup>16</sup> համար՝ չէ՛ կարելի ասել. բայց հարցնեա<sup>17</sup> ճեմ համար, ինչի՞, սով իմացով, սով պետք է ատոնք քեզանե հետն վայելել: Նայե՛, վերջն ալ աքսորված մնաց Բեսարաբեա մինչև ցայսօր: Բայց Կարբեցին անանկ անպիտան բաների չի հեռեց, փող ժողովեց և յուր խելքովն անանկ հնար մը խաղաց, որ հիմի տեսանք կը, ան յուր ժողոված<sup>18</sup> ստակովն<sup>19</sup> կաթուղիկոս եղած և գլուխ՝ ամենայն ազգի հայոց:

Քեորգ վարդ.— Սրբազան, ինչպես աշխարհիս<sup>20</sup> մեծ-մեծ պաշտօններն<sup>21</sup> միմիայն մին գլխով առաջ չ'երթար, այլ պետք է նախ՝ ոչ թե միայն գլուխ եզուղ խելացի և հարմար ըլլա ան բանին մեջ, որ բանին

1 A Հայ 2 B եղեր: 3 B պատրաստած: 4 B աղբյուրներն: 5 A ճանչնար: 6 B ականջն: 7 A խառա: 8 B սակով: 9 B սակով: 10 B սովորիս: 11 B Հովհաննեա: 12 B Կարբեցին չէր: 13 B պետ: 14 B հստակ: 15 B ժողովենք: 16 B ներսեա չէր: 17 B մարդիքը:

1 B կերեան: 2 B անպիսի: 3 B անոր ետ: 4 B կը ճանչնամ: 5 B բայց սխալին կոր: 6 B անպիսի: 7 B գնալիս ժամանակն դեպ ի Բեսարաբիս: 8 B 5 կամ 6: 9 B է: 10 B էր: 11 B տարվա: 12 B համիւն: 13 B Պարեզից: 14 B Գաղղիս: 15 B Իսպահանու: 16 B ասոնց: 17 B հարցանեա: 18 B ժողոված: 19 B հստակովն: 20 B աշխարհիս: 21 B պաշտօններն:



զլուխ է եղած, այլև՝ նրա ձեռաց տակին<sup>2</sup> եղողներն<sup>3</sup> ալ յուրյան լման<sup>4</sup> ըլլան: Եթե ասոնց մինի խելացութիւնը կամ հարմարութիւնը պակասի ամեն կառավարութիւնն վեր ի վայր կըլլա. բայց ասոված ազատեալն պիտի զլիսից և նրա ձեռնասուններից՝ երբ... երբ<sup>5</sup> բոլորքն<sup>6</sup> ալ անխել և անհարմար ըլլան յուրյանց պաշտոնին: Ահա, ասոր<sup>7</sup>, Կարբեցին ոչ թե միայն ինքն, այլ յուրյան ձեռաց տակի մարդիքն<sup>8</sup> ալ անոնցից են, ասոր<sup>9</sup> համար ալ խեղճ ազգի անունն ալ խայտառակվեցավ և Կարբեցունն<sup>10</sup> ալ խայտառակվեցավ:

Կարապետ եպ.— Աղամ<sup>11</sup>, այդ<sup>12</sup> Կարբեցվո խայտառակութեան անունը 10 կամ 20 տարի պետք է քալի<sup>13</sup>, ինչքան որ կենդանի է, կամ թե քանի մը տարի ալ անոր հետն, բայց կաթուղիկոսական անունը հազարավոր տարիներ<sup>14</sup> անցյալ կաթուղիկոսաց շարքումն<sup>15</sup> անմահ տպված կ'մնա<sup>16</sup>:

Փետրգ վարդ.— Ես աս<sup>17</sup> ոչինչ չեմ սեպեր:

Կարապետ եպ.— Որչափ զլուխ կա աշխարհումս<sup>18</sup>, անքան ալ՝ կարծիք: Քո խելքն դեռևս ասանկ բաների չի հասնիլ: Գնա, դնա, Հարութիւն Աղային ասա՝ մեզ համար քանի մի<sup>19</sup> հարյուր<sup>20</sup> ոսկի փող պատրաստե և վաղն շուտով, երբ մինակ<sup>21</sup> ըլլամ, բերե հոս և թեմեսութի վրա ալ դրե յուր ձեռորն<sup>22</sup>:

Փետրգ վարդ.— Ինչ հարկավոր է, սրբազան, Հարութիւն Աղայիցն ստակ<sup>23</sup> ուղենք, քան-երեսուն մարդո թեմեսութիւններ<sup>24</sup> ունենք<sup>25</sup>. ավելի լավ չէ՞ մի՛ սոցանից<sup>26</sup> առնենք, քան՝ նորանն<sup>27</sup>: Ես կարծեմ Հարութիւն աղայի<sup>28</sup> քովն<sup>29</sup> մնալն անպես աներկյուղ է, ինչպես թագավորական դանձարանն:

Կարապետ եպ.— Լսէ. մյուս անգամ ալ<sup>30</sup> ասեմ, անխել ես, սրղյակ, Հարութիւն

Աղայն հարյուրին 9 կտա՛ շահ, բայց մյուսքն՝ հարյուրին<sup>2</sup> 15 և 20. Ինչ հարկավոր է արժան<sup>3</sup> շահ<sup>4</sup> տվողն թողած՝ թանկիցն ստանանք:

Փետրգ վարդ.— Է՛հ, ... հրամեր ես՝ սրբազան, ճշմարիտ է, իրավունք ունիք. ուրեմն պնամ իմացումն տամ:

(Ելանէ ի դուրս, և մտանեն<sup>5</sup> ի ներս տիրացու Յակոյ Կարենեանն և տիրացու Դաւիթն, որոց ասէ Կարապետ եպիսկոպոսն<sup>7</sup>).

Կարապետ եպ.<sup>8</sup>— Տիրացու Հակո, տիրացու Դավիթ, իմացած եք, որ զիր ստացա, պետք է թիֆլիզ կրթանք շուտով, անտեղվո՞ առաջնորդութիւնն<sup>10</sup> ալ մեզ են տվեր:

(Յակոն և Դաւիթն ի միասին).

[Յակոբ Կ. և Դավիթ].— աչքերնիս<sup>11</sup> լույս<sup>12</sup>, շնորհավոր ըլլա:

Հակոբ Կ.<sup>13</sup> Սրբազան, փառք աստուծո, այսքան մեր աղքատութեան և նեղութեանց վերջն հույս կա՝ այսուհետե լավ ըլլա և մեր անցած նեղութիւններն մոռանանք Ձեր շնորհքովն<sup>14</sup>:

Կարապետ եպ.— Որդյակ, ես, որ միշտ ասելի կը ձեզ՝ սպասեցեք, սպասեցեք, մի՛թե դատարկ տեղն կ'ասելի. իհարկե, ես ալ հույս մը ունեի, թե օր մը<sup>15</sup> իմ բարի զխտավորութիւնս<sup>16</sup> պետք է կատարվի, որ անով ձեզ մխիթարութիւն ըլլա: Տեսնա՞ք՝ ինչպես կատարվեցավ:

Հակոբ Կ.— Սրբազան, Ձեզ<sup>17</sup> համար է կատարված, բայց մեզ համար դեռ ևս չէ կատարված, այն ժամանակն<sup>18</sup> կը կատարվի, երբ մեք<sup>19</sup> ալ Կարբեցվո սպասավորաց<sup>20</sup> լման աստիճանավոր կըլլանք, զեղի, ծառայից, տան և հատակի<sup>21</sup> տեր և ոչ թե ասպետ<sup>22</sup>, որ հացի ալ կարոտ եմք<sup>23</sup>:

<sup>1</sup> B և չէք: <sup>2</sup> B տակը: <sup>3</sup> B եղողներն չէք: <sup>4</sup> B լման: <sup>5</sup> B երբ: <sup>6</sup> B բոլորն: <sup>7</sup> B ասոր: <sup>8</sup> B մարդիկն: <sup>9</sup> B անոր: <sup>10</sup> A Կարբեցինն: B Կարբեցուն: <sup>11</sup> B Ասամ: <sup>12</sup> B աս: <sup>13</sup> B քալէ: <sup>14</sup> A տարիներ: <sup>15</sup> B կարգումն: <sup>16</sup> B կը մնա: <sup>17</sup> B աս: <sup>18</sup> B աշխարհումս: <sup>19</sup> B մի չէք: <sup>20</sup> B հարյուր: <sup>21</sup> B մենակ: <sup>22</sup> B ձեռամբն: <sup>23</sup> B քտակ: <sup>24</sup> B թեմեսութիւններ: <sup>25</sup> B ունինք: <sup>26</sup> B նացանից: <sup>27</sup> B քան թե նորանն: <sup>28</sup> B աղի: <sup>29</sup> B քովը: <sup>30</sup> A ալ չէք:

<sup>1</sup> B կրտա: <sup>2</sup> B հարյուրեն: <sup>3</sup> B ասքան: <sup>4</sup> B շահն: <sup>5</sup> A հրամերս: <sup>6</sup> B մտանէ: <sup>7</sup> B Կար. եպիսկոպոսն չիք: <sup>8</sup> A Կար. եպ.— չիք: <sup>9</sup> B անտեղաց: <sup>10</sup> A առաջնորդութիւնն: <sup>11</sup> B աչքերս: <sup>12</sup> B լուս: <sup>13</sup> A Հակո (այսպես և հետո, որ ցույց չենք տալու): B Փետրգ վարդապետ: <sup>14</sup> B շնորհքովն: <sup>15</sup> B օր մը քանի իմ: <sup>16</sup> B զխտավորութիւնն: <sup>17</sup> B Ձեր: <sup>18</sup> B ժամանակը: <sup>19</sup> B մենք: <sup>20</sup> B սպասավորներն: <sup>21</sup> B քտակի: <sup>22</sup> B այսպես: <sup>23</sup> B ենք:



Կարապետ եպ.— Ի հարկե, ի հարկե, աստուծով, երբ հասանք թիֆլիզ, անտեղ<sup>1</sup> ամեն բանն<sup>2</sup> կարգի կը դնենք անպատճառ:

Հակոբ Կ.— Ինչ կարգ կը դնեք, երբ դարձյալ մեր ամեն արդյունքն պետք է կես անեք մեզ հետ կամ երբեմն մեր ձեռիցն<sup>3</sup> ալ խլեք: Կարծեմ մեզ համար ոչինչ գանազանություն չըլլա:

Կարապետ եպ.— Միթե, լիբր, դեռևս մտքիցդ չէ անցեր էրզրումի բաներն, քանի տարի է Ախալցխա<sup>4</sup> ենք եկեր, երբ ես ձեր արդյունքն հոս կես արած և ձեր ձեռքեն խլած<sup>5</sup> եմ:

Հակոբ Կ.— Սրբազան, աստեղ ինչ արդյունք կար, որ ինչ էիք կես արել. ճշմարիտն աս է, երբ փոքրավորներն աս համբավը<sup>6</sup> լսան<sup>7</sup> երկուքիս ներս խավրեցին, որ խնդրենք Ձեզ, թէ<sup>8</sup> եթե էրզրումի լման պետք է անեք, ոչ մինս չենք կարող Ձեզ հետ թիֆլիզ գալ. ահա այս է մեր դիտավորությունն:

Կարապետ եպ.— Տիրացու Հակոբ, անոնք<sup>7</sup> բոլորն ալ անմիտ են, միայն դու անոնցմե, փոքր ի շատե, բան հասկանաս կը<sup>8</sup>. Գնա, գնա, անոնց<sup>9</sup> գլխին խելք նստցրե<sup>10</sup>, որ ատանկ անխել-անխել չխոսան<sup>11</sup>:

Հակոբ Կ.— Սրբազան, բոլորիս խնդիրքը աս է, որ արձակեք մեզ, բավական է<sup>8</sup> որքան ծառայեցինք Ձեզ:

Կարապետ եպ.— Տիրացու Հակոբ, դու ինձ հետ գացեր էիր թիֆլիզ. ի հարկե, անքան ժամանակ, որ մնացինք անտեղ, փոքր ի շատե կարողացար ճանաչել թիֆլիզեցվոց բնությունն և սովորությունն:

Հակոբ Կ.— Աս<sup>12</sup> ասելու բան մը չէ, սրբազան, յուրաքանչյուր մարդ առանձին ախորժակ ունի և նույնպես<sup>13</sup> յուրաքանչյուր քաղաք<sup>14</sup> առանձին սովորություն:

Կարապետ եպ.— Համբերե, լսե, տես<sup>15</sup> ինչ կսեմ<sup>15</sup> թիֆլիզեցվոց վրա. ազնի հասկըցար<sup>16</sup> անքան ժամանակի մեջն, թե որքան

թշնամություն ունեն նոքա օտար երկրի յուրյանց համազգի հայոց հետ, որ ամենեվին չեն ուզեր օտար մարդ մը<sup>4</sup> յուրյանց քաղաքումն<sup>5</sup> աչքումն<sup>5</sup> յույս ունենա: Եվ որքան օտար մարդ մը նոցա այլ երկրումն<sup>2</sup> պատված ըլլա, թիֆլիզումն տեսնալիս<sup>3</sup> երեսներնին<sup>3</sup> շուռ<sup>4</sup> կը տան և բարե ևս չենի տար<sup>5</sup> ինչպես անձանոթի<sup>5</sup>: Բաց ի սմանե, միմյանց չեն հավատար, միմյանց վրա հավատարմություն չունեն, միմյանց միշտ կ'բամբասեն...<sup>6</sup> Նայե', ես ինքս, որ արքեպիսկոպոս և վիճակավոր<sup>7</sup> առաջնորդ եմ նոցա և այժմ կերթամ հոն, դիտեմ ազնի<sup>8</sup> եթե նոցա պատվեմ, սիրեմ և կամքերնին<sup>8</sup> ալ կատարեմ, դարձյալ անմեղ բանի մը վրա բամբասելո<sup>9</sup> են ինձ: Ուրեմն, կարող եմ մի այնպիսի ժողովրդի<sup>10</sup> մեջ ուրիշ անփորձ փոքրավորներ պահել կամ նոցա խորհուրդ տալ. քով լիցի: Վասնորս պարտավոր եմ ոչ թե հետին աստիճանի եկող գնացող իմ<sup>11</sup> երկրացիներին փոքր-փոքր հառաջ քաշել և թիֆլիզեցվոց աչքումն պատվավոր ցույց տալ, այլ թե ամեն իմ փորձյալ<sup>12</sup> ձեռնասուն հավատարիմ փոքրավորներին ալ բախտավորել, բոլորի համար աստիճան բերել տալ, պաշտոնի վրա կարգել, իշխանություն<sup>13</sup> տալ նոցա ձեռքն, որ անոնցով<sup>14</sup> ես ևս ժամանակավ կարողանամ իմ ամեն դիտավորությունը կատարել<sup>15</sup> առանց կասկածանաց և առանց երկյուղի և մանավանդ, որ ավելի հարկավոր<sup>15</sup> է արդյունք և վաստակ ընել:

Չիմացար<sup>16</sup>, թիֆլիզ որքան հստակ<sup>17</sup> մտխեցի ես աս վիճակի համար. կարող եմ մյուս անգամ ան փողերն վաստակել<sup>18</sup> եթե անփորձ փոքրավորներ հետս տանեմ...<sup>19</sup> Քավ լիցի: Ուրեմն, գնա, գնա, որդյակ, անոնց<sup>20</sup> խելքի բեր, քանի ժամանակ է աշխատեմ կոր աս վիճակի համար, պատճառն ոչինչ էր, եթե ոչ<sup>21</sup> նախ<sup>21</sup> ես, ապա<sup>21</sup> իմ ձեռ-

<sup>1</sup> B այնտեղ: <sup>2</sup> B բան: <sup>3</sup> B ձեռքիցն: <sup>4</sup> B Ախալցխա: <sup>5</sup> B խրլած: <sup>6</sup> B համբավը: <sup>7</sup> A ասոնք: <sup>8</sup> B կը հասկընաս: <sup>9</sup> A ասոնց: <sup>10</sup> A խելքի բեր (եզլխին խելք նստցրեք-ի փոխարեն): <sup>11</sup> B չխոսան: <sup>12</sup> B Աս: <sup>13</sup> B և այլն այնպես (եւ նոյնպես-ի փոխարեն): <sup>14</sup> B ալ առանձին: <sup>15</sup> B կըսեմ: <sup>16</sup> B հասկացար:

<sup>1</sup> B աչքերումն: <sup>2</sup> B երկրում: <sup>3</sup> B երեսներն: <sup>4</sup> B շուռ: <sup>5</sup> B անձանոթ մը: <sup>6</sup> B կը բամբասեն: <sup>7</sup> B վիճակավոր արքեպիսկոպոս (եթ արքեպիսկոպոս և վիճակավոր-ի փոխարեն): <sup>8</sup> B կամքերն: <sup>9</sup> B բամբասելոց: <sup>10</sup> B ժողովուրդի: <sup>11</sup> B կամ: <sup>12</sup> B փորձած: <sup>13</sup> B իշխանությունս: <sup>14</sup> B անոնցմով: <sup>15</sup> B հարկավորն է: <sup>16</sup> B իմացար: <sup>17</sup> B ստակ: <sup>18</sup> B վաստակել: <sup>19</sup> B տանիմ: <sup>20</sup> B անոնց չիք:



նասուններն հարստանան և հավասարվեն Կարբեցվո փոքրավորներին:

Հակոբ Կ.—Սրբազան, մեք<sup>1</sup> չէինք կարծեր, թե առանկ է կեր<sup>2</sup> Ձեր բարեկիրա դիտավորությունը. ուրեմն ելլեմ<sup>2</sup> դուրս. ելլինք անբարե Դավթի<sup>3</sup> հետ դուրս, անոնց ևս<sup>4</sup> հորդորենք, որ մյուս անգամ ալ աս առարկայի վրա լախրթի<sup>5</sup> չընեն:

Կարապետ եպ.—Գացիր, դացիր, դու ալ դացիր<sup>6</sup>, ձագուկ Դավթի:

(Պատասխանեն միասին շերամեր ևս և կլանեն, և ապա զկնի քահի մի քովակից<sup>7</sup> մտանեն ի ներս<sup>8</sup> ամեն ծառայք ի միասին և սկսեն միարան<sup>9</sup> երգել՝ ունելով զձեռս իւրեանց զէս աս կախկապոսն):

Ամենեք<sup>10</sup>.—

Այսօր դուարձացեալ ցնծամք բոլորքս  
ընդ անգամս Ձեր՝  
Ի վերայ լրոյդ<sup>11</sup> առաջնորդութեան  
և ևս շահարեր.  
Լեր, լեր երջանիկ, ուրեմն, սրբազան,  
և կենց յաւիտեան,  
Վասն ընտանեաց ձերոց և մերոց  
կոօյիցս համայն:  
Շնորհաւոր եղիցի, շնորհաւոր եղիցի,  
շնորհաւոր եղիցի,  
Եղիցի, եղիցի...

Կարապետ եպ.—Շատ շնորհակալ եմ, սիրելի որդյակներ, ասանկ համաձայն մին բերանով շնորհավորություն մը ևս գեթ ևս չէի լսեր և ամենեկին ասպետի<sup>12</sup> ի խոր սրտե երախտագետ երգ մի չէի ալ սպասել<sup>13</sup> ձեզանե: Շատ-շատ շնորհակալ եմ, աստված օրհնեսցե բոլորիդ<sup>14</sup>: Պարոն Հարո, տուր ասոնց մի-մի թաս աղեկ բախի<sup>15</sup> և մի-մի ֆնջան<sup>16</sup> ալ խանվա:

(Առ այս շնորհ սրբազանին, շնորհակալ եմք ասելով, երկիր պազանեն<sup>17</sup> և մի զկնի միոյ զան համբուրեն զաջն նորա: Թահակիր պարոն Սեփօն ծաղրածու լինելով և համարձակ առաջի սրբազանին ասէ).

Սեփօն<sup>1</sup>.—Սրբազան<sup>2</sup>, հասկնամք<sup>3</sup> մի՛ պարոն ախպարքս<sup>4</sup> ինչի աչքով կընեն ինձի: Կարապետ եպ.—Չէ՛, պարոն ախպար Սեփօն<sup>5</sup>:

Սեփօն.—Ես կուզեմ համարձակվիլ և ասոնց<sup>6</sup> ասածն կատարել:

Կարապետ եպ.—Է՛հ, օգուլ, ասն, ասն, տեսնենք՝ ի՛նչ է եկեր միտքդ, բայց չմոտանաս այսուհետե դահա<sup>7</sup> ախորժ կըլլա, եթե խնդացնել<sup>8</sup> կարողանաս մեզի:

Սեփօն.—Սրբազան, ամեն բանին ժամանակ ունի, սոքա այժմ կամին հարցանել թե երբ պետք է դուրս ելլանք աստեղաց:

Կարապետ եպ.—Աստված օրհնեսցե<sup>9</sup>, աստված օրհնեսցե ձեզի<sup>10</sup>, մինչև հիմա չէիք ուզել<sup>11</sup> գալն, հիմի վոզեք կը:

Սեփօն.—Չէ, ասոր համար չէ, ի հարկե. ասքան մարդն, որ պետք է ասքան հեռի ճանապարհ գնալ, պատրաստվել<sup>12</sup> կուզեն, ասանկ ճանապարհորդությունն<sup>13</sup> մածուն թան չէ:

Կարապետ եպ.—Ձագուկներ, դուք պատրաստվեցեք, մեր գնալն շատ օր չի քաշիլ:

Սեփօն.—Հա՛, ուրեմն, ես ալ պետք է ձեզ հետ շնորհ բերեմ:

Կարապետ եպ.—Ի հարկե, կարելի՛ է մի ասանց քեզ<sup>14</sup> գնալ:

Սեփօն.—Աղեկ, եկի՛, ի՛նչ օգուտ ինձի, ասոնք ամեն մի՛նը հույս մը ունի մեծնալու, հարստանալու և այլն և այլն և այլն<sup>15</sup>. Ես ի՛նչ հույս ունենամ, որ ոչ կարդալ գիտեմ, ոչ գրել:

Կարապետ եպ.—Մի՛թե ամենեկին կարգալ-գրել չգիտես:

Սեփօն.—Ո՛չ, սրբազան, բայց հարս աղեկ գիտեր կարգալ-գրել: Հա՛, ինչ կըսեմ<sup>16</sup>, ախպարս<sup>17</sup> շատ աղեկ կարդացեր է<sup>18</sup>:

Կարապետ եպ.—Առ քեզ օգուտ մը չի եղնիր, դու պետք է<sup>19</sup> գիտենայիր, որ քեզ հարկավոր ըլլար<sup>20</sup>:

<sup>1</sup> B մենք: <sup>2</sup> A ելեմ: B կելլեմ: <sup>3</sup> A Դավթի: <sup>4</sup> B ալ: <sup>5</sup> B լախրթի: <sup>6</sup> B գացիր չիք: <sup>7</sup> B քովակից: <sup>8</sup> B ներքս: <sup>9</sup> B միարեբան, <sup>10</sup> A Ամենքն չիք: <sup>11</sup> A լրոյդ <sup>12</sup> B ախպարս: <sup>13</sup> B երգ մի ալ չէի սպասել: <sup>14</sup> B բոլորիդ: <sup>15</sup> B արախի: <sup>16</sup> Ֆինջան: <sup>17</sup> A երկրպազանեն:

<sup>1</sup> A. Սեփոն չիք: <sup>2</sup> B Սրբազան չիք: <sup>3</sup> B հասկընամք: <sup>4</sup> B աղպերքս: <sup>5</sup> B Սեփո աղպեր: <sup>6</sup> B ասոնց: <sup>7</sup> B տահա: <sup>8</sup> B խնտացնել: <sup>9</sup> B օրհնեսցե ձեզի: <sup>10</sup> B ձեզի չիք: <sup>11</sup> A հիմա չէիք ուզել: B ուզել: <sup>12</sup> պատրաստվել: <sup>13</sup> A ճանապարհորդություն: <sup>14</sup> B ձեզի: <sup>15</sup> B և այլն և այլն: <sup>16</sup> B կսեմ: <sup>17</sup> B աղբարս: <sup>18</sup> B էր: <sup>19</sup> B էր: <sup>20</sup> B ըլլա:



Սեփոն.— Հարկավոր քլար, ան ալ<sup>1</sup> ինձ. աղեկ... Միթե չեմ կարող այսուհետև սովորել<sup>2</sup>։

Կարապետ եպ.— Առ դու դիտես, քեզանե հարցու։

Սեփոն.— Ինձանե, ինձանե... Խելքս կսե կարող եմ սովորել<sup>3</sup>։ Է՛հ, ասա՛, սրբազան, եթե աշխատեմ՝ սովորեմ<sup>4</sup> քանի մը շարաթվան միջին<sup>5</sup>, ինչ կը կարծեք, Թիֆլիզ մարդ մը կդառնամ<sup>6</sup>։

Կարապետ եպ.— Մարդ, միթե մարդ չէիր մինչև ցայսօր և այսուհետև՝ ուզես կոր մարդ դառնալ։

Սեփոն.— Շատ դանազանություն ունի մարդը<sup>8</sup> մարդումե, ուղեմ<sup>9</sup> կոր ինչպես ան էշն, որ<sup>10</sup> առյուծի մորթի<sup>11</sup> մը ձգեց վրան և ամեն կենդանիքն անպես կարծեցին, թե յուրյանց թագավոր առյուծն է, նրան պատվելին կոր, անպես ես ալ գրով-կարգալով առյուծի<sup>12</sup> մորթի նման վրաս ծածկոց<sup>13</sup> մը<sup>14</sup> կը ձգեմ և Ձեզ հետ կգամ<sup>15</sup> Թիֆլիզ. ի հարկե, ինձ գործի մը վերա կը դնես<sup>16</sup>, Թիֆլիզեցիք ալ անպես կկարծեն<sup>17</sup>, թե սրով-հեռե կպիսկոպոսի քովն<sup>18</sup> կըլլամ՝ պետք է ես ալ գիտուն, խելացի մարդ մը քլամ։

Կարապետ եպ.— Առ առակը, որ մտիդ պահեցիր, պարոն Սեփո, մտացա՞ր ան մյուսն, որ կսե հետս, թե՛ սրտորդ մը հայկազուն, որ մը, ան առյուծն սպանեց, քերթելիս տեսավ, որ էշ մը է եղեր՝ թեպետ վրան առյուծի մորթի է ձգած եղեր։ Թիֆլիզեցիք անանկ ժողովուրդք<sup>19</sup> մը են խորամանկ, խարերա, ստախոս, որ թեև<sup>20</sup> առյուծ ես քլամ՝ խկապես<sup>21</sup> շուտով քեզի էշ կշինեն<sup>22</sup>, ուր մնաց թե ընական<sup>23</sup> բնությամբ էշ քլամ։ Բայց... այսուամենայնիվ դու, թե կարող ես, քանի մի<sup>24</sup> օրվան մեջն փոքրիշատե «ա», «բ», սովորել<sup>25</sup>, շատ հույս ունեմ<sup>26</sup> աստուծով, գործի մը<sup>27</sup> վրա

քեզի կարգեմ քահանայի որդիս անունով կամ ավագ սարկավագի, որ անով փող ալ վաստակես<sup>1</sup>, ժամանակով աստիճան ալ ստանաս։ Տիրացու Հակո, տիրացու Հակո, դու ալ աշխատե ասոր կարգալ-գրել սովորցնես<sup>2</sup>։

Շեկոն.— Սրբազան, թե կերակուր եփողն, աստուծով<sup>3</sup>, ատանկ մարդ պետք է քլամ, ուրեմն ես մեծ հույս ունեմ<sup>4</sup>, Ձեր շնորհքովն<sup>5</sup>, տասն աստիճան ասոր վրա գերազանց քլամ, որ երկխայությանս ժամանակն<sup>6</sup> ոչ թե միայն ժամաշապիկ եմ հաքած<sup>7</sup>, այլ քանի մը փոխեր բերանով սերտած, մոնթություն ալ եմ արած, թեպետ կարգալ չզիտեի և հիմա<sup>8</sup> ալ չզիտեմ։ Բավական չե՞ն ասոնք, սրբազան, ինձ համար։

Կարապետ եպ.— Ձէ, բավական չէ, միայն դու ալ աշխատե փոքր ի շատ սովորել<sup>9</sup>, քանն ալ աստված ողորմած է։ Տիրացու Տոնական, աշխատե՛ ասոր ալ դու սովորցընես<sup>10</sup>։

Հարոն.— Աստուծով դոքա, որ ամենեկին բան մը չզիտեն, ատ հույսն ունեն<sup>11</sup>, արդյոք մեք ի՞նչ պետք է քլանք. ի հարկե, աղեկ պաշտոններն դոցա պետք է տաք, և մեզ ալ ոչինչ չի մնալ։

Սեփոն.— Սրբազան, առած է<sup>12</sup> հայոց հախանձն է, որ թող չի տալ յուր ազգակիցներն պատմավոր մարդ քլան. դեռես բան մը չտեսած նախանձեն<sup>13</sup> կը միմյանց, աչքով ցցնելով՝ խնդան կը մեզ վրա։ Վա՛շ, վա՛շ ինձ. ասքան ժամանակ ասոնց<sup>14</sup> ոչ մինի բաղդավորության համար ամենեկին<sup>15</sup> չնախանձվեցա<sup>16</sup> վասնորս և ասպես ողորմելի մնացի։ Գևորդ վարդապետն և Թաղևոս վարդապետն երեխա մը<sup>17</sup> էին իմ ձեռքումս<sup>18</sup>։ Հիմի նոքա խաչեր են ստացեր, ամեն տեղ հիշատակվելու մարդիք<sup>19</sup> են եղեր, դարձյալ ես անոնց վրա չեմ նախանձվիր, դարձյալ, ընկած տեղն, անոնց ծառայություն կընեմ, ինչ որ հարկավոր է

1 B ան ալ չիբ։ 2-3 B' այս նշանների միջև եղած աղեկը չիբ։ 4 B աս ասա։ 5 B աշխատել, սովորել։ 6 B մեջին։ 7 B կը դառնամ։ 8 B մարդ։ 9 B ուզեմ։ 10 B որ չիբ։ 11 B մորթի։ 12 B առյուծի չիբ։ 13 A ծածկոց։ 14 B մը չիբ։ 15 B կը գամ։ 16 B վրա կը դնեք։ 17 B կը կարծեն։ 18 B քով։ 19 B ժողովուրդ։ 20 Եթե (եթե-ի փոխարեն) 21 B խկապես չիբ։ 22 B կը չինեն։ 23 B բնական։ 24 B մի։ 25 B սովորել։ 26 B ունեմ։ 27 A մը չիբ։

1 B վաստակես։ 2 B սովորցընես։ 3 B աստուծով չիբ։ 4 B ունեմ։ 5 B շնորհքով։ 6 B ժամանակին։ 7 B հաքած։ 8 A հիմ։ 9 B սովորել։ 10 B աշխատե դու ալ սորա սովորցընես։ 11 B ունեմ։ 12 A ասած է։ 13 B նախանձին։ 14 B անոնց, 15 B ամենեկին չիբ։ 16 B չի նախանձվեցա։ 17 B մի։ 18 B ձեռքումս։ 19 B մարդիկ։



հայր սրբի մը. բայց ասոնք<sup>1</sup>, որ մի մասն երեխայք<sup>2</sup> էին և նոցա լման իմ ձեռքիս են մեծացեր<sup>3</sup>, հիմի դատարկ խոսքով<sup>4</sup> մարդ դառնալուս համար նախանձվեն<sup>5</sup> կոր: Դուք, սիրելիք, դուք<sup>6</sup> չեք մեղավոր, ասոր պատճառն ես եմ. ատանկ կըլլա, ինչի համար ձեր աչքն երեխայության ժամանակն անանկ չեմ վախցրել<sup>7</sup>, որ հիմի ատանկ համարձակ խոսաք կոր առջևս, աստված ողորմած է, այսուհետև զգուշ կըլլամ:

Տոնակացն<sup>8</sup>.— Զգուշության ժամանակը<sup>9</sup> անցավ... Այսուհետև թեև զգուշանաս ալ՝ քեզ հարկավոր չի ըլլար:

Սեփոն.— Ի հարկե, ի հարկե, քո կարծյաց նայելով, ատանկ ալ մեք<sup>10</sup> պետք է կարծենք:

Մարոն.— Պարոն Սեփո, լեզուդ ատանկ խոսա կը, աղեկ գիտեմ, մտքումդ դու ալ տիրացու Տոնականի<sup>1</sup> լման կը կարծես<sup>2</sup>:

Պետոն.— Ազամ<sup>3</sup>, ինչ լախրթի<sup>4</sup> կանեք<sup>5</sup> աստված տա, սրբազանի շնորքովն<sup>6</sup>, բոլորս<sup>7</sup> ալ աղեկ մարդիք<sup>8</sup> ըլլանք, կարծեմ ոչինչ չպակասի<sup>9</sup> մեզանե:

Սրբոն.— Զանրմ<sup>10</sup>, գործի դժվարությունը սկսելն է. ես անքան հույս ունեմ<sup>11</sup>, որ ամենքս<sup>12</sup> ալ մեծ-մեծ մարդ պետք է<sup>13</sup> ըլլանք. մեր դժվարն սկսելն էր, փառք աստուծո, սկսեցինք, այսուհետև համարյա թե հասած ենք մեր նպատակին, ինչ անպիտան անպիտան կը զրուցեք<sup>14</sup>:

Ն Կ Ա Ր Ա Գ Ր Ո Ի Թ Յ Ո Ի Ն 2

(Կարապետ եպիսկոպոսն բազմեալ ի վերայ աթոռոյ, Գէորգ վարդապետն կանգնեալ յտի<sup>11</sup>, մտանէ յանկարծ ի ներս Շէկոն<sup>12</sup> ախոռապետն<sup>13</sup> ուրախ գիմօք, ասէ շնչահատեալ<sup>14</sup>).

Շէկոն<sup>15</sup>.—

Հայր սուրբ, հայր սուրբ, միշտ ասպես է աս աշխարհում<sup>16</sup>,

Թե որ մարդուս գործն քամբաղդ<sup>17</sup> վառ է գնում,

Երկաթ շղթայք<sup>18</sup> թելի նման են կարվում<sup>19</sup>,

Ոչխարը<sup>20</sup> մուկն, ձին՝ կանգնած տեղն՝ էջ է դառնում:

Բայց թե բաղդն<sup>21</sup> հետ դառնալն ըսկսում<sup>22</sup> է,

Ծիտն՝ արծվի, լուն գոմշի<sup>23</sup> պես երևում է. Փառք աստուծոյ, քանի օր է՝ չէ պակասում<sup>24</sup>,

Ուրախության լով համբավներ մեք եմք լսում<sup>25</sup>:

Կարապետ եպ.—

Կրկնե ասած<sup>26</sup>, պարոն Շէկո,

Զնասկըցա<sup>15</sup>, մտաիկ էկս<sup>16</sup>.

Ասն, ինչ կա, ինչ է եղեր,

Նոր համբավը<sup>17</sup> ինչ ես բերեր:

Շէկոն.—

Մեր Թաղեոս վարդապետն

Եկավ առողջ, հասավ վանքն:

Կարապետ եպ.—

Միթե այդպես հանկարծ եկավ

Եվ ոչ-ոքի իմաց չարավ:

Շէկոն (զթամբն<sup>18</sup> ձիոյ Թաղեոս վարդապետի ի ձեռս ունելով ասէ).—

Թե չես հավտար, անն, նայե,

Զեռքիս ինչ է, աս սւմիւնն է:

Կարապետ եպ.— Գնն, գնն,

Ասն, շուտ գա:

Շէկոն.—

Չէ, չէ, չէ, չէ, չի<sup>19</sup> կարող գալ,

Թե իմ պարզես շուտով չեք տալ...

Կարապետ եպ.— Գնն, գնն,

Ասն, շուտ գա,

Էսպես<sup>20</sup> բանի

Պարզե չկա:

1 B անոնք 2 B երեխայք 3 B ձեռքիս են մեծացեր 4 A խոսքով չիք: 5 B նախանձվեն: 6 B դուք չիք: 7 B վախցրեր: 8 B Տոնական: 9 B ժամանակը: 10 B մենք: 11 B յտի կանգնեալ: 12 B յանկարծ ի ներս քս մտանէ Շէկոյ: 13 A ախոռապետն: 14 B շնչահատեալ ասէ: 15 A Շէկոյ չիք: 16 B աշխարհում: 17 B գամբաղդ: 18 B շղթայք: 19 B կարվում: 20 B Ոչխարն: 21 B բաղդն թե: 22 B սկսում: 23 A լուն գոմշի: B շուտ գոմշի: 24 B պակասում: 25 B համբավներ էք ըստանում: 26 A ասածօք:

1 B Տոնական: 2 B կը կարծես: 3 B Ասամ: 4 B լախրթի: 5 B կանեք: 6 B շնորքովն: 7 B ամենքս: 8 B մարդիք: 9 B չի պակասի: 10 B ձանրմ: 11 B ունեմ: 12 B ամենն: 13 A պետք է չիք: 14 B զուրուցեր: 15 B չի հասկացա: 16 A էգո: 17 B համբավ մը: 18 B զթամբն: 19 B չեմ: 20 B այսպես:



Շեկոն. — Օհ, օհ, օհ, օհ<sup>1</sup>, Կարապետ ազան:

Ինքն կաննե, այլոց չի տա...

(Նւ ահա մտանէ թաղէսս վարդապետն, համբուրէ զձեռս եպիսկոպոսին, որում հարցանէ եպիսկոպոսն)<sup>2</sup>.

[Կարապետ եպ]. — Թաղէսս վարդապետ, աղեկ ես, ճանապարհին ավելի նեղութիւնն<sup>3</sup> չքաշեցիր:

Թաղեոս վարդ. — Փնփն աստուծո, սրբազանիս<sup>4</sup> օրհնութեամբն՝ ոչ:

Կարապետ եպ. — Ի՞նչ կա Աթոռումն, ի՞նչ նոր համբով:

Թաղեոս վարդ. — Ձեր սղջութիւնն:

Կարապետ եպ. — Կարբեցին աղեկ է, շատ է ձերացեր:

Թաղեոս վարդ. — Թեպետ մարմինն ձերացեր է, բայց նորա ազան բնութիւնն երիտասարդացեր է:

Կարապետ եպ. — Այդ<sup>5</sup> դարմանալս բան մը չէ, մարդու հասակի<sup>6</sup> հետ ամեն ախտն կձերանա<sup>7</sup>, բայց ազանութիւնն է միմիւսին<sup>8</sup>, որ կերիտասարդանա:

Թաղեոս վարդ. — Ի՞նչ հարկավոր է անոր ախտհետե անանկ փող ժողովին, բավական չէ՞ որքան ժողովեց՝ յուր ազգականներին ավով:

Կարապետ եպ. — Մի՞թե աս նոր կարգադրութիւններն, որ ասանկ պինդ<sup>9</sup> է, կսեն<sup>10</sup>, դարձյալ կարողանա կոր կաշառքով<sup>11</sup> բան մը շինելն:

Թաղեոս վարդ. — Սրբազան, հիմի ավելի ժողովե կոր, քան թե առաջ:

Կարապետ եպ. — Ուրեմն ի՞նչ կսեն<sup>12</sup>, թե Սինոթ կա, չգիտեմ պրոկուրոր, ատենադպիր և այլն և այլն և այլն:

Թաղեոս վարդ. — Բոլորն ալ թեև<sup>13</sup> կարգադրած է, բայց միմյանցից<sup>14</sup> վատ են և դահա<sup>15</sup> ավելի խայտառակութիւններ կըլլան հիմա, քան թե առաջ:

Կարապետ եպ. — Ինչպէ՞ս, ևս աս չեմ հասկնար<sup>16</sup>:

Թաղեոս վարդ. — Աստուծով<sup>17</sup>, թիֆլիզ

<sup>1</sup> B ոհ, ոհ, ոհ ոհ: <sup>2</sup> B փակագծված մասը չիբ: <sup>3</sup> B նեղութիւն ավելի: <sup>4</sup> B սրբազանին: <sup>5</sup> B Աստ: <sup>6</sup> B հասակին: <sup>7</sup> B կը ձերանայ: <sup>8</sup> B միմյան: <sup>9</sup> B պինդ: <sup>10</sup> B կը սեն: <sup>11</sup> A կաշառքով: <sup>12</sup> B կը սեն: <sup>13</sup> A բոլորն թեև: <sup>14</sup> B միմյանց: <sup>15</sup> B տահա: <sup>16</sup> B հասկանար: <sup>17</sup> B աստուծով չիբ:

կերթաք<sup>1</sup> և<sup>2</sup> աղեկ կհասկնաք: Հիմի<sup>3</sup> համարյա թե առևտուր է եղեր հոգևորականութիւնն, և ամեն կարգի, աստիճանի գինն՝ հայանի է, զոր օրինակ. քահանա ձեռնադրվելու հրամանն տալու համար 50 ոսկի է առնում, սարկավազութեան<sup>4</sup> համար՝ 25 ոսկի<sup>5</sup>, և սվ կուղե՝ թող ըլլա նե՝ 40 ոսկիով<sup>6</sup> վկայութիւն կտա<sup>6</sup> թե աս քահանայի որդի է կամ ավագ սարկավագի:

Կարապետ եպ. — Մի՞թե ամեն ազգիսի<sup>7</sup> ցանկութիւնն ունեցող մարդը կդա<sup>8</sup> էջմիածին կամ թե փողն կը զրկե Կարբեցվույն<sup>9</sup> և հետո յուր ահզն կը ձեռնադրվի կամ թե<sup>10</sup> վկայականն կտանա<sup>11</sup>:

Թաղեոս վարդ. — Ո՛չ, սրբազան, զոր օրինակ, չորս ամսե չորս ամիս վիճակավոր եպիսկոպոսն կժողովե ատ<sup>12</sup> դրամներն յուր վիճակումն և ցուցակով իմացումն<sup>13</sup> կտա Կարբեցվույն<sup>14</sup> փող ավողների անունը և Սինոթն ալ կըրե<sup>15</sup> շնորհքի համար և ան դումարած դրամն ալ կըրգե Կարբեցվո<sup>16</sup> վրա, հետո Կարբեցին հրամայե կը Սինոդականաց՝ հրաման գրեն<sup>17</sup> վիճակավոր եպիսկոպոսին, թե այսինչ մարդո՞ քահանա ձեռնադրեք, այսինչ մարդո՞ սարկավագ և այլն: Վիճակավոր եպիսկոպոսն յուրաքանչյուրի կարողութեանն նայելով, բան մը ալ ինքն<sup>18</sup> կաննե՝ յուրյան համար՝ նորանից<sup>19</sup> հառաջ և ապա անոր կը գրե:

Կարապետ եպ. — Էհ, օղուլ, ատքան փողն ժողովե կոր՝ ինչ կընե:

Թաղեոս վարդ. — Ատ բոլորն Կարբեցվույն չի մնալ, այլ որքան դումար կտանա<sup>20</sup> տասնին մինը<sup>21</sup> պրոկուրոր Զորդանովինն է և բան մը<sup>22</sup> ալ Բարտաշովին կտա<sup>23</sup>:

Կարապետ եպ. — Ուրեմն սինոդականք<sup>24</sup> ատանկ բաներից շահ մը չունեն<sup>25</sup>:

Թաղեոս վարդ. — Ինչպէ՞ս չէ, անգամներինն վիճակավոր եպիսկոպոսի<sup>26</sup> վզին է, որ

<sup>1</sup> B ու: <sup>2</sup> B կը հասկանաք հիմա: <sup>3</sup> A սարկավագութեան: <sup>4</sup> B 20 ոսկի: <sup>5</sup> B ոսկիով: <sup>6</sup> B կըրտա: <sup>7</sup> B աստիճան: <sup>8</sup> B կը դա: <sup>9</sup> B Կարբեցուն: <sup>10</sup> B թե չիբ: <sup>11</sup> B կը տանա: <sup>12</sup> B կը ժողովե ատ: <sup>13</sup> A իմացումն: <sup>14</sup> B կը աս Կարբեցուն: <sup>15</sup> B անունը և էն օրն ալ կը գրե: <sup>16</sup> B կը զրկե Կարբեցվույն: <sup>17</sup> B Սինոթականաց հրամանադրն: <sup>18</sup> B հինքն: <sup>19</sup> B նոցանից: <sup>20</sup> B կը տանա: <sup>21</sup> B մինն: <sup>22</sup> B մ: <sup>23</sup> B կը տա: <sup>24</sup> B սինոթականք: <sup>25</sup> B չունին: <sup>26</sup> B եպիսկոպոսին:



ամեն տարի յուրաքանչյուրոց, փոքր ի շատե, բան մը ընծա կղրղե՛:

Կարապետ եպ.— Չկարողացա՞ր<sup>2</sup> իմանալ, թե Արղությանց Ստեփանն<sup>3</sup> եպիսկոպոսն, Թիֆլիզու վիճակումն, ինչ արդյունք կընէր ատանկ բաներից<sup>4</sup>:

Թաղեոս վարդ.— Ի՞նչպէս չլսա՞. Արղությանցն՝ Թիֆլիզ՝ որքան կաթուղիկոսին կը զրղե՞, անքան ալ ինքն՝ կառնե և երբեմն, եթե հարուստ մարդ մը՝ պատահի կոր, ալիկի ալ կառնե, հետո անոր անունը ցուցակ կանցկացնե՞: Աստուծով Թիֆլիզ հասածիդ<sup>10</sup> աս ամեն բանն հոն երկու օրումն կհասկանաք<sup>11</sup> և ան ընթացքովն ալ դուք կը կատարեք<sup>12</sup>:

Գևորգ վարդ.— Սրբազան, իմ կարծիքն աս է. եթե մեք փոքր ինչ ատոնց դներն պակասով ընենք, ան ժամանակն երկու շահավետություն պետք է ունենանք. առաջին<sup>13</sup>, որ Ձեր սրբազանության անունը<sup>14</sup> աղեկությունով կը հրատարակվի վրաստան, երկրորդ ալ՝ երբ տեսան<sup>15</sup> աժան<sup>16</sup> դնով էք համաձայնվում՝ ան ժամանակն, եթե մինչև ցայսօր հարյուր հոգի<sup>17</sup> կուզեին ձեռնադրվիլ, այնուհետև երկու հարյուր կըլլան և ստակտով մյուս արդյունքներն ալ կավելանան<sup>18</sup>:

Կարապետ եպ.— Որդյակ, հասնենք հոն, հետո բանին նայելով, կարգավորություն կընենք աստուծով:

Գևորգ վարդ.— Ասորից դուրս, իհարկե, Կարբեցին ալ Ձեզ և Արղությանի<sup>19</sup> մեջն փոքր<sup>20</sup> զանազանություն կընե ատոնց<sup>21</sup> դներումն:

Թաղեոս վարդ.— Հա՛, միտքս ընկավ, սրբազան, ան<sup>22</sup> 225 ոսկին, որ Ղուկաս եպիսկոպոսին տարա, շատ՝ խելացություն բրինք, թե<sup>23</sup> չէինք տարել<sup>24</sup> մեր բաներն<sup>25</sup> մյուս անգամ կը խառնեք<sup>26</sup>, անանկ անիծած մը է եղեր: Անանկ կարծեի ես, թե աղեկ

<sup>1</sup> B գրկե: <sup>2</sup> B Ձը կարողացա՞ր: <sup>3</sup> B Ստեփաննոս: <sup>4</sup> B բաներիցն: <sup>5</sup> B չըլսա: <sup>6</sup> B կը զրղե: <sup>7</sup> B ինքը: <sup>8</sup> B մի: <sup>9</sup> B կանցկացրեն: <sup>10</sup> B հասածնիդ: <sup>11</sup> B օրվան կը հասկընանք: <sup>12</sup> B կը կատարեք: <sup>13</sup> B առաջինն: <sup>14</sup> B անունն: <sup>15</sup> B տեսան: <sup>16</sup> B արժան: <sup>17</sup> B հոգի չիք: <sup>18</sup> B ազիլանան: <sup>19</sup> B Արղությանին: <sup>20</sup> A փոքր չիք: <sup>21</sup> B ատոնց չիք: <sup>22</sup> B ան չիք: <sup>23</sup> B եթե: <sup>24</sup> B տարել: <sup>25</sup> B բանն: <sup>26</sup> B կը խառնեին:

հոգի պետք է ըլլա, բայց ինչպէս ճանչըցա—աս անգամն, եթե բոլոր միարանքն տասը տարի անոր քովն աշակերտություն ընեն<sup>1</sup>, դարձյալ անոր խորամանկության տասիցն մինը չեն կարող սովորել:

Գևորգ վարդ.— Կաշակերն անորից պակաս չի ըլլար:

Կարապետ եպ.— Ես ալ ատանկ կկարծեմ<sup>2</sup>, որ դահա՞<sup>3</sup> ալիկի խառնակիչ և խորամանկ ըլլա:

Թաղեոս վարդ.— Ձէ, սրբազան, հիմի Կաշակերն շատ խմեկոր և յուրյան կորցնե՞ ալ երբեմն:

Կարապետ եպ.— Աս հիմի չէ, քսան տարի ալ կըլլա, որ ան կարբենա: Ջանքմ<sup>3</sup>, ասեն կոր ներսես եպիսկոպոսն աղեկ մարդ մը չէր, որովհետև ուսումն<sup>6</sup> ունեցող մարդու մը չէր կարող քովը<sup>7</sup> պահել և չէր ալ սիրել իրը, ինչպէս Հարություն վարդապետն Ալամդարյանց<sup>8</sup>, Ջրպետյանն, Սալլանթյանն<sup>9</sup>, Կաշակերն և այլն, և այլն:<sup>10</sup> Ճըշմարտն, ներսեսն ալ աղեկ մարդ մը չէր և չեմ կարող ալ ասոր գովել, բայց աս ալ պետք է մարդ կշռել, թե արդյոք, ան մարդիքն<sup>11</sup> ինչ վարուց տեր էին, որ չի<sup>12</sup> պահել քովը<sup>13</sup>: Անմեզ բան մը է այլոց բամբասել և բանի պարագայներն չիմանալ, չհասկանալ<sup>14</sup>: Եթե Կաշակերն աղեկ վարք էր ունեցել, միթե ներսեսն անոր Բեսարարիո՞<sup>15</sup> կը վռնաեր և ճանապարհ կը ձգեր. քով լիցի, ինչպէս լսեր եմ հավատարիմ մարդոմընե, թե քանի-քանի անգամ գինի չխմելու<sup>16</sup> համար ձեռագիր է տվել, բայց վերջն չէ կարողացեր յուրյան պահպանել, մինչև, կըսեն թե, գինի, բախի, ուտելիքն ալ կզողանար, գիշերները<sup>17</sup> կուտեր և կը խմեր ծածուկ: Ասանկ վարդապետի մը հարկավոր էր պահել յուր քովն:

Թաղեոս վարդ.— Տեսեք<sup>18</sup>, սրբազան, կարծեմ Կաշակերն ներսես եպիսկոպոսի վերջի

<sup>1</sup> B եթե մյուս միարանք անոր քովն տասը տարի աշակերտություն ընեն: <sup>2</sup> B կը կարծեմ: <sup>3</sup> B տահա: <sup>4</sup> B կորցրեն: <sup>5</sup> B ձանքմ: <sup>6</sup> B ուսում: <sup>7</sup> B քովըն: <sup>8</sup> B Ալամտարյանց: <sup>9</sup> A Սալլաթյանն: <sup>10</sup>—<sup>11</sup> B այս սոցերի փոխարեն կա. բայց պետք է իմանալ թե ան մարդիկն: <sup>12</sup> B չէ: <sup>13</sup> B քովն: <sup>14</sup> B չիմանալով չհասկընալ: <sup>15</sup> A Բեսարարիա: <sup>16</sup> B չի խմելու: <sup>17</sup> B կը զողնար գիշերներն: <sup>18</sup> B Տեսաք:



փոքրաւորն է եղեր, բայց այժմ Սինոթի անդամ է. աստված վեր կաննի<sup>1</sup> մը, որ հիմի յուր եպիսկոպոսի վրա հրաման գրել տա<sup>2</sup> և ստորագրե<sup>3</sup>, ան ալ ինչպես, ներսեսի<sup>4</sup> լման, որ մեր ազգի միջին առաջինն է այժմ:

Կարապետ եպ.— Չանդ, ձանդ, խենդ<sup>5</sup>, մեր մեջն ատանկ կգովենք<sup>6</sup>, բայց<sup>7</sup> այլոց քովը<sup>8</sup> անզգուշությամբ ատանկ խոսելն և անոր գովելն սովորություն կըլլա լեզվիդ, որ մեզ ամենեին ձեռք չի տալ<sup>9</sup> ասելն՝ մեր ազգի միջին առաջինն է: Միթէ<sup>10</sup> բոլոր միաբանությանն հայանի չէ անոր ազգասիրությունն, անոր<sup>10</sup> անշահասիրությունն, անոր մեծագործությունն, անոր խառությունն՝ հոգևորականաց վրա, բայց միաբանից ձեռք կուտան անոր լման կաթուղիկոս ունենալն էջմիածին. աստված մի արասցե, ան ժամանակն որ հոգևորական կարող էր արդյունք ընել:

Գևորգ վարդ.— Մըրազան, Թաղեսս վարդապետի խելքն դեռ ևս<sup>11</sup> առքան<sup>12</sup> հեռատեսություն չունի<sup>13</sup>: Թաղեսս վարդապետ, հազիվ միաբաններն անոր կորցրել են չավեր աշխարհքի վերջի ծայրն, որ յուրյանք կարողանան հանդիսա և հանդարա կյանք վարեն. ուղում ևս ատանկ խոսքերով ժողովրդոց եռանդն զարթուցանել: Գու աս խոսա ամեն տեղ, և այժմ ևս<sup>14</sup>, հաստատելու համար, հարցնեմ քեզ, պատասխանե. երբ ասոր կամ վաղն աստուծով, Կարբեցին մեռնի<sup>15</sup>, մեծ պետք է կաթուղիկոս ընտրեն: Աթոռումն մարդ մը տեսնը, որ մեր սրբազանիցն ավելի արժանավոր ըլլար:

Թաղեսս վարդ.— Բնավ ոչ, Բարսեղ եպիսկոպոսը<sup>16</sup> մարդ մը է հաստաղլուխ, մեծախոս, ազան<sup>17</sup> և անխել, և<sup>18</sup> նրա ամեն խելքն՝ լեզվի ծայրին<sup>19</sup>, ոչինչ բանի հարկավոր չի դար, միայն թե լիքն բերանով, ծանր-ծանր խոսա: Հովսեփն ալ ազնի տնտեսկառավարիչ<sup>20</sup> կըլլա, քան թե<sup>21</sup> եպիսկոպոս,

անոր պահ տաս՝ ոչխար, ձի, դոմեշ, ցորեն, դարբի, ձեթ, լորիա և այլն, բայց կաթուղիկոսացու... չէ: Առեկան և Կաշակերն հարմար են խաբերայության, քսության<sup>1</sup> և խորամանկության: Հոհաննեսն<sup>2</sup>— Շահխաթունյանն մարդ մը է, որ թե քանդած, ավերած տան մը<sup>3</sup> մեջ նստե, ազնի դիրք մը դանե կարդալու, տասն<sup>4</sup> տարի անտեղաց չի դուրս գալ<sup>5</sup>, որ աս ալ, աս օրվան նայենք<sup>6</sup>, աշխարհի մարդ չէ: Հոհաննես<sup>7</sup> Արիմեցին տաղանդավոր մարդ է, բայց անոր դեռևս ատանկ բաների ժամանակն<sup>8</sup> չէ: Մինաս եպիսկոպոսին Թրֆլիղու կամ Սիմեոն Բզնունույն<sup>9</sup> աշխարհքը<sup>10</sup> ազնի կը ճանչնա<sup>11</sup>, ավելորդ է անոնց վրա բան խոսելն: Նիկողայոս եպիսկոպոսն ալ, ինչ ասեմ, էրեկվան<sup>12</sup> երեխան է: Մյուս Նիկողայոսն ալ ոչ փող ունի, ոչ բարեկամ: Գրիգոր արզվանցին<sup>13</sup>, որ Յուզուլ<sup>14</sup> կսեն, ինչպես անվրաս մարդ մը է, անպես բանի մը հարմար չէ: Առքան միաբանից մեջն<sup>15</sup> միայն ներսեսն է, որ ան ալ, աշխարհն<sup>16</sup> դիտե, մարդ մը՝ յուր ասածի, կամակոր, նախանձող, հույս, համբերության քարոզող. կարծեմ, յուր հույսն ու<sup>17</sup> համբերությունն անոր աս կյանքումն արժանի չընե կաթուղիկոսության: Ինչևիցե, աչքս ամեն տեղ շուռ<sup>18</sup> կուտամ, ոչ միինն արժանավոր չեմ տեսնար՝ ևս ալ քեզ<sup>19</sup> պես, բայց ի մեր սրբազանիցն:

Կարապետ եպ.— Հա, ատոնց անունը ավիր<sup>20</sup> միտքս ընկավ, ինչ եղավ Սիմեոն եպիսկոպոսի աքսորվիլը<sup>21</sup>, կամ քանի մը<sup>22</sup> վարդապետներ ալ անոր հետ էին, կարծեմ Արիմեցին, Մարուզյան<sup>23</sup> Նիկողոսն, Մարտիրոս և Գևորգ վարդապետներն և մյուսներն:

Թաղեսս վարդ.— Մյուսներն<sup>24</sup> թողնեմ, Սիմեոն եպիսկոպոսի մասին ասեմ, թե մեծ խայտառակություններ հառաջ եկան: Կարբեցին Սիմեոնին աքսորել էր ավեր Շա-

1 B կաննի: 2 B տալ: 3 B ստորագրի: 4 B եպիսկոպոս ներսեսի: 5 B խենթ: 6 B կը գովենք: 7 B բայց չիք: 8 B քովը: 9 B չի տալ ձեռք: 10 B անոր չիք: 11 B դեռ ևս չիք: 12 B անքան: 13 B չունի: 14 B նա: 15 B երբ աստուծով ասոր կամ վաղն Կարբեցին տանի: 16 B եպիսկոպոսն: 17 A ազան չիք: 18 B և չիք: 19 B ծայրն: 20 B կառավարիչ-անտես: 21 A թե չիք:

1 B բնության: 2 B Հովհաննես: 3 B մը չիք: 4 B ասոր: 5 B զար: 6 B նայինք: 7 B Հովհաննես: 8 B ժամանակ: 9 B Սիմեոն Բզնունույն: 10 B աշխարհքը: 11 B կը ճանչնա: 12 B էրեկվան: 13 A արզվանցի: 14 B Յուզուլ: 15 B միայն չիք: 16 B աշխարհն: 17 B և: 18 B ժուռ: 19 B քեզի: 20 B արզիլը: 21 B արքորվիլը: 22 B մը չիք: 23 B Մարուզյան: 24 B մյուսներին:



մախու Սաղյանու<sup>1</sup> վանքն և գրեք էր, թե ոչ որ անտեղու ժողովրդիցն չհամարձակվի<sup>2</sup> քովն զնալ-գալ, վասնորս և շամախեցիք ևս ասոր<sup>3</sup> համար անանկ խայտառակ զիր մը էին գրեք կարրեցվույն, որ չեմ կարող ասել: Շատ աշխատեցի, որ ան գրի օրինակն ասել<sup>4</sup> էի, չկարողացա: Սիմեոնն ևս ի հուսահատութենե, քանի մի<sup>5</sup> վարդապետք, խնդրագիր մը էին գրեք թագավորին և Բ. Ր.<sup>6</sup> կարրեցվու անկարգ կառավարութեանց վրա, վարքն, կյանքն, թե ինչ վատ դործեր է արեք և ինչ կրնե, սրօց օրինակն, կերպով մը, դուրս գրեցի և բերեք եմ<sup>6</sup>: Հրամեցեք, կարգացեք:

(Տայ կախկոպոսին գործնական, և կախկոպոսն մատուցեալ, Գէորգ վարդապետին, ասէ)<sup>7</sup>.

[Կարապետ եպ.].—Մո, դու կարգա, Գեփորգ վարդապետ:

(Գէորգ<sup>8</sup> վարդապետն սկսէ).

«Ամենաօգոստափառ<sup>9</sup> կայսր և ամենաողորմած<sup>10</sup> թագաւոր. համարձակվիմ<sup>11</sup> ամենախոնարհարար<sup>12</sup> սփռել զխնդիր<sup>13</sup> իմ առաջի աստուած-գորութեան<sup>14</sup> Ձերդ կայսերական մեծութեան՝ այսու խնդրագրի<sup>15</sup>:

Ես և բաց յինչն եօթն անձինք ի միաբանից սրբոյ էջմիածնի Արարատեան Աթոռոյն, որք են Գրիգոր արքեպիսկոպոս Արգվանցի, Նիկողայոս կախկոպոս Տէր Մարութեան, Յօնաննէս<sup>16</sup> վարդապետ Ղրիմեցի, Գէորգ վարդապետ Տաթևացի, Յօնաննէս<sup>17</sup> վարդապետ Շահխաթունեան, Սահփան<sup>18</sup> վարդապետ Արարատեան և<sup>19</sup> Մարտիրոս վարդապետ Աշտարակցի, խնդիրք մատուցանեմք Յօնաննէս<sup>20</sup> կարրեցի պատրիարգին Հայոց, յաղագս<sup>21</sup> անկարգ կառավարութեան սրբոյ Արարատեան Աթոռոյ<sup>22</sup> (որպէս որ խանդարեալ կառավարութիւնն Արարատեան եկեղեցւոյ գրի)<sup>23</sup> և<sup>24</sup> քանիցս

խնդրեցաք, զի նա կառավարութիւնն կարգադրեցէ, այսինքն անարժան կախկոպոս չօրհնելով՝ ի սամիկ անձանց՝ համաձայն մինխտարի գրութեանն, քահանայ չձեռնադրելով, նմանապէս և զյիմարս և զանուսում անձինս և այլ անկանսն բանք շառնելով, որք չեն գրելի և Ձերին՝ սուրբ աղանջացն<sup>2</sup> լսելի և մեք<sup>3</sup> որքան խնդրեաք, բայց նա առաւել յաւելացոյց<sup>4</sup>. երեսուն տան մի քահանայ ի յիմար անձանց օրհնելով, անարժանից զխաչ տալով, սրոյ պատճառն ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ՝ փող առնուլն և այն ևս վասն իւր և ընտանեաց իւրոց է առնում և ոչ թէ վասն հանդերձաւորելոյ և կառավարելոյ միաբանից սուրբ<sup>5</sup> Աթոռոյն: Եւ բաց ՚ի սմանէ, վաճառէ զանօթս եկեղեցականս և յորժամ խնդրէաք, զի նա մեր գիտութեամբ արացէ զայն ամէն վաճառելն և փողն խարջիլն<sup>6</sup>, իսկ նա փոխանակ լսելոյ զխնդիրս մեր<sup>7</sup>, անպատիւ արար դմեզ և անհաւատ ձայնեաց: Վասնորոյ և մեք, չորս անձինք, ի վեր<sup>8</sup> գրելոց անձարացեալ, զկօպիօն<sup>9</sup> խնդրանաց մերոց, զոր մատուցեալ էաք պատրիարգին, ընդ այլում խընդրագրի՝ առաքեցաք առ բարձր դերագանց կուսակալն<sup>10</sup> Վրաստանու զենեբալ<sup>11</sup> օտ Ինֆանտէրի<sup>12</sup> Բարօն Բողենն<sup>13</sup>, զի թերևս վերահասու<sup>14</sup> լինիցի և մեր խնդիրքն հասուցէ ում հարկն է, վասնզի ազգն հայոց յայսպիսի անկարգութեանց, որք լինին ի սուրբ Աթոռն, յուսահատեալ են, սրոյ ապացուցութիւնն<sup>15</sup> է. զի Հայք Օսմանեան տերութեանն՝ բաժանեցան յԱրարատեան եկեղեցւոյ, և չկամին զի վարդապետ Արարատեանք յերկիրն իւրեանց գրութեամբ Սուլթանին զԱրփայ Չայն<sup>16</sup> անցանելով. և սորա պատճառն ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ անկարգ արարմունք Յօնաննէս<sup>17</sup> պատրիարգին և արժաթասիրութիւնն նորին՝ առաւել քան զչափն: Եւ յորժամ Յօնաննէս<sup>18</sup> պատրիարգն լուաւ, թէ մեք՝ չորք անձինք խնդիրք եմք մա-

<sup>1</sup> B Սաղյանու: <sup>2</sup> B չհամարձակելի: <sup>3</sup> B անոր: <sup>4</sup> B ասեր: <sup>5</sup> B մը: <sup>6</sup> B և բերի: <sup>7</sup> B (Տայ օրինակն կախկոպոսին և կախկոպոսն՝ Գէորգ վարդապետին ասէ): <sup>8</sup> B եւ Գէորգ: <sup>9</sup> B Ամենօգոստափառ: <sup>10</sup> B ողորմած: <sup>11</sup> B Համարձակիմ: <sup>12</sup> A ամենախոնարհափառ: B ամենահպատակութեամբ: <sup>13</sup> A զխնդիր: <sup>14</sup> B աստուծոյ գորութեան: <sup>15</sup> B խնդրագրով: <sup>16</sup> B Յովհաննէս: <sup>17</sup> B Յովհաննէս: <sup>18</sup> B և Սահփան: <sup>19</sup> B և չիք: <sup>20</sup> B Յովհաննէս: <sup>21</sup> B Յաղագս չիք: <sup>22</sup> B եկեղեցւոյ: <sup>23</sup> B փակագծված մասը չիք: <sup>24</sup> B գրեցաք և:

<sup>1</sup> B Ձեր: <sup>2</sup> B աղանջացն: <sup>3</sup> A մեք չիք: <sup>4</sup> B առաւելացոյց: <sup>5</sup> B սրբոյ: <sup>6</sup> B խարճելն: <sup>7</sup> B զխնդիրս մեր կատարելոյ (սլսելոյ զխնդիրս մերք-ի փոխ.): <sup>8</sup> AB ի վերայ: <sup>9</sup> B զկօպիան: <sup>10</sup> B կուսակալն: <sup>11</sup> B ենարալ: <sup>12</sup> B օտ ինֆանտերի: <sup>13</sup> B Բարօն Բողենին: <sup>14</sup> B վերահասու չիք: <sup>15</sup> B ապացուցութիւն: <sup>16</sup> A զԱրփոյզայն: B զԱրքայ չայն: <sup>17</sup> B Յովհաննէս: <sup>18</sup> B Յովհաննէս:



տուցեալ կուսակալին, յայն ժամ ինքն ևս գրեաց կուսակալին, թէ այս շորս անձինքն բունդովչիկ<sup>1</sup> են, պարտ են կորնչիլ ի վանքէն»:

Կարապետ եպ. — Ի՞նչ բնել է բունդովչիկ<sup>2</sup>: Թաղեա վարդ. — Իբր թե ապտամբիչ<sup>3</sup>:

Կարապետ եպ. — Է՛հ, շարունակե, Գևորգ վարդապետ<sup>4</sup>:

(Գևորգ վարդապետն շարունակէ).<sup>5</sup>

[Գևորգ վարդ.]. — Վասնորոյ անցեալ ամի մայիսի 12 առաքեաց զմեզ ի Թիֆլիզ քաղաքն և մեք ապաւինելով յարդարադատութենէն կանոնաց<sup>6</sup> կայսերութեան Ռուսաց, հասաք ի Թիֆլիզ: Եւ մինչդեռ սպասէաք արդար քննողութեան<sup>7</sup>, յայանեցին մեզ, թէ պարտիք յաքսոր<sup>8</sup> գնալ. և թէ ի՞նչ էր պատճառն՝ չյայանեցին մեզ. միայն կամիմ ասել, թէ մեք՝ չքաւոր և նա՝ հարուստ. զիտէ սուրբ կայսերութիւնն Ձեր, որ հարուստի խօսքն ընդունելի է, քան՝ զչքաւորինն: Յետ այսորիկ<sup>9</sup>, զայն երիտ<sup>10</sup> կարգաւորսն բաժանեցին յինէն, թէ սէր կորոյս-չգիտեմ: Ձիս ևս, մին սարկաւազաւ և մին սպասաւորաւ, յաքսոր ուղարկեցին ի վանքն Սաղեանու, որ է յերկիրն Շիրվանու աւերակ և անմարգարնակ և ունի զմի արխիմանդրիդ<sup>11</sup>, որ վասն իւր գործոց երբեմն լինի ի վանքն, այլ միշտ շրջէ զիւզէ՝ ի զիւզ: Բայց մերձիման ձերունիս կեամ սովեալ և անտես ի մարդկանէ և յալիս անցուցանեմ զկեանս իմ՝ յուսահատեցեալ զսով. վասնզի<sup>12</sup> երից<sup>13</sup> խնդիրք եմ առաքեալ առ կուսակալն Վրաստանու, բայց պատասխանն չեմ ստացեալ, թէ ի՞նչ է պատճառն չգիտեմ. և անա տարի աւելի<sup>14</sup> է, որ եմ այսպէս<sup>15</sup> յայսմ նեղութեան:

Ապաւէն իմ նախ՝ Աստուած է և ապա՝ Ձեր<sup>16</sup> սուրբ կայսերութիւնն<sup>17</sup>, զի ևս, 70-ամեայ զտլով, 55 ամ է, որ ծառայ եմ Արարատեան եկեղեցւոյ<sup>18</sup>, յարուց 25՝ կախկոպոսութեամբ եմ ծառայել, և թէ սրբալիսի

ծառայութիւնք եմ<sup>1</sup> ցուցեալ, բոլոր հայք գիտեն: Յորժամ 1827 թիւ խաչակիր գորքն Ձերին կայսերութեանն<sup>2</sup> գնաց ի Պարսկաստան՝ վասն պատերազմի՝ ընդ վիճակաւոր Ներսէս արքեպիսկոպոսին Վրաստանու, յայնժամ<sup>3</sup> նա ինձ փոխանորդ կարգեաց հրամանաւ պատրիարզին. և ես իմ կարեաց<sup>4</sup> կեօբայ յորդորեցի հայոց ազգին, որ օգնեն զօրացն. ոմանք յեան ի պատերազմ գնացին, ոմանք հաց տալով և ոմանք մտացու տալով: Սմին նման, յորժամ խօլերայ ցաւն անկաւ, ևս չթողի զհայս առանց սրբութեան և թաղման. 9 քահանայիք ևս և իմ սարկաւազունքն զ700 հայոց ազգիցն թաղեցինք, որոյ մասին ևս յայանեցի Եփրեմ պատրիարզին գրութեամբ, զի նա վարձատրեցէ զծառայութիւնս<sup>5</sup> 9 քահանայից՝ զոմանս խաչիւ և զոմանս փիլոնիւ: Եւ նա գրեաց ինձ, թէ՛ Կարբեցի Յօհաննէս<sup>6</sup> արքեպիսկոպոսն (որ է այժմեան պատրիարզն)<sup>7</sup> Թիֆլիզու առաջնորդ կարգեցի և պատուիրեցի, որ նա 9 քահանայից<sup>8</sup> պարզև տայ և քեզ սուրբ կայսերութեան սղորմութեանն արժանացուցէ: Իսկ նա եկեալ 9 քահանայից<sup>9</sup> յոմանց 100 մանէթ<sup>10</sup> և յոմանց 200 մանէթ առեալ, յետոյ պարզեն<sup>11</sup> տուաւ: Ինձ էլ փոխանակ պատուի, անարգանաց<sup>12</sup> հասոյց, որ<sup>13</sup> յայանի է Թիֆլիզեցւոց, բայց միայն Կոմսն էրիւանու<sup>14</sup> և կնեազն Վարչաւու իւր բերանովն յոյս եա ինձ, թէ առանց պարզելի չեա մնալ: Անա պարզեն այս է, որ մին տարի և<sup>15</sup> կէս է, որ<sup>16</sup> չարչարվում եմ առանց մեղաց ի բանդի<sup>17</sup> զտլով. Ով Քրիստոսի փոխանորդ սուրբ կայսր, Քրիստոս աղքատաց<sup>18</sup> համար մարմին էառ, որ փրկէ զնոսա. և զուք պատկեր էք նորա, պարտիք ողորմել աղքատիս, նշանակել զայր, որ վերահասու լինիցի բանից մերոց՝ արդարութեամբ, քանզի զուք ևս համար տալոց էք Քրիստոս<sup>19</sup> թաղաւորին: Յառաջ քան զայս 4000 մանէթ Արարատեան եկեղեցւոյ

<sup>1</sup> B բունդովչիք: <sup>2</sup> B բունդովչիք: <sup>3</sup> B ապտամբ են: <sup>4</sup> B վարդապետ, շարունակե: <sup>5</sup> B փակագծով ժառը չիք: <sup>6</sup> B յայտականոնաց (յարդարադատութենէ չիք): <sup>7</sup> B քննութեան, <sup>8</sup> B յաքսոր: <sup>9</sup> B այնորիկ: <sup>10</sup> B երեք: <sup>11</sup> B արխիմանդրիտ: <sup>12</sup> B վասնորոյ: <sup>13</sup> B երկր: <sup>14</sup> B աւել: <sup>15</sup> A այսպէս չիք: <sup>16</sup> B Ձերդ: <sup>17</sup> B կայսերութիւն: <sup>18</sup> B եկեղեցւոյն:

<sup>1</sup> B եմ չիք: <sup>2</sup> B կայսերութեան: <sup>3</sup> B յորժամ: <sup>4</sup> B կարեացն: <sup>5</sup> B զծառայութիւն: <sup>6</sup> B Յօհաննէս: <sup>7</sup> B փակագծով չիք: <sup>8</sup> B այս պարբերութիւնը չիք: <sup>9</sup> B մանէթ չիք: <sup>10</sup> B պարզել: <sup>11</sup> B անարգանաց: <sup>12</sup> A որ չիք: <sup>13</sup> B երկանու: <sup>14</sup> B և չիք: <sup>15</sup> B որ չիք: <sup>16</sup> B բանտի: <sup>17</sup> B աղէտանաց: <sup>18</sup> B Քրիստոսի:



պարտք<sup>1</sup> եւմ տուեալ, որ ի ձերութեան ժամանակիս ինձ պահպանէ, իսկ այժմ բանդն<sup>2</sup> են եղեալ զիս և Յոնաննէս<sup>3</sup> պատրիարքն այս թուին 79 նամերով<sup>4</sup> գրում է ինձ, թէ՛ այդ անմարդարնակ տեղդ<sup>5</sup> պարտիս մեռանիլ<sup>6</sup>: Եւ թէ աստ մեռանիմ յուսանատեալ, արդեօք, ինչ շահ է Ձերին սուրբ կայսերութեան: Ունիմ անձնական 2000 մանէթ պարտք և ինքս չքաւոր, որ<sup>7</sup> չունեմ օգնական ըացի մեծութենէ կայսերութեանդ, եթէ դուք ևս անտես աննէք, պարտիմ իմ ըողոքն<sup>8</sup> Քրիստոս թաղաւորին հասուցանել:

Ամէնողորմ թաղաւոր, հաճելով հայեցարուք ի խնդիրս այս և ցուցէք ինձ վաղվադակի զօգնութիւն Ձեր, զի մի մեռայց ի միջի շարշարանաց, առաւել զի խնդիրքս<sup>9</sup> իմ առ բարեկարգութիւն եկեղեցւոյն է, որ է հաճելի աստուածազօր կառավարութեանն Ձերին<sup>10</sup> կայսերական բարձրութեան: Որ եմ աղօթարար և ամենհպատակ

Ձերին կայսերական բարձրութեանն<sup>11</sup> արքեպիսկոպոս Հայոց Սիմէօն Բզնունեանց<sup>12</sup>.

Համար 5.  
1836 թիւ Նոյեմ. 1.

Ի Սաղեանու վանքն, որ ի Շամախի<sup>13</sup>  
Կարապետ եպ.— Ասպես<sup>14</sup> գրի օրինակն սիլ տվեց քեզ:

Թաղեոս վարդ.— Ա՛ս զիրն և աս՝ ուղարկել էք Թիֆլիզ և անտեղ ալ իսկ խափրել են<sup>15</sup> թաղաւորին և օրինակներն բերեր էին էջմիածին. ևս օրինակեցի անորից:

Կարապետ եպ.— Ա՛ս, Գևորգ վարդապետ, աս կարգա:

(Գևորգ վարդապետն սկսէ).<sup>16</sup>

Գևորգ վարդ.—  
«Պայծառափայլ Կոմս Ալէքսանդր Քրիստափորիչ<sup>17</sup> Գրաֆ Բեկինգորֆ.<sup>18</sup>

Թէպէտ ունէի մեծ բարեկամութիւն ընդ առ աստուած հանդուցեալ եղբօր Ձերին

<sup>1</sup> B պարտ: <sup>2</sup> B բանան: <sup>3</sup> B Յովհաննէս: <sup>4</sup> B նամերով: <sup>5</sup> B տեղիդ: <sup>6</sup> B մեռանել: <sup>7</sup> B որ չէք: <sup>8</sup> B բողոքն իմ: <sup>9</sup> B խնդիրք: <sup>10</sup> B Ձերդ: <sup>11</sup> B բարձրութեան: <sup>12</sup> B Սիմէօն Բզնունեաց: <sup>13</sup> №2045 ձեռագրից երևում է, որ սույն ղեմումն ուղարկված է ցարին 3 անգամ և վերջին օրինակն ունի որոշ ավելացում: Կան որոշ տարբերություններ՝ այս 2 օրինակի համեմատությամբ: <sup>14</sup> B Այսպիսի: <sup>15</sup> B էին: <sup>16</sup> B փակագծում զանգոյ մասը չիք: <sup>17</sup> B Խրիստափորիչ <sup>18</sup> B Բեկինաորֆ:

պայծառափայլութեանն<sup>1</sup>, բայց զինչ արարից, զի երևի օրնան զիտելով, որ ես նեղութեան միջի եմ անկելոց<sup>2</sup>, և նա օգնելոց է ինձ, վասնորոյ էառ զնա յաշխարհէ: Իսկ զիտեմ, զի դուք ևս չէք յապաղել մատուցանել զխնդիրս, որ կայ ի միջի գրիս, նորին ինքնակալ բարձրութեանն<sup>3</sup> և միջնորդ լինել, զի թերևս ազատեցէ զիս ի շարշարանաց, յորում եմ այժմեան ժամանակիս, վասնզի<sup>4</sup> Յովհաննէս պատրիարքն հայոց արտրեալ է զիս ի վանքն Սաղեանու<sup>5</sup>, միայն վասն այն է, զի ես խնդրամատոյց եմ լեալ վասն բարեկարգութեան Արարատեան Աթոսոյն և յուսամ, որ ինչ պատասխան ստանայցէք՝ յայնեսջիք ինձ, որ եմ ի Շիրվան, և պարտաւորելոց էք զիս՝ միշտ օրնել զկեանս ձեր:

Որ եմ և միամ օրնսդ զաստուածաէր կեանս Ձեր՝

Արքեպիսկոպոս Հայոց՝  
Սիմէօն Բզնունեանց

Համար 6.  
1836 թիւ Նոյեմ. 1.  
Ի Սաղեան, որ է Շիրվան:

Թաղեոս վարդ.— Աս ալ Սիմեոն կախկոպոսի իսկ ձեռագրերիցն եմ օրինակյալ Կարապետ եպ.— Ա՛ս, Գևորգ վարդապետ, կարգա:

Գևորգ վարդ.— (ընթեռնու).—  
«Կարբեցի Յոնաննէս<sup>7</sup> զեախ ընթացքն<sup>8</sup> է՛ ի մանկութենէ մինչև յայժմ, սիլ-որ կամի տեղեկանալ՝ տեղեկացի:

Հայրն սորա էր Կարբեցի<sup>9</sup>, բայց ինքն ծնեալ յԵրևան<sup>10</sup> Չորագեղումն.<sup>11</sup> յորժամ հասաւ ի չափ հասակի՝ ետուն աշակերտութեան Մօղնու վանից առաջնորդ Բարսեղ կախկոպոսին. մինչ որ<sup>12</sup> կենդանի էր սոյն Բարսեղ կախկոպոսն՝ ընդ իշխանութեամբ սորա կայր, մինչ որ սոյն կախկոպոսն վախճանեցաւ, եկն ի սուրբ էջմիածին, յարեցաւ Սէթ Պեարոս կախկոպոսին աշակերտութեան<sup>13</sup>: Ընդ նմին զնաց Թօխաթ՝ սոյն կախկոպոսի սպասաւոր, քանի մի ամաց

<sup>1</sup> B պայծառափայլութեան: <sup>2</sup> B անկանելոց: <sup>3</sup> B բարձրութեան: <sup>4</sup> B վասնորոյ: <sup>5</sup> B Սաղեանու: <sup>6</sup> A այս առդը չիք: <sup>7</sup> B Յովհաննէս: <sup>8</sup> B ընթացքն: <sup>9</sup> A Կարբեցի: <sup>10</sup> A Երևան: <sup>11</sup> B Չորագեղուումն: <sup>12</sup> B որ չիք: <sup>13</sup> A աշակերտութիւն:



զկնի օրհնեց արեղայ<sup>1</sup>, յորժամ դարձաւ սուրբ Աթոռն էջմիածին՝ բողոք կալաւ, թէ իմ օրհնօղ եպիսկոպոսն զիս զրկեց, ոչ ետ ինձ բաւականութիւն. և եպիսկոպոսն բողոքէր, թէ բազում ինչս<sup>2</sup> է յափշտակել<sup>3</sup>, ապա անիծիւք արտաքսեց յինքննէն<sup>4</sup>: Քանի ժամանակ կայր անտերուհն և անմխիթար, մինչ որ սրբազան Ղուկաս<sup>5</sup> վեհն ողորմեցաւ, ապա ուղարկեց Մուշու<sup>6</sup> վիճակն ի գործ նուիրակութեան, յորժամ եկն սուրբ Աթոռն բաւականին ոչ ետ թէֆթէրն, մնաց այնպէս անզորձ մինչև յաւուրս Գաւիթ վեհին. թէ քանի՞ անկարգութիւն արաւ յայտնի է ամենեցուն: Սրբազան Գաւիթ վեհն շահել կամեցաւ սորան, առաքեց<sup>7</sup> սրան Սպահանու նուիրակութիւնն սուաւ, զնաց և գործն կատարեց. եկն սուրբ Աթոռն: Ապա կարգեց Վեհարանի պահապան, և ինքն՝ սրբազան Գաւիթ վեհն, առ ահի ուսաց, միշտ նստէր յերևան, մինչ որ լսեց, թէ ուսաց գորքն կամեն զնալ յերևան<sup>8</sup>, սրբազան Գաւիթ վեհն եկն սուրբ Աթոռն, և Աթոռի ուղ և ծուծ կայքն ժողովեց, արար 18<sup>9</sup> բեռն և ինքն դարձաւ յերևան<sup>10</sup>, որ Մահմադ<sup>11</sup> Խանէ հրաման առնաւ և նոյն<sup>12</sup> 18 բեռան վրայ զնաց Պարսից տերութիւն<sup>13</sup>, մինչ որ այս խորհրդեանն<sup>14</sup> էր, Փամպակու Նաովիտով եներալն<sup>15</sup> եկաւ Երևան և մտաւ սուրբ Աթոռն էջմիածին: Սոյն Կարբեցին էր Վեհարանի պահապան. և<sup>16</sup> խորհուրդ արարին Նահապետ Արշակունեանի հետ, որ այն Արշակունեանն էր մտերիմ նոյն ենարային, սուրբ Աթոռի<sup>17</sup> 18 բեռն, որ կայր պատրաստի, բացին Կարբեցույ հետ, ըստ որում անդեակ էր 18 բեռի միջի եղեալ կայիցն. բնախրն և զումարն ինքն վերոյց<sup>18</sup> և զապա բաներն Արշակունեանն<sup>19</sup> և զօրքն<sup>20</sup>: Կարբեցին, ընդ զօրաց, զնաց Թիֆլիզ, տարաւ ընդ իւր յափշտակեալ կայքն, կայ մինչև ցայսօր առ իւր. մինչև սուրբ Գեղարդն, սուրբ Լուսաւորչու աջն<sup>21</sup> բազում մասունք:

<sup>1</sup> B յարեղայ: <sup>2</sup> B ինչ: <sup>3</sup> B յափշտակեալ: <sup>4</sup> A յինքննէն: B յիննէն: <sup>5</sup> B Ղուկաս շէք: <sup>6</sup> B Մոզու: <sup>7</sup> B առաքեաց: <sup>8</sup> A Երևան: B զալ յերևին: <sup>9</sup> B կայր ժողովեց 18 (արար շէք): <sup>10</sup> A Երևան: <sup>11</sup> B Մահմադ: <sup>12</sup> B այնպէս: <sup>13</sup> B տերութիւնն: <sup>14</sup> B խորհրդեանն: <sup>15</sup> B Բամբակու Նաովիտայով ենարալն: <sup>16</sup> B և շէք: <sup>17</sup> B Աթոռն: <sup>18</sup> B վերոյց: <sup>19</sup> B Արշակունեանն: <sup>20</sup> B և զօրքն շէք: <sup>21</sup> B և բազում:

Մասունքն և մասնաւոր կայքն<sup>1</sup> յանձնեցին Թիֆլիզու առաջնորդ կենդանի նահատակ Յօհաննէս<sup>2</sup> արքեպիսկոպոսին: Սոյն Կարբեցին մնաց Թիֆլիզ փոքր ինչ ժամանակ<sup>3</sup>, ապա ուղարկեցին Ղարս, որ անդ նուիրակութիւն<sup>4</sup> առնէ, մինչ որ մտաւ Ղարս փաշային ետ 12 քիտայ՝ Քալեան Պետրոսի ձեռօքն<sup>5</sup> առաւ Ղօշավանից<sup>6</sup> առաջնորդութիւնն, զնաց Ղօշավանք<sup>7</sup>: Սրբազան Գաւիթ Վեհի կարգած առաջնորդն Եքարաշի<sup>8</sup> Գէորդ եպիսկոպոսին<sup>9</sup> փալանով ձուլ վերայ հեծուց՝ քշեց վանքիցն, թէ՛ զնա քու կարգուցին<sup>10</sup> խարար<sup>11</sup> տար: Եւ սկսաւ ժողովրդեան կեղեքել, մինչև ժողովուրդքն արգայ առին փաշային, թէ մեք այսպէսի՞ չզրկօղ և<sup>12</sup> յափշտակօղ առաջնորդ շինք ուղել<sup>13</sup>: Մէկ ամսէն<sup>14</sup> առաջնորդ էր՝ զուրս արին յառաջնորդութենէ ապա եկաւ մնաց Գուճրի<sup>15</sup>, մինչև Գանիէլ վեհն Թավրիզուց եկաւ<sup>17</sup> սուրբ Աթոռն նստաւ վեհ<sup>18</sup>: Այս Կարբեցին<sup>19</sup> եկաւ զնաց սուրբ Աթոռն և անդ օրհնեց վեհն սրան եպիսկոպոս, կարգեց Թօխաթու նուիրակ. կամէր զնալ, Գաւիթ վեհն արգել տուաւ, թէ ռնիմ դոյն Կարբեցույ սուրբ Աթոռի կայք պահանջելիք, մնայ, որ հետարն<sup>20</sup> ապա, ապա՝ զնայ: Աստ և անդ կաշառ տալով՝ զերծաւ, ոչ ետ հետար<sup>21</sup>, զնաց Թօխաթ մինչ որ անախ դարձաւ: Ակնայ առաջնորդ ջուղայեցի Գալուստ եպիսկոպոսի կայքն, հանդերձ մեծագին եկեղեցական զգեստն, որ միայն թագն կարժէ<sup>22</sup> երեք հազար մանէթի, և այլ պարագայքն սոյն գունակ կայ առ իւր: Եկն սուրբ Աթոռն՝ եղև աւաղ լուսարար, զկնի երկու<sup>23</sup> ամաց պատշաճ տեսին, որ երթայ Պօլիս՝ սոյն վեհիս Ֆէրման<sup>24</sup> հանէ: Ըմանապարհի խարճուղ<sup>25</sup> ետուն 400 մանէթ, որ երթայգայ: Մինչ որ զնաց Ղայսարի, յամեցաւ<sup>26</sup>, մինչ որ Ղայսարու նուիրակութիւնն առաւ 30 քսակ, ապա զնաց Իգմիր: Պօլսոյ պատ-

<sup>1</sup> B կայք: <sup>2</sup> B Յօհաննէս: <sup>3</sup> B մնաց փոքր ինչ ժամանակ: <sup>4</sup> B նուիրակութեան: <sup>5</sup> B ձեռօք: <sup>6</sup> B Շոշավանից: <sup>7</sup> B Շոշավանք: <sup>8</sup> B Էքարաշ: <sup>9</sup> B վարդապետն: <sup>10</sup> B կարգողի: <sup>11</sup> B խարար: <sup>12</sup> B այսպիսի: <sup>13</sup> A և շէք: <sup>14</sup> B ուղել: <sup>15</sup> B ամսին: <sup>16</sup> B Գուճրի: <sup>17</sup> B Թիֆլիզու եկաւ: <sup>18</sup> B վեհ: <sup>19</sup> B Կարբեցիս: <sup>20</sup> B հետարն: <sup>21</sup> B հետար: <sup>22</sup> A կարժէ: <sup>23</sup> B երկուց: <sup>24</sup> B Ֆէրմանն: <sup>25</sup> B խարճուղ: <sup>26</sup> A կամեցաւ:



ըրարդն և իշխանքն զըրեցին թէ Պօլիս չդաս<sup>1</sup>.  
 Թէ ունիս վեհէն թուղթ<sup>2</sup> ուղարկիր, որ  
 իմանանք միտքն և այտի քեզ տանք պա-  
 տասխանի: Սա չլսելով նոցա՝ գնաց ծպտեալ  
 հանդերձիւ Սկիւզար և անտի Բէյ<sup>3</sup> Օղլի  
 Ինդլիզու էլչու տունն<sup>4</sup>, մինչ որ լսեցին  
 պօլսեցիք, ինդլիզու էլչուն մարդ ուղարկե-  
 ցին, թէ այդ<sup>5</sup> կայսկոպոսն, որ եկած է քո  
 տունն, խոտվարար<sup>6</sup> անձն է, դու հանիր քո  
 տունիցդ<sup>7</sup>: Եւ սոյն Կարբեցւոյն խարար<sup>8</sup>  
 արին, թէ ել այտի և գնա՛ Էջմիածին, մեք  
 զըրեց կեք վեհին որպիսութիւնն<sup>9</sup> գոր-  
 ծոյն, և թէ չեյանես՝ սուրկուն<sup>10</sup> գնալոց  
 ես և այլն: Ապա ելաւ<sup>11</sup> անտի, Պօլիս չտե-  
 սած<sup>12</sup>, գնաց սուրբ Աթոսն: Հայտարու  
 նուիրակութեանն<sup>13</sup> 30 քէսայն մինչև ցայ-  
 սօր կայ առ իւրն: Երկու տարի նստեց  
 սուրբ Աթոսն, անհանգիստ բնութիւն ու-  
 նելով<sup>14</sup>, աղաղակն հասաւ Հասան Թանին,  
 որ զըրեց սոյն վեհին (Եփրեմին), թէ Կար-  
 բեցին վանքիցդ դուրս հանիր և<sup>15</sup> թէ ոչ՝  
 ֆրաս կուտամ. ապա վեհն սրան ուղարկեց  
 Աղուանի<sup>16</sup> վիճակն նուիրակութեան: Գնաց  
 ժողովեց, չորս բաժնի մէկ բաժինն հասուց<sup>17</sup>  
 սուրբ Աթոսն, սոյն ևս չուլ ու<sup>18</sup> փալաս:

Սոյն վեհն կամեցաւ գնալ օսմանցւոց<sup>19</sup>  
 երկիրն՝ վասն պարտուց օգնութիւն խնդրե-  
 լու<sup>20</sup>: Գրեցին Թիֆլիզու առաջնորդ Ներսէս  
 արքեպիսկոպոսին և իշխանաց, թէ սուք  
 մեզ խորհուրդ, որ գնամք օսմանցւոց<sup>21</sup> եր-  
 կիրն պարտուց օգնութիւն խնդրելու, և կամ  
 մեզ օգնութիւն արէք, որ պարտուցն  
 աղատուի<sup>22</sup> սուրբ Աթոսն: Ներսէս արքե-  
 պիսկոպոսն զրել էր<sup>23</sup> թէ դուք իմ կանո-  
 նովս<sup>24</sup> շարժեցէք, ես և իմ ժողովուրդն 40  
 հազար մանէթ ձեր պարտուցն օգնենք:  
 Չկամեցան, որ Ներսէսի կանոնի տակն  
 մտանեն<sup>25</sup>: Ապա սոյն Կարբեցին<sup>26</sup> և<sup>27</sup> այլ  
 երկու կայսկոպոսք, որք են Ենօքեան<sup>28</sup>  
 Ստեփան և Տեղապահեան Ստեփան<sup>29</sup> կայս-

կոպոսքն<sup>1</sup> կարգեցան, որ գնան Պօլիս,  
 պարտք վեր առնեն. տարին հետերնին մե-  
 ծագին թագեր՝ 3 հատ և այլ բազում ըն-  
 ծայք:

Մինչ որ գնացին Թօլաթ, ամէն դան-  
 ձապետաց զըրեցին, թէ դանձական<sup>2</sup> դրամք  
 կայ<sup>3</sup> առ ձեզ, ուղարկէք մեզ, որ մենք ու-  
 ղարկենք<sup>4</sup> սուրբ Աթոսն. որքան որ ժողո-  
 վեցին՝ փող մի շուղարկեցին սուրբ Աթոսն:  
 Սոյն կայսկոպոսքն<sup>5</sup> զըրեցին սոյն վեհին,  
 թէ որքան դանձանակի փող<sup>6</sup> եկն՝ ամէնն  
 մնաց սոյն Կարբեցւոյ մօտին<sup>7</sup>: Սոյն Կար-  
 բեցին<sup>8</sup> մինչ որ էրզրում հասաւ, զրել էր  
 Ներսէս արքեպիսկոպոսին<sup>9</sup>, թէ ես գնում եմ  
 Պօլիս, որ<sup>10</sup> կաթուկիկոսին վեհութենէ հա-  
 նեմ<sup>11</sup> այս կացուցանեմ, որ պարտի լինել  
 զինքն<sup>12</sup>: Մինչև հասին Պօլիս<sup>13</sup> լսեցին պօլ-  
 սեցիք, թէ Կարբեցին գալիս այ, զըրեցին,  
 թէ Պօլիս չմտանէք<sup>14</sup>. Կարբեցի, դու Պօլսոյ  
 թեմն նուիրակիր, Ենօքեանն՝ գնա՛ Իզմիր  
 և Տեղապահեանն գնա՛ Ռուսմելի<sup>15</sup>:

Սոյն Կարբեցի Պօլսոյ թեմի նուիրակու-  
 թեան<sup>16</sup> Պօլիս չմտած<sup>17</sup> Աթոսին հասուցել  
 այ<sup>18</sup> 2500 մանէթ<sup>19</sup>, պարտ էր հասուցանել  
 10 հազար մանէթ, 7500 մանէթն զրուց ծոցն:

Սոյն Կարբեցին գործիցն<sup>20</sup> յորժամ դար-  
 ձաւ, եկն Արզրում<sup>21</sup>, զըրեց Հաղրաս՝ սոյն  
 վեհին, թէ երկուց ճանապարհին կամ վա-  
 րանեալ. ահա գնացի Էջմիածին: Մինչ որ  
 էրզրում<sup>22</sup> էր՝ զըրեց Աթոսն, թէ Հասան  
 Թանն եթէ ինձ կուտայ միամտութիւն՝  
 կուգամ Էջմիածին: Հասան Թանն զըրեց թէ՛  
 արի, դու ես<sup>23</sup> խալիֆէն. յայնժամ գնաց և  
 մեծ ընծայ քաշեց սարդարին և Հասան  
 Թանին: Սարդարն զըրեց Շահազալին<sup>24</sup>,  
 թէ սոյն Կարբեցւոյն կարգիր խալիֆայ:  
 Յորժամ լուաւ սոյն վեհն և Ներսէս արքե-  
 կայսկոպոսն<sup>25</sup>, զըրեցին Շահազալին<sup>26</sup>,  
 կարծեմ, թէ Երմալովն<sup>27</sup> ևս զըրեց, թէ նոր

<sup>1</sup> B չի գատ <sup>2</sup> B գիր: <sup>3</sup> B Պէյ: <sup>4</sup> A տանն: <sup>5</sup> A  
 այդ չիք: <sup>6</sup> A խոտվարար: <sup>7</sup> B անիցն: <sup>8</sup> B խաղար:  
<sup>9</sup> B որպիսութիւն: <sup>10</sup> B սուրգիւն: <sup>11</sup> B ելան: <sup>12</sup> B  
 չի տեսած: <sup>13</sup> B նուիրակութեան: <sup>14</sup> B ունենալով:  
<sup>15</sup> B և չիք: <sup>16</sup> B Աղաուանից: <sup>17</sup> A հասուց: <sup>18</sup> B և  
 այն ևս չուլ և: <sup>19</sup> B օսմանցոց: <sup>20</sup> B խնդրելոյ: <sup>21</sup> B  
 օսմանցոց: <sup>22</sup> B աղատուի: <sup>23</sup> A է: <sup>24</sup> B կանոնով: <sup>25</sup> B  
 մտանն: <sup>26</sup> B Կարբեցի: <sup>27</sup> B ևս: <sup>28</sup> B Ենօքեան:  
<sup>29</sup> B Ստեփան չիք:

<sup>1</sup> B կայսկոպոսունք: <sup>2</sup> B դանձանակաց: <sup>3</sup> B կան:  
<sup>4</sup> B մեք ուղարկեմք: <sup>5</sup> B երկու կայսկոպոսունք:  
<sup>6</sup> B փողն: <sup>7</sup> B մօտն: <sup>8</sup> B Կարբեցի: <sup>9</sup> B կայսկո-  
 պոսին արհոյն: <sup>10</sup> A որ չիք: <sup>11</sup> B հանին: <sup>12</sup> B զի-  
 նէն: <sup>13</sup> B Պօլիս քաղաքն: <sup>14</sup> B չի մանէք: <sup>15</sup> B  
 Ռուսմելի: <sup>16</sup> B նուիրակութիւնն: <sup>17</sup> B չի մտած:  
<sup>18</sup> B հասուցիցոց: <sup>19</sup> B մանէթ: <sup>20</sup> B գործից: <sup>21</sup> B  
 էրզրում: <sup>22</sup> B Արզրում: <sup>23</sup> B դուրս (զոյս ես-ի  
 փոխ.): <sup>24</sup> B Շահազալին: <sup>25</sup> B արհին: <sup>26</sup> B Շահա-  
 տալին: <sup>27</sup> B էրմելովն:



կաթուղիկոս չկարգես և թէ ոչ՝ մեծ խոս-  
վութիւն՝ կու անկանի մեր մէջն և այլն։  
Թալիֆայ չկարգես, միայն թէ սուրբ մե-  
ռոնի զազանն ևս ծախես. որ ամենեցուն  
յայտնի է։ Դեռևս չկշտացաւ և միշտ սար-  
գարին կասէր, թէ ոուսքն մեր վանքն թա-  
լանեցին և այսքան սլարաուց տակն ձգե-  
ցին և այլն։ Այժմ գնաց թիֆլիզ, որ պա-  
կասն լրացնէ<sup>2</sup>։

Լսենք թէ 4 ամսվան<sup>3</sup> միջոցին 10 հա-  
զար մանէթ է առել, 34 քահանայ է ձեռ-  
նադրել՝ հատն հարիւր մանէթով, ոմանց  
աւագ էրէց<sup>4</sup> է կարգել, մինչև չի առել 100  
ոսկին՝ չէ<sup>5</sup> տուել հրաման<sup>6</sup>։ Էլ չմնաց բա-  
խալ<sup>7</sup> և խոզարած, որ քահանայ չօրհնէր<sup>8</sup>.  
քսան տարեկանն օրհնէ քահանայ, վաթ-  
սուն տարեկանն օրհնէ քահանայ, արժանին  
և անարժանին չէ<sup>9</sup> նայում, միայն եթէ<sup>10</sup>  
փողն՝ շատ, ինչ կու լինի՝ թող լինի. այս-  
պէս ազա<sup>11</sup> մարդ չի ծնել աշխարհը<sup>12</sup>։

Սուրբ Աթոռի շուրջանն<sup>13</sup> և խաչերն  
տարաւ թիֆլիզ ծախես, փողն ինչ արուց՝  
ոչ չգիտեմ, Բլաղօշին կարգում է՝ ոմանց  
100 և ոմանց 200 ոսկի է առնում և<sup>14</sup> ապա  
հրաման<sup>15</sup> տալիս։ Սարկաւագ է օրհնում,  
զպիր է օրհնում՝ առնում է, արեղայ է գոր-  
ծի կարգում<sup>16</sup> մինչև փող չէ<sup>17</sup> առնում՝  
գործի չի կարգում<sup>18</sup>, սարկաւագաց մինչև  
կաշառ չի առնում՝ արեղայ չէ օրհնում<sup>19</sup>,  
արժանն և անարժանը<sup>20</sup> չի նայում, բայց  
միայն ցան փողն է, որ առնելով չի կշտա-  
նում։ Սա պէտք է լինի ազգապետ և սովաւ  
կարէմք զիմանալ<sup>21</sup>. վերջն ուր պէտք այ  
եզրով<sup>22</sup> հայոց եկեղեցւոյ կարգադրութիւնն։  
Օտար ազգն<sup>23</sup> մեղի բամբասեն<sup>24</sup> և երբեմն  
ցաւելով<sup>25</sup> խօսեն, թէ ընդէ՞ր ձեր ազգն այս-  
պիսի<sup>26</sup> անձն կարգեն իւրեանց հովուապետ<sup>27</sup>.  
և այլ բազում բանք շատ խօսեն։ Իմաստ-

1 B Պատվութիւն մեծ։ 2 A լրացնէ։ B լցնէ։ 3 B  
ամսըվան։ 4 B երէց։ 5 B չի։ 6 B հրամանն։ 7 B  
բախկալ։ 8 B չէ օրհնել։ 9 B չի։ 10 B թէ։ 11 B ազա  
չիբ։ 12 B աշխարհքը։ 13 B շուրջանն։ 14 B և չիբ։  
15 B հրամանն։ 16 B արեղայի գործի չի կարգում։  
17 B չի։ 18 B գործի չի կարգում չիբ։ 19 B Արեղայ  
չի օրհնում, մինչև կաշառ չի առնում։ 20 B անար-  
ժանն։ 21 B իմանալ։ 22 B եզրով։ 23 A ազգ։ 24 B  
բամբասում է։ 25 A ցանկով։ 26 B այս թավուր։  
27 A հովապետ։

նոց յայտնի է, թէ վերջն այս<sup>1</sup> թշուառու-  
թեանն<sup>2</sup> ուր պէտք է հասնի և նպատակն  
ի՞նչ է ցոյց տալիս։ Հայոց ազգ, աչքերդ  
բացէք և ձեր կորուստն իմացէք, ճար տե-  
սէք սրա, թէ ոչ՝ ազգն ձեռաց գնացաւ։

Կարապետ եպ.— Տեր, ողորմյա, տեր,  
ողորմյա, աս<sup>3</sup> ինչ խայտառակություններ  
է, նայեցեք... Ասանկ է. ազգի մը հառաջա-  
դիմությունը, բարեբաստությունը, ուղղու-  
թյունը միշտ կախալ է յուր գլխիցն կամ  
մեծիցն։ Եթե ան մեծն<sup>4</sup> նախ յուր ընթաց-  
քը, վարքը, կյանքը՝ պարկեշտությամբ,  
լավությամբ, հայրենասիրությամբ չի ուղ-  
ղիր<sup>5</sup>, այնուհետև զուր է հուսալ, որ ան ազ-  
գը, անոր ժամանակն<sup>6</sup>, հառաջ երթաւ։ Տե-  
սեք, առ 7—8 հողերականաց միջն մին  
քանիսը<sup>7</sup>, որ այժմ եպիսկոպոս եղած գործի  
վրա են կարգված, զիտե՞ք պատճառն ի՞նչ է...  
ես ազեկ կը հասկանամ<sup>8</sup>. ոմանք փողով աք-  
սորվելեն սլրծած են, ոմանք միջնորդու-  
թյամբ այլոց, և ոմանցից ալ վախեցեր է  
Կարբեցին, անոր համար իբր ներել է  
անոնց։

Թաղեոս վարդ.— Հրամեր ես, ատանկ է,  
որ հրամայեք կը. Կարբեցին անճար մնաց<sup>9</sup>  
նայելով, թե Սիմեոնն<sup>10</sup> ատանկ զրերով  
ավելի կը խայտառակե զինքն, վասնորո  
անցյալ ամսերնին<sup>11</sup> բերել տվավ անոր  
Աթոռն և խուց մը տվավ սուրբ Գայիանե։

Կարապետ եպ.— Էհ, կերթա-կուզա՞ Կար-  
բեցվո քովն։

Թաղեոս վարդ.— Քավ լիցի. ոչ թե Սի-  
մեոնն, այլ և ոչ մի<sup>12</sup> եպիսկոպոս կամ վար-  
դապետ չէ թե Կարբեցվո, այլ և միմյանց  
քովն ալ չենի գնար<sup>13</sup> հաց ուտելո կամ չա-  
յի<sup>14</sup> խմելո։ Ես մինչև ցայսօր անանկ չէի  
հասկացեր<sup>15</sup> աթոռայնոց բնությունն։  
Ամենքն<sup>16</sup> ալ ծոցերումն<sup>17</sup> մահազեղ ունեն  
պահած, որ թե մարդս մը տան՝ մինչև  
Քրիստոսի զալուստն<sup>18</sup> ալ չենի հարու-  
թյուն առներ։ Է՛ն օրեն, որ Կարբեցին 7  
եպիսկոպոսներ մի շաքաթվան միջին մա-

1 B առ։ 2 A թշուարութեանն։ B թշուառութեանն  
3 B այս։ 4 B մեծը։ 5 B ուղղեր։ 6 B ժամանակը  
7 B քանիքը։ 8 B հասկընամ։ 9 B մնաց չիբ։ 10 B  
Սիմեոնն։ 11 B ամսերին։ 12 B մի։ 13 չեն գար-եր-  
թար։ 14 B չայ։ 15 B հասկըցեր։ 16 B ամենեքանն  
17 B ծոցերումն։ 18 A հարությունն։



հաղեղերով<sup>1</sup> սպանել<sup>2</sup> է, այնուհետեւ, բացի յուր ձեռնասուռներէ<sup>3</sup>, բոլոր միաբաններն միմյանց չենի հավատար: Անանկ որ ես<sup>4</sup> հասկացա, անոնց<sup>5</sup> համար մարդ մը գեղելը կամ ճնճողուկ մը<sup>6</sup> սպանելը զանազանութուն չունի:

Կարապետ եպ. — Գեորգ վարդապետ, ատ էր պատճառն, որ երբ գացինք Աթոռն՝ Կարբեցվո օծութեան համար, ես ոչ-ոքի խուցումն ամենեկին<sup>7</sup> ոչ չայ, խաճվա խմեցի<sup>8</sup> և ոչ հաց կերա: Անոնց բնութեանն ևս աղեկ կճանչնամ<sup>9</sup>, ոչ թե միայն մահաղեղ ունեն պատրաստ ծոցերումն<sup>10</sup>, այլ և շուն շան որդիքն գեղթափ ալ ունեն, որ երբ ատանկ բան մը պատահի<sup>11</sup> խմեն խակուն ան գեղթափն և փխսեն, շատ-շատ անգամ աչքովս<sup>12</sup> տեսեր եմ, վասնորո մարդ պետք է միշտ զգուշ ըլլա<sup>13</sup>, ասոր<sup>14</sup> պատճառով աս մատանիքս<sup>15</sup> ամենեկին ձեռաց չիմի թողներ, գիտե՞ք ինչքան փող եմ տվեր ասոր:

Թաղեռս վարդ. — Սրբազան, աստված — երկինք, մարդս որքան անոնց երեսն չտեսնի և ասպիսի<sup>16</sup> վատ համբավներ չլսի՝ ավելի բողոքովոր<sup>17</sup> է և երանելի:

Կարապետ եպ. — Հն, բան մը լսեր եմ, թե մեր նոր վիճակեն<sup>18</sup> Թիֆլիզու քանի մը հարուստ մարդիք<sup>19</sup> փող են տվեր յուրյանց հոծար կամօքն էջմիածնա պարտուց<sup>20</sup> համար, բայց Կարբեցին ստացեր է ատ դումարն<sup>21</sup> և տվեր է, յուր եղբոր որդվո համար, գեղ, այդի թե ջաղաց է առեր: Ի՞նչ պես կարծես կը. կարծի ենք հետ ուղեյատ փողերն<sup>22</sup>, որովհետեւ այժմ մեր վիճակն է:

Թաղեռս վարդ. — Սրբազան, ատ Ձեզ<sup>23</sup> չի վերաբերիլ, որովհետեւ վաղուցվան բան մը է, այսինքն, ասեմ Ձեզ. առաջի անգամն Կարբեցին, որ գացեր է Թիֆլիզ 1830, չգիտեմ, 1831 թվին, հաճեցիլ են այնտեղ<sup>24</sup> գնալու պատճառն. պատասխաներ է, թե

եկեր եմ ժողովք ընեմ՝ տանեմ Աթոռի պարտքն տամ. թեպետ սուտ էր<sup>1</sup>, որովհետեւ գնացեր էր յուր կաթողիկոսութունն տերութունից<sup>2</sup> հաստատել տա: Ան ժամանակն<sup>3</sup> քանի մը երեկելի մարդիկ<sup>4</sup>, ներսէս կախկապոսի բարեկամներիցն, աս կաթողիկոսութեան հոտն առեր էին<sup>5</sup> ծածուկ, վասնորո խոստացեր էին, թե 9 ամսումն 3300 ոսկի Հոլանդիո<sup>6</sup> կուտանք<sup>7</sup> Աթոռի պարտուցն վճարելո<sup>8</sup> համար, միայն թե դու աեղս չմնաս<sup>9</sup> և շուտ երթաս Աթոռն: Ի՞նչ կիցե, Կարբեցին անանկ ծածկարար յուր խորհրդոց<sup>10</sup> հիմն ձգեր է եղած, որ ոչ ոք չեր հասկացեր<sup>11</sup>, և աս խոսքն ալ ան քանի մը մարդոցմեն<sup>12</sup> լսեր էր և գիր ևս առեր էր, եկեր էր Աթոռն: Ան իշխանքն ալ, յուրյանց խոսքն կատարելու համար, փոստայով<sup>13</sup> զրկեր են<sup>14</sup> առաջի բաժինն 1100 ոսկի<sup>15</sup>. խելացի Կարբեցի, գնա<sup>16</sup> Երևան, ստացիր<sup>17</sup> աս ոսկիքն և տուր խակուն գյուղ մը և ջաղաց մը առ Երևան՝ կեսն Մելքում, կեսը<sup>18</sup> Թովմաս Թեւումյանցի համար: Աս համբավն քանի մը միաբանք հասցրել են<sup>19</sup> Թիֆլիզ, անոնց ականջն, վասնորո նոքա ալ մնացյալն չէին զրկել<sup>20</sup> և կարծես<sup>21</sup>, աս 1100 ոսկին ալ հետ կուղեն<sup>22</sup>. այս բանն կա մինչև ցայսօր:

Կարապետ եպ. — Ի՞նչ է. կուղեն նոքա այսուհետեւ անանկ գազանի<sup>23</sup> փորիցն փոց հանել<sup>24</sup>: Չիմացա՞ք թե ովք էին ատքան փայլուն ոսկիքն զրկողները<sup>25</sup>, որ ատանկ անմտացեր են և Կացրեցվո խաբերա խոսքերին հավատացեր:

Թաղեռս վարդ. — Ի՞նչպես չէ. առաջինն է<sup>26</sup> Գեորգ Աղա Արծրունին, մյուսն՝ Աղա Գեորգ Քեղխուզյանց<sup>27</sup>, երրորդն է Աղա

1 B մահաղեղով: 2 B սպանել է: 3 B ձեռնասուռներէն: 4 A են: 5 B ասոնց: 6 B մը չի: 7 B ամենեկին չի: 8 A չիմեցի: 9 B կը ճանչնամ: 10 B պատրաստած ծոցերումն: 11 A պատահի չի: 12 B աչքովս: 13 B կենա: 14 B անոր: 15 B մատանի: 16 B այսպիսի: 17 B բողոքովոր: 18 B վիճակին: 19 B մարդիկ: 20 A էջմիածնո համար: 21 B դումարը: 22 B փողն: 23 B Ձեզի: 24 B անտեղ: 25 B անտեղ:

1 B է: 2 B կաթողիկոսութեան տերութունիցն: 3 B ժամանակը: 4 B մարդիկ: 5 B են: 6 A Հոլանդիո: 7 B կը տանք: 8 A վճարելու: 9 B չի մնաս: 10 B խորհրդո: 11 B հասկացեր: 12 B մը որ մարդոցն է: 13 B փոստայով: 14 B էին: 15 B ոսկին: 16 B Կարբեցին գնաց: 17 B ստացեր: 18 B կեսն: 19 B էին: 20 B ալ չէին զրկել մնացյալն: 21 A կարծես չի: 22 B հետ հետ խաչեն: 23 A գազանից: 24 B հանեն: 25 B զրկողներն: 26 B է չի: 27 B Գեախուզյանց:



Շիրմազան Վարդանյանց<sup>1</sup> և չորբորդն է<sup>2</sup> Ազա Բեժան Խատիսոյն<sup>3</sup>։

Կարապետ եպ.—Ճշմարիտ. նոր մտիւ ընկաւ. ասն, Թաղեսս վարդապետ, իհարկե, լսած կըլլաս<sup>4</sup>, աս ինչ խայտառակութիւնն է<sup>5</sup>, ինչ տարածայնութիւնն, որ ամեն տեղ պատմեն կոր, թե Կարբեցիին Թիֆլիզու<sup>6</sup> աղջիկ մը է տարած եղեր էջմիածին, չգիտեմ ինչ-ինչ և այլն և այլն։

Թաղեսս վարդ.—Սրբազան, ատ աղեկ պատմութիւնն մը է լսելո, բայց շատ երկար կըլլա՝ եթե սկսեմ ամեն պարագայութիւն պատմել, վասնորո մնա վազն մի ըստ միոջն Ձեզ կը պատմեմ։

Կարապետ եպ.—Հն, խոսալու հեան ընկնելով<sup>7</sup>, տաքցանք<sup>8</sup> մոռացա, դու նոր ես եկեր և դադրած կըլլաս. անոր համար կսես մնա վազն<sup>9</sup>։ Գեորգ վարդապետ, դու ալ նստե, նստե, Թաղեսս վարդապետ, նստե. նստեցեք երկուքդ ալ. օտար մարդ չկա<sup>10</sup> հոս. նստեցեք։ Տիրացու Դավիթ, տիրացու Պետո, տիրացու Սրբո<sup>11</sup>, սի կաք հոս, օգուլ, ասեք<sup>12</sup>, կառավարչին<sup>13</sup>, անոր եփած մյուրարիցն<sup>14</sup> կամ նոր բերած Ղայարու բահաթ-լոխմիցն<sup>15</sup> ալ մեզ փոքր<sup>16</sup> ուտացնե. մին-մին ալ ստաքան սառը<sup>17</sup> ջուր ըլլա հեան։ Է՛հ, զրուցե, Թաղեսս վարդապետ, ատ աղջկան<sup>18</sup> անցքն։

Թաղեսս վարդ.—Հրամեր ես, սրբազան. Կարբեցիին երկրորդ անգամն<sup>19</sup>, որ Թիֆլիզ գնաց, Գեորգ վարդապետն ան ժամանակն տիրացու էր, հիվանդացեր էր հոն, վասնորո պահ եին տվեր վանքի<sup>20</sup> եկեղեցվո քովն պառավ կնկա<sup>21</sup> մը, որ նայէ։ Աս պառավ կնիկն բարեկամացրեր էր Գեորգին հիվանդ

ժամանակին՝ մատղաշ աղջկա<sup>1</sup> մը հետ, 18—19 տարեկան։ Տիրացու Գեորգս, ամիս մը հիվանդ մնալով, առողջանում է և Թիֆլիզու դուրս գալու ժամանակն խնդրում է Կարբեցվույն, թե՛ հոս քուրացու մը ունեմ, այբի կին մը, որ հիվանդ ժամանակս<sup>2</sup> ինձ վրա ալ աղեկ աշխատութիւնն կրեց, և ինքն ալ, փոքր ի շատե, փող ունի ժողոված՝ յուր ձեռի աշխատանքով<sup>3</sup> և խնդրե կը, որ հրամայեք պասպորտ<sup>4</sup> մը առնեն անոր համար մինչև էջմիածին, որովհետև ուխտ է արած Ձեր կաթողիկոսութեան օժման հանդիսին<sup>5</sup> ներկա գանլի սուրբ Աթոռն<sup>6</sup>։ Ասպես<sup>7</sup> որ զրուցեցի, մինչև այտեղ<sup>8</sup>, համարյա թե Ղուկաս և Մատթեոս եպիսկոպոսքն են ինձ պատմել<sup>9</sup>, թեպետ այլք սյլ կերպիվ կըսեին։

Կարապետ եպ.—Ինչ էր ան աղջկա անունը։

Թաղեսս վարդ.—Սոֆ մը, Սոֆե մը, Սոֆա<sup>10</sup> մը, ասանկ անուն մը ունի։

Կարապետ եպ.—Էհ, աղեկ... Սոֆիա<sup>11</sup>

պետք է ըլլա. շարունակե պատմութիւնդ։

Թաղեսս վարդ.—Հրամեր ես<sup>12</sup>. իհարկե, թե ճշմարիտ ասանկ եղած ըլլար, ինչպես կըսեն<sup>13</sup>, էլ հարկավոր չէր Կարբեցվույն կարծեմ վերահասու ըլլար՝ սի ըլլալը. մատղաշ աղջիկ<sup>14</sup> մը էր, թե պառավ կնիկ<sup>15</sup> մը, երբ որ տիրացու Գեորգն ասեր էր, թե փոքր ի շատե փող ունե<sup>16</sup> յուրյան համար, իսկույն հրամայել էր Աթթանդիլ<sup>17</sup> Կուկուջանովին, թե քուրացու մը ունի տիրացու Գեորգն, որ կամի գալ էջմիածին, անոր համար պասպորտ<sup>18</sup> մը առ, ան ալ անոր հրամանն կատարել<sup>19</sup> էր։ Մեր պարոն տիրացու Գեորգն<sup>20</sup> ան աղջկանը քանի մը օր հառաջ<sup>21</sup> ճանապարհ էր ձգեր<sup>22</sup> յուր եղբոր<sup>23</sup> հետ, որ եկեր էին Աշտարակ, մնացեր էին հոն, մինչև Կարբեցիին ալ հասեր<sup>24</sup> էր Աթոռն, անոնք ալ եկեր էին Աթոռն։ Աստեղ միշտ տիրացու Գեորգի<sup>25</sup> եղբորը հետ և շաթրի,

<sup>1</sup> A Շերմազան, B Վարդանյանցն <sup>2</sup> B է չէր։ <sup>3</sup> B Բեժան Խատիսոյն։ <sup>4</sup> B կըլլաս։ <sup>5</sup> B է չէր։ <sup>6</sup> B Թիֆլիզու՝ Կարբեցիին։ <sup>7</sup> B հետ ընկնալով։ <sup>8</sup> A տաքցաք։ <sup>9</sup> B կըսես վազն։ <sup>10</sup> B չի կա։ <sup>11</sup> B Սրբո։ <sup>12</sup> A ասեք, օգուլ։ <sup>13</sup> B կառավարչին։ <sup>14</sup> B երած մուրարիցն։ <sup>15</sup> B լոխումիցն։ <sup>16</sup> B փոքր-փոքր։ <sup>17</sup> B սառն։ <sup>18</sup> B աղջկանը։ <sup>19</sup> B անգամ։ <sup>20</sup> B վանք։ <sup>21</sup> B կնկան։

\* Թե կամիք (B=թէ որ կամի) ունել գայսմ առարկայէ դուելի ես լաւ ծանօթութիւն, կարէ բնթեանուլ զիսկ կոնդակն կամ զօրինակ նորին ստորագրութեամբ կաթողիկոսին կամ Սիւնհոգականաց, որ գտանի առ գերեաին (B=չորեաին) անձինս, գրեալ ի 1830 ամի ապրիլի (B=ապրիլ) ամսոյ 8-ն (B=8), համարու 48, յէջմիածնի (B=յէջմիածնէ)։

<sup>1</sup> B աղջկան։ <sup>2</sup> A ժամանակն։ <sup>3</sup> B ձեռաց աշխատանքով։ <sup>4</sup> B պասպորտ։ <sup>5</sup> B հանդիսի։ <sup>6</sup> B աթոռու մն։ <sup>7</sup> B այտեղ։ <sup>8</sup> B աս տեղն։ <sup>9</sup> B եպիսկոպոսքն ինձ պատմեցին։ <sup>10</sup> B Սուլա։ <sup>11</sup> Սոֆիա։ <sup>12</sup> A հրամար։ <sup>13</sup> B կսեն։ <sup>14</sup> A աղջի։ <sup>15</sup> B կին։ <sup>16</sup> B ունի։ <sup>17</sup> B Աթթանդիլ։ <sup>18</sup> B պասպորթ։ <sup>19</sup> B կատարեր։ <sup>20</sup> B Գեորգն չիք։ <sup>21</sup> B առաջ։ <sup>22</sup> B ձգել։ <sup>23</sup> B եղբորը։ <sup>24</sup> B ասեր։ <sup>25</sup> A Գեորգի։



կսեն, կուզար-կերթար<sup>1</sup> եկեղեցին, խալի ձգել կուտային տակը՝ աջակողմյան դասի քովը՝ ինչպես եպիսկոպոս<sup>2</sup> մը:

Կարապետ եպ.—Ասա՛ ինչպես արքեպիսկոպոս մը, չգիտես, ան ավելի զորեղ եպիսկոպոս մը է եղեր, քան թե տասն այլք: Ինչեիցե, զարմանք է, մեք ան<sup>3</sup> ժամանակն<sup>4</sup> էջմիածին բան մը չենք լսեր ատ<sup>5</sup> աղջկա վրա:

Գեորգ վարդ.—Սրբազան, ան ժամանակն<sup>6</sup> ոչ-ոք չէ իմացեր այս արարմունքներն, որովհետեւ բաղմուխյունք ուխտավորաց լիքն էին էջմիածին: Հաղարավոր մարդիք<sup>7</sup>, կանայք ներս-դուրս կընեին Վեհարանն, Ղաղարապատն, գյուղի ամեն տունն, ներսն, դուրսն, վրան(ն)երի տակի, պատերի տակի և ծառերի տակի<sup>8</sup>. Ով էր հարցնողն և հետաքրքիր ըլողն<sup>9</sup>, թե ան ով է, ան ով է, իրտեղացի է, ի՞նչ մարդ է, երբ է եկեր և այլն և այլն և այլն:

Թաղեոս վարդ.—Ատ ինչի կսես<sup>10</sup>, Գեորգ վարդապետ, կըսեն թե ով որ<sup>11</sup> հարցաներ կը, տիրացու Գեորգն<sup>12</sup> կամ նրա բարեկամքն և Կարբեցվո փոքրավորներն պատասխանեին, թե Թիֆլիզու հարուստ տընե<sup>13</sup> մըն է եկեր ուխտ: Ինչեիցե ամեն ուխտավորք վերադարձեր էին, բայց աս խաթուն աղջիկն մնացեր եր Վաղարշապատու գյուղումն ութն<sup>14</sup> ամիս: Միշտ կերթար կուզար՝ Կարբեցվո աջն<sup>15</sup> համբուրելու, թեպետ Գեորգ վարդապետն, որ<sup>16</sup> ան օրերն ալ վարդապետ էր ձեռնադրվել, յուր պարապ ժամանակն անոր քովն կանցկացներ գիշերն և ցերեկն<sup>17</sup>: Նույնպես ուտելիքն ալ Կարբեցվո խոհարանն<sup>18</sup> կերթար... մինչև օր մը Ջաքարիա եպիսկոպոսն Բեհրությանց<sup>19</sup>, չգիտեմ ինչի համար, բարկացած ըլլալով կաթողիկոսի վրա, շատ վատ-վատ բաներ էր ասեր<sup>20</sup>, մինչ օժած ճակատը, դուխը, ձեռը հայնոյելով, աս<sup>21</sup> աղջկա անունը ալ տվեր էր բոլոր միաբանների<sup>22</sup> քովը, Կարբեցվո երեսին: Կարբեցին, որ

մինչև ան ժամանակն<sup>1</sup> չգիտեր, թե բոլոր օտար ազգերն ալ անոր վրա կխոսան<sup>2</sup>, երբ ասանկ<sup>3</sup> լսեր էր, գիշերն հրամայեր էր Գեորգ վարդապետին, որ աղջկանը Աշտարակ ուղարկե, յուրյանց տանը մնա մինչ<sup>4</sup> այս խայտառակ խոսակցություններն անցնի: Ամիս մը մնացեր<sup>5</sup> էր Աշտարակ, դարձյալ բերել էին տվեր Վաղարշապատ:

Կարապետ եպ.—Ջաքարիա եպիսկոպոսն առյուծ է, առյու՛ծ, ամենեին բանից չի վախնար:

Գեորգ վարդ. Սրբազան, աղիկ եպիսկոպոս կըլար՝ թե վատ լեզու չեր ունեցեր:

Թաղեոս վարդ.<sup>6</sup> Աս աղմուկի համար էր, որ Կարբեցին Երևանու առաջնորդությունը<sup>7</sup> անոր էր տվեր և Աթոռիցն հեռացրեր էր, որովհետեւ ամեն օր միաբանից մեջն խանակություն, շփոթ կձգեր<sup>8</sup> և չէր ալ թույլ տալ<sup>9</sup> Կարբեցվոյն՝ հանդարտ նստել:

(Բերեն գմուրարէն և զրահաթ լոխումն և գմի-մի ստաքան ջուր<sup>10</sup>, զկնի ուտելոյ ասէ եպիսկոպոսն<sup>11</sup>).

Կարապետ եպ.<sup>12</sup>—է՛հ, Թաղեոս վարդապետ, շարունակե:

Թաղեոս վարդ.—Հրամեր ես<sup>13</sup>, ծառայդ<sup>14</sup> եմ, Մատթեոս և Ղուկաս հարազատ<sup>15</sup> եպիսկոպոսքն Կարբեցվո տեսեր էին, որ այս<sup>16</sup> խայտառակություններն օրըստօրե մեծնալու վրա է, վասնորո խորհուրդ էին արել Կարբեցվո հետ, որ աս բաների վրա քող<sup>17</sup> ձգեն: Գացեր էին նորա խորհրդով Երևան, որ տղա մը գտնեն անտեղ<sup>18</sup>, անոր վրա պսակեն և աս<sup>19</sup> խոսակցություններն անցնի<sup>20</sup>: Երևան Աստուածատուր աղա մը կա, եղբայր մը ունի Մկրտիչ անունով, փոքր ինչ ալ անխել է, ասոր զանազան հույտերով խարեր էին, թե, եթե աս աղջիկն առնես, կաթուղիկոսի նման աներ պետք է ունենաս, որ քեզ մեծ պատիվ և բաղդավորություն

<sup>1</sup> B կերթար չիք: <sup>2</sup> B եպիսկոպոսի: <sup>3</sup> B: էն: <sup>4</sup> B ժամանակը: <sup>5</sup> B աս: <sup>6</sup> B ժամանակը: <sup>7</sup> B մարդիկք: <sup>8</sup> A տակի չէք: <sup>9</sup> B ըլողն: <sup>10</sup> B կըսես: <sup>11</sup> B որ: <sup>12</sup> A Գեորգն: <sup>13</sup> B տնե: <sup>14</sup> B գեղումն ութ: <sup>15</sup> B քովն: <sup>16</sup> B որ չիք: <sup>17</sup> B ցորեկն: <sup>18</sup> B խոհարանն: <sup>19</sup> B Բեհրությանց: <sup>20</sup> B բսեր: <sup>21</sup> B ան: <sup>22</sup> A միաբանների:

<sup>1</sup> B մինչև ան ժամանակը: <sup>2</sup> B կը խոսան: <sup>3</sup> B ասանք: <sup>4</sup> B մինչև: <sup>5</sup> B մնացել: <sup>6</sup> B Թաղեոս վարդ. չիք և հաջորդ խոսքերը գրված են որպես շարունակություն Գեորգ վարդապետի խոսքերի: <sup>7</sup> B առաջնորդությունն: <sup>8</sup> B կը ձգեր: <sup>9</sup> B տար: <sup>10</sup> B ջուրն: <sup>11</sup> B եպիսկոպոսն չիք: <sup>12</sup> A Կարապետ եպ. չիք: <sup>13</sup> A հրամար: <sup>14</sup> B ծառայու: <sup>15</sup> B հարազատ չիք: <sup>16</sup> B աս: <sup>17</sup> B քող մը: <sup>18</sup> B այնտեղ: <sup>19</sup> B այս: <sup>20</sup> B անցնեն:



ալ կրլլա, տեսնաս կոր յուր բոլոր բնա-  
նյացն ինչպես հարստացրեր է, նշանի, աս-  
տիճանի, գեղի, ջաղացի տեր է շիներ, դու  
ալ աս աղջկա պատճառով անսնցմե մտաիկ  
ընտանի մը և աղղական կրլլա և նոցա<sup>1</sup>  
վրա ալ ավելի համարձակութուն կունե-  
նաս կաթողիկոսի քովը: Ուրեմն, աստուծով,  
շատ շուտ ալ կարող ես հարստանալ, մի-  
միայն եթե<sup>2</sup> այսոց բարեխոսութիւնը<sup>3</sup>  
անեա. ան ալ մեծ պատիվ<sup>4</sup> մը է քեզ և ճա-  
նապարհ՝ հարստանալու: Բայ 'ի սոցանե,  
քեզ ավելի ևս ապացուցութուն, որ եթե  
ասօր-վաղն պսակվես, աստուծով, շարաթ  
մը անցած-չանցած, Երևանու<sup>5</sup> Հին Անա-  
պատ եկեղեցվո տեղն, որ քանդրդած<sup>6</sup> է,  
քեզ տալ կտանք, որ անտեղ աղեկ տուն մը  
շինես և 500 ոսկի ալ ձեռաց՝ անոր շինու-  
թյան համար:

Կարապետ եպ.— Աղեկ հույսեր, բայց քա-  
միի նման շուտ անցնող. զրուցե:

Թաղեոս վարդ.— Հրամեք ես<sup>7</sup>. ան ան-  
միան ալ, անոնց խոսքին հավատալով,  
խոսք է տվեր պսակվելու: Վասնորո անոնք  
ալ իսկույն, տաք-տաք, մարդ էին զրկել  
էջմիածին: Գեորգ վարդապետն ալ, ան աղջ-  
կա հետ, եկեր էր Երևան, ուր մեծ հանդե-  
սով պսակեր էին: Թողնենք ավելորդ պա-  
րազաններն<sup>8</sup> կամ ինչ խայտառակութուն էր  
պատահեր եկեղեցուն պսակվելու ժամա-  
նակին, կամ թե Գալանթարով Հարութիւնի  
տանն<sup>9</sup>, որ նրա խաչեղբարն<sup>10</sup> է եղեր, մի-  
այն աս ասենք, թե Գեորգ վարդապետն  
քանի-քանի անգամ գացեր է Երևան և  
անոնց քովն իջեր է, մնացեր է հոն քանի  
մը օր և ապա ան աղջկան<sup>11</sup> վեր է առեր  
կարեթով բերեր է էջմիածին և պահեր  
է շափաթներով<sup>12</sup> կամ ամիսներով և վերա-  
դարձրել<sup>13</sup> է Երևան<sup>14</sup> և հանձներ է յուր  
մարդուն: Իհարկե, աշխարհումն<sup>15</sup> բան չի  
ծածկվիլ<sup>16</sup>: Անտեղի յուր հասակակիցներն  
և<sup>17</sup> բարեկամներն սկսել են աս բաների վրա  
խայտառակել, մանավանդ՝ յուր ազբարքն:

1 B անոնց: 2 B եթե չիք: 3 B բարեխոսութիւն: 4 A մեծապատիվ: 5 B Երևանու: 6 B քանդված: 7 A հրամար: B հրամեք ես չիք: 8 B պարայգաններն: 9 B տունն: 10 B խաչեղբարն: 11 B աղջկա: 12 B շարաթներով: 13 B վերադարձրել: 14 B Երևան: 15 B աշխարհումն: 16 B ծածկվիլ: 17 A և չիք:

Գանի մը ժամանակ համբերեր էր փեսա  
Մկրտիչն, տեսեր է՝ ոչ խոստացած եկե-  
ղեցվո տեղն տվին, որ տուն շինե և ոչ ալ  
500 ոսկին տվին, վասնորո սկսեր<sup>1</sup> է փոքր-  
փոքր՝ զգուշանալ և պահպանել կնկանը և  
այլն: Այնուհետև Գեորգ վարդապետն քանի  
մը հեղ ալ եկեր է, որ տանե<sup>3</sup> հարսին էջ-  
միածին, բայց փեսեն թույլ չէ տվեր<sup>4</sup> մին-  
չև աս բարեկենդանիս<sup>5</sup> վերջի օրերն, որ  
դարձյալ<sup>6</sup> Գեորգ վարդապետն գացեր է  
Երևան և անանկ հույսեր է տվեր, որ ողոր-  
մելի փեսան<sup>7</sup> խարվել է և համաձայնվել է  
ինքն ալ միասին<sup>8</sup> գնա էջմիածին և խոս-  
տացած բաներն ստանա: Դուրս գնալու  
ուղակին<sup>9</sup> Գեորգ վարդապետն փող է տվեր  
փեսին, թե գնա փողոց<sup>10</sup>, ճանապարհի հա-  
մար ուտելիքներ առ: Հենց նա ան կողմն է  
անցեր, Գեորգ վարդապետն ձի մը է թող  
տվեր<sup>11</sup> հոն և պատվիրեր է, թե եթե փե-  
սան դա, ասեք՝ շատ սպասեցինք<sup>12</sup> չեկար  
և ժամանակն անց էր կենում, վասնորո  
մենք<sup>13</sup> կամաց-կամաց կը գնամք<sup>14</sup>, դու ալ  
աս ձին նստե, քշե՝ հետերնուս հասե<sup>15</sup>,  
ճանապարհին կըսպասենք<sup>16</sup>: Գեորգն<sup>17</sup> հար-  
սի հետ նստում է կարեթումն և գնում է<sup>18</sup>:

Կարապետ եպ.— Հայ, անիծած շուն-շան  
որդի, աղվոր հնարք<sup>19</sup> մը է խաղացեր:

Թաղեոս վարդ.— Հրամեք ես<sup>20</sup>, շատ ժա-  
մանակ չանցած, փեսեն փողոցիցն դառ-  
նում է, երբ լուծ է թե՛ նոքա գնացեր են  
և ձի մը են թողեր յուրյան համար, իս-  
կույն հեծնում է և քշում մինչև Փարայ-  
քարի<sup>21</sup> գյուղն: Մի ասիք<sup>22</sup>, պատվելի Գե-  
վորգ վարդապետն և հարսն իջած<sup>23</sup> էն այն-  
տեղ այդվո մը առջևը, յուրյանք մտեր են  
այդին և պատվերեր են<sup>24</sup> կառավարին, թե  
փեսեն անցկենալիս՝ ասն քաղցած<sup>25</sup> ենք,  
բերած ուտելիքներն բերե հոս՝ նախաճաշիկ  
ընենք<sup>26</sup>:

Կարապետ՝ եպ.— Նայե, ինչպես<sup>27</sup> սիրա

1 B սկսել: 2 B փոքր չիք: 3 B տանի: 4 B տվել: 5 B բարեկենդանի: 6 A դարձեր է: 7 B փեսեն: 8 B է միասին: 9 B բողոքներ: 10 B փողոցումն: 11 B թողեր: 12 B սպասեցինք: 13 B մեք: 14 B կը գնամք: 15 A հասնի B հասնե: 16 B կսպասենք: 17 A Գեորգս: 18 B է չիք: 19 B որդին, ատ աղուոր հնար: 20 A հրամար: 21 B Փարաքարի: 22 B ասեր: 23 B իջաց: 24 B էին: 25 A քաղցած: 26 B նախաճաշիկ ընենք հոս: 27 B ինչ:



և ինչպես շան երես է ունեցեր, եթե քաղցած էր, միթե զեղի՞մեջն կամ տանուտրոջ՝ տանը չէր կարող իջնել. կամ թե՛ ինչ մեծ ճանապարհ՝ մը էր եկեր, որ աղպես շուտ՝ քաղցեր էր:

Թաղեսս վարդ.— Պարոն փեսա Մկրտիչն հասնում է կատաղած, աս ալ որ լսում է՝ ավելի կատաղում է, ներս է՝ մտնում այգին և ինչպես է տեսնում նոցա. յուրյան ասածին համեմատ, Ձեզ հայանի է՝ ինչպես կըլլար: Վեր է առնում հաստ փայտ՝ մը, երկուսին ալ, զորս դու պատվիրեցեր, ջարդ ու փսոր է՝ անում: Բայց, ոչ բարով, հարս՝ եղածն, աս զարնելուցն նեղանալով՝, Գեվորդ վարդապետին՝ է օգնական դուրս գալիս. հետո ան երկուսն միատեղ շուռ էն գալիս պարոն փեսին, մինին՝ տասն՝ յուր տոկոսյոք, հեա տալիս:

Կարապետ եպ.— Ինչ կըլլար, որ մեր փողերն ալ մի ժամի մեջին ատանկ տոկոսիք՝ եր վաստակելի՞:

(Սկսեն միասին՝ ծիծաղել, ապա՝ Թագնս վարդապետ շարունակէ):

Թաղեսս վարդ.— Փեսան հաղիվ պրքծնում՝ է, հնարքով մը, անոնց ձեռքիցն, ինչպես գիժ մողի մը՝ նախրապանի՞ ձեռքն: Այդուցն՝ դուրս է փախչում, նստում է ձիուն՝, շորերն պատռած, գդակըն՝ կորցրած, երեսն-գլուխն՝ արնած՝ և զեղն անցկենալիս բարձր ձայնով, զեղացվոց դոռալով-գոչելով, պատմում է՝, էջմիածին չհասած՝, ալ սվոք պատահում է, ամենին մի բոս միտջև պատմում է: Ինքն զեռես էջմիածին չհասած՝, աս համբալի Երեան է տարածվում: Մեք՝ ալ քանի մը միարաններով դուրսն՝ կանգնած խոսեինք կոր, երբ ձայն մը ընկավ պարսպի մեջն, շարսուիցն սկսած մինչև Վեհարանն ամպի նման գոռար կոր, Կարբեցվույն՝, Լուկասին, Մատթևոսին և Գևորդ վարդապետին

օրհնարանելով: Ա՛լ մեռած, հնար, մար, գերեզման, հանգստարան՝, մերսւք, աջ, ճակատ, պոպոզ, վեղար, փիլին, շուրջառ՝ չի թողեց՝, որ չհայնոյեց: Ոչ Կարբեցվո երեսիցն էր ամաչում և ոչ անքան աղաչանքիցն և խնդրելուցն էր՝ հանդարտվում: Բերանն փրփրած՝, երբեմն Գևորդ էր ասում, երբեմն՝ Կարբեցի, երբեմն՝ կնիկ՝, երբեմն՝ իրավունքն՝ էր խնդրում. բան մը չէինք կարողանալ հասկանալ, մինչև երկու ժամ նստած գլուխն էր զարնում, մազերն էր քաշկրտում, երեսն էր չանդատում, ինչպես զիվահար՝ նստում էր, վեր կենում. ինչպես Կարբեցվո երեսին՝ էր թքում, նույնպես շուռ՝ էր գալիս մյուսներին՝ ալ էր հայնոյում:

Կարապետ եպ.— Իհարկե, իրավունք ուներ սպանել Կարբեցվույն:

Գևորդ վարդ.— Սրբազան, ինչ աղեկ կըլլար. կարծեմ ան ժամանակն մեր բաղդն ավելի պետք էր անմահանար՝:

Կարապետ եպ.— Ես ալ ատոր համար ասի: Թաղեսս վարդապետ, շարունակե պատմությունդ՝, ոչ թե աղեկ լսելո պատմություն մը է, այլ և արժանի գրելու:

Թաղեսս վարդ.— Բաջ Գևորդ վարդապետ, մտածե՛ եթե զա էջմիածին՝ անպատճառ պետք է խայտառակվի, վասնորո հեա է դառնում Երեան:

Գևորդ վարդ.— Միթե՞ զեռես չէր խայտառակվել. ալ ինչ էր մնացել՝:

Թաղեսս վարդ.— Հիմա աս է արժանի լսելո և զարմանալի խոկ: Կարբեցին թեպետ տեսով, որ հազարավոր ականջք լսան, բայց դարձյալ աչքով, ձեռքով, գլխով՝ և խոսքով ցույց կտար՝ Լուկաս վարդապետին և Մատթևոսին, որ կերպով մը աս տարածայնություններն ծածկեն: Անոր համար անոնք՝ ալ, ինչպես սրտացավ ձեռնատունք, կերպով մը տարին յուրյանց խուցը, զի-

1 B տանուտրոջ: 2 A ճանապարհի: 3 B այդպես շուտով: 4 B է չէր: 5 B փատ: 6 B ջարդըփնդոր: 7 A հարսը: 8 B ճիշելով: 9 B վարդապետն: 10 B մին: 11 B տոկոսյոք: 12 B խոսակել: 13 B ամենքն: 14 A ապա չէր: 15 A պոժնում: 16 B նախրապանի: 17 A այգիցն: 18 B ձիուն: 19 B պատռած, գոտակն: 20 B արքնած: 21 B է չէր: 22 B չի հասած: 23 B չի հասած: 24 B մեներ: 25 B դուրս: 26 B Կարբեցուն:

1 B հանգստյան: 2 A շուրջառ չէր: 3 B թողուց: 4 B էր չէր: 5 A փրփր: 6 B կնիկ: 7 B իրավունք: 8 B կարողանում հասկենալ: 9 B քաշկատում: 10 B ճանկատում: 11 B երեսն: 12 B թքում: 13 B սապես շուռ: 14 B մյուսներին: 15 B բաղդն պետք էր ավելի անմահանալ: 16 B շարունակե քո պատմությունն: 17 B մնացել: 18 B գլխով, ձեռքով: 19 B կտար չէր: 20 B ասոնք:



չերբ<sup>1</sup> հոն պահեցին, հարյուր ոսկի ալ տվեր էին, որ կերպով մը լոն և այնուհետև ոչ Գևորգ վարդապետն զնա անոր տունն և ոչ հարսն դա էջմիածին, բայց Մկրտիչն չէր համաձայնվեր:

Կարապետ եպ.— Անմիտ է<sup>2</sup> եղեր. թե հարյուր ոսկին առեր էր<sup>3</sup> լավ կընէր<sup>4</sup>, որովհետև ամիս մը չանցած դարձյալ աղսկաբան մը պետք էր պատահել, հարյուրն ալ<sup>4</sup> ան ժամանակն կարող էր առնել:

Գևորգ վարդ.— Վերջն ի՞նչ եղավ. Թաղեոս վարդապետ:

Թաղեոս վարդ.— Մյուս օրն կեսօրին Գևորգ վարդապետն եկավ էջմիածին, անպես անամոթ, իբր թե աս ամեն բաներն անոր գլխին չէ՛ր անցեր. քանի մը օր ծածուկ մեջերնին<sup>5</sup> խոսացրին և Մկրտիչին ալ թույլ չի տվին դուրս գալ, չլինի թե այլք վատ խորհուրդ տան: Վերջն ձայն դուրս եկավ, թե Կարբեցին հրամայեր է մարդ ու կնիկ բաժնվին<sup>6</sup>: Կարճը կարեմ, փեսան զնաց Երևան, յուր խաթունին դուրս արավ<sup>7</sup> տաննն և ինքն ալ, չորս-հինգ ամիս չքաշեց, աղջկա մը հետ պսակվեցավ:

Կարապետ եպ.— Ան աղջիկ խաթունն ճւր է:

Թաղեոս վարդ.— Աշտարակ, նստած է<sup>8</sup> Գևորգ վարդապետի հոր տանն:

Կարապետ եպ.— Ի՞նչ խայտառակություն է, որ դարձյալ պահեն կոր և չեն վռնդել<sup>9</sup>:

Թաղեոս վարդ.— Մի՞թե անու կարող են խոսք մը ընդդեմ անոր կամացն խոսել, վայ<sup>10</sup> թե զնա տերությանն<sup>11</sup> գրով հայտնե ամեն անցքն:

Գևորգ վարդ.— Հա՛, ատոր համար պահեն կոր:

Կարապետ եպ.— Թաղեոս վարդապետ, թեպետ շատ խոսացիր<sup>12</sup>, նոր ես եկած և դադրած ես, գիշերն ալ անցավ, բայց բան մը ունիմ դարձյալ հարցնելու. մա<sup>13</sup> ալ ասա՛ հետո զնա՛ հանգստացիր: Իմացա՛ր, Կարբեցին, որ կուզեր Ներսես եպիսկոպոսի վարժատունն վաճառել, վաճառեց, թե ոչ:

<sup>1</sup> B խուցն, գիշերն: <sup>2</sup> A է չէր: <sup>3</sup> B կնիկ: <sup>4</sup> B ատակա բան մը պատահեր կոր, 100 ոսկի ալ: <sup>5</sup> B մեջերնին ծածուկ: <sup>6</sup> B բաժնրվին: <sup>7</sup> B արան: <sup>8</sup> B է չէր: <sup>9</sup> B վռնտել: <sup>10</sup> B վասնորո: <sup>11</sup> B տերության: <sup>12</sup> B խոսացրի: <sup>13</sup> B ան:

Թաղեոս վարդ.— Կարբեցվո փոքրավորներն կըսեին<sup>1</sup>, թե կաթողիկոսն ալ չի բարեհաճել վաճառել. բայց սուտ կսեին. կամ առնող չի<sup>2</sup> գտնվեր կամ թե տերությունը հրաման չի<sup>3</sup> տվեր: Այսուամենայնիվ վարժատան անունը փոխել տվավ. մինչև ցայսօր Ներսիսյան<sup>4</sup> Ուսումնարան կըրեին<sup>5</sup>, այսուհետև Հայոց Հոգևորական Վարժատուն պետք են գրել:

Կարապետ եպ.— Ատ աղեկ է եղեր, պետք է<sup>6</sup> ամեն տեղ, ուր որ Ներսեսի անունն կա՛ վերջացնել, որովհետև<sup>7</sup> ժողովրդոց աչքը, ակնշը ատպիսի հիշատակներ տեսնելով կամ լսելով, ավելի սրտերնի երախտազրտությունը<sup>8</sup> կը բորբոքի<sup>9</sup> անոր անվան վրա, ուստի հարկավոր է փոքր-փոքր<sup>10</sup> անոր անվան նշույլը ալ<sup>11</sup> անհետ առնել: Կարբեցին ինչ ատպիսի բաներ ընե նե՛ մեզ օգտակար է:

(Եւ անա մտան է ի ներս<sup>12</sup> Սէփօն՝ վասն փոխելոյ զճրագն):

Թաղեոս վարդ.— Ա՛տ եք լսած միայն, չգիտեք, որ շատ եկեղեցական կալվածքներ, դատարկ տեղեր ալ է վաճառել<sup>13</sup> Կարբեցին և փողերն ստացել:

Սեփոն.— Ո՞վ է աղ<sup>14</sup> անողն:

Թաղեոս վարդ.— Կարբեցի Հոհաննես<sup>15</sup> կաթողիկոսն:

Սեփոն.— Եվ աղեկ է ըրեր:

Կարապետ եպ.— Սեփո, ասանկ բաների վրա<sup>16</sup> խորաթելն<sup>17</sup> քո խելաց չի վայելեր: Թաղեոս վարդապետ, ատքան հստակն<sup>18</sup> ի՞նչ է ըրեր:

Թաղեոս վարդ.— Ի՞նչ պետք է ըներ<sup>19</sup>, աղգականներին<sup>20</sup> է տվեր, բոլորքն<sup>21</sup> գյուղի գավառի, աստիճանի տեր են եղեր<sup>22</sup>, ատոր վրա ավելի ի՞նչ պետք է անել անպիսի հովիփ:

Սեփոն.—

Երանի թե ես ալ անպես մի աղգական<sup>23</sup>

ունենայի,

<sup>1</sup> B կսեին: <sup>2</sup> B չէ: <sup>3</sup> B չէ: <sup>4</sup> B Ներսեսյան: <sup>5</sup> B կը գրեին: <sup>6</sup> B բաղաբ: է <sup>7</sup> B Ներսեսի անունը կա՛ վերացնել, որովհետև և: <sup>8</sup> B երախտազրտությունն: <sup>9</sup> B բորբոքին: <sup>10</sup> B փոքր-փոքր չէր: <sup>11</sup> B նշույլ տալ: <sup>12</sup> B ի ներքս մտան է: <sup>13</sup> B վաճառել: <sup>14</sup> B ատ: <sup>15</sup> B Հովհաննես: <sup>16</sup> B վրա չէր: <sup>17</sup> B խոսիլն: <sup>18</sup> B ստակն: <sup>19</sup> A ըներ: B ընի: <sup>20</sup> B բարեկամներին, <sup>21</sup> B բոլորն: <sup>22</sup> B եղել: <sup>23</sup> B մի աղգական չէր:



Անմեղ, հանդարտ նստած տեղս  
 հարստություն ստացեր էի,  
 Հարկավոր չէր այնուհետե կռիւ մտնել,  
 արյուն թափել,  
 Կամ թե տասն տարի գնալ, վարժել,  
 կարգալ, գրել սովորել.<sup>1</sup>  
 Չէի ալ դառնալ վաճառական, ծով ու  
 ցամաք նախում նստել,  
 Թե ի՞նչ է—հնչ՝ իմ ընտանյաց, դառը  
 քրտնով<sup>2</sup>, պետք է դատել:

Կարապետ եպ.—

Դու ալ նորա<sup>3</sup> նման պետք է լինելիր,  
 Թե որ՝ ա, բ, գ, դ, ե<sup>4</sup>, սովորելիր<sup>5</sup>:

Սեփոն.—

Աշխարհում<sup>6</sup> կա երկու բան՝ ընդդեմ  
 միմյանց<sup>7</sup> հակառակ,  
 Որ չեմ հասկանում, թեև շատ անգամ  
 միտք արի բարակ<sup>8</sup>.  
 Սուլթանն օսմանյան անշափ աղախին<sup>9</sup>,  
 շատ կանայք ունի,  
 Բայց ինչ օգուտ է<sup>10</sup> չէ կարող խմել մի  
 գավաթ գինի:  
 Եւ էս էլ լսեք, հոգևորականք լավ գինի  
 ունեն,  
 Ափսոս, որ կնիկ կամ քոծ<sup>11</sup> մի սիրուն՝  
 նոցա պակասեն<sup>12</sup>.  
 Չէ, չէ, չեմ ուզում ես ոչ վարդապետ,  
 ոչ սուլթան դառնամ,

Գինի չխմեմ<sup>1</sup> կամ սիրուն կնիկ պետք է  
 չունենամ:  
 Փնփ աստուծո, հիմի երկուսն էլ<sup>2</sup> ունեմ  
 հայանի, համարձակ,  
 Հավ կարմիր գինի, փափուկ ու սիրուն  
 կնիկ սպիտակ.  
 Մին էլ դոցանցից ավելաբոթյամբ  
 պանիրն ու հացը,  
 Հանդարտ խղճմաանք<sup>3</sup>. ուրախ ապրում  
 ենք մեք մեր կամացը:

Կարապետ եպ.—

Դու ի՞նչ գիտես, կարելի է, որ սուլթանն  
 Ամենայն օր խմե—հարբի՝ ծածուկ՝ տանն:  
 Սեփոն.—

Չհասկացա. ի՞նչ է, ի՞նչ է, մեկ ալ<sup>4</sup> ասա,  
 Դեորդ<sup>5</sup> հայր սուրբ, ախանջդ<sup>6</sup> բաց, մի լավ  
 անաս:  
 (Կարապետ եպիսկոպոսն ծիծաղելով կրկնէ).  
 Կարապետ եպ.<sup>7</sup>—

Դու ի՞նչ գիտես, կարելի է, որ Սուլթանն,  
 Ամենայն օր խմե—հարբի՝ ծածուկ՝ տանն:  
 Սեփոն.—

Մի՞թե հայանի չէ, սրբազան,  
 Ինչ անում եք գիշերն օդան:  
 Երսուն տարի եմ քո դասն,\*  
 Նոր եմ տեղեակ քո բնության:  
 (Դնէ գմատն ի վրա շրթանց, ձայնէ).  
 Լուսթյուն, լուսթյուն, լուսթյուն, լուսթյուն,  
 Լուսթյուն, լուսթյուն<sup>8</sup>:

Ն Կ Ա Ր Ա Գ Ր Ո Ի Թ Յ Ո Ի Ն Յ  
 Ի Թ Ի Փ Լ Ի Գ

Կարապետ եպ.—(Բաղմեալ միայնակ.  
 մտանէ ի ներս<sup>13</sup> Գեորգ վարդապետ և ասէ).  
 Վերդ վարդ.<sup>14</sup>—Սրբազան, շնորհակալ եք  
 թիֆլիզու վիճակեն:  
 Կարապետ եպ.—Օղուլ, աս Վրաստանու  
 վիճակն մեծ բան մը է եղեր, գանձարան<sup>15</sup>  
 մը, աղբյուր մը է<sup>16</sup> հարստության: Ասքան  
 արդյունք կըլլաւ Նայե, ան սանդուղն լիքն<sup>17</sup>  
 մանեթ է<sup>18</sup>. աս ալ ոսկի է, որ քովն<sup>19</sup> եմ  
 դրած: Բոլորն ասքան ամսվան<sup>20</sup> միջին եմ

վաստակած<sup>9</sup>: Շատ անգամ ալ փող մը բե-  
 րեն կոր, որ Աղինացի, Ասիղանացի կսեն<sup>10</sup>.  
 Թղթի կտոր մը է, իմ խելքս<sup>11</sup> անորից  
 սչինչ չի կտրեր. անոր համար հետ դարձ-  
 նեմ կոր, վախնամ կրակիցն կամ թե<sup>12</sup>  
 թեթե բան մը է, տղաքն հեշտությամբ կա-  
 րող են դողնալ<sup>13</sup>:

1 A սովորել: 2 B ընտանյացս դառն քրտնիքով:  
 3 A նրա: 4 B ե չիք: 5 B սովորելիր: 6 B Աշխարհում:  
 7 B միմյանց ընդդեմ և: 8 B բարակն: 9 B աղախինս:  
 10 B է չիք: 11 B քոց: 12 B պակասին: 13 B ներքս:  
 14 A Գեորգ վարդ. չիք: 15 B դարձարան: 16 B է չիք:  
 17 B սանտուղն լիքն: 18 B է չիք: 19 B քովն: 20 B  
 ամսրվան:

1 B չի խմեմ: 2 B ալ: 3 A խճմաանք: 4 B մ'ալ:  
 5 A Գեորգ: 6 B ախանջդ: 7 A Կարապետ եպ. չիք:  
 8 B լուսթյուն բառը՝ միայն 3 անգամ: 9 B վաստա-  
 կած: 10 B Ասիղանացի կրսեն: 11 B խելքն: 12 B թե  
 չիք: 13 B գողանալ:  
 \* Այս տողը գալիս է բժիշկ Ավաղյանի «Ողբ  
 դստերն մեծի իշխանի» դրամատիկական պոեմից,  
 որն առաջին անգամ տպվել է Գ. Շ.-ի միջնորդու-  
 թյամբ:



Գևորգ վարդ.—Սրբազան, ան թուղթն ամենից ազվոր է, ինչի չեք վեր առներ:

Կարապետ եպ.—Կամաց խոսա, դուրսն մարդ կըլլա<sup>1</sup>: Ձանմ<sup>2</sup>, ի՞նչ հարկավոր է ան փողին ձեռն տամ, որ ամենեին չեմի<sup>3</sup> ճանչնար: Ոսկիտ վրա լավ փող մը կըլլամ:

Գևորգ վարդ.—(Մերձենայ և ասէ կամաց).—Նա ալ, սրբազան<sup>4</sup>, քանի մը քահանա եմ բերեր, խնդիրք<sup>5</sup> մը ունեն Ձեզ ասելո, և աղեկ արդյունք ալ կըլլա ասոնցից<sup>6</sup>:

Կարապետ եպ.—Մոտիկ էկո. սվք<sup>7</sup> են, ի՞նչ գործ ունեն, ի՞նչ կամենան:

Գևորգ վարդ.—Նկեր են կթվելո<sup>8</sup>:

Կարապետ եպ.—Յուզալի կաթն ունեն:

Գևորգ վարդ.—Անանկ յուզալի կաթն, որ սեր ալ դուրս կուզա, յուզ ալ:

Կարապետ եպ.—Ուրեմն դավրմացու միտ ալ կմնա<sup>9</sup>:

Գևորգ վարդ.—Կաթն, յուղն, սերն Ձեզ ըլլա, միայն կաշին և ոսկորն թող տվեք, որ դնան արածեն, զերանան, զան՝ կթվեն<sup>10</sup> մյուս անգամ:

Կարապետ եպ.—Էհ, զրուցե, տեսնենք ի՞նչ կուզեն:

Գևորգ վարդ.—Աղեկ բան մը. կսեն<sup>11</sup>, թե, եթե մեր եկեղեցվոցն<sup>12</sup> հանես, այլ եկեղեցում մեզ նշանակես, բավականին արդյունք կըլլա սրբազանիս՝ երկու<sup>13</sup> կողմիցն ալ, այսինքն<sup>14</sup> այժմ ասոնք մարդիկ<sup>15</sup> երեսնական սակի կուտան<sup>16</sup>, թե յուրյանց ուզած տեղն նշանակեք նոցա, ի հարկե, ան դուրս արած քահանային ալ թե քսանական սակի կտան<sup>17</sup> կամ ավելի ևս, որ աղեկ տեղ մը ալ յուրյանց տաք. աս մեծ արդյունք պետք է ըլլա, աղեկ մտածեցեք, սրբազան:

Կարապետ եպ.—(փոքր ինչ մտածէ և ապա ասէ).—Ճշմարիտ, աղեկ հնարք մը է այդ<sup>18</sup>, սվք են այդ քահանայքն:

Գևորգ վարդ.—Տեր Հակոբ Շուրավերցին, Տեր Մարտիրոս Թելեթեցին, Տեր Ստեփան Ախալքալաքցին<sup>19</sup>, Տեր Ղազար Գորեցին,

Տեր Մարկոս Արզրուճցին<sup>1</sup> և այլք շատ կան, բայց սրանք<sup>2</sup> են եկած:

Կարապետ եպ.—Ասա Տեր Մարկոսին՝ ներս գա, ես եմ անոր ձեռնադրած, իհարկե, սա մեզ ավելի վաստակ կարող է բերել, անոր խոսացնենք, տեսնենք ի՞նչ կսե<sup>3</sup>:

Գևորգ վարդ.—Նա թեպետ ըստ բավականին խոսացեր եմ, ինչ հարկավորն էր, բայց դարձյալ ձան կուտամ՝ զա հոս, դուք ալ խոսացէք:

(Նլանէ ի դուրս<sup>4</sup> և կոչէ զՏէր Մարկոսն, և զան ի միասին):

Կարապետ եպ.—Ասա, Տեր Մարկոս, ասանկ բան մը զահա<sup>5</sup> կզամ է հոս՝ մեզմէ առաջ:

Տեր Մարկոս.—Սրբազան, 2—3 քահանայի արած է, ասանկ՝ Արզությանն: Այժմ<sup>6</sup> այսպիսի<sup>7</sup> ցանկություն ունեցող քահանայք շատ կան, վասնորս մեզ խավրել<sup>8</sup> են փորձելո համար, տեսնենք<sup>9</sup>, թե կըլլամի մի, կամ դուք կհամաձայնիք<sup>10</sup>, որ ապա անոնք ալ զան<sup>11</sup>:

Կարապետ եպ.—Ինչի՞ չի ըլլար. ինչի՞ չեմ համաձայնիր, դու սա ասա, աղեկ արդյունք մեզ համար բերե՛ր են, թե ոչ. ի՞նչ կա աշխարհումս<sup>12</sup>, որ<sup>13</sup> անկարելի ըլլա:

Տեր Մարկոս.—Սրբազան, ծառայդ եմ, մարդս<sup>14</sup> երեսնական սակի կտանք՝ թե համաձայնեք:

Կարապետ եպ.—Ատ քիչ է, Տեր Մարկոս: Տեր Մարկոս.—Սրբազան, ծառա<sup>15</sup> եմ սուրբ<sup>16</sup> աջիդ, 100 քահանա կլանք, որ աս ցանկությունն ունեմք<sup>17</sup>, այժմ քանի մը հողի եկեր ենք՝ զինը<sup>18</sup> կտրենք և անոնց ալ իմացումն տանք: Եվ որովհետե ծառայս<sup>19</sup> Ձեր ձեռնադրած<sup>20</sup> եմ և սրբազնությանդ ալ երկրացի գորով, անոր համար նոքա համարձակվեցան, ինձ զրկեցին սրբազնությանդ քովն: Ուրեմն դուք ալ, խնդրեմ, փոքր փարայի համար ինձ անտես<sup>21</sup> չանեք, և անանկ բան մը առնեք, որ հաստատ բան

1 A չըլլա: 2 B ճանրմ: 3 B չեմք: 4 B սրբազանիտ: 5 B որ խնդիրք: 6 B սոցանից: 7 B սվք: 8 B եկել են կըթվելո: 9 B դոմուրմացու միտ ալ կը մնա: 10 B կըթվեն: 11 B կըսեն: 12 B եկեղեցվոյն: 13 B երկրի: 14 B նորս: 15 B ասանկ մարդք: 16 B կըտան: 17 B կը տան: 18 B այդ չիք: 19 B Ախալքալաքցիքն:

1 B Արզրուճցին: 2 B ոչ: 3 B կասէ: 4 A ի դուրս չիք: 5 B զահա չիք: 6 B Այժմ չիք: 7 B ասպետի: 8 B խավրել: 9 B տեսնեն: 10 B դուք նէ կը համաձայնիք: 11 A որ անոնք ալ ապա զան: 12 B աշխարհումս: 13 B որ չիք: 14 B ծառա եմ մարդո՞: 15 A ծառայդ: 16 B սուրբ չիք: 17 B ունենք: 18 B զինն: 19 B ծառայդ: 20 B ձեռնադրված: 21 B անպատիվ:



մը ըլլայ և ասքան մեծ արդյունքն ալ չկորչի<sup>1</sup>. մոտ երեքհարյուր հազար զուտուշ կըլլա՝ թե<sup>2</sup> մարդը երեսնական ոսկի տան:

Կարապետ եպ.— Ձանմ<sup>3</sup>, ինչ կես<sup>4</sup>, աստեղ ինձ աղեկ չեն ճանչնար, զուտուշ քանի տարի քովս<sup>5</sup> կացեր ես և ամեն բնությանս տեղյակ ես, թե ինչ<sup>6</sup> հաստատ և հիմնավոր դործ կկատարեմ, հասկանամ<sup>7</sup> կը՝ ինչ կասես: Կարծես թե ատենց փողն<sup>8</sup> պետք է առնեմ, հետո նոցա տեղի<sup>9</sup> չեմի տար: Քավ լիցի: Մոռացներ ես<sup>10</sup> Արդրոււմ<sup>11</sup>, փաշայի քովս, տարին քանի-քանի հեղ միջնորդություն կընէի վաճառականաց<sup>12</sup> կամ քահանայից համար, մտիդ չե՛, որ այլք կերթային կը մատենէին, թե՛ աս ինչ<sup>13</sup> մարդը ան մեղքը ունի, և փաշան կը հրամայեր, թե պետք է կախովի. վերջն 100 քեսա փող խոստանային կոր ինձ, ես ալ անոր երրորդ մասն կամ կեսն կուտայի փաշին, նոցա կը խալցցնէի և մնացյալն ինձ կու<sup>14</sup> մնար: Ձգիտե՛ս, որ, փառք աստուծո, աստեղ անանկ բաներ չկա՝ փող վաստակելու<sup>15</sup>, միայն մնացեր<sup>16</sup> է հոս ատ քահանայքն: Ո՞ւր է հոնտեղի իշխանությունն և հոնտեղի արդյունքն: Իրավունք ունի՛ս, թիֆլիզ նստած, էրդրոււմի փարայով հետս առևտուր կընես, շուտ երեք հարյուր հազար զուտուշի անուն կուտաս, որ ասել է՝ տեղվույս հազար—հազար երկու հարյուր թյուման<sup>17</sup>: Աս լախըթիքն՝ բնշ լախըթիք են, ասոնցով<sup>18</sup> չեմ խարվիր: Գացիր, գացիր անոնց հետ աղեկ խորհե, թե մարդը քառասնական ոսկի կուտան՝ ես ալ կը համաձայնվեմ և խոսք եմ ապրիս քեզ ալ, որ անանկ հաստատ բան մը շինեմ՝ անոնց համար, որ ոչ թե դու չամաչես, այլ և ես ալ չամաչեմ: Հա, Տեր Մարկոս, մոտիկ էկո, թե աղեկ զնով շինես՝ քեզանե ոչինչ չեմ առներ. գացիր, գացիր, մի ամաչնար<sup>19</sup> անոնց հետ խոսալն. ան առևտուր մը է, ամսթ է մը առևտուրի մեջ<sup>20</sup> խոսալն՝ զնի համար: Աստուծով, քեզ

ալ ուրիշ բաների միջին<sup>1</sup> առանձին շնորհքներ ցույց կուտամ:

Տեր Մարկոս.— Մոռայդ<sup>2</sup> եմ, ատ շատ մեծ գին է, աղեկ կնիք, թե փոքր պակասացնեիք<sup>3</sup>:

Կարապետ եպ.— Գացիր, գացիր, շատ մի երկարացներ խոսքդ<sup>4</sup>, գացիր, ինչպես խելքդ կտրե<sup>5</sup>, անանկ արա և եկե ինձ իմացումս տուր<sup>6</sup> շուտով:

(Ելանէ Տէր Մարկոսն. եպիսկոպոսն ասէ<sup>7</sup>).

Գևորգ վարդապետ, լամբ ինչ ատենարանություն ըրի, իբր թե ատքան ոսկիքն<sup>8</sup>, թյումաններն առջև ալ<sup>9</sup> դրած ըլլա՝ բան<sup>10</sup> մը չեմ սեպեր: Տես, թե իշխանությանը հետ թե հարստություն<sup>11</sup> ալ խառնե՛ ինչպես մարդու մեծանորի, մեծագործ և առատաձեռն կընն: Կարծեմ՝ ոչ-ոք չէր ընել, հանկարծ անքան փողն Տեր Մարկոսին տալ. բայց վրաս չունե. ան ալ մերն է. ժամանակավ միինն տասնով հետ կստանամ<sup>12</sup> աստուծով... աս<sup>13</sup> վարդապետի փող է, մենք որ չենք կարողանար ուտել, այլք ինչպես կարող են: Քավ լիցի, շատ եմ փորձած:

Գևորգ վարդ.— Հրամեք ես<sup>14</sup>, ծառայդ<sup>15</sup> եմ, ատանկ է, ժողովում ենք, բայց չենք վայելում:

Կարապետ եպ.— Ի՞նչ կարծես կոր. ես գիտեմ՝ ինչպես և ինչ ժամանակ պետք է վայելենք:

Տեր Մարկոս.<sup>16</sup>— (Մտանէ ի ներս<sup>17</sup> Տէր Մարկոսն<sup>18</sup> և ասէ).— Շատ աշխատեցի, ծառայա<sup>19</sup> եմ, բայց երեսուն երկուսից ավելի չինի<sup>20</sup> տար:

Կարապետ եպ.<sup>21</sup>— Ես ասի, քեզնե փող չիմի<sup>22</sup> ուղեր, զնա՛, տես, բան մը ավելացուր<sup>23</sup>. աս անանկ գին մը է, որ թե<sup>24</sup> վերջացավ, ալ<sup>25</sup> հետի եկողներն խոշ ասորից ավելի չինի<sup>26</sup> տար. սերեմն հիմի պետք է աշխատես, որ գինն բարձր ըլլա և ինձ ալ

1 B չը կորչի: 2 A թե չիք: 3 B ճանըմ: 4 B կրսեմ: 5 B խոշ իմ քովս քանի-քանի տարի: 6 B ինչպես: 7 B կը կատարեմ, հասկընամ: 8 B փողը: 9 B տեղը: 10 A մոռացներ ես չիք: 11 B էրդրոււմ: 12 B վիճակաց: 13 B այսինչ: 14 B կը: 15 B վաստակելու: 16 B մնացել: 17 B թյուման: 18 B լախըթին պոչ լախըթիք են, ասոնցով: 19 B ամաչեր: 20 A մեջ չիք:

1 B բաներ մեջն: 2 B ծառայ: 3 B փողը պակասացնեիք: 4 A խոսքդ չիք: 5 B կրտրե: 6 B իմացումս տուր ինձ: 7 B «Եպիսկոպոսն ասէ»-ի փոխարեն. և ասէ ց Գևորգ վարդապետն: 8 B ոսկիքն: 9 B ալ առջև: 10 B բանի: 11 A հարստություն: 12 B կու ստանամ: 13 A աս չիք: 14 A հրամեք: 15 B ծառայա: 16 A Տեր Մարկոս չիք: 17 B ներքս: 18 B Տէր Մարկոսն չիք: 19 B ծառայա: 20 B չենի: 21 A Կարապետ եպիսկոպոսն ասէ: 22 B չեմի: 23 B եվելցրա: 24 B թե չիք: 25 B աս: 26 B եվելի չենի:



վնաս չըլլա՞: Տեր Մարկոս, ասա դոցա, որ թե՛ յուրաքանչյուրն մին երկու-երեք սակի ավելի տան, բան մը չի երևար յուրյանց՝ աչքումն, բայց ինձ համար մեծ դուժար կեղնի՝ երբ 200 հոգի միատեղ ժողովվին՝:

Տեր Մարկոս.— Սրբազան, միայն Ձեզ տալով չենք կարող ազատվել, աստեղ կանսիատորումն ատենադպիր կա՛ անդամներ կան, գրադիրներ կան, ասոնց թույլ տանք՝ կըլլա՞ մի: Ձեր ասքան փոքրավորներին ամենևին ոչինչ չտանք՝ կարելի՞ է:

Կարապետ եպ.— Ի՞նչ հարկավոր է անոնց բան տալն. ձեր եպիսկոպոսն էս եմ, թե՛ նոքա: Իհարկե, Գևորգ վարդապետին բանով մը պետք է շահել և իմ փոքրավորներին ալ յուրյանց մարդավարությունն է, ըսե նոցա, բայց մյուսներին՝ դո՞նչ մը, կոփէկ՞ մը չտան: Գնա՛, գնա՛, Տեր Մարկոս, սա իմ հրամայածս՝ անոնց ասա, և՞ թող բան մը ալ ավելացնեն:

Տեր Մարկոս.— Սրբազան, դուք հրամայեք կոր, ոչ-ոքի բան չտալ, բայց չի ըլլար. հետո ուրիշ՝ անանկ բանի մը մեջ կը բռնեն, որ տասն անքան կուզեն՝ մեզմե:

Կարապետ եպ.— Շատ մի երկարացընեք՝ ինչ որ քեզ ասեմ կոր՝, ան արա, գնա՛, քեզ ալ վանքի կկեղեցումն տեղ մը կտամ՝ և շատ ծուխ ալ չնայե՛, օղուլ, հնայե՛, օղուլ, գնա՛, աշխատե, տեսնեմ քո քաջությունն և հալատարմությունն: Աստուծով ասոր վրա ավելի շնորհներ՝ և աստություններ ինձմե պետք է ունենաս:

(Տէր Մարկոսն ելանէ ի դուրս).

Լամբ, Գևորգ վարդապետ, քո բաժինն ալ՝ պետք է բերեն, ինչպես ասի նրանց, և փեշին՝ ուզե... Հա՛, ձան տուր, ձան տուր տեր Մարկոսին, Տեր Մարկոս, Տեր Մարկոս՝:

(Նւ նա դառնայ յետ)՝

Տեր Մարկոս, մտացա ասել՝, չլինի թե սխալվես. մեր խոսակցությունն ան քահա-

նայից վրա է՛, որ գյուղերից՝ հ'այլ գյուղեր են ուզում փոփոխվել և ոչ թե գյուղերից՝ քաղաք. անոր գինն ալ ուրիշ է, հա՛ նայե՛, չսխալվես՝:

Տեր Մարկոս.— Շատայդ՝ եմ, ինչ զանազանություն ունի գյուղից քաղաքն՝, քաղաքից գյուղն՝:

Կարապետ եպ.— Չէ, օղուլ, շատ զանազանություն ունի:

Տեր Մարկոս.— Ատ մեր խոսակցությունն փոքր փոփոխեց. եթե ատանկ ըլլա՛ գումարն ալ երկու հարյուրից կը պակասի՞, չլինի թե վերջն կարծեք ես ձեզ սուտ ասի. դուրս ելլամ տեսնեմ՝ ինչ պետք է ընել:

Կարապետ եպ.— Գնա՛, գնա՛, շուտ դարձիր:

(Երբ նա ելանէ, ասէ ց Գևորգ վարդապետն).

Աս ալ՝ աղեկ առաջարկություն մը էր. ամենևին մտքես չէր անցներ, երբ նա դուրս կուզեր՝ ելլել, հանկարծ միտքս ընկավ, ինչպես թե հոգին սուրբ աղղեց. դարձանամ կոր ևս ինձանից՝:

Գևորգ վարդ.— Իհարկե, սրբազան, սա ալ աստուծո տուրք մը էր. աստուծով ամենայն բանն հաջողա կոր:

Տեր Մարկոս (Մտանէ ի ներս՝ և երկըրպազեալ ասէ).— Շատայդ՝ եմ, ծառայություն մը արի՛ սրբազնությանդ, կարծեմ ոչ-ոք չէր կարող ընել. երկու գին վերջացրի— ինչպես հրամայեցիք՝. այսինքն գյուղից-գյուղ փոխելն յուրյանց ուզած տեղն՝ երեսուն և երեք սակի և՛ մի՛ մանեթ, որ կըլլա 100 մանեթ, իսկ գյուղից-քաղաքներ՝ քառասնական սակի: Բայց թիֆլիզու ժամերիցն այլ կկեղեցի փոխելն՝ Ձեր սուրբ կամացն թողի՞, որովհետև անանկ քահանա կա հոս, որ հարյուրական սակի ալ կտա՞:

Կարապետ եպ.— Գյուղերից քաղաքն շատ արժան՝ գնով ևս վերջացրել է՛ վնաս

1 B և ինձ ալ վնաս չըլլա չիբ: 2 B եթե: 3 B անոնց: 4 B ժողովն: 5 B չենք ազատվիր: 6 B կորեկի: 7 B չըտան: 8 A ասա իմ հրամայածս: 9 B և չիբ: 10 B ուրիշ չիբ: 11 B կանոնն: 12 A երկարացրիր: 13 B կը: 14 B կրտամ: 15 B հայտե: 16 B հայտե: 17 B շնորհքներ: 18 A ալ չիբ: 19 B փեշն: 20 B Տեր Մարկոս, Տեր Մարկոս չիբ: 21 B (դառնայ յետ): 22 B ըսել:

1 B վրա է չիբ: 2 B գյուղորից: 3 B գյուղորից: 4 B նայե, որ չի սխալվիս: 5 B ծառայութ: 6 B քաղաք: 7 B գյուղ: 8 B պակսի: 9 A ալ չիբ: 10 A կուզե: 11 B կոր ինձ ու ինձ: 12 B ներքս: 13 B Շատայդ: 14 B ըրի: 15 B հրամայած էր: 16 A և չիբ: 17 B մեկ: 18 B քաղաքներն: 19 B փոփոխելն: 20 B կախի: 21 B կուտան: 22 B արժան:



չունի. թող աս ալ քո խոսքովն ըլլաւ է՛հ, զան՝ փողերն համարեն: Չէ, Գևորգ վարդապետ, զացիր՝ անոնց ուզած տեղի անունն, յուրյանց անունը, ազգը, որ ինչպէս կարգն է՝ զրե, որ հետո մենք՝ կարգի զնենք: Չմոռանաս քոնն ալ. անոր համար քեզ՝ խալքեմ կոր:

(Ելանեն երկօքեան<sup>3</sup> ի դուրս, և ահա մտանէ Յակոբ Կարենեան վարժապետն, զզրիչ մի ցցեալ յականջն, զքանի մի թերթ թուղթ<sup>4</sup> ի ձեռին, հերքն առանց սանդրելոյ, վերարկուն կեղտոտ և կօշիկներն ցնխոտ. զյուս իջուցեալ<sup>5</sup> ասէ):

Հակոբ Կ.—Սրբազան, ունեի փոքր ինչ ծածուկ խորհուրդներ՝ խորաթելո, և շատ հարկավոր ալ են:

Կարապետ եպ.—է՛հ, եկե, ոչ-ոք չկա՞, մինակ ենք: Տիրացու Դավիթ, մարդս թալլ չտաս ներս գա: Ասա, որդյակ, տիրացու Հակոբ, ի՞նչ կա, ի՞նչ կուզես, ասածդ օրինավոր<sup>7</sup> բան մը է, թե՛ ոչ. եկե մտիկ:

Հակոբ Կ.—Ծառայդ<sup>8</sup> եմ. մահտեսի Տեր Հարություն, Մեծ Բերդի ավագ քահանայն, եկեր է, բան մը կասե, թե սուրբ Գևորգի մասունքն, որ զրկած եք եղած Տեր Ղազարին քանի մը օր հառաջ, որանց եկեղեցիցն<sup>9</sup> հանել է, տարել է Փոքր Բերդի եկեղեցին. այժմ, եթե մյուս անգամ, հանեք անտեղացն՝ մեր<sup>10</sup> եկեղեցին բերել տաք, 150 ոսկի կտամ կրսե:

Կարապետ եպ.—...150<sup>11</sup> ոսկի... 150<sup>12</sup> ոսկի... Ի՞նչն կտա<sup>13</sup>, թե՛ յուրյանց եկեղեցին:

Հակոբ Կ.—Իհարկե եկեղեցին կտա. երեսփոխանն<sup>14</sup> ալ հետն է եկեր:

Կարապետ եպ.—Եկեղեցի՞ն, եկեղեցի՞ն. միթե եկեղեցվո հաշվումն պետք է զրեն, թե Կարապետ արքեպիսկոպոսին և ասպետին<sup>15</sup>, մասունքի համար, ասքան հստակ<sup>16</sup> տվինք:

Հակոբ Կ.—Ո՛չ, ծառայդ<sup>17</sup> եմ, ես ատ խոսացեր եմ անոնց<sup>18</sup> հետ:

1 B մեր: 2 B քեզի: 3 B երկօքյանն: 4 B թղթո: 5 A իջուց և ասե: 6 B չի կա: 7 B արդյունավոր: 8 B ծառայո: 9 B եկեղեցվոյն: 10 B նա մեր: 11 B հարյուրհիսունական: 12 B հարյուրհիսունական: 13 B կը տա: 14 B երկօքյանն: 15 B...աս...պետի են: 16 B ստակ: 17 B Ծառայո: 18 A նց (նոցա):

Կարապետ եպ.—Արա՛ ի՞նչ զուժարից տան կոր կամ ի՞նչ, հաշվում պետք է զրեն:

Հակոբ Կ.—Սրբազան<sup>2</sup>, աստեղու քանի մը երեցփոխաններ<sup>3</sup> ուղտ կլանեն<sup>4</sup> կոր, ինչ կհրամայեք<sup>5</sup>, եթե<sup>6</sup> տարին հազարական մաշնեթ կամ ավելի ևս արդյունք չընեն յուրյանց համար, ասոնք երեսփոխություն<sup>7</sup> կընեն. քով լիցի. թող ան հազարական ոսկուցն<sup>8</sup> կամ մանեթիցն Չեզ<sup>9</sup> տված զուժարն պակաս ըլլա:

Կարապետ եպ.—Հազարական մանեթ կըսեիր, հիմի ոսկի՞ք եղան...միթե... ատ ալ նոր աղբյուր մը պետք է եղնի մեզ համար, ձագուկս, ուրեմն անոր համար Միրո Միրիմանովն անանկ տաք-տաք բոնե կոր երեսփոխանութենե<sup>10</sup>. հիմի հասկացա...<sup>11</sup> աղեկ հասկցա<sup>12</sup>, Աստուծով, թե ժամանակ ունեցանք նը<sup>13</sup> ատ առարկայի վրա աղվոր կարգադրություն<sup>14</sup> մը պետք է խորաթել... ան, ան<sup>15</sup>, տես, որդի...ինչքան-ինչքան<sup>16</sup> շահավետություն կարող է մարդս ստանալ ան խոսակցությունիցն, սր մեք դատարկ սեպենք կոր: Թո՛ղ տանք աս. ասա՛ թե ի՞նչ կուտան մասունքի համար:

Հակոբ Կ.—Հարյուր հիսունական<sup>17</sup> ոսկի կտան<sup>18</sup>:

Կարապետ եպ.—Քիչ չէ՞ մի:

Հակոբ Կ.—Ատքան խոստանան կը<sup>19</sup>:

Կարապետ եպ.—Կարծեմ աղեկ կընես՝ եթե մին ալ անոնց խոսացնես. 150 տուողն՝ 100 ալ ավելի կտա<sup>20</sup>:

Հակոբ Կ.—Եթե կհրամայեք, զուրսն<sup>21</sup> են կանգնած, զուրս ելլամ, մյուս անգամ խոսամ<sup>22</sup>:

Կարապետ եպ.—չը՞... մյուս անգամ դնաս...կարծեմ քո բանը<sup>23</sup> չէ, օղուլ, ասանկ բաներում<sup>24</sup> եփած չես, ասա՛ զան հոս: Անոնց լեզուն ևս աղեկ դիտեմ, կհասկնամ.<sup>25</sup> անպես գիտես, թե ասանկ բաններն քո ուղ-

1 B Արա: 2 B Սրբազան չիք: 3 A երեսփոխաներ: B երեսփոխներ: 4 A կլանեն: 5 B կը հրամայեք կոր: 6 B թե: 7 B անոնք: երեսփոխանություն: 8 A ոսկիոցն: 9 B Չեզի: 10 B երկօքյանութենե: 11 B հասկըցա: 12 B հասկըցա: 13 B նե: 14 B աղեկ կարգ կարգադրություն: 15 B ան չիք: 16 B ինչքան չիք: 17 B հիսուն: 18 B կուտան: 19 B աղքան խոստանան կոր: 20 B կուտա: 21 B կը հրամայեք, զուրս: 22 B խոսացնեմ: 23 A բան: 24 B բաներու: 25 B կը հասկնամ:



դական, սեռականն է. կամ՝ «գնամ», «գնաս» «գնամ»-ն է, որ դու սովորած<sup>1</sup> ըլլաս և<sup>2</sup> գիտե- նաս, իսկ<sup>3</sup> ես՝ չգիտենամ<sup>4</sup>: Հելե<sup>5</sup>, ասա անոնց, շնորհ բերեն, ներս գան:

(Տիրացու<sup>6</sup> Յակոբ Կարենեանն ելեալ կոչէ զնստա. և մինչ նոքա ի մէջ զոան<sup>7</sup> էին, ասէ Կարապետ եպիսկոպոսն<sup>8</sup>. լիքն բերանով<sup>9</sup>):

Եկե, Մահաեսի Հարություն ավազ քա- հանա, եկե, Մահաեսի Պապա, եկե, եկե<sup>10</sup>, երեցփոխան աղա, եկեք, ասոված օրհնեցեի ձեզի: Ծշմարիտ, աղեկ ժողովուրդ մը եք եղած դուք, մանավանդ՝ արի, աչքարաց<sup>11</sup>, բարեպաշտ: Նստեք, նստեք, հրամեցեք: Մահաեսի Պապա, ինչի՞ մինչև ցայսօր երեց- փոխան աղային չես<sup>12</sup> բերեր քովս, որ ծա- նոթացեր էինք, աղեկ մարդ մը կերենա: Ծանո-շան ուրախ կըլլամ ատանկ բարի մարդոց<sup>13</sup> հետ բարեկամ ըլլալ: Ասն, Մահ- տեսի Պապա, ինչ կուզեք, ինչ է ձեր կամքն, ինչի՞ եք եկեր:

Տեր Հարություն.— Սրբազան, մի՞թե տի- բացու Հակոբ Ազան<sup>14</sup> Ձեզ չէ<sup>15</sup> ասի մեր խնդիրքն:

Կարապետ եպ. (ծիծաղելով).— սլամեց, բայց, բայց... մեր... պարզեն քիչ էիք նշանակեր, անոր համար ձեզ կանչել տվի<sup>16</sup>:

Տեր Հարություն.— Դիչ չէ, սրբազան, որովհետեւ էն մասունքն մի քանի տարի առաջ էլի մերն էր:

Կարապետ եպ.— Ինչպէս թե ձերն էր:

Տեր Հարություն.— Պատի ու Մինձ Բեր- թի<sup>17</sup>, էզեղեցիքն չիք տխրի<sup>18</sup>, մեկզմեկու մտ ին<sup>19</sup>, ինչպես էստղանց ընչքրի<sup>20</sup> վանքն ու երկուսն էլ մե ժուկ միք<sup>21</sup> էզեղեցու տերտերներն էինք<sup>22</sup> կառավարում, նորա- թով կէնեինք էնդի<sup>23</sup>, ժամ ու պատարազ կոնեինք ու<sup>24</sup> կուզայինք. թե վուր<sup>25</sup> ճշմա- րիտն ուղենաս իմանալ՝ էսպես էր<sup>26</sup> մա- սունքի բանն: էտ մասունքն Հրեշտակապե-

տաց էզեղեցունն<sup>1</sup> էր. յիփ վուր<sup>2</sup> քանդե- ցին, Ներսես առաջնորդն միդ<sup>3</sup> էրիտ, մինք էլ<sup>4</sup> մե ժուկ Մինձ<sup>5</sup>, մե ժուկ Պատի էզեղե- ցումն<sup>6</sup> պահեցինք, ինչքրի<sup>7</sup> վուր<sup>8</sup> ամեն ժո- ղովուրդը բաժնել էրիդ<sup>9</sup>: Է՛հ, էտ մասունքն էլ<sup>10</sup> մեր ձեռքն էր. բերինք ու մեր էզե- ղեցումն պահեցինք՝ ինչքրի<sup>11</sup> էն օրն, վուր<sup>12</sup> Տեր Ղազարին զրդել<sup>13</sup> էիր, վուր<sup>14</sup> հանեց, տարալ Պատի Բերթի<sup>15</sup> էզեղեցին. հիմի, թե վուր<sup>16</sup> ճշմարիտն ասիս, միքն է<sup>17</sup> նրանք քիզ խարիլ ին<sup>18</sup>:

Կարապետ եպ.— Ես ատ իժում-մե ժու- կիցն բան մը չհասկցա<sup>19</sup>, աս ասա, թե՛ քա- նի՞ տարի կըլլա, որ բաժներ են<sup>20</sup> եկեղեց- վո քահանայքն և ժողովուրդն<sup>21</sup>:

Տեր Հարություն.— 15—16 տարի կուլի:

Կարապետ եպ.— Բանի՞ տարի ատ մա- սունքն Փոքր Բերթի<sup>22</sup> եկեղեցումն է<sup>23</sup> մնա- ցեր և քանի տարի՝ ձերումն:

Տեր Հարություն.— էտ մտիս չէ. ամա դիփունեն<sup>24</sup> շատ ջեր միք էզեղեցումն է էլի, քանց թե էնդի<sup>25</sup>:

Կարապետ եպ.— Աս խոսքերիցն ալ բան մը չհասկացա<sup>26</sup>, աս մասունքի համար կոն- դակ<sup>27</sup> կամ վկայական մը ունի՞ք:

Տեր Հարություն.— Ձէ, սրբազան, չկա<sup>28</sup>:

Կարապետ եպ.— էն ժամանակվան ձեր մարդիկ կան, որ վկայեն, թե շատ անգամ ձեր եկեղեցումն է եղած:

Տեր Հարություն.— Վկան. վհւրտեղ<sup>29</sup> պետք է ըլի.<sup>30</sup> զանա<sup>31</sup> մասունքն էս ժամեն էն ժամն տանելիս՝ իմաց էինք<sup>32</sup> տալիս, թե՛ եկեք, տեսեք, վկա կացեք: էն ուփրու լավ վկա էր— էրկու<sup>33</sup> էզեղեցին էլ մե<sup>34</sup> ավազ էրեց<sup>35</sup> ուներ:

Կարապետ եպ.— Ուրեմն աստիտի<sup>36</sup> խառ-

1 B սորված: 2 B և չիք: 3 B ու: 4 B չի գիտենամ: 5 A ծլի: 6 B Տիրացու չիք: 7 B զրան: 8 B Կարապետ եպիսկոպոսն չիք: 9 B բերանով: 10 B եկե չիք: 11 B աչքա բաց: 12 B չիք: 13 B մարդկանց: 14 B աղեն: 15 B չի: 16 B կանչեցի: 17 B Պատի ու Մինձ Բերթի: 18 A տեսի: 19 A են: 20 B էստեղաց ընչկի: 21 B մեր: 22 B էին: 23 B կէնենք էնտի: 24 B և: 25 A որ: 26 B էս- պետ էտ:

1 B եկեղեցումն էր: 2 A եփ որ, 3 B մեղ: 4 B ալ: 5 B Մինձ: 6 B Պատիկ եկեղեցումն: 7 B ինչկի: 8 A որ: 9 B ժողովուրդն բաժնիլ էրիտ: 10 B ալ: 11 B ինչկի: 12 A որ: 13 B զրկի: 14 A որ: 15 B Բերթի: 16 A որ: 17 A միքն է չիք: 18 A հիմի թե որ ճշմարիտն ասե՛ս՝ նրանք քիզ խարիլ են: B հիմի ճշմարիտն թե ասի՛ս՝ միքն է, նրանք եզ խարիլ ին: 19 B չը հասկցա: 20 B բաժնիլ ին: 21 B ժողովուրդքն: 22 B Բերթի: 23 B էր: 24 A դիփունեն, B տիփունեն: 25 B վեր մեր եկեղե- ցումն, քանք կե էտի: 26 B բան չըհասկցա: 27 B կոնդակ մը: 28 B չըկա: 29 A Վւրտեղ: 30 B ըլի: 31 B զանա չիք: 32 A ինք: 33 B երկու: 34 A մի: 35 B քա- հանա: 36 B աստիտի:



նիխուսն և հնացած բանն<sup>1</sup> կուղես ան գնովն զլուխ բերես, ես անպես կարծեսի, թե յոթն-ութն տարվա բան է<sup>2</sup>:

Երեցփոխանն<sup>3</sup>.— (ցեպիսկոպոսն ասէ յանկարծ կիսականգնեալ)<sup>4</sup>.—Պարուն<sup>5</sup>, ինչ հարկավոր է էզպիսի<sup>6</sup> բաների էդնեն նընգնիլ<sup>7</sup>, էս էլ քու ձեռին է, էն էլ քու ձեռին է, էտունք դիփմեաի թանխեք է<sup>8</sup>. մե իքմին էլ ավելի կուտանք, էլ մի խոտաք<sup>9</sup>:

Կարապետ եպ.—Իքմինն քանի՞ ոսկի կընե, կամ քանի՞ թյուման<sup>10</sup>:

Յակոբ Կ.—Սրբազան, իքմին ասելով կուղես ասել, թե<sup>11</sup> բան մը ալ ավելի կուտանք:

Կարապետ եպ.—Հն, ես անպես կարծեցի, թե ինչպես մեր մեջն քիտե ըսածդ 500 դուռուշ կընե<sup>12</sup>, անպես ալ աստեղ՝ իքմինն քանի մը թուման<sup>13</sup> կամ ոսկի կընե: էն, երեցփոխան աղա, քանի՞ իքմին ավելի կտաս<sup>14</sup>:

Երեցփոխան<sup>15</sup>.—Ձեր կամքն է, պարուն, քանի՞ ավելի տանք:

Կարապետ եպ.—Տիրացու Հակոբ, ինչպես լախրթի<sup>16</sup> կընեն հոս, ինձ պարոն կսե<sup>17</sup>, անանկ կարծե կոր, թե աշխարհականի մը հետ կը խոսա:

Տեր Հարություն.—Սրբազան, մեր քաղքունն թագավորին էլ<sup>18</sup> պարուն կ'օսին, հոգևոր տերին էլ, եպիսկոպոսին էլ, մեծին էլ, պատկին էլ՝ ինչպես օսմանցվոց<sup>19</sup> երկրունն ամանդըմ<sup>20</sup> բառն, վուր<sup>21</sup> ասում ին<sup>22</sup>:

Կարապետ եպ.—Ամանդըմ<sup>23</sup>, իբր էֆենդըմ կուղես<sup>24</sup> ասել. ճշմարիտ, Մահտեսի Պապա, դու գացեր ես Երուսաղեմ և եկեր ես, անոր համար ատ լուսավորությունը ստացեր ես և ատ դանազանությունները<sup>25</sup> դիտես կոր. տես, տիրացու Հակո. ինչ դանազանություն կա մարդո մը մեջ, որ ան

երկիրներն քալեր է<sup>1</sup>. և ինչ դանազանություն՝ ան մարդո մեջ, որն որ աստեղաց դուրս չէ եկեր: էն, թույլ տանք...<sup>2</sup> Հն, հն, հն, միտքս ընկավ դարձյալ.<sup>3</sup> ըսեք, ըսեք, ինչ կուտաք մասունքի համար:

Տեր Հարություն.—Սրբազան, 500 մանեթ վուր<sup>4</sup> տանք բավական չէ:

Երեցփոխանն.—<sup>5</sup> Մինձ<sup>6</sup> տերտեր, շատ ես տալի:

Տեր Հարություն.—Վնաս չունե. դանա կորած տեղ է, ուրիշ օքմինի<sup>7</sup> խոմ չինք տալի, միք սրբազանին ինք<sup>8</sup> տալիս:

Կարապետ եպ.—Ատ գնովն չեմ ըներ, սուրբ կարգս վկա: Երեսփոխան<sup>9</sup> աղա, ինչ մտածես կոր:

Երեցփոխանն<sup>10</sup>.—Խաչը դիտենա, միք էդեղեցին խիղճ է<sup>11</sup>, վուչինչ չունե, վուր էտքան էլ քեզ տանք:

Կարապետ եպ.—Ձեր երեցփոխանների բանն ալ աղեկ հասկըցեր եմ, անանկ կարծես կոր քնած եմ ես<sup>12</sup>. ինչ կըլլա, անքան որ դուք ուտեք կը և այլն և այլն: Բան մը<sup>13</sup> ալ ավելացու, բան մը ալ ավելացու. ինչ կսեք. մըքին մը ալ ավելացու, մըքին ալ, մըքին: Տես, ձեր լեզվով ալ կըխոսամ, որ աղեկ հասկանաս, երեցփոխան աղա<sup>14</sup>:

Երեցփոխանն.—Շնորհակալ իմ, աստուճ կյանք տա քիդ<sup>15</sup>. չունքի էդպես էլավ<sup>16</sup>, մե բան եմ արդ անում, էլ չխոսաս<sup>17</sup>, ու մարդը—մարդանա արի արա, 60 թուման կուտամ, թե գուզիս<sup>18</sup> տուր, թե չէ՝ մե սիվ փուզ ավել<sup>19</sup> չիմ տա. ահա էս էլ փուզը. համբրիմ՝ թե գուզիս<sup>20</sup>, թե չէ՝ դուրս իմ տանում:

Կարապետ եպ.—էն, դու աղեկ մարդ կերևնաս, բեր, բեր քովս, համբրե<sup>21</sup>. տիրացու Հակո<sup>22</sup>, գնա, Եփրեմ վարդապետին ձան տուր՝ դա հոս:

(Ելանէ Յակոն դուրս և<sup>23</sup> գայ ընդ Եփ-

1 B հնարած բաներն: 2 B օխար-ութը տարվան բան մը է: 3 B երեցփոխն: 4 B (ասէ ցեպիսկոպոսն կիսականգնեալ): 5 A պարոն: 6 B հարկավոր է էտպես: 7 B եանեն ընկնիլ է: 8 B տիփ մեաի թանխեք է: 9 A էլի մե խոտք: 10 B իքմին քանի ոսկի է, քանի՞ թյուման է: 11 B թե չիք: 12 B դուռուշ է: 13 B աստեղը իքմինն քանի մը թյուման: 14 B կուտաք: 15 B երեցփոխն: 16 B լախրաի: 17 B կըսէ: 18 B ալ: 19 B օսմանցոց: 20 B ամանդըմ: 21 A որ: 22 AB են: 23 B ամանդըմ: 24 B էֆենդըմ: կուզիս: 25 B դանազանություններն:

1-2 B չիք ողջը: 3 B Ան, հնյ, հնյ, դարձյալ միտքն ընկավ: 4 A որ: 5 B երեցփոխն: 6 A մեծ: B Մինձ: 7 A օքմինու: 8 A ենք: 9 B երեցփոխան: 10 B երեցփոխն: 11 A խեղճ: 12 B ես չիք: 13-ից 14-ի միջև եղած մասը փոխարեն B-ում կա, ավելացավ. բան մը կը խոսամ, որ աղեկ հասկընաս, երեցփոխան աղա: 15 B քիդ չիք: A քեզ: 16 B էլավ: 17 B չի խոսաս: 18 B կուզես: 19 B փոզ ավելի: 20 B ահա ես էլ փուզերն, համբրե՛մ թե կուզես: 21 B համբրե: 22 B Հակոբ: 23 B և չիք:



րեմ վարդապետին, որում<sup>1</sup> ասէ եպիսկոպոսն).

Եփրեմ վարդապետ, զացիր մահաեսի Տեր Հարությունի և երեցփոխանին հետ Փոքր Բերթի<sup>2</sup> եկեղեցին, հոն սուրբ Գևորգի մասունքն, որ Տեր Ղազարն Մեծ եկեղեցվոցն<sup>3</sup> հաներ է<sup>4</sup>, տարեր է, հանն<sup>5</sup>, տուր ասոնց՝ տանեն յուրյանց եկեղեցին:

Եփրեմ վարդ.— Հրամար ես<sup>6</sup>. եկեք, զընանք<sup>7</sup>, տերտեր, երեցփոխան:

Երեցփոխան.— Վահ, ինչ ես շշկում, էտքան փուղ իմ<sup>8</sup> տվի, թուղ<sup>9</sup> մե պահպանիչ էլ ա ասէ:

Կարապետ եպ.— Աղեկ, աղեկ, մտապա. էհ, կանգնեցեք. Եպիստոսնիչ և յոյս եւաւատացելոց, Քրիստոսն<sup>10</sup> (և այլն: Երբ աւարտէ՝ իջուցանեն զղլուխն<sup>11</sup> ու ելանեն ի դուրս):

էհ, տիրացու Հակո, քոնն ստացար, թե՛ սչ:

Հակոբ Կ.— Իմն խոստացալ ան ժամանակն տալ<sup>12</sup>, երբ որ մասունքն<sup>13</sup> դուրս բերեն<sup>14</sup>. միայն՝ փոքր ինչ հիմի տվին:

Կարապետ եպ.— Զգուշ<sup>15</sup> կացեք, ասանկ ժամանակ, ասանկ վիճակ, ասանկ ժողովուրդ, ասանկ քահանայք հավիտյանս չի ըլլար և չի ալ պատահի. որքան ժամանակ<sup>16</sup> մեր ձեռքին է, պետք է աշխատենք: Մտիղ է, Ախալցխա<sup>17</sup> ինչ կը խոսեիք. տեսնաք<sup>18</sup> մի, ինչպես խոսքիս վրա հաստատ կացի ես: Փանք աստուծո. կարծեմ բոլորքդ<sup>19</sup> հիմի շնորհակալ եք ինձնե<sup>20</sup>:

Եփրեմ վարդ. (Գայ հեթեթալով և ասէ). Սրբազան<sup>21</sup>, զնացինք Փոքր Բերթի<sup>22</sup> եկեղեցին, տեսանք պատարագն կանգնած էր, Եսուրբ-սուրբ էին ասում, միտք արի, թե որ սպասեմ մինչև վերջն, հետս դուրս բերեմ, վայթե ընդդեմություն<sup>23</sup> լինի և մեջիցն փաս կամ վատություն դուրս<sup>24</sup> դա, վասնորո ուղեցի մասունքն, ձեռս<sup>25</sup> առա՛ դուրս բերեմ, իսկույն պատարագն<sup>26</sup> կանգ-

նացրին, զպիրքն մունջ կացան և<sup>1</sup> ուզում էին կռիվ ձգել. տեսա, չէ<sup>2</sup>, բանն չէլալ, իսկույն մատանիքովս կնքեցի, թողեցի էնտեղ, որ դամ ձեզ իմացումս տամ, ինչպես<sup>3</sup> հրամայեք՝ այնպես անեմ: Հիմի ձեռ կամքն է, ինչպես<sup>4</sup> կհրամայեք<sup>5</sup>, միայն՝ իմ կարծիքս այս<sup>6</sup> է. առանց պոլիցայի չեն տալ, վասնորո հրամայեցեք<sup>7</sup> զնամ պոլիցիցն<sup>8</sup> մին քանի մարդ վեր առնեմ, հետս տանեմ, և, որքան բանն տաք-տաք է, դուրս բերեմ, թե ոչ, էսօր մնա<sup>9</sup>, էգուց, լալ դիտեմ, չեն տալ և մեջիցն էլ<sup>10</sup> կարելի է ուրիշ բաներ դուրս դա. և էս իմ խորհուրդն, թե որ լալ մտածեք, լալ խորհուրդ է և անփաստակար:

Կարապետ եպ.— Ատոր համար մտածել չի ուզեր, մի՞թե ես չեմ տեղվույս արքեպիսկոպոսն և վիճակավոր առաջնորդն. մի՞թե կարող էն աս ալ արգելել, որ իմ եկեղեցիքն ինձ չլսեն<sup>11</sup>: Տիրացու, տիրացու<sup>12</sup> Հակոբ, զիր մը ալ դրե պոլիցային, որ քանի մը մարդ տա: Եփրեմ վարդապետ, ինչ քահանա կամենա քեզ ընդդեմանալ<sup>13</sup>՝ անունը մտիղ<sup>14</sup> պահե, ես անոր հարբ-մարբ կանիճեմ: Հնայ<sup>15</sup>, շուն-շան որդիք, անոնք ան տեղն են հասեր, որ ինձ ալ կամենան ընդդիմանալ:

(Տիրացու Յակոն<sup>16</sup> մատուցանէ զգիրն, և նա ստորագրեալ տայ Եփրեմին և<sup>17</sup> ասէ).

Գացիր, որդյակ, զացիր և<sup>18</sup> շուտով համբով մը բեր ինձ. դու չկարծես, թե անոնք կմոռանան<sup>19</sup> քո նեղության փոխարենն հատուցանելո. ես ալ պատվիրեր եմ:

(Գնայ Եփրեմն):

Տիրացու Հակոբ, կարծեմ՝ պոլիցան<sup>20</sup> կատարե աս<sup>21</sup> մեր հրամանն:

Հակոբ Կ.— Իհարկե, շատ դորեղ ալ գրեցի, մի՞թե ատքան համարձակություն կարող է պոլիցան անել և ձեր հրամանն չկատարել և մանավանդ, աստուծով, ատքան պինդը պետք է չընկնի<sup>22</sup>:

1 A որում չէք: 2 B Բերթի: 3 B եկեղեցվույն: 4 B է չէք: 5 B հոն: 6 A հրամար: 7 B զնանք չէք: 8 B եմ: 9 A թուղ: 10 B Քրիստոս աստված մեր... 11 B զղլուխ: 12 B ան ժամանակը տան: 13 B մասունքը: 14 B բերենք: 15 B Զգուշ: 16 B ժամանակն: 17 B Ախալցխա: 18 B կը խոսայի. տեսնաք: 19 B ամենեքյանդ: 20 B ինձանից: 21 B սրբազան չէք: 22 B Բերթի: 23 B ընդդիմություն: 24 A դուրս չէք: 25 B ձեռք: 26 B պատարագը:

1 B և չէք: 2 B թե: 3-4 B պարբերությունը չէք: 5 B կը հրամայեք: 6 B կարծիքն այն: 7 B հրամայեք: 8 B պոլիցայիցն: 9 B մնաց: 10 B ալ: 11 B չը լսեն: 12 B տիրացու չէք: 13 B ընդդիմանալ: 14 B մտիղ: 15 A հա: 16 B Հակոբն: 17 B և չէք: 18 B և չէք: 19 B կը մոռանան: 20 B պոլիցայն: 21 B այս: 22 B չի պետք է ընկնի (Եպիստե է չընկնի-ի փոխ.):



Կարապետ եպ.— Թեև պինդն<sup>1</sup> ալ բնկնի, Տեր Հարությունը և երեցփոխանն<sup>2</sup> յուրյանք աստեղ-անտեղ փող ալ կը մսխեն<sup>3</sup>, որ յուրյանց ուզածն հառաջ տանեն: Մեք մերն ստացանք, այսուհետև յուրյանք դիտեն<sup>4</sup> ինչ կենն<sup>5</sup>: Ան քո ստացյալ<sup>6</sup> փոքր ինչն ալ՝ քեզ բավական է:

Եփրեմ վարդ.— (Ձկնի քանի մի ժամուց դայ, մտանէ ի ներս և սկսէ).<sup>6</sup>— Գնացի պոլիցմեստրիցն երկու կվարդալնի<sup>7</sup> առա և երկու էլ՝ դեսեթնիկ<sup>8</sup>, ամենն էլ՝ ուուս. թէ հայք էին եղել— խղճմտանքներին<sup>9</sup> յուրյանց կտանջեր և փոքր ինչ երկյուզածությամբ կը շարժեին<sup>10</sup> և ոչինչ էլ չէին կարող ներդործել: Հասանք Եփրճագան և ասուած Քրիստոս պատարագեալս-ին, ուղեցին, ինչպես քահանայքն, նույնպես ժողովուրդքն, ընդդեմ կենալ մեզ, այնպես շփոթ աղմուկ ելալ, որ թուրքերն էլ եկան նրանց օգնութիւն անելու: Բայց երբ տեսան հրեշտակաց նման հաքած<sup>11</sup> կվարտալնիքն, խուսելն հանդարտվեցան: Ես էնտեղ մին հնարք ևս բանացրի<sup>12</sup>. այսինքն, աչքով արի նրանց ավազ քահանային և ախանջումն փսփսացի, թե մի<sup>13</sup> քանի օրից հետն արի ինձ մտա, ևս սոցանից<sup>14</sup> առնել կտամ<sup>15</sup> և մյուս անգամ ձեզ տալ կտամ<sup>16</sup>: Էս խոսքն և կվարտալնիքաց էնտեղ ըլելն<sup>17</sup> շատ օգնություն արեցին մեզ: Ավելորդն թողնեմ, կարճառտն եմ ուզում ասել<sup>18</sup>, սրովհետև, դիտեմ, այլք այս իմ ներդործություններն Ձեզ կպատմեն<sup>19</sup>, թե ինչ խելացություն արեցի էնտեղ: Վերջապես կնքած մասունքն բաց արի, որ չլինի թե փոխած լինեն, ավի Տեր Հարությունին, որ դուրսն կանգնած էր, խոսում էր մի<sup>20</sup> քանի թուրքի հետ: Ինչևիցե, թեպետ փոքր ինչ անպատվություն էլալ<sup>21</sup>, բայց, փառք աստուծո, չխայտառակվեցանք<sup>22</sup>:

1 B պինդն: 2 B երեցփոխանը: 3 B կը մսխեն: 4 B կընեն: 5 B ստացյալն: 6 A Ձկնի քանի ժամուց դայ Եփ. վրդ. մտանէ ի ներս և սկսէ: B (Ձկնի քանի ժամուց դայ Եփրեմ վարդապետն, դայ ի ներքս և սկսէ): 7 B կվարտալնի: 8 B տեսեղնիկ: 9 B խղճմտանքներին: 10 B կը շարժեին: 11 B հաղված: 12 B բանեցրի: 13 B մեկ: 14 B սոցանից: 15 B կը տամ: 16 B կը տամ: 17 B ըլնելն: 18 B կարճառտն ասեմ: 19 B կը պատմեն: 20 B մի: 21 B ելալ: 22 B չի խայտառակվեցանք:

Կարապետ եպ.— Ի՞նչ հարկավոր է երկարարանությունը. կարճը առա, թե ստացանք: Փառավորիս, փառավորիս<sup>1</sup>: Իհարկե, անոնք ալ քեզի չեն մոտանալ:

Եփրեմ վարդ.— Միթե նոցա հոր մշակն էի, առանց շահուց էսքան աշխատանքը շինքս<sup>2</sup> էի առել:

Կարապետ եպ.— Իհարկե, իրավունք ունես:

Եփրեմ վարդ.— Կարապետ վարդապետը Ղիլիզաղու հրամայած էիք քանի մի օր<sup>3</sup> հառաջ, որ մի քանի եկեղեցում պատարագ անէ, շահվի, բայց այնպես մնաց:

Կարապետ եպ.— Հա՛, ասինք, բայց մնաց այնպես, չդիտեմ ի՞նչ կերպ անենք, որ նա ևս բավական ըլլա:

Եփրեմ վարդ.— Ինչպես դուք հրամայեք, նա բավական կլինի<sup>4</sup>, նորա ձեռքին ի՞նչ կա, որ անշնորհալալ լինի, ինչ որ կարողանա ձեռք բերել, դարձյալ նորա համար մեծ բան է:

Կարապետ եպ.— Յուրաքանչյուր պատարագին ի՞նչ տանք<sup>5</sup>, որ բավական ըլլա աղեկ:

Եփրեմ վարդ.— Յուրաքանչյուր պատարագի<sup>6</sup> վրա դին կտրելն՝ Ձեր կամքն է, միայն, կարծեմ, ավելի լավ կլիներ<sup>7</sup>, եթե զանձանակի կեսն նրանն լիներ<sup>8</sup>, կեսն Ձերն լիներ<sup>9</sup>:

Կարապետ եպ.— Կեսն նրան տանք... շատ չի ըլլամք:

Եփրեմ վարդ.— Ձեր կամքն է, միայն այնպես համարեցեք, թե մին մշակ է, ի՞նչ պեք է ժողովի, որ շատ լինի<sup>10</sup>:

Կարապետ եպ.— Ի՞նչ կուզե՛ թող ըլլա<sup>11</sup>, դարձյալ ոչնչից ան ավելի<sup>12</sup> աղեկ չե՛ անոր համար:

Եփրեմ վարդ.— Ի հարկե, այդպես է, միայն, սրբազան, գլուխ վեր անելու փող չունի, օրվան հացի կարոտ է<sup>13</sup>:

Կարապետ եպ.— Պարապ քնում է, թող զնա Բեթղեհեմի<sup>14</sup> եկեղեցումն պատարագ անե, ինչքան արդյունք ստանա՝ երեք բա-

1 B փառավորվիս (մեկ անգամ): 2 B շըլնքս: 3 B քանի օրից: 4 B կու լինի: 5 B տանք նորան, նա բավական կըլլա աղեկ է: 6 B պատարագին: 7 B կը լիներ: 8 A լինի: 9 A լինի: B ըլնի: 10 B ըլլի: 11 B ըլնի: 12 B ավելի չէք: 13 B օրվան հացի ևս կարոտություն է քաշում: 14 B Բեթղեհեմի:



ժին ընենք, մինն նորան<sup>1</sup>, երկու բաժինն ինձ ըլլա:

Եփրեմ վարդ.—Էն, ինչպես նրամայեք աշուտամենայնիվ նորա համար լավ է. ուրեմն, գնամ իմացումն տամ, որ շատ կուրախանա:

(Մտանէ ի ներս<sup>2</sup> Տէր Աւետիքն, իջուցանէ զգլուխ, որում ասէ եպիսկոպոսն).

[Կարապետ եպ.]—Հը, Տեր Ավետիք, ինչ ըբիր մեր պարզեն, խոստացար աս քանի օրս բերել. բերե՞ր ես, թե ոչ:

Տեր Ավետիք.—Ձեր չիմ բերի<sup>3</sup>. ես խընդբեցի, վուր մե քանի օր համբերեք<sup>4</sup>, պարաքս է, կուտամ:

Կարապետ եպ.—Ձեր քանի մը<sup>5</sup> օրը<sup>6</sup> ամիս<sup>6</sup> եղավ, ինչ համբերեմ, երբ համբերություն չկա:

Տեր Ավետիք.—Ի՞նչ կուլի, ես<sup>7</sup> էլ մեղք եմ, վուչինչ վուր չունիմ<sup>8</sup> ինչ անիմ, չարեն ինչ է, պետք է համբերեք<sup>8</sup>:

Կարապետ եպ.—Ձանըմ<sup>9</sup>, տուր փարենն<sup>10</sup> պրծի<sup>10</sup> չարեն:

Տեր Ավետիք.—Թե փարենն տալով կու պրծնիմ<sup>11</sup> չարեն, ահա<sup>12</sup> մե արդյունավոր բան իմ գթի<sup>13</sup>, վուր տասն էնքան փուղ մող կօնիք<sup>14</sup>:

Կարապետ եպ.—Ի՞նչ է արդյունավոր բանը<sup>15</sup>:

Տեր Ավետիք.—Մե քսան—յարսուն<sup>16</sup> տիրացուք կան, վուր լավ փուխ ասել, ժամ ասել, անդիր քարոզներ էլ գիտեն. ուզում են տերտեր օրհնվին. մոռացա<sup>17</sup>, փուքր<sup>18</sup> ի շատե ճաշուց էլ կարգում ին: Թե փուքր<sup>19</sup> բանով կու օրհնիք<sup>19</sup> մեաի շատ փուղ կօնէ<sup>20</sup>. էս էլ, ծառադ<sup>21</sup> եմ, արդյունավոր բան:

Կարապետ եպ.—Մանի<sup>22</sup> կուտան. ի՞նչ ըսել է փոքր բանով համաձայնվիք:

Տեր Ավետիք.—Այսինքն, ամեն օրմինի<sup>22</sup> կարողությանը մտիկ անեք, էնդու զորա փուղն անիք<sup>23</sup>:

Կարապետ եպ.—Ի՞նչ հարկավորություն<sup>1</sup> է մեզ կարողությունը հարցանել. ի՞նչ կտան<sup>2</sup>, ան ասա:

Տեր Ավետիք.—Մեկը յառասուն է տալիս, մեկը<sup>3</sup> քսոսասուն, մեկը<sup>4</sup> իցուն, էնպեսն էլ կուլի, վուր<sup>5</sup> 15 ան 20 ձիվ կարենա տալ:

Կարապետ եպ.—Ես ատանկ բաներ չգիտեմ. ինձ էրեկ<sup>6</sup> ալ մեկն ասաց, միմյանց վրա կուզեր ինձ հետ կապվել<sup>7</sup>, որ ան գինն, ինչ Կարբեցին կառնե, առանձին տան, իսկ իմի համար ալ<sup>8</sup>, միմյանց վրա, նույնպես<sup>9</sup> գին մը կուզեր խոսել<sup>8</sup> և ինքն գիտեր ինչ անոնցից<sup>9</sup> կուզեր<sup>9</sup> առներ, որ ան ալ բան մը զագեր<sup>10</sup> եր:

Տեր Ավետիք.—Սրբազան, ես էլ էտենց կօնիմ<sup>11</sup> թե ինձ կտաք<sup>11</sup>:

Կարապետ եպ.—Աղեկ, բան մը զուտուր ալիլի, քեզ կտամ<sup>12</sup>:

Տեր Ավետիք.—Մեկզմեկու վրա 30 սակի կուտամ:

Կարապետ եպ.—Ի՞նչ կսես<sup>13</sup>, Տեր Ավետիք, դոցա ալ քեզ ալ, աշխարհին ալ<sup>14</sup> հայտնի է, որ Կարբեցին յուրյան գինն վերջացրած է, մին սե փող ոչ պակաս, ոչ ալիլի կառնե. խոսալու ալ տեղ մը չունի<sup>15</sup>: Անանկ ալ ես<sup>16</sup> չեմ ուզեր իմ գինն վար զարնել<sup>17</sup>: Գորիից<sup>18</sup> անցկենալիս<sup>19</sup> քանի մը տիրացու ձեռնադրեցի, Նիսնական սակի գինը վերջացրի. աս պատիվն<sup>20</sup> միայն թիֆլիզու հողևորականաց կընեմ, որ անոնց գնովն օրհնեմ և ալիլի բան մը ալ չպահանջեմ:

Տեր Ավետիք.—Ծառայդ<sup>21</sup> եմ, սրանցմեն շատը օրվան ուտելո հաց չունին, ուզում ին քահանա դառնան, վուր էգերա օրը մի<sup>22</sup> արասի ճարեն, տանեն<sup>23</sup> հացի տան, ուտեն: Թե 50—50 սակի փուղ<sup>23</sup> ունենան<sup>24</sup> դանա դուքան<sup>24</sup>, տերտեր կօրհնվին<sup>25</sup>. աստուձ մի արասցե:

1 B նրան: 2 B (Յայս բան մտանէ ի ներքս... զգլուխ և կանգնի, որում ասէ): 3 B Ձէ, չեմ բերի: 4 B համբերելիք: 5 A մը չիք: 6 B ամիս մը: 7 B էս: 8 B պետք է էլի համբերեմ: 9 B ձանըմ: 10 A պոճի: 11 B պրծիմ: 12 B բնը: 13 B եմ գաի: 14 B փուղ դուրս կուզա: 15 B բանդ: 16 B երեսուն: 17 A մոռացա: 18 AB փոքր: 19 B փոքր: 20 B կուլի: 21 B ծառայա: 22 B օրմի մի: 23 B էնու կորա փուղն անեմ: 470—10

1 B հարկավոր: 2 B կարողությանը նայել կամ հարցանել, ինչ կտան: 3 A վուր չիք: 4 B երեկ: 5 B կապվի: 6 B տան. ինձ ալ: 7 B նույնպես չիք: 8 B խոսել և տալ: 9 B անոնցից ինքն: 10 B դատեր: 11 B: B էտեղս կօնեմ թե ինձ կու տաք: 12 B կու տամ: 13 B կսես: 14 A ալ չիք: 15 B չունին: 16 B ես ալ: 17 B զարնելու: 18 A Գորից: 19 B Գորեցունա կենալիս: 20 B այս պատիվը: 21 B Ծառայա: 22 B մե: 23 B փող: 24 B կուզան: 25 B կօրհնելին:



Կարապետ եպ.—Տղետ, անմիտ, լիրբ, վատարարուց<sup>1</sup> տեր քահանա ըլլա՛ զնաս մը<sup>2</sup> չունի, բայց ատանկ<sup>3</sup> աղքատ<sup>4</sup> ըլլա նե՛ մեք<sup>5</sup> չենք ուզեր և չըլլա ալ՝ ավելի լավ է:

Տեր Ավետիք.—Ուրեմն օսկիքն<sup>6</sup> են տերտեր գառնում և վնէ թե իրանք:

Կարապետ եպ.—Աս նոր հասկանաս կը<sup>7</sup>, դարմանք է՞. թե գուզեն քահանա՞ ձեռնադրովի և օսկիք չունեն նը<sup>10</sup>, տուն ունեն, կայք ունեն, տանեն<sup>11</sup> գրավ դնեն, օսկիք ճարեն, բերեն, տան և քահանա ըլլան:

Տեր Ավետիք.—Թե ունենան, Ձեզ մող գրավ կդնեն<sup>12</sup>, ընդունեցեք, էլ սուր իք ուրիշի մոտ գրկում<sup>13</sup>:

Կարապետ եպ.—Ազամ<sup>14</sup>, ինձ ի՞նչ հարկաժոր է ատանկ բաներ ընելու. հառաջ ասի, ասա նոցա ալ, տան փարեն՝ պրծնեն<sup>15</sup> չարեն... կարճ<sup>16</sup>... ես ի՞նչ ընելո՞ւ եմ. փեշին կուզեմ:

Տեր Ավետիք.— Էտունք գիտի մետի<sup>18</sup> խոսքեր է. ինձ իջարով տվեք ու ինձ հետ մե գին կարեք. ես գիտեմ ու նրանք<sup>19</sup>, ինչ կուզեմ՝ առնեմ. Ձերն կի Ձեզ տամ<sup>20</sup>. մեկիմեն ավելի կու առնեմ<sup>21</sup>, մեկիմեն՝ պակաս:

Կարապետ եպ.— Է՛՛<sup>22</sup>, ի՞նչ կտաս:

Տեր Ավետիք.— Ասի երեսուն օսկի<sup>23</sup> կուտամ մեկգմեկու վրա, կանսխտորի մսխն<sup>24</sup> էլ իմ շլինքին<sup>25</sup>:

Կարապետ եպ.— Ձէ, չէ, անանկ անխել կսեպես ինձ<sup>26</sup>:

Տեր Ավետիք.— Ձէ, ծառայդ<sup>27</sup> եմ, թե կուզես՝ տուր, էս մե բաղաի<sup>28</sup> բան է. կուլի՛ գաղիմ<sup>29</sup>, կուլի՛ զնասովիմ:

Կարապետ եպ.— Ձէ, չէ՛ կարելի:

Տեր Ավետիք.— Մե էրկու<sup>30</sup> օսկի էլ ավելի բլնի:

Կարապետ եպ.— Քեզ ասի, չի կզնի. մի անգամ ասա 50 օսկի և վերջացրու<sup>1</sup>:

Տեր Ավետիք.— Ձէ, ծառայդ<sup>2</sup> եմ, էտուց ավելի ձեռք չի տա<sup>3</sup> ինձ:

Կարապետ եպ.— Ատանկ<sup>4</sup> գիտես, թե աս բանի համար մինակ դու կխոսաս. էրեկ<sup>5</sup> տիրացու Հակոբը<sup>6</sup> քա կնքահարն<sup>7</sup>, մինչև կես գիշեր խնդրեր կը ինձ, 35 օսկի ալ տվեր է, բայց ես չհամաձայնվեցա<sup>8</sup>. իմ գինն ըսի քեզ, վար չեմի՛ ձգեր: Տիրացու Հակոբ, եկե հոս:

Յակոբ Կ. (մտանէ ի ներս և ասէ<sup>9</sup>)— Հրամեք ես<sup>10</sup>, սրբազան, լսում էի, թեպեա<sup>11</sup> տեր հայրը<sup>12</sup> ազգականութուն ունե<sup>13</sup> ինձ հետ, բայց ասանկ տեղ<sup>14</sup> պետք<sup>15</sup> չէ նայել, որովհետև առեաւոր մը է: Ծճմարիտ է, 35 օսկի<sup>16</sup> տվեր եմ<sup>17</sup>:

Տեր Ավետիք.— Լսա, սրբազան, խոսք չունիմ:

Կարապետ եպ.— Է՛՛, հասկացա՛ր, ի՞նչ կես:

Տեր Ավետիք.— Լավ գին է, տուր էլի:

Կարապետ եպ.— Թե բան մը ավելացնես<sup>18</sup> քեզ կտամ<sup>19</sup> և<sup>20</sup> անոր չեմի տար:

Տեր Ավետիք.— Ինչի՞ չիս<sup>21</sup> տա, էնդուր<sup>22</sup> ուփրո հալալ չէ<sup>23</sup>, դա իմ կնքաժոր<sup>24</sup> է, չիմ ուզի, վուր<sup>25</sup> դա զնաս անե:

Կարապետ եպ.— Անոր<sup>26</sup> համար չեմի տար անոր, որ այլք չը բամբասեն<sup>27</sup> ինձ,<sup>28</sup> թե յուր<sup>29</sup> երկրացվույն<sup>30</sup> է տվեր. ասանկ բանը շատ-շատ<sup>31</sup> տեղբանք կա, որ նա կարող է շահվել:

Հակոբ Կ.— Ձէ, Տեր Ավետիք, սրբազանի կարքը<sup>32</sup> վկա, ես անանկ<sup>33</sup> բանի միջին<sup>34</sup> չեմ նեղանար:

Կարապետ եպ.— Բան մը ալ ավելի տուր. 36 օսկի տուր՝ վերջացրու<sup>35</sup>:

1 B վատ րարուց: 2 B մը չիք: 3 B անանկ: 4 B աղքատ մը: 5 B մեք չիք: 6 B օսկիքն: 7 B կը հասկընաս: 8 A է չիք: 9 B թե քահանա կուզին: 10 B նե: 11 B տանեն չիք: 12 B մոտ գրավ կը դնեն: 13 B գրկում: 14 B Ատամ: 15 A պրծնեն B պրծին: 16 B կարճը: 17 B ընելու: 18 B տիտի մետի: 19 B ես գիտեմ կամ նրանք: 20 B Ձերն Ձեզ կտամ: 21 A կուտանեմ: 22 A է՛՛ չիք: 23 B յարսուն օսկի: 24 B կոնսխտորի մսխն: 25 B շլինքի: 26 B անխել մը կը սեպես ինձի: 27 B ծառայ: 28 B բաղաի: 29 B գաղիմ: 30 B երկու:

1 B վերջացրու: 2 B ծառայ: 3 B չտա: 4 B անանկ: 5 B կը խոսաս. երեկ: 6 B Հակոբ: 7 B կնքահարն: 8 B չի համաձայնվեցա: 9 A Ես նա մտանէ ի ներս և ասէ (Հակ. Կարենյան չիք): B ի ներս և ասէ: 10 A հրամեքու: 11 B թեպեա չիք: 12 A հայր: 13 B ունի: 14 B տեղ չիք: 15 B պետքը: 16 A օսկի չիք: 17 A էմ: 18 B ավելացնես: 19 B կուտամ: 20 B և չիք: 21 B չես: 22 B էնտուր: 23 B է: 24 B կնքաժոր: 25 A վուր: 26 B Անոր: 27 B չբամբասեն: 28 A ինձ չիք: 29 B յուր չիք: 30 B երկրացուն: 31 B շատ չիք: 32 B կարքը: 33 B ասանկ: 34 B մեջ: 35 B վերջացրու:



Տեր Ավետիք.—Չէ, ծառայդ<sup>1</sup> եմ, 32 սուկով վերջացրեք<sup>2</sup>:

Հակոբ Կ.—Սրբազան, 35 սուկի ինձ ընդունելի է<sup>3</sup>:

Տեր Ավետիք.—Թե ջկրու<sup>4</sup> բան է՝ 36-ով<sup>5</sup> ինձ ընդունելի է:

Հակոբ Կ.—Ատանկ եղավ<sup>6</sup>. 40 սուկի կուտամ ես:

Տեր Ավետիք.—41 սուկով էլ ինձ է ընդունելի<sup>7</sup>:

Կարապետ եպ.—Ա՛յ, օրհնյալ լինիք<sup>8</sup>, ավելցրեք, ավելցրեք, չկարծեք թե կորած տեղ մը կը տաք:

Հակոբ Կ.—45 ինձ ընդունելի է<sup>9</sup>:

Տեր Ավետիք.—46 կուտամ:

Հակոբ Կ.—48 ինձ ընդունելի է<sup>10</sup>:

Կարապետ եպ.—Տեր Ավետիք, տա՛ւր 50, վերջացրու<sup>11</sup>:

Տեր Ավետիք.—Թող սրբազանիս խոսքն զեախնը չը<sup>12</sup> ընկնի. 50-ով<sup>13</sup> ես կու վեր առնեմ. վաղուց է, առուտուրեմեն<sup>14</sup> ձեռն եմ<sup>15</sup> վեր առի. էստու՛մը թող<sup>16</sup> փնաս անիմ սրբազանիս<sup>17</sup> համար:

Հակոբ Կ.—Ինձ վրա մնա 51<sup>18</sup>:

Տեր Ավետիք (Բարկապատ ասէ).—52:

Հակոբ Կ.—Ի՛նչ կը նայիս, 53 ըլլա:

Տեր Ավետիք.—54. Թող տունս ծախիմ<sup>19</sup>, էստու վրա գնիմ<sup>20</sup>:

Հակոբ Կ.—55 սուկի ըլլա:

Տեր Ավետիք.—56. վարժապետ աղա, լավ կի չինք<sup>21</sup> անում, հա՛. մեախ ընկեր էինք զարբի ուփրու<sup>22</sup> լավ չէ՞ր:

Հակոբ Կ.—Օփրու չգիտեմ, 57 կուտամ, սրբազան:

Տեր Ավետիք.—58 եմ տալիս:

(Եպիսկոպոսն ժպտալով ծիծաղի և զքթախոտն իւր քաշէ):

Հակոբ Կ.—59, էլ՛մով, սրբազան<sup>23</sup>:

Տեր Ավետիք<sup>24</sup>.—60 եղա՛մ...եղավ. ինչ եղավ:

1 B ծառայ: 2 B վերջացրե: 3 B ընդունելի է. բսեր եմ երեկոյանը: 4 B գրու: 5 B 36 սուկով: 6 B բան է: 7 B ինձ ընդունելի է: 8 A լինիս: 9 A է չիք: 10 B տողը չիք: 11 B վերջացրե: 12 B թուղ սրբազանիս խոսիք զեախնը չի: 13 B սուկով: 14 B առուտուրեմեն: 15 B էի: 16 B էստու.մն թուղ: 17 B սրբազանի: 18 B 51 ինձ վրա մնաց: 19 B ծախեմ: 20 B էս քու վրա գնեմ: 21 B կի չիք. չենք: 22 B զարբ ուփրու: 23 B տողը չիք: 24 B Հակոբ Կարենյան:

Կարապետ եպ.—Վաթսունական, վաթսունական<sup>1</sup>, աղեկ...բայց գիր մը պետք է տաս, Տեր Ավետիք:

Հակոբ Կ.—Սրբազան, 61 ես կուզեմ տալու<sup>2</sup>, բայց խնդիրք մը ունեմ<sup>3</sup>. ատ գնով<sup>4</sup> հրամայեցեք<sup>5</sup> երկուսս ալ միասին ընկեր դառնանք. միմյանց նախանձու, ինչպես երեխի, պետք է ալ ավելացնենք, բայց տվեք վաթսունական<sup>6</sup> սուկով և<sup>7</sup> վերջացնենք:

Տեր Ավետիք.—Սրբազան, լավ է ասում վարժապետ աղեն:

Կարապետ եպ.—Է՛հ, գրեք գիր մը, ինձ տվեք, աղեկ է. գացեք համաձայն, ու մի խոսքով անանկ բան մը<sup>7</sup> արեք, որ ոչ-ոք չիմանա: Ալ<sup>8</sup> ավելի աղեկ կընեք<sup>9</sup>, թե մինդ միջնորդ ըլլաք, մյուսդ ստացող, որ մեծ շահավետություն կարող եք ունենալ: Աստուծով ես ալ ձեզ օգնական կըլլամ, ատ տասն սուկին թեպետ ինձ էլիկի<sup>10</sup> տվիք, բայց ես ձեզ թող չեմի տար՝ փնաս քաշեք:

Տեր Ավետիք.—Իհարկե, սրբազան, մենք էլ քունն ինք<sup>11</sup>:

Կարապետ եպ.—Հա՛, Տեր Ավետիք, միտքս եկավ, որդյակ, գիտե՛ս դու, որ յօթնութն փոքրավոր ունեմ քովս, անոնց ոսճիկ մը ալ չեմի տար, ուրեմն անփոփ պետք է անոնք ինձի<sup>13</sup> ծառայեն—ասքան<sup>14</sup> մեծ արդյունավոր վիճակի մը<sup>15</sup> մեջ: Կըսես թե<sup>16</sup> մենք ալ քոնն ենք. է՛հ, անոնք ալ իմն են, տեղ մը պետք է գտնես՝ անոնց համար<sup>17</sup>, որ փոքր ի շատե անոնք ալ աշխատեն<sup>18</sup>:

Տեր Ավետիք.—Ես ինչ բան<sup>19</sup> գտնեմ. մե ուրուքմին<sup>20</sup> էնենց տեղ չկա, չեմ գիտի:

Կարապետ եպ.—Ատով ցույց կուտաս, որ անբան, անմիտ<sup>21</sup> մարդ մը ես<sup>22</sup> ինչպե՛ս կարելի է՝ ասքան մեծ վիճակու.մն անոնց համար տեղ մը չըլլա:

Տեր Ավետիք.—Ծառայդ<sup>23</sup> եմ, մտածինք, տեսնինք<sup>24</sup>, մե<sup>25</sup> իքմին էգերա գտնինք<sup>26</sup>:

1 B վաթսունական, վաթսունական: 2 B տալու: 3 B ունեմ: 4 B հրամայեք: 5 B վաթսունական: 6 B և չիք: 7 B գնացեք համաձայնությամբ բան մը: 8 A Ալ չիք: 9 B կենք: 10 B ավելի: 11 B մեք էլ քոնն ենք: 12 B Հա չիք: 13 B ինձի: 14 B այսքան: 15 B մը չիք: 16 B թե չիք: 17 B համար չիք: 18 B աշխատեն: 19 B բան չիք: 20 B ուրուքմին: 21 B անպետք: 22 A մը եմ ես: 23 B Ծառայ: 24 B մտածենք, տեսնենք: A տեսնինք բարձր կրկնված: 25 B մե չիք: 26 B զրանենք էգերա:



Կարապետ եպ.— Էդիրա-մեդիրա<sup>1</sup> չեմի հասկնար, լսե, բան մը մտածեր եմ ես. աղեկ չի՞ ըլլա՞ր<sup>2</sup>, որ իմացումն տանք քահանայից, ամենքն պսակ անելիս՝ նորափեսայիցն մի-մի<sup>3</sup> մանեթ առնեն անոնց<sup>4</sup> համար:

Տեր Ավետիք.— Հը՞... շատ լավ եք մտածի՞, միայն թե՞ մանեթը<sup>5</sup> շատ է:

Կարապետ եպ.— Մանեթ չըլլա<sup>6</sup>, կես ըլլա, արասի ըլլա, մինն շատ կուտա, մյուսն<sup>9</sup> քիչ. բայց մեք<sup>10</sup> պետք է անպես ասենք, որ արասին մեզ հասնի. միթե իմ ասածը՝ Մահմեդի<sup>11</sup> պատգամն է, որ անպատճառ պետք է կատարվի:

Տեր Ավետիք.— Էտ խո՞մ խիստ լավն է. մազբամ ես էլ մեկն կոսիմ<sup>12</sup>, էն էլ լավ է:

Կարապետ եպ.— Է՛հ, գրուցե:

Տեր Ավետիք.— Երեցփոխաններն, երբ յուրյանց տարեկան հաշիվն<sup>13</sup> բերում են, բերեն ձեր փոքրախորհրդներին դուս գրել տան հայեվար<sup>14</sup>. ի՞նչու ամեն-մե իրիցփոխանը մի-մի<sup>15</sup> թուժան տան դուս<sup>16</sup> գրելու համար<sup>17</sup>: Էս էլ մէ մինձ<sup>18</sup> արդյունք է՝ փոքրախորհրդներին:

Կարապետ եպ.— Ատ ալ շատ աղվոր<sup>19</sup> է. շատ հավանեցա: Ուրեմն աս երկուքն<sup>20</sup> ալ քեզ հանձնեմ կոր, որ ամենին իմացումն տաս և ամենից հաշիվն դու ժողովես, փոքրախորհրդներին բաժանես՝ ինչպես կարգադրություն<sup>21</sup> կտամ քեզ: Է՛հ, գացեք, գացեք: Տոնական, ասա Եփրեմ վարդապետին՝ զա հոս:

Եփրեմ վարդ. (Գայ ծիծաղելով և ասէ).— Սրբազան<sup>22</sup>, որսորդ որս<sup>23</sup> եմ բերած Ձեզ համար:

Կարապետ եպ.— Ինչպե՞ս թե որսորդ որս<sup>24</sup>:

Եփրեմ վարդ.— Ձկնապան Մեղքո<sup>25</sup> կա, հարուստ մարդ է<sup>26</sup>. Եկել է գործ ունելու<sup>27</sup> արդյունավոր:

1 B էդերա-մեդերա: 2 B աղեկ կըլլար: 3 B նոր փեսայիցն մին-մին: 4 B ասոնց: 5 B կարծի: 6 A թե չիք: 7 B մանեթն: 8 B ըլլա: 9 B մինն: 10 B մեկը: 11 B ասածն Մահմեդի: 12 B էտ խո՞մ խիստ լավ է. մազբամ ես էլ մեկն կոսեմ: 13 B հաշիվներն: 14 B ասն դուս գրել հայեվար: 15 B երիցփոխանը մե-մե: 16 B դուս չիք: 17 B համար: 18 B մեծ: 19 B գրուց: 20 B երկուսն: 21 B կարգադրությունը: 22 B Սրբազան չիք: 23 A որս: 24 A որս: 25 B Ձկնապան Մեղքոն: 26 A է չիք: 27 B գործի լավ:

Կարապետ եպ.— Դարձյալ չհասկացա<sup>1</sup>, ի՞նչ կուզես ասել:

Եփրեմ վարդ.— Ձկնապան՝ իբր թե ձրկնորս, Մեղքո՞ յուր անունըն է<sup>2</sup>: Էս մարդս միշտ իջարա վեր կանն թագավորական ձուկն բռնելու տեղրանքն՝ Սալխանու<sup>3</sup> կամ նորա չորս կողմի ջրերն և էսպես<sup>4</sup> բաներով<sup>5</sup> մեծ հարստություն է ձարել փոքր միջոցումս: Սրա կնիկն, քանի մի ժամանակ<sup>6</sup> է, մեռել է. և հիմի ուզում է մեկ<sup>7</sup> 16—17 տարեկան աղջկա<sup>8</sup> հետ պսակվի:

Կարապետ եպ.— Է՛հ, ինչի՞ չեն պսակեր<sup>9</sup>. ի՞նչ կուզես:

Եփրեմ վարդ. (Ծիծաղելով).— Պատճառներ կան, Լնդուր<sup>10</sup> համար: Այս Մեղքոն 50—60 տարեկան մարդ կլինի<sup>11</sup>, ի՞նչպես կարող է նրա քահանայն 16—17 տարեկան աղջկա<sup>12</sup> հետ պսակել՝ առանց Ձեր հրամանի:

Կարապետ եպ.— Ես նոր հասկացա. ասանկ բաներիցն ալ կարելի է արդյունք ստանալ: Հասկըցա. հասկըցա<sup>13</sup>, Ատաեղ<sup>14</sup> երկու բան կա ուրեմն. առաջինն, ի հարկե, անոնցից<sup>15</sup> ես լսած<sup>16</sup>, թե՛ աղջիկն 16—17 տարեկան է: Թե անոնք ատքան կան<sup>17</sup> անպատճառ հաղիվ<sup>18</sup> 15 տարեկան կըլլա: Երկրորդ, Մեղքոն, կըսես<sup>19</sup>, 50—60 տարեկան ան ալ անպատճառ 65—70 տարեկան<sup>20</sup> պետք է ըլլա. հիմի հասկցա<sup>21</sup>. հասկըցա<sup>22</sup>: Ի՞նչ կես<sup>23</sup>, ո՞վ է ատոր քահանան<sup>24</sup>:

Եփրեմ վարդ.— Տեր Մեղքիսեթն է, 4—5 ամիս կլինի<sup>25</sup>, ինչպես ասում են, յուրյանց մեջն այս խոսակցությունը կա, միայն քահանայն<sup>26</sup> չէ համաձայնվում, փոսնորս այնպես մնում է: Եվ բնցի սմանէ<sup>27</sup>, ուրիշ բան ևս կա, աղջիկն գորեցի է, մայրն և հայրն ուզում են տալ, բայց յուրյանց<sup>28</sup> քահանայն<sup>29</sup> չէ թույլ տալիս. անա ամենայն պարազայքն:

1 B չի հասկցա: 2 B Ձկնապանն իբր ձկնորս, Մեղքո յուր անունը է: 3 B Սալխան: 4 B էնպես: 5 B բաներով չիք: 6 B սրա կինն քանի ժամանակ: 7 B մեկ չիք: 8 B աղջրկա: 9 B պսակվիր: 10 B էնտուր: 11 B կը լինի: 12 B աղջրկա: 13 B հասկացա, հասկացա: 14 A Ատեղ: 15 B ասոնցից: 16 B լսած եմ: 17 B կըսես: 18 A հաղիվ չիք: 19 B կես: 20 A տարեկան է: 21 B հասկըցա: 22 B հասկցա չիք: 23 B կըսես... 24 B քահանայն: 25 B կը լինի: 26 B քահանան: 27 B սրանե: 28 B բայց յուրյանց չիք: 29 B քահանա:



Կարապետ եպ.—Միթե քահանայից բան մը չեն խոստացեր, որ անով համաձայնվեր էին:

Եփրեմ վարդ.—Ինչպես չէ. շատ անգամ և մեծ գումարներ... Բայց չգիտեմ, կամ երկյուզ են կրել կամ խղճմտանքն<sup>1</sup> է տանջել... Գիտեք, որ անուսում մարդիք<sup>2</sup> ավելի խղճմտանք ունեն, քան թե ուսյալ մարդիքը<sup>3</sup>:

Կարապետ եպ.—Ձանրմ<sup>4</sup>, ինչ խղճմտանք կուզե անտեղ, ուր որ արդյունք կա ընելու. իմացանք ինչ կուտան, ձվ է քեզ հետ աս բանիս<sup>5</sup> խոսացողն:

Եփրեմ վարդ.—Ի՛նքն՝ Մելքոն է. շատ անգամ<sup>6</sup> եկել է ինձ մոտ, բայց ժամանակ չեմ գտել՝ Ձեզ ասելու և այժմ ինքն էստեղ է, իմ խցումն է<sup>7</sup>:

Կարապետ եպ.—Ինչպե՞ս հասկըցար<sup>8</sup> ատ Մելքոն ան աղջկան<sup>9</sup> սիրե՞ կոր:

Եփրեմ վարդ.—Խոսալուցն երեւում է, որ<sup>10</sup> շատ է սիրում, մինչև այն աստիճանն՝ 5—6 ամիս է, էսպես թանդ<sup>11</sup> երկրում, այն աղջկա հոր-մորը հեար<sup>12</sup> պահում է յուր մսխով:

Կարապետ եպ.—Է՛հ, որդյակ, կարծեմ քո խելքն ալ կարե կոր, որ աղեկ գումար ավող<sup>13</sup> պետք է ըլլա: Ի՞նչ կուտա, հասկացե՞ր<sup>14</sup> ես:

Եփրեմ վարդ.—Ձէ, գեւեւ Ձեր պարզելի համար ոչինչ խոսք չեմ բաց արել:

Կարապետ եպ.—Կսեա<sup>15</sup> Ձեր պարզելի համար, իբր թե քոնն հայտնի է...Քեզ ինչքան է խոստացեր:

Եփրեմ վարդ.— Իհարկե, երբ գլուխ եկավ՝ փոքրիշատե մին բան էլ մեզ համար կը լինի<sup>16</sup>:

Կարապետ եպ.—Ձէ, որդյակ, անպատճառ ասանկ բաների միջին դու ալ<sup>17</sup> պետք է շահվես<sup>18</sup>: Հարցնելովս չիմանաս թե զիտավորությունս ան էր<sup>19</sup>, որ քոնն քիչ<sup>20</sup> ըլլա կամ ոչինչ չտան...քով լիցի. այլ թե զիտես, ես քեզ<sup>21</sup> խոստացած կամ տված գումարիցն կարող եմ հասկանալ<sup>22</sup> կամ

1 B խղճմտանքներն: 2 B մարդիկ: 3 B մարդիկ: 4 B ձանրմ: 5 B բանն: 6 A անգամ չիբ: 7 B այժմ աս ինքն էստեղ խցումն է: 8 B հասկացար: 9 B աղջիկն: 10 A որ չիբ: 11 B թանդ: 12 B աղջկանն հոր-մորը հետ: 13 B գուրս: 14 B հասկըցել: 15 B կըսես: 16 B կլինի: 17 B դու ալ չիբ: 18 B շահվիս: 19 B է: 20 A քեզ: 21 B քեզ չիբ: 22 B հասկնալ:

պարզն ասեմ՝ զուշակություն ընել և մարդարեանալ, թե՛ որքան ալ ինձ պետք է դուրս գալ:

Եփրեմ վարդ.—Ինձ ևս...խոստացել են տալ մի<sup>1</sup> բան:

Կարապետ եպ.—Ձրուցե, պատճառն ասի քեզ, թե ինչի կհարցանեմ<sup>2</sup>:

Եփրեմ վարդ.—Հը... խոսք են տվել... որ<sup>3</sup> երբ կատարեմ նոցա խնդիրքն՝ 50 սակի տան ինձ:

Կարապետ եպ.—Է՛հ, աղեկ... եթե ատ 50 սակին տասնական սակվով<sup>4</sup> բազմացնենք, կըլլա 500 սակի: Ուրեմն պետք է հազար սակուցն<sup>5</sup> սկսենք, որ մինչև 500-ական սակով<sup>6</sup> վերջացնենք. 1000...1000...

Եփրեմ վարդ.—Սրբազան, շատ է. չեմ կարծում՝ այդքան տա:

Կարապետ եպ.—Ձարմանք բան մը<sup>7</sup> է. դուք իմ ասածը չեք հասկանալ<sup>8</sup>, միթե աս հազարն, որ բերնես դուրս կուզա, պետք է անպատճառ անքան<sup>9</sup> ըլլա: Ես ասի հազարիցն սկսենք<sup>10</sup>, տեսնենք նա որքան կուտա: Է՛հ, գնա, որդյակ, գնա Մելքում աղայի խոստովանացրե<sup>11</sup>, աղեկ խոստովանահայր մը ես դու: Գու ամենեին աս 500 կամ 1000 անունը մի տալ անոր քովը<sup>12</sup>. միայն իմացիր անոր զիտավորությունը<sup>13</sup> ու էկե՛ ինձ համբավ մը բեր:

Եփրեմ վարդ. (Ելանէ և մնացեալ անդ փոքր ինչ ժամանակ, մտանէ ի ներս<sup>14</sup> և ասէ).—Շատ խոսացի՛ ծառայ<sup>15</sup> եմ. հազիթե 1500 մանեթ<sup>16</sup> վեր եկավ, այն էլ շատ ստիպեցի: Վերջին խոսքն էսքան է<sup>17</sup>:

Կարապետ եպ.—Ես մանեթ չեմի՛ հասկընար<sup>18</sup>. ատ գրիչն ինձ տուր, տեսեմ<sup>19</sup> քանի՞ սակի կըլլա:

Եփրեմ վարդ.—Համարեա թե 500 սակի:

Կարապետ եպ.—Տես, ինչպե՞ս<sup>20</sup> աղեկ հասկացա<sup>21</sup>. Նիմի իմացանք, որ ես բան հասկանամ<sup>22</sup> կոր:

1 B մի: 2 B կը հարցրեմ: 3 B որ չիբ: 4 B սակով: 5 A հազարական, հազար սակվոյն: 6 B սակով: 7 B մը չիբ: 8 B ասածն չեք հասկանում: 9 B անանկ: 10 B ես հազարականն սկսեմ: 11 B խոստովանացրե: 12 B քովն: 13 B զիտավորությունն: 14 B ներս: 15 B խոսացրի ծառայ: 16 B մանեթն: 17 B էսքան եկավ: 18 B հասկնար: 19 B տեսնամ: 20 B ինչ: 21 B հասկըցա: 22 B հասկնամ:



(Սկսէ հաշուել և զրել՝ ասելով).

Ասոր<sup>1</sup> ոսկին կտան<sup>2</sup> 3 մանեթ 1<sup>1</sup>/<sub>2</sub> շահի<sup>3</sup>. ատանկ կենե...կըլլա...կըլլա...կըլլա<sup>4</sup> 486 ոսկի՝ բան մը ավել կամ<sup>5</sup> պակաս. աս ալ 500-ի ախպարն է<sup>6</sup>: Գնա, որդյակ, մյուս անգամ խոսա հետն, տես, զոնե<sup>7</sup> 700—750 ոսկի շինես:

Եփրեմ վարդ.— Էտ էլ 500 ոսկով հորեղբայրն է<sup>8</sup>. զնամ տեսնեմ:

Կարապետ եպ.— Ինձ հորեղբայրն ավելի հաճո է, քան թե եղբայրն. որքան ասանկ ազգականություններն<sup>9</sup> հեռանան՝ անքան<sup>10</sup> աղեկ է մեզ համար: Երանի հինգ հարյուրի<sup>11</sup> հորեղբոր որդին ըլլար մեզ ավածն:

Եփրեմ վարդ. (Գնայ և զինի քանի մի սովալէից<sup>12</sup> վերադառնայ և ասէ).— Մըրազան, փոքր ինչ վեր ի վայր է խոսում. բայց...կարծեմ փափկի:

Կարապետ եպ.— Գացիր, գացիր, որդյակ, բեր հոս, թե բանն աղտեղ է<sup>13</sup> հասեր, երկու խոսքով<sup>14</sup> ես անոր վայրե ի վեր<sup>15</sup> խոսացնել կտամ: Ես ավելի լավ զիտեմ ասանկ բաների ճանփան՝ քանց դու: Չան<sup>16</sup> տուր, դա հոս. ասն՝ դա ներս:

(Բանայ զգուռն կոչէ, և Մելքումն<sup>17</sup> մըտանէ. Կարապետ եպիսկոպոսն ձայնէ<sup>18</sup> բարձր եղանակաւ).

Եկն, եկն<sup>19</sup>, Մելքում Աղա, եկն<sup>20</sup>, հրամայէ: Կըլլան մի<sup>21</sup>, որ դու ասանկ<sup>22</sup> աղեկ մարդ մը ըլլաս, և ես մինչև ցայսօր չեմի ճանչնար: Աստված օրհնեսցե, աստված օրհնեսցե քեզ: Հրամե, նստե, հրամե, բարով եկիր, բարով եկիր... Չազուկս, ասն, զանվա<sup>23</sup> մը շինեն, քնդցր ըլլա, շեքերով ըլլա: Մելքում աղա, առնող ես:

Մելքոն.— Փնօք աստուծո, Չեր օրհնությամբն<sup>24</sup>, շնորհակալ եմ:

Կարապետ եպ.— Փնօք աստուծո, փնօք աստուծո, իմ օրհնությամբն զահն<sup>25</sup> աղեկ

կըլլաս՝ երբ աշխարքին<sup>1</sup> փողն, ապրանքն փոքր ինչ բարեկամ չսեպես: Աստված քեզ ավեր է, որ դու ալ այլոց տաս, քո ազգի հողեօրականաց օգնությունն ընես, որ անոնք ալ քո ազգին<sup>2</sup> կենացն օրհնող ըլլան:

Մելքոն.— Պարուն, ես զիս ավել եմ<sup>3</sup>. Էլի կուտամ:

Կարապետ եպ.— Ճշմարիտ է<sup>4</sup>, լսած եմ, շատ բարեգործության սիրող մարդ մը ես, լավ աղա մարդ մը ես<sup>5</sup>, առատ սիրտ ունիս: (Բերեն զղահվէն<sup>6</sup>. ասէ).

Տուր Մելքում Աղային, տուր Մելքում Աղային, հրամե:

(Մելքոն կանգնի յոտին<sup>7</sup>, համբուրէ զաջ եպիսկոպոսին և<sup>8</sup> ապա առնէ զղահվէն).

Աստված օրհնեսցե, է՛ն, Մելքում Աղա, ասա տեսնենք՝ որքան ես բերեր մեր աջահամբույրն<sup>9</sup>:

Աստված վեր կառնե՞ մի. ասքան ժամանակ քեզ նման հարուստ և բարի անձն մեզ առանց աջահամբուրի<sup>10</sup> թողած ըլլան:

Մելքոն.— Մըրազան, ծառայդ<sup>11</sup> եմ, ես պատրաստ եմ Չեր աջահամբույրն տալու<sup>12</sup>:

Կարապետ եպ.— Աղա<sup>13</sup>, ինչի համար ատքան պինդ<sup>14</sup> բռնեք կոր:

Մելքոն.— Ինչի՞, սըրազան, էտենց իք հրամայում, ես ի՞նչ իմ պինդ բռնի<sup>15</sup>. զանա քիչ իմ տալիս:

Կարապետ եպ.— Իհարկե<sup>16</sup>, եթե ոչինչ ալ չտաք, միթե ես քեզ նման աղա մարդս, ատպիսի բաների<sup>17</sup> համար, կուզեմ նեղացնել. քով լիցի: Միայն թե կարծեմ դու ալ աղեկ զիտես<sup>18</sup>, թե<sup>19</sup> ինչքան փող է հարկավոր մեզ<sup>20</sup> հիմի՝ վարժատան, վարժպետների համար, տպարանի համար, առաջնորդարանի համար, որ ուզում ենք նորոգել: Իհարկե, ինչպես կուտաս նե՞ մինին տասն կըստանաս<sup>21</sup> աստուծուց. ինչ կարծես, ատքան հարստությունը ավեր է քեզ

1 B Անոր: 2 B կուտան: 3 B մին շահի կես: 4 B ատանկ է նե՛ կըլլա...կըլլա: 5 A կամ չիք: 6 B աղպարն է: 7 A զոնե չիք: 8 B ոսկո եղբայրն է: 9 A ազգականություններ: 10 B այնքան: 11 B հարյուր: 12 B բոսկից: 13 B հոստեղ: 14 B խոսելով: 15 B ի վեր: 16 B ճանապարհն քան զգու: Չայն: 17 B Մելքոնն: 18 B և ասե Կ. ե.: 19 B էկե, էկե: 20 B էկե: 21 B մի չիք: 22 B ատանկ: 23 B զայլա: 24 B օրհնությունով: 25 B տահն:

1 B աշխարքիս: 2 B ազգին: 3 B տիս ավել եմ: 4 B է չիք: 5 B լավ աղա մարդ մը ես չիք: 6 B B զահվէն: 7 B Մելքոնն յոտին կանգնի: 8 B և չիք: 9 A Ամբողջ նախադասությունը չիք: 10 B աջահամբույրի: 11 B ծառայ: 12 B տալու: 13 B Ապա: 14 B պինտ: 15 B ինչին իմ պինդը բանի: 16 B իրավցնե: 17 B բանի: 18 B զիտես աղեկ: 19 A թե չիք: 20 B մեզի: 21 B մեկին տաք կտանաս:



աստված, կուզես անոր ճամփին բան մը չտանձ<sup>1</sup>:

Մեկըն.— Ինչի՞, սրբազան, ինչի՞ չիմ տա. ծառա եմ աստուծո սղորմութենին. գիտի, ինչ վուր ունիմ<sup>2</sup>, աստուծո ավածն<sup>3</sup> է ու իբն է:

Կարապետ եպ.— Աստված օրհնեսցի քեզի, անոնք<sup>4</sup>, որ գիտես, ես հիմի լավ միամիտ եմ<sup>5</sup>, որ ընդունելի կըլլա ատ<sup>6</sup> քո ավածն. աստուծով ալ միներն հազար պետք է ստանաս: Է՛հ, ի՛նչ կուզես տալն. ի՛նչ կը բղխա քո սրտիցն, ասա քո բերնոք<sup>7</sup>:

Մեկըն.— Ծառայդ<sup>8</sup> եմ, ես 500 էի ասում եփրեմ հայր սուրբին, հիմի վուր էտքան ասում իք<sup>9</sup>, ինչ խոսք ունիմ<sup>10</sup>, ի՛նչ կօտիք ավելի՛ էն էլ կուտամ:

Կարապետ եպ.— Իմ մտքումս զբեր եմ ատ բանի համար քեզնե 750 ոսկի առնեմ և աղեկ պահպանիչ մը ալ ասեմ և շնորհափորեմ:

Մեկըն.— 250 ոսկու<sup>11</sup> համար, վուր դուք խոսում իք<sup>12</sup> ես էլ ավի, մազբամ՝ նչ-ովի չիմ<sup>13</sup> ճանչնա, բացի քեզմեն: Էս էլ ասում իմ, վուր<sup>14</sup> հրաման տաք էս գիշեր էվես պտակը զլուխ դա, էլ չուշանա:

Կարապետ եպ.— Իհարկե, իհարկե, ատպես պետք է ըլլա:

Մեկըն.— Աբա, օսկիքն սումը համբրիմ<sup>15</sup>:

Կարապետ եպ.— Աստված օրհնեսցի քեզ, աստված օրհնեսցի. օրհնյալ լինիս: Եփրեմ վարդապետ, ասա պարոն Հարոյին դա՛ աս<sup>16</sup> օսկիքն<sup>17</sup> ստանա. շուրջառ մը ալ բերեն՝ Մեկըն Աղայի<sup>18</sup> գլխին պահպանիչ մը ալ ասեմ<sup>19</sup>: Բայց Մեկըն Աղա, չմոռանաս ինձի<sup>20</sup> աշուհեակ: Աստուծով ամեն կյուրակի<sup>21</sup> պետք է դաս-գնաս քովս:

(Գայ Հարօն, ստանայ դոսկիքն<sup>22</sup>, եպիսկոպոսն սկսէ ասել).<sup>23</sup>

«Պահպանիչ և յոյս հաւատացելոց, Քրիստոս, աստված մերք... և այլն<sup>1</sup>:

Մեկըն Աղա, աս բովոյելիս կհրամայեմ կոնսիստորի անդամ մը դա քեզ պտակե<sup>2</sup> աս գիշեր և դու ալ աշուհեակ անոր ժողովուրդը<sup>3</sup> կըլլաս, որ ավելի լավ եղնի քեզ համար:

Մեկըն.— Հայր սուրբ, մեզ սով է ավի լավ եղ, ձկան եղն չի սււավի, մարդու քուս կը<sup>4</sup> ձգե, լավ խուզի յուզ<sup>5</sup> ունիմ, մե 10 փութ կու խրկիմ՝ դուսը էրելու համար<sup>6</sup>:

Կարապետ եպ. (Յեփրեմ վարդապետն).— Ի՛նչ կսե, չհասկացա՞:

Եփրեմ վարդ. (Աչօք նշանացի առնէ եպիսկոպոսին և ասէ).— Սրբազան, Մեկըն Աղան<sup>8</sup>, Ձեր էտ առանձին շնորհքի<sup>9</sup> համար, խոստանում է 10 փութ խոզի յուզ ուղարկե՛ ծառայից մօտն էրելու<sup>10</sup>:

Կարապետ եպ.— Ծնորհակալ եմ. աղեկ կըլլա:

Մեկըն.— Աղայքարն մե մինձ բան չէ<sup>11</sup>, էտ էլ աչքիս վրա:

Կարապետ եպ.<sup>12</sup>— (Գարձեալ նշանացի առնէ<sup>13</sup> գլխատանալ նորա դայլ ինչ<sup>14</sup>).— Մեկըն<sup>15</sup> Աղա, աղջիկն հմս է:

Մեկըն.— Ձէ, օս չէ, խտակ հայ է:

Կարապետ եպ. (Յեփրեմ վարդապետն).— Ի՛նչ խորթէ կոր:

Մեկըն.— Ձէ, խուրթ չէ, մամեն, դեղեն<sup>16</sup> սաղ ին:

Կարապետ եպ. (Յապուշ մնայ նայելով վասն չհասկանալոյն գլխօսակցութիւն նորա և սպա ասէ).— Եփրեմ վարդապետ, գիր մը գրե Ձեր Ավետիքին, որ աս գիշեր Մեկըն Աղային պտակե: Մեկըն Աղա, սպասե մինչև գրե՛ քո ձեռօքը տանես<sup>17</sup>:

(Եփրեմ վարդապետն սկսե գրել<sup>18</sup> և տայ եպիսկոպոսին, նա ևս ստորագրէ, յանձնէ

<sup>1</sup> B ճամբին ամեններն բան մը չի տան: <sup>2</sup> B գործութիւնն, տիփ որ ինչ վուր: A որ ունիմ: <sup>3</sup> A աված: <sup>4</sup> B ասանկ: <sup>5</sup> B գիտեմ (միամիտ եմ-ի փոխ.): <sup>6</sup> B այդ: <sup>7</sup> B բերնոքն: <sup>8</sup> B ծառայո: <sup>9</sup> B էք: <sup>10</sup> A ինչ խոսք ունիմ չիք: <sup>11</sup> B երկու հարյուր ոսկու: <sup>12</sup> B էք: <sup>13</sup> B օչովի չիմ: <sup>14</sup> B եմ, որ: <sup>15</sup> B ոսկիքն ումը համբրիմ: <sup>16</sup> A աս չիք: <sup>17</sup> B ոսկիքն: <sup>18</sup> B Աղային: <sup>19</sup> B բոսեմ: <sup>20</sup> B ինձ: <sup>21</sup> B կիրակի: <sup>22</sup> B դոսկիքն: <sup>23</sup> B ասել զպահպանիչն և ապա):

<sup>1</sup> B «Պահպանիչ»... և այլն տողը չիք: <sup>2</sup> B այս բովոյելիս կը հրամայեմ կոնսիստորի անդամին քեզ պտակե: <sup>3</sup> B ժողովուրդը: <sup>4</sup> B կու: <sup>5</sup> B եղ: <sup>6</sup> B կու. զրկիմ դուան երելո համար: <sup>7</sup> B ինչ կրսե, չի հասկըցա: <sup>8</sup> B Աղին: <sup>9</sup> B շնորհի: <sup>10</sup> B երբելու համար: <sup>11</sup> B Աղայ բորն մե մենձ բան մը չէ: <sup>12</sup> A Կար. եպի-փոխարեն՝ Եփրեմ վարդ.: <sup>13</sup> B առնե: <sup>14</sup> B ինչ և ասե: <sup>15</sup> A Կարապետ եպիսկոպոսն ասե.— Մեկըն: <sup>16</sup> B տեան: <sup>17</sup> B ձեռօքն տանիս: <sup>18</sup> B վարդապետն գրե:



Մէլքոն<sup>1</sup>, որ և համբուրեալ զաջն<sup>2</sup> եպիս-  
կոսոսին, ելանէ ի դուրս<sup>3</sup>։

Եփրեմ վարդապետ, զացիր<sup>4</sup> 50  
սակիդ առ, զարձյալ քսակումն սակի մնաց-  
չթողնես մնա վաղն<sup>5</sup>։ Տես, քանի մը սակի  
ալ փոքրավորների համար առնես։

Հարուստ մարդ է, խելքն պակաս և ինքն  
զյուզացվո<sup>6</sup> նման կը խորաթե. ևս ի՞նչ  
կսեմ՝ նա ի՞նչ կպատասխանե<sup>7</sup>։ Ասանկ որս

շատ քիչ կպատահի<sup>1</sup>։ Գնա, ժամանակը մի  
կորցնիր<sup>2</sup>, կերթա, հա՛ն։

Եփրեմ վարդ. — Ո՛ւր կերթա, այնպես  
մարդ<sup>3</sup> չէ, զորանից փող<sup>4</sup> առնելն զժվար<sup>5</sup>  
չէ. ուր որ գնա՝ զարձյալ իմն է։ Թող աստ-  
ված տա, մի տասն էսպես գտնվի թիֆլիզ։  
Տես, սրբազան, էսպես<sup>6</sup> որս կրերեմ<sup>7</sup> հա՛ն,  
հույս ունեմ՝ զորանից հետո ևս լավերն<sup>8</sup>  
րերեմ։

Ն Կ Ա Ր Ա Վ Ր Ո Ի Թ Յ Ո Ի Ն 4.

Կարապետ եպ. — Էկե, էկե<sup>8</sup>, Տեր Ավետիք,  
քանի որ է չես եկեր քովս. ինչ կա, ի՞նչ  
է<sup>9</sup>, նոր համբով մը։

Տեր Ավետիք. — Ձեր սղջությունը, ծա-  
ռայդ<sup>10</sup> ևմ, նուր վուչինչ<sup>11</sup> չկա։

Կարապետ եպ. — Ինչ կը խոսան զարձյալ  
իմ վերա<sup>12</sup>։

Տեր Ավետիք. — Շատ բաներ ին<sup>13</sup> խոսում,  
մազբամ մե սե<sup>14</sup> փուղ չածե<sup>15</sup>։

Կարապետ եպ. — Անքան խոսան, որ հո-  
գերնին<sup>16</sup> դուրս գա. Տեր Ավետիք, ան մար-  
դը, որ մաքին գրած է փառքը, պատվը  
ու արդարությունը, ոչ անմիտ ժողովրդի  
աղաղակիցն<sup>17</sup> կը սասանի, ոչ չար<sup>18</sup> մարդ-  
կանց սպառնալիքեն, ոչ<sup>19</sup> նոցա բամբա-  
սանքեն կը նեղանա։ Թեպետ բոլոր աշ-  
խարհքը դրդություն մը ընկնի, անպեսի<sup>20</sup>  
մարդը փոքր ինչ երկյուղ կը կրե, բայց  
ամենեին չի դրդվիլ։ Ինչ խոսան, թող խո-  
խան, ժողովրդի լեզուն հազար զլխավոր  
առյուծ մը է. մինը կտրես<sup>21</sup> նե՛ մյուսը կը  
ողջանա, մինի լեզուն լռես<sup>22</sup> նե՛ մյուսն  
կը խոսա։ Ինչ կուզեն<sup>23</sup> թող ասեն, միայն  
թե արդյունք ընենք և ժամանակին մեր  
նպատակին անով հասնենք<sup>24</sup>։

Տեր Ավետիք. — Ծառայդ<sup>25</sup> ևմ, մե բան  
կա. թե հրամայեք կատարեն<sup>26</sup> քսան-յառ-  
սուն<sup>27</sup> թուժան կուլի, վուր նրամեն Ձեզ  
արդյունք ըլնի։

Կարապետ եպ. — Ի՞նչ է, ասա, տեսնենք։

Տեր Ավետիք. — Մե քաղքցի<sup>9</sup> կա, վուր  
աղջիկն նշնել<sup>10</sup> է մե աղի վրա ու<sup>11</sup> ուզում  
է էս զիշեր էվետ<sup>12</sup> պսակե<sup>13</sup>, բայց տերտերը  
չէ պսակում, ասում է<sup>14</sup>, թե աղջիկն 15 տա-  
րեկան 9 ամսական է. էնդու համար 20  
թուժան իմ<sup>15</sup> բերի Ձեր<sup>16</sup> համա, վուր հրա-  
մեք պսակեն<sup>17</sup>։

Կարապետ եպ. — Բսան թուժան, այ-  
սինքն 200 մանեթ, 200 մանեթ<sup>18</sup> իբր 65  
սակի... 65 սակի քիչ չե՞ մի։

Տեր Ավետիք. — Ձէ, սրբազան, քիչ չէ։

Կարապետ եպ. — Կարծեմ երեք «չա»-յի,  
վերջի «չա»-ն վեր առնենք՝ ավելի աղեկ  
կըլա<sup>19</sup>։

Տեր Ավետիք. — Չհասկացա՞<sup>20</sup> ինչ վուր  
հրամայեցիք։

Կարապետ եպ. — Բո ասած խոսքի մե-  
ջին<sup>21</sup> երեք «չա» կա, համարե. ըսիր, թե «չէ»<sup>22</sup>  
սրբազան, քիչ չէ՞, պետք էիր ըսել<sup>23</sup> չէ,  
սրբազան, քիչ է։ Ամեն ժամանակ երբոր-  
դությունը<sup>24</sup> աղեկ է, բայց այս<sup>25</sup> «չա»-յի  
երբորդությունը ինձ ամենեին ախորժ չե-  
ղավ<sup>26</sup>, երկրորդություն ըլլար՝ ավելի լավ  
կըլար։

Տեր Ավետիք (ժպտալով)<sup>27</sup>. — Կամենաք  
չորրորդություն կու շինինք<sup>28</sup>, այսինքն.  
վնչ, չէ, սրբազան, քիչ չէ։

Կարապետ եպ. — Աղսմ<sup>29</sup>, ատ անհամ

1 B Մելքոնիս 2 B զաջ 3 B ի դուրս և ապա  
ասե ցնեփրեմ վարդապետն 4 B զացիր չիք 5 B  
փողն 6 B զյուզացվոց 7 B կը պատասխանե 8 B  
եկե չիք 9 B ինչ է չիք 10 B ծառայ 11 A ոչինչ 12  
B վրա 13 B են 14 B սիտ 15 B չածի 16 B հո-  
գերնին 17 B աղաղակիցը 18 B դուր 19 B ոչ ալ  
20 B ընչնի անպեսի 21 B կտրես 22 B լռե 23 B  
կուզեն 24 B անհոգ հասնինք 25 B Ծառայ 26 B  
կատարին 27 A քառսուն

1 B կը պատահի 2 B կորցրնիր 3 A մարդ մը  
4 B փողն 5 B զժվար բան 6 B եպիսկոսոս 7 B  
կը բերեմ 8 B հույս ունիմ սրանից լավերն 9 B քաղ-  
քցի 10 B նշանիլ 11 B ու չիք 12 B էվետ չիք  
13 B պսակի 14 B ասում է չիք 15 B եմ 16 B Ձեզ  
17 B պսակին 18 B 200 մանեթ չիք 19 A ըլլա 20 B  
Ձի հասկցա 21 B մեջն 22 B չիք չէ 23 B ըսել թե  
24 B երբորդությունն 25 B ատ 26 B չի եկավ 27 B  
ժպտալով 28 B կը շինեք 29 B Ասամ



չորրորդութիւնն մը<sup>1</sup> կըլլա, որ ավելի անախորժ լսելու բան մը է: Է՛հ, ասա տեսնենք՝ ինչ կուզե տալ:

Տեր Ավետիք.— 200 մանեթ:

Կարապետ եպ.— Թե՛ 200 սոկի:

Տեր Ավետիք.— Շատ կուլի էա:

Կարապետ եպ.— Եթե շատ կխոսաս<sup>2</sup> ավելցնեմ կոր, ան միայն աս գիշեր ատրան մսխ<sup>3</sup> արած կըլլա՝ պսակի պատրաստութեան համար և թե հետ ընկնի նե՛ դու ալ գիտես, ես ալ գիտեմ, բոլոր քաղաքն ալ գիտե, որ անքան մսխն պետք է ոչընչանա:

Տեր Ավետիք.— Սրբազան, դուք վնասազացեմեն<sup>4</sup> իք լսի էս բանը<sup>5</sup>:

Կարապետ եպ.— Մի՛թե անանկ կարծես կոր աս առաջինն<sup>6</sup> է, կամ՝ քնանձ եմ ես, լրտեսներ<sup>7</sup> չունի՞մ:

Տեր Ավետիք.— Էն քաղքցին<sup>8</sup>, աղջկա մամեն<sup>9</sup>, էստի է, կամենաք՝ ներս բերիմ:

Կարապետ եպ.— Չէ, որդյակ, ես գիտեմ, որն պետք է ներս գա, որն՝ ոչ<sup>10</sup>:

Տեր Ավետիք.— Ուրեմն պիտի 200 սոկին անպատճառ տա՞մ<sup>11</sup>:

Կարապետ եպ.— Իհարկե, աղքատ մարդկանցից 60—70 սոկի կը առնեմ<sup>12</sup> ատանկ պսակներիցն և հետո կը հրամայեմ պսակել: Մի՛թե ատանկ հարուստ մարդ մը ալ կուզե աժան ու<sup>13</sup> անոնց գնովն անցկացնեքա՞վ լիցի:

Տեր Ավետիք.— Էս էլ ավելի հարուստ չէ:

Կարապետ եպ.— Եթե հարուստ չէ, 5000 մանեթ ուսալից էր փեսին բաժնիք ավեր<sup>14</sup> իհարկե, 2000—2500 մանեթի ալ շորեղեն, արծաթեղեն<sup>15</sup> տված կըլլա: Կուզե՞ս<sup>16</sup> ինձ խարել. ներէ, ախպար, խարվող մարդ մը չեմ ես:

Տեր Ավետիք.— Սրբազան, էն օրն դուք ինձ հրամայեցիք, թե, մի՛թե իմ խոսքս<sup>17</sup> Մահմետի պատգամն է: Ես գնում իմ՝ յառսուն թումնով շինիմ<sup>18</sup>:

<sup>1</sup> B մը չիբ: <sup>2</sup> B կը խոսաս: <sup>3</sup> B մըսխ: <sup>4</sup> B վնասազացեմեն: <sup>5</sup> B բանն: <sup>6</sup> A առաջինն: <sup>7</sup> A լրտեսներ: <sup>8</sup> B քաղքցին: <sup>9</sup> B մասին: <sup>10</sup> B չէ: <sup>11</sup> B գնաւաւ: <sup>12</sup> B կանոն: <sup>13</sup> B աժանալ: <sup>14</sup> B բաժնիք ավեր: <sup>15</sup> B մանեթ ալ շորեղեն, հանդերձեղեն: <sup>16</sup> B կուլիս: <sup>17</sup> B խոսքն: <sup>18</sup> B ես գնում եմ յառսուն թումնով շինեմ:

Կարապետ եպ.— Ան ուրիշ բանի մը<sup>1</sup> վրա էր, աս ալ՝ ուրիշ բան մը<sup>2</sup> է:

Տեր Ավետիք.— Է՛հ, յառսուն հինգ թումնով շինիմ<sup>3</sup>:

Կարապետ եպ.<sup>4</sup>— Չէ, չէ կարելի:

Տեր Ավետիք.— Ապա ինչ ուզում իս<sup>5</sup>. 100 թուման խո չի տա:

Կարապետ եպ.— Ես 200 սոկի ասի, պակաս չի՛ ըլլար:

Տեր Ավետիք.— Չիբ<sup>6</sup> խոսքը հասկանում իմ, գնում իմ<sup>7</sup> քառսուն թումնով<sup>8</sup> շինիմ. մազբամ էս էլ առում իմ<sup>9</sup>, թե չիք<sup>10</sup> անի, երեք ամիս էլ կու համբիրե ու<sup>11</sup> իժում կու պսակե, ու դուք էլ էս քառսուն թումանը կկորցնիք<sup>12</sup>:

Կարապետ եպ.— Է՛հ, ուրեմն 5 սոկի թող տա փոքրախորներին, 450 մանեթ՝ ինձ:

Տեր Ավետիք.— Հը՞... 5—6 թումանի համար<sup>13</sup> միք խոսա. մե բան չե. աժում չունե:

Կարապետ եպ.— Չէ, չէ կարելի, աս վերջի գինն է, որ ասի:

Տեր Ավետիք.— Գնամ, իբան ասիմ, թե գուզե՛ առնիմ փուղիրը բերիմ<sup>14</sup>:

(Ելանէ ի դուրս և վերադառնայ՝ բերելով ընդինքեան զ450 մանեթ<sup>15</sup>, համարէ և ասէ).

Ա՛յ, էս հինգ սոկին<sup>16</sup> էլ տալիս եմ դուք աղերանցը, անա էս էլ վկայութիւնը<sup>17</sup> է, ձեռք քաշե՛<sup>18</sup>:

Կարապետ եպ.— Բեր, բեր հոնտեղաց գրիչը, տուր՝ ձեռք քաշեմ, տուր անոր, դու եկե<sup>19</sup> հոս քեզ հետ բան մը ունիմ խորաթելս:

(Գնայ և<sup>20</sup> վերադառնայ Տէր Աւետիքն<sup>21</sup>).

Էկե<sup>22</sup>, Տեր Ավետիք, նստե, առ անփիա մը, հետո նստե, օչ-օվ չկա, մի՛նակ եմ<sup>23</sup>. նստե, փոքր ինչ լախըրթի<sup>24</sup> ընենք:

<sup>1</sup> B մը չիբ: <sup>2</sup> B մը չիբ: <sup>3</sup> B Այս և նախորդ առջը չիբ: <sup>4</sup> B Կարապ. եպ. չիբ: <sup>5</sup> B Ապա ինչ ուզիմ: <sup>6</sup> A Չիբ: <sup>7</sup> B եմ: <sup>8</sup> B թումնով: <sup>9</sup> B եմ: <sup>10</sup> B չիբ: <sup>11</sup> B ու չիբ: <sup>12</sup> B կը կորցնեք: <sup>13</sup> B համար: <sup>14</sup> A բերեմ: B ասեմ, թե կուզե՛ առնիմ փուղերն բերիմ: <sup>15</sup> B մանեթն: <sup>16</sup> B սոկին: <sup>17</sup> B վկայութիւնն: <sup>18</sup> B քաշեք: <sup>19</sup> B եկու: <sup>20</sup> B Գնա և չիբ: <sup>21</sup> B Ավետիքն և եպիսկոպոսն ասէ: <sup>22</sup> A Կարապետ եպիսկոպոսն.— Էկե: B Եկե: <sup>23</sup> B օչ-ով չի կա, մի՛նակ իմ: <sup>24</sup> B լախըրթի:



(Եւ ահա մտանէ ի ներս պարոն Սէփօյ՝  
խոնակիրն եպիսկոպոսի՝, բարձրացեալ և  
կատաղեալ ասէ).

Սեփո.<sup>2</sup>—

Փառք աստուծո, Տեր Ավետիք,  
Որ Ձեզ դատ աստեղ մեկիկի,  
Յափս իմացեք հատիկ-հատիկ,  
Ճանրա՞ցուցեք ինձ խորտաիկ:  
Սրբազանըն՝ ինձ հոս բերով  
Ան հուսերսնի՞ն, որ ինձ տվով,  
Ուր կամ ցայսօր քաղցած ծարավ՝  
Հիսուսն տարվան մարդ մը պառավ:  
Ինձ ասով թե թա՞, թա՞, սովորեա,  
Ծեր հասակիդ կյանքդ՝ մարեա,  
Փառք և պատվի, աստիճանի  
Եվ լավ փողի տեր դու կլնես:  
Հիմի քանի ամիս հոս եմ,  
Ընտանիքս հոն թողեր եմ,  
Անհաց, անջուր, ալյոց դռան՝,  
Աչքերն ճանրան, միշտ ինձ մնան:  
Հիմի աս անիրավ ու՞ անհողին  
Կըսե՛ ըսի Տեր Ավետիքին,  
Որ քեզ համար լավ արդյանց տեղ  
Պետք է ցույց տա քանի մը հեղ:  
Հիմի ասա, աստված սիրես,  
Ճշմարիտը՝ թե լսեր ես,  
Ատանկ բան մը քեզ ասեր է,  
Կամ դու անոր՝ խոստացեր ես:

Տեր Ավետիք (ընդ այս զարմացեալ փոքր  
ինչ նկատէ և<sup>10</sup> ասէ).—

Ճշմարիտը էս է, վուրթի,  
Ո՞վ քեզ ասավ<sup>11</sup>,  
Մէ էտպես բան<sup>12</sup> մինք չինք<sup>13</sup> խոսի.  
Գանա էտաի վուր էկի՞լ<sup>14</sup> իք,  
Դիփուսն<sup>15</sup> մեաի  
Խաղնի տեր պիտի ըլնիք<sup>16</sup>:  
Էս քաղկուծը<sup>17</sup> փուղ թափած չէ՛  
Ամեն կոտ,  
Քեզ պես մարդիկ, դա ժողովի:  
Ձեր<sup>18</sup> հոր գերի մինք չղառանք<sup>19</sup>.

1 B խոնարարն եպիսկոպոսին: 2 A Սեփո—չիք:  
3 B ճամբատ: 4 B սրբազանք...: 5 B հուսերսնի: 6 B  
կենքդ: 7 B դրան: 8 B և: 9 B նրան: 10 B և ասպա:  
11 B ասա: 12 B բան չիք: 13 B մենք չենք: 14 B  
եկիլ: 15 B Տրիփուսն: 16 B լինիք: 17 B քաղցուծը:  
18 B Ձեր: 19 B չի գառանք:

Թե մե իքմին՝  
Պան իք տվի՛ էկեք հիտ<sup>2</sup> տանք:  
Մողիք<sup>3</sup>, էլի՛, դիփ էլ<sup>4</sup> կոտ՝  
Պետո, Մաթո,  
Հակո, Շեկո, Սրբո՞, Հարո:

(Մոթմոթալով<sup>6</sup> և հայնայելով կլանէ ի  
դուրս՝ Տէր Աւետիքն և գնայ<sup>8</sup>, վասնորոյ  
եպիսկոպոսն դայրացեալ ի վերայ Սէփօին<sup>9</sup>,  
ասէ).

Կարապետ եպ.<sup>10</sup>—

Տեսա՞ր ինչպես պատասխանի հետ ստացա՞ր.  
Ասբան ամիս թիֆլիզեցիոց չճանչըցար<sup>11</sup>:  
Ամեն բանը, շուս շան որդի, անանկ գիտես,  
Ու՞մ մոտ ըլլա, ինչ ժամանակ, պետք է խոսես:  
Գացիր, գացիր, հասիր անոր, ասա հետ դա,  
Հարկավոր բան խորաթելո խորհուրդ մը կա:

Սեփոն<sup>12</sup>.—

Քով լիցի, թե նա իմ խոսքով  
Հետ դառնա հոս՝ ատանկ<sup>13</sup> շուտով.  
Անանկ, որ ես անոր տեսա,  
Ամենեկին հետ չի դառնա:

Կարապետ եպ.—

Ուրեմն ինչի՞ ատանկ գոռոզ,  
Անխել, անմիտ կը խոսաս հոս:

Սեփոն.—

Ա՛խ, սրբազան, ինչ անեմ ես,  
Դու որ ըլլաս՝ կը համբերես.  
Աս ինչ գիր է, սո մէկ, կարդա՛,  
Ասոր շարեն դու ինձ ասա:

(Հանէ զբարեկազիր մի և տայ եպիսկո-  
պոսին լալով).

Կարապետ եպ.—Տիրացու Մաթո, Տեր  
Ավետիքին շուտ հետ դարձու՛ թե լսե քո  
խոսքին:

(Տիրացու Մաթօն վազէ՛ վերադարձու-  
ցանել և Կարապետ եպիսկոպոսն սկսէ<sup>14</sup> ըն-  
թեանուլ<sup>15</sup> զբարեկազիրն, զոր մատոյց նմա  
Սէփօն, բարձր ձայնիւ<sup>16</sup>):

1 B իքմեն: 2 B եկեք հետ: 3 B մոտիք: 4 B տիփի:  
5 B Սրբո: 6 B Մոթմոթալով: 7 B դուրս կլանէ:  
8 B և գնայ չիք: 9 B Սեփօյին: 10 A Կարապետ  
եպ.—չիք: 11 B չի ճանչըցար: 12 B Սեփո: 13 B  
անանկ: 14 A և չիք: Կարապետ եպ.—Սկսէ: 15 B ըն-  
թեանուլ բարձր ձայնիւ: 16 B բարձր ձայնիւ չիք:



է.

«Հասցե դիրս, աստուծով, Թիֆլիզ քաղաքն, Կարապետ արքեպիսկոպոսի քովն, Թյությունջի<sup>1</sup> Տրդատ Օղլու Ստեփան<sup>2</sup> Աղայի ձեռքն. ամեն:

Հազար<sup>3</sup> ու մեկ սիրեկան, գլխիս տեր, աչացս լույս, Սեփո.

Ասորից առաջ<sup>4</sup> ալ քանի մը հեզ գիր եմ գրած քեզ վերա, լաքին հեշ<sup>5</sup> մինի պատասխանը դահա<sup>6</sup> չեմ ստացեր: Աստված գիտե, մեռած ես, թե՛ ողջ, երկնքս<sup>7</sup> ես, թե՛ գետնի տակին, դժոխքս<sup>8</sup> ես, թե արքայության միջին: Թե կենդանի ես՝ սո գիրը կարգա, հետո՛ գետինն մտե: Աս<sup>9</sup> ֆեսիցն չիսի ամաչնա<sup>10</sup>, որ գլխիդ դրեր ես. ջանք<sup>11</sup> Սեփո<sup>12</sup>, չեսի մտածեր, թե խարարա տուն մը ունեմ, մանչեր ունեմ, աղջիկներ ունեմ<sup>13</sup>, ոչ բարով ինձ նման ալ կնիկմարդ մը ունեմ<sup>14</sup>, անոնք ի՞նչ պետք է ուտեն, ի՞նչ պետք է խմեն<sup>15</sup>, ի՞նչ պետք է հաքնեն<sup>16</sup>: Ո՞վ է Ախալցխա<sup>17</sup> պես մեմլեքեթումն անոնց համար<sup>18</sup> աշխատողն: Քենվենսերս մը ես հոս թողեր<sup>19</sup>, թե խանութներ, որ անոնցմով գեշնմիշ<sup>20</sup> ըլլանք: Դու գնալիս շատ ուրախ կերթայիր և հուշս ալ կուտայիր, թե սրբազանն խոտացալ ինձ շատ փարա վաստակել<sup>21</sup> տա. դու ալ սատակե<sup>22</sup>, սրբազանդ ալ սատակի: Փարատ չուղեցինք, դառտակ գրիդ ինչ եղավ<sup>23</sup>: թե դու գրել չիտես, ջանք<sup>24</sup>, երբ ատքան տիրացուի, մոնթի<sup>25</sup>, վարդապետի ձեռքը՝ սաքը չուղացալ<sup>26</sup>, խուրդ-մուրդ եղալ, որ մատ մը թուղթ ալ չես<sup>27</sup> գրեր տար: Հեշ չիսի՞ նայիր քեզ հետ զացողներին<sup>28</sup>, ինչքան փարա խավրեն կոր յուրյանց տունն. դու ալ<sup>29</sup> անոնց չերեքն խավրերի: 17—18 տարեկան մանչերը քեզ վերա գրինդ դուրս եկան<sup>30</sup>. Չավուշ Գալոյի տղա Սրբոն, Դահ-

վաջի Սողոմանի<sup>1</sup> տղա Մաթոն, Թուլուզի<sup>2</sup> Կարապետի տղա Դավիթն, Բաստրմաչի Յոհաննեսի տղա Պետոն<sup>3</sup>, Ջեփղեկ Գեորգի<sup>4</sup> տղա Հակոն՝ ամխը երկու վերեք<sup>5</sup> հազար դուսուշ փարա խավրեն կոր հոս՝ յուրյանց հորը, մորը, ախպորը. դու պատի տակերին քնանանս կոր<sup>6</sup>: Ջանք<sup>7</sup> Սեփո, մեք ալ մեղք ենք. թե ատ<sup>8</sup> սրբազանի քովն բան մը չեսի<sup>9</sup> շահվիր, վեր կաց, եկե<sup>10</sup> հոս. ի՞նչ ես ատ վարդապետների սար<sup>11</sup> ամուր բոներ, նստեր, ատքան<sup>12</sup> տարի, որ ատոր կյանքը<sup>13</sup> քո ձեռքին էր<sup>14</sup>, ի՞նչ եղար, որ բունան սորա<sup>15</sup> ինչ եղնիս: Լսեմ կոր, որ<sup>16</sup> Թիֆլիզ հազարավոր մեր երկրացի մարդիք ֆորնջություն կնեն, փափուջ, թեսպի<sup>17</sup> ծախեն, գելելություն<sup>18</sup> կընեն, Թուլուզություն կնեն<sup>19</sup> ու փարա վաստակեն<sup>20</sup> կոր. դու ալ ասոնց լման փեշեք մը չկարողացա<sup>21</sup> քեզ համար փեյտա ընել<sup>22</sup>: Աս քանի օրս խարար մը հասալ հոս, թե Սեփոն գիշեր մը կնիկմարդ մը է տարեր բաղնիքը, Գեորգ վարդապետն ալ, խաղախի շորերով, գացեր է հոն, որ չճանչնան: Երբ Գեորգ վարդապետն<sup>23</sup> ու ան կնիկը մտեր են բաղնիքի օղան<sup>24</sup>, համամչին լմացեր է, եկեր է, դրսիցն դուռը դոցեր է. մնացեր են երկուքն ալ օղայի<sup>25</sup> մեջն, մինչև լուսը: Ասավորը շատ աղաչեր<sup>26</sup> է Գեորգ վարդապետը ու 60 ոսկի ալ տվեր<sup>27</sup> է, որ խալիսվեր<sup>28</sup> է համամչու ձեռքն: Կըսեն<sup>29</sup> թե<sup>30</sup> Թիֆլիզու մեջին<sup>31</sup> խայտառակվեր է, անոր համար սրբազանը խավրեր է հոս: Ջանք<sup>32</sup>, դու անանկ անամթ ես<sup>33</sup> եղեր, որ հիմի փեղավենկություն կընես վարդապետների: Ջանք<sup>34</sup>, քո փեշեքն մոտացեր ես, ատանկ փեշեք<sup>35</sup> ես շլինքդ առեր. գենե<sup>36</sup>

<sup>1</sup> B Թյությունջի: <sup>2</sup> B Սեփոն: <sup>3</sup> B ու չիք: <sup>4</sup> B հառաջ: <sup>5</sup> B հիշ: <sup>6</sup> B տահա: <sup>7</sup> B երկնքումն: <sup>8</sup> B դժոխքումն: <sup>9</sup> B աս: <sup>10</sup> B չեսի ամաչնա: <sup>11</sup> B ճանքմ: <sup>12</sup> A Սեփո չիք: <sup>13</sup> B աղջիկներ ունիմ, մանչեր ունիմ: <sup>14</sup> B կնիկ մը ունիս: <sup>15</sup> B ինչ պետք է խմեն չիք: <sup>16</sup> B հաքնին: <sup>17</sup> B Ախալցխայի: <sup>18</sup> A համար չիք: <sup>19</sup> B թողեր հոս: <sup>20</sup> A անոնցով գեշմիշ: <sup>21</sup> B վաստակել: <sup>22</sup> B սատակիս: <sup>23</sup> B տարտակ գիրդ ինչ եղավ: <sup>24</sup> B ճանքմ: <sup>25</sup> A մանթի: <sup>26</sup> B չուղացալ: <sup>27</sup> B չեսի: <sup>28</sup> B գնացողներին: <sup>29</sup> B էլ: <sup>30</sup> B պրինդ դուս եկալ:

<sup>1</sup> B Դահվեճի Սողոմանի: <sup>2</sup> B Թուլուզի: <sup>3</sup> B Պետոն: <sup>4</sup> A Գեորգի: <sup>5</sup> B երեք: <sup>6</sup> B դու պատի տակերին քնանանս կոր չիք: <sup>7</sup> B ճանքմ: <sup>8</sup> B թե ուտ: <sup>9</sup> B չես: <sup>10</sup> B եկե: <sup>11</sup> A սար: B սար: <sup>12</sup> B ատքան: <sup>13</sup> B կյանքն: <sup>14</sup> B է: <sup>15</sup> B խաննան սորա: <sup>16</sup> B կը լսեմ, որ: <sup>17</sup> B մարդիկ ֆորնջություն կանեն, փափուջ թեղալէ: <sup>18</sup> B թեղալութիւն: <sup>19</sup> B Թուլուզություն կնեն չիք: <sup>20</sup> B վաստակեն: <sup>21</sup> B անոնց նման փեշեկ մը չը կարողացալ: <sup>22</sup> B փեյտահ անել: <sup>23</sup> B վարդապետ: <sup>24</sup> B օտան: <sup>25</sup> B օղայի: <sup>26</sup> B աղաչել: <sup>27</sup> B տվեր: <sup>28</sup> B խալիսվեր: <sup>29</sup> B կսեն: <sup>30</sup> A թե չիք: <sup>31</sup> B միջին: <sup>32</sup> B ճանքմ: <sup>33</sup> B իս: <sup>34</sup> B բեղեվենկություն կընես վարդապետներին: <sup>35</sup> B ճանքմ: <sup>36</sup> B կենե:



փարա չես կարողանար վաստըկել, թե վարթապետան<sup>1</sup> վաթսուեն սսկի համամջուն<sup>2</sup> կուտար, ի հարկե, մին տասն-տասնուհինգն ալ քեզ կուտար: Ապա ինչ ըրիր անքան փարան: Գևորգ վարդապետը<sup>3</sup> քեզ ալ յուրյան ալ խայտառակ ըրավ ատտեղ՝ բավական չէ, հիմի եկեր է հոս, դահա<sup>4</sup> ավելի վատ խայտառակություններ կընի: Աստուց քանի մը օր հառաջ երկու հեղ մարդ էր խավրեր քովս, թե եկե խուցս, բան մը ունեմ քեզ զրուցելու: Ես չի գացի, ու, չիտեմ<sup>5</sup>, ինչ է ասոր միտքն: Անանկ կարծե կոր, Սեփոն բողոքող<sup>6</sup> մարդ մը էր, Թիֆլիզ ինձ փեղեկենկություն<sup>7</sup> կընեք, անոր կնիկն ալ անոր լման կըլլա ու Ախալցխա ինձ փեղեկենկություն պետք է ընե<sup>8</sup>: Ասոնք քեզ կարծառոտ գրեմ կոր, մնացյալն գուհասկցիր<sup>9</sup>, թե ինչ պետք է ըլլա: Գյուլգարն, Հոսոն, Ճիճիկն, Խոսոտիկն<sup>10</sup>, Մեկքոն՝ ձեռքդ պագնեն ու, փառք աստուծո, սղջ են ու սալամաթ. ամեն, եղիցի: Աս զիրս գրեցի քո կնիկ Խորո<sup>11</sup> Խաթունի բերնեն՝ Քեշիշ Օղլու տիրացու Բարսեղս ու հազար ու մեկ ալ բարե կընեմ քեզ:

Թղին Հայոց սմձթ.  
 մայիսի 7 Ախալցխա»:

Կարապետ եպ.—Տեր<sup>12</sup>, տեր, ողորմյա, տեր, ամեն բանը, որ<sup>13</sup> գրե կոր՝ ոչինչ, ջանը՛մ, անոնց սվ է իմացրել<sup>14</sup> Գևորգ վարդապետի անցքը<sup>15</sup>. մեք անքան սսկիք տվինք, որ ձանն<sup>16</sup> դուրս չելլա, սրտեղաց են անոնք Ախալցխա իմացեր:

Սեփոն.—Ծառայդ<sup>17</sup> եմ, ատանկ բան մը կծածկվի<sup>18</sup> մը<sup>18</sup>. Թիֆլիզու սոխախներու մն խոսան կոր:

Կարապետ եպ.—Ի՞նչ կսես<sup>19</sup>:

Սեփոն.—Վալլահ, մանչերն հոս սոխախներու մն ձան կուտան միմյանց.

- Օրհնյալ լինիս, դուռը բաց:
- Չէ, հայր սուրբ, ջեր<sup>20</sup> մե քիշ կաց...

<sup>1</sup> B վարդապետն. <sup>2</sup> B համամջուն: <sup>3</sup> B վարդապետն: <sup>4</sup> B տահա: <sup>5</sup> B չգացի ու չիյտեմ: <sup>6</sup> A բոշ: <sup>7</sup> B բեղեկենկություն: <sup>8</sup> B Ախալցխա ինձ բեղեկենկություն կընի: <sup>9</sup> B գու մնացյալն հասկցիր: <sup>10</sup> B Ճճիկն, Խոսոտիկն: <sup>11</sup> B Խորոյի: <sup>12</sup> B Տեր չիք: <sup>13</sup> B որ չիք: <sup>14</sup> B իմաց արեր: <sup>15</sup> A անձքը: <sup>16</sup> B ձայնն: <sup>17</sup> B Ծառատ: <sup>18</sup> B բանը կը ծածկվի մի: <sup>19</sup> B կըսեն: <sup>20</sup> B չէ:

Կարապետ եպ.—Է՛հ, ուրիշ ինչ կսեն<sup>1</sup>, Սեփոն.—Ուրիշ՝ շատ բան, բայց սւմ մտքին է. հազարավոր խաղեր էին<sup>2</sup> շինեք ասոր վերա<sup>3</sup>:

Կարապետ եպ.—Ազամ<sup>4</sup>, ինչպես միլլեթ մը<sup>5</sup> էն աս թիֆլիզեցիք:

Սեփոն.—Ի՞նչպես միլլեթ կուզես<sup>6</sup> ըլլան, ասոնք ինչ ընեն, երբ մեր հոգևորականներն յուրյանց պատիվն չենի պահեր, քանի<sup>7</sup>-քանի հեղ ասի, Գևորգ վարդապետ, ծածուկ մեղքը լավ է, քան դթե հայտնի վարձքը. չեղավ, ամիս մը էր հողիս հաներ կոր, ինչպես ձեզ ալ պատմեր եմ, ինչ խայտառակություններ արավ տեղս, բավական չէ, տես, ինչ կուզե ընել<sup>8</sup> հոն: Ասոված վեր կառնե՞ մի:

Կարապետ եպ.—Լոն, լոն, Տեր Ավետիքն կուզա, լոն, մտե ատ ֆերդերի<sup>9</sup> տակն, մինչև անոր հետ քանի մի<sup>10</sup> խոսք խորաթեմ՝ հետո դուրս եկե, երբ գնա:

(Յ Տէր Աւետիքն):

Եկե, եկե, մի բարկանար, ինչի ատանկ շուտ բարկանաս կոր:

Տեր Ավետիք.—Սրբազան, ես ինչ գտա գանա, գալիս իմ<sup>11</sup> դուռն, ջեր<sup>12</sup> փոքրավորներն ին<sup>13</sup> բռնում, իժում՝ տիրացուքդ, իժում՝ դուք, իժում, մեյթարըդ, իժում՝ կոշերդ, իժում՝ աշպաղդ<sup>14</sup>: Մեկը ինչ է ուզում, մինը<sup>15</sup> ինչ է ասում. ես վսեմի<sup>16</sup> օհտիցն գամ, սւմը տամ, ինչ տղայեմեն<sup>17</sup>: Ճուր<sup>18</sup> խոմ չդառանք դրանցը<sup>19</sup>. մե կախկոպոս ունինք՝ 20 թոխ ունինք<sup>20</sup>, ինձ գանա մե իքմին պահ ին<sup>21</sup> տվի ու չին կանացի<sup>22</sup> անի:

Կարապետ եպ.—Տեր Ավետիք, մարդս փոքր համբերություն պետք է ունենա ու մեծ սիրտ. արա<sup>23</sup>, չիյտես, որ կըսեն. Քեոյուկ բաշըն<sup>24</sup> բոյուկ գարդի<sup>25</sup> օլմեր\*»:

<sup>1</sup> B կըսեն: <sup>2</sup> B են: <sup>3</sup> B վրա: <sup>4</sup> B Ատամ: <sup>5</sup> B մի: <sup>6</sup> B կուզիս: <sup>7</sup> B հանի: <sup>8</sup> B անել: <sup>9</sup> B փերտեի: <sup>10</sup> B մը: <sup>11</sup> B եմ: <sup>12</sup> B Ջեր: <sup>13</sup> A փոքրավորներն ին: B փոքրավորներն են: <sup>14</sup> B բանում, իժում բուշուրըդ, իժում մեյթարդ, իժում տիրացուքդ, իժում աշպաղդ, իժում դուք: <sup>15</sup> B մեկը: <sup>16</sup> B իս որ մեկի: <sup>17</sup> B տղայեմեն: <sup>18</sup> B ճուրդ: <sup>19</sup> B դրանց: <sup>20</sup> A թոխ...ինք: <sup>21</sup> B են: <sup>22</sup> B կարացի: <sup>23</sup> A հա: <sup>24</sup> A բաշըն: <sup>25</sup> B տերտի: \* Մեծ գլուխը՝ մեծ հոգս կուսենա:



Տեր Ավետիք.—Մեռնի իմ բոյսի բաշք, վուր պոծնիմ<sup>1</sup>:

Կարապետ եպ.—Աստված մի արասցե, աստված մի արասցե. նստե, նստե, առ բոնութի<sup>2</sup> մը քաշե. էկե<sup>3</sup>, աղեկ անֆիա մը քաշե, նստե: Ասոնք ինչ որ կուզեն, քեզանե խոշ չի՞ դուրս գար, այլոցից կառնես՝ առանց կուտաս. քեզմե բան մը չի երթար:

Տեր Ավետիք.—Խաչատուր, էլա<sup>4</sup> քաղքումը, գիփ<sup>5</sup> ինձ վերա են խոսում, անկաճովս<sup>6</sup> էլ լսում եմ, էրեսիս<sup>7</sup> էլ ասում ինչ<sup>8</sup>, թե Կարապետ եպիսկոպոսի չիմ<sup>9</sup> գիտի ինչն է:

Կարապետ եպ.—Աղամ<sup>10</sup>, շան նման հաչան կոր, ինչ կուզեն՝ թող ըսեն, քեզ ամենեին բան մը չի պակսիր, ասոնք դարդակի<sup>11</sup> խոսքեր են<sup>12</sup>. սոս ասա, թե մեր Սեփոյի ու Շեկոյի համար բան մը ճարենք, ասոնք ալ մեզք են<sup>13</sup>, դատարի կմեան<sup>14</sup>:

Տեր Ավետիք.—Դրանք վուր միտք ին, նրանք վուր տալիս ին՝ մեզք չի<sup>15</sup>:

Կարապետ եպ.—Մեք<sup>16</sup> անանկ մարդոցմե չենք<sup>17</sup> ուզեր, որ մեզք ըլլան:

Տեր Ավետիք.—Դուք գիդիք<sup>18</sup>, ինչ հրամանք կօնիք, իս<sup>19</sup> էլ կու կատարիմ<sup>20</sup>:

Կարապետ եպ.—Հրամանք մը չկա հոս. կուզեմ խորհուրդ մը հարցանել քեզմե:

Տեր Ավետիք.—Հրամայեցեք:

Կարապետ եպ.—Աս շարաթ կուզեմ Տեր Ղազարին գրել<sup>21</sup>, որ 4—5 եկեղեցիս ավագ քահանայից իմացումն տա, աղքատի մը<sup>22</sup> համար, կիրակի օրն, գանձանակ շուռ ածեն<sup>23</sup>. էն, ինչ որ կժողովվի<sup>24</sup>, ասոնց տանք, թե քիչ էլ ըլլա, կարող են մյուս կիրակի օրն այլ<sup>25</sup> եկեղեցյաց համար<sup>26</sup> գրել, որ հոնտեղրանք ալ ժողովեն<sup>27</sup>. ասանկով կարծեմ բավական գումար ժողովվի<sup>28</sup>:

Տեր Ավետիք.—Դիախ, կու ժողովվի<sup>29</sup>:

Կարապետ եպ.—Ուրիշ բան մը ալ կարող ենք ընել. այսուհետե որքան աղքատաց համար փող ժողովել կտանք<sup>1</sup>, չենք կարող բերել տալ հոս, կեսն սոցա<sup>2</sup> տանք կեսն աղքատաց: Ասանկ բաներն ալ մեզք չէ, որովհետե ասոնք ալ աղքատ մը են:

Տեր Ավետիք.—Լավ կուլի, գրեցեք:

Կարապետ եպ.—Ձէ, գրելն, իհարկե, գրել կուտամ, միայն քեզ տեղուս պատճառն ալ սն է, որ դու ընկած տեղն վկայություն տաս ու ասես, թե ես ալ տեսա որորմելի, թշվառ աղքատ են: Իհարկե, գիտեն, միշտ հոս կերթաս-կուզաս. քո ասելովն<sup>3</sup> շատ դանազանություն կընես, ալ վերի վայր չեն խոսայ<sup>4</sup> վրանիս:

Տեր Ավետիք.—Ուժիրո՞ լավ կօնիք՝ գրերն Տեր Ղազարին դուք տաք<sup>5</sup> ու հանձնեք, վուր լավ աշխատե:

Կարապետ եպ.—Կերթան...աղեկ, զնն. չմոռանաս ալ Տեր Ղազարին խալրել քովս, զնն<sup>7</sup>, տեր ընդ քեզ:

Տեր Ավետիք.—Ծառայդ<sup>8</sup> եմ, փութը<sup>9</sup> բան ունիմ:

(Ելանէ ի դուրս).

Կարապետ եպ.—Եկե, Սեփո, դուրս եկե. լսմը մի<sup>10</sup>, ձեզ համար ալ աղեկ արդյանց տեղ ճարեցինք. աստուծով քանի մը անգամ անպես անենք, աղեկ հստակ կը ժողովվի<sup>11</sup>, է՛հ, դանն<sup>12</sup> ինչ կը խոսան մեզ վրա. ի՞նչ ես լսեր:

Սեփոն.—Շատ բան լսիրթի<sup>13</sup> կընեն, բայց ինչ հարկավոր է ասելն, որ սե փարա մի<sup>14</sup> չի աժի:

Կարապետ եպ.—Ասն, մի ամաչնար<sup>15</sup>. սչ-ոք չկա հոս:

Սեփոն.—Գեորգ վարդապետի աս բոնըվելն<sup>16</sup> շատ անպատվություն եղավ<sup>17</sup>:

Կարապետ եպ.—Ատ իմացանք. ուրիշ ինչ կխոսան<sup>18</sup> հիմի:

Սեփոն.—Հիմի կըսեն, թե Գեորգ վարդապետի տեղապանն եղեր է Սեփոն վարդապետն, անորից չէր վախնար սրբազանն,

1 B պրծնիմ: 2 B բուռնութի: 3 B եկե: 4 B էլա: 5 B տիփ: 6 B ականջովս: 7 B երեսիս: 8 B են: 9 B չեմ: 10 B Ասամ: 11 B դատարի: 12 B ին: 13 B ասոնք մեզք են: 14 B չմեան: 15 B դրանք որ մեզք են, էնտուց, վուր տալիս են՝ մեզք չի: 16 B միտք: 17 B չիտք: 18 B գիտեք: 19 B ես: 20 B կատարեմ: 21 B գրել Տեր Ղազարին: 22 B մը չի: 23 B աժի: 24 B կը ժողովվի: 25 B օրն ալ մյուս: 26 B վրա: 27 B հոնտեղրանքն ալ ժողովեն: 28 B ժողովի: 29 B Տիախ, կը ժողովվի:

1 B կուտանք: 2 B սոցա: 3 B ասելովդ: 4 B խոսար: 5 AB օւրու: 6 B տակ: 7 B դա: 8 B Ծառատ: 9 A փութը: 10 B մը: 11 B հրատակ կը ժողովի: 12 B տանա: 13 B լսիրաթի: 14 B մը: 15 B ամչնար: 16 B բոնըվելն: 17 A անպատվություն: 18 B կը խոսան:



ասորից<sup>1</sup> կը վախնա, որ ասքան նեղացնե  
կոր ժողովուրդը. ոչինչ չի խոսար, միշտ  
մինչև կես գիշեր<sup>2</sup>, պարսպից դուրս քալի  
կոր. լուսնիակ<sup>3</sup> գիշերներն ալ. սրբազանն  
չի արգելեր: Մարը կուգա-կերթա քովն՝  
կերպ-կերպ կանանց հետ. ամենեին սրբա-  
զանն չի ասեր, թե սոքա<sup>4</sup> սվք են:

Կարապետ եպ.— Դարձյալ ի՞նչ կրտեն:

Սեփուհ.— Կրտեն, սրբազանը յուր երկրա-  
ցիները բերեր<sup>5</sup> է քովը, ինչ կուզեն՝ կա-  
նեն, ոչ մինի վերա<sup>6</sup> չի բարկանար: Կը բամ-  
բասեն, թե վանքական տունը տվեր է՝  
տիրացու Հակոբին՝ կես գնով: Հն, մատա-  
ղի վրա շատ կը խոսան, թե շարաթը 50—60  
ոչխար կուգա ուխտատեղերիցն, բոլորն կը  
բաժնեն<sup>8</sup> յուր երկրացիներուն անփող, մա-  
նավանդ տիրացու Հակոբի<sup>9</sup> տունը և այլն,  
և այլն, և այլն:

Կարապետ եպ.— Աս<sup>10</sup> և այլն և այլնի  
միջին<sup>11</sup> բան մը կար, որ չասիր, լսեցիր:

(Մինչ գոյս խօսէին<sup>12</sup>, մտան է ի ներս<sup>13</sup>  
Նփրեմ վարդապետ ի ձեռին պահարան մի,  
մատուցանէ կախկոպոսին և նա<sup>14</sup> բացեալ  
ընթեանու ինքն և ապա տայ Նփրեմ վար-  
դապետին ասելով).

Ա՛ս, կարդա, աշխերս<sup>15</sup> չի ջսկեր:

Նփրեմ վարդ.<sup>16</sup>—

«Բարձր սրբազան հօր իմում սրբոյ  
աջոյ խոնարհարար<sup>17</sup> համբոյր.

Ամենեին չկարծէի, թէ երկրացիք իմ  
մինչ ցայգ աստիճան անբաւական էին լի-  
նելոց ի սրբազնութենէ Ձերմէ: Չգիտեմ,  
ընդէր<sup>18</sup> գիր դանդառանաց զՁէնջ օրըստ-  
օրէ առաւելանան. ստիպեցայ քանի մի տո-  
ղիւք ծանուցանել սրբազնութեան Ձերում  
փոքր ինչ զգուշանալ, զի մի հասցեն այս  
ամենայն տարածայնութիւնք յականջս տէ-  
րութեան: Ահա ես կատարեալ զպարտակա-

<sup>1</sup> B սրանից: <sup>2</sup> B գիշերը: <sup>3</sup> B լուսնյակ: <sup>4</sup> B  
ասոնք: <sup>5</sup> B բերիր: <sup>6</sup> B վրան: <sup>7</sup> B տվիր է: <sup>8</sup> B կը  
բաժնի: <sup>9</sup> B Հակոբի: <sup>10</sup> B Աս չի: <sup>11</sup> B մեջն: <sup>12</sup> B  
յայտ բան... <sup>13</sup> B ներքս: <sup>14</sup> B գոր («և նա»-ի փոխ.):  
<sup>15</sup> B աշխերս: <sup>16</sup> A Նփրեմ վարդ. չի: <sup>17</sup> B խո-  
նարհական: <sup>18</sup> A ընդդէր:

նութիւն իմ, տամ Ձեզ զծանօթութիւն, զի  
եղէց յայնժամ անպարտ:

Մնամ ամենախոնարհ ծառայ բարձր<sup>1</sup>  
սրբազնութեան Ձերում՝

Թ. Յ. Ղ.՝՞:

Կարապետ եպ.— Աս յուր ձեռագիրն է.  
նա, նա ալ կարդա, ես չիմի<sup>2</sup> ճանչնար աս  
ուժի<sup>3</sup> ձեռագիրն է՝ առանց ստորագրու-  
թյան:

Նփրեմ վարդ. (սկսէ<sup>5</sup> ընթեանու զմիւսն<sup>6</sup>).

«Սրբազան, սճն միւս գրութեան չէ ան-  
յայտ ի Ձէնջ. Միթէ այդքան առանց  
խղճմտանաց պարտի լինել որ ի միջոցի  
այսքան ամսոց. կարծէք<sup>7</sup> թէ չէ<sup>8</sup> յայտնի  
ինձ<sup>9</sup> զսրբանութիւն զբամոց ժողովիւց ի  
Ձէնջ ի վիճակի Ձերում, վասն զանազան  
չնչին իրաց: Չիտայէք յիս և յայսքան ըն-  
տանիս<sup>10</sup> իմ, որք նստիմք յայտպիսի վատ  
և անմարդաբնակ տեղուոյ: Ընդէր<sup>11</sup>, եթէ ոչ  
վասն վաստակելոյ զգումար ինչ<sup>12</sup> յաղագս  
ապագայ զառամութեան մերում: Թողում,  
ուրեմն, բարեմտութեան Ձերում՝ չմտա-  
նալ և դմերն և այլն և այլն»:

(Մնան երկօրեանն<sup>13</sup> ևս ասփշեալք, յերևս  
միմեօնց նայելով և ապա ասէ կախկո-  
պոսն).

Կարապետ եպ.<sup>14</sup>— Ա՛ս ի՞նչ է, նն ի՞նչ էր:

Նփրեմ վարդ.— Միթե այս ևս մյուս  
գրության միջին էր:

Կարապետ եպ.— Հն, ատ ալ ևս<sup>15</sup> պահա-  
րանի մեջիցն դուրս եկավ:

Նփրեմ վարդ.— Է՛հ, բաներն ուրիշ կերպ է:

Կարապետ եպ.— Ի՞նչպե՛ս:

Նփրեմ վարդ.— Ինչպիս պետք է լինի.  
էս վատ նշան է, հավատացնեմ Ձեզ, սրբա-  
զան, այնպես<sup>16</sup> անխղճմտանք մարդ է սա,  
որ ոչինչ բանի համար մարդո հողին կը  
հանէ: Գիտեմ ինչ է սորա միտքն: 5 աղջիկ  
ուներ, երեքն մարդո է տվել. այժմ, այս  
գրությամբն, այնքան<sup>17</sup> պետք է դոնե ձե-  
զանե ստանա, որ երկու մնացյալ աղջկա

<sup>1</sup> B բարձր չի: <sup>2</sup> Թ. Յ. Ղ. = Թովմա Յովսեփի  
Ղորղանյան: <sup>3</sup> B չիմի: <sup>4</sup> B ուժի: <sup>5</sup> B սկսանի: <sup>6</sup> B  
զմիւսն չի: <sup>7</sup> B կարծեմ: <sup>8</sup> B չէ: <sup>9</sup> B ինչ: <sup>10</sup> B  
այսքան ընտանիքն: <sup>11</sup> A ընդդէր: <sup>12</sup> B ինչ չի: <sup>13</sup>  
B երկօրեան: <sup>14</sup> A Կարապետ եպ. չի: <sup>15</sup> B ատ  
<sup>16</sup> B այնպես չի: <sup>17</sup> A այնքան այնքան:



մինի գտնե բաժինք<sup>1</sup> լինի: Փոշտով զիր ստացանք<sup>2</sup> էբեկ, այս մասին ոչինչ հիշատակութիւն չէր արել:

Կարապետ եպ.—Մի՞թե աս ալ փոշտով չէ՞ նկեր:

Նփրեմ վարդ.—Ո՛չ, յուր եղբոր մարդը բերով:

Կարապետ եպ.—Էհ<sup>3</sup>, վախեցեր<sup>4</sup> է փոշտով խավրել, յուր եղբոր զրի մեջին է դրեր<sup>5</sup>:

Նփրեմ վարդ.—Ինչեկեցե, հոգս պետք է քաշել, թե ոչ ամեն բանը<sup>7</sup> տակն ու վերա<sup>8</sup> կանն:

Կարապետ եպ.—Ինչքան լինի՝ բավական է. ինչ կը կարծես:

Նփրեմ վարդ.—Ի՞նչ է Ձէր միտքն<sup>9</sup>. կամենաք բավական լինի Ձեզանն, թե՛ կամենաք մին բանով գլուխն եղել:

Կարապետ եպ.—Էհ, բավական էր՝ որքան գլուխն եղեցինք. պետք է բան մը խավրել, որ մին տանն ամիս ոչինչ չուզե:

Նփրեմ վարդ.—Իմացել եմ ես, սորան<sup>10</sup> շատ բան էք տված:

Կարապետ եպ.—Ձէ, տված եմ, բայց հառաջ եմ տված, քանի ժամանակ, որ եկեր եմ աս վիճակն, ոչինչ՝ չեմ տվեր:

Նփրեմ վարդ.—Ուրեմն պետք է պակաս, պակաս հազար սոկի զրգել<sup>11</sup>՝ մունջ կենա:

Կարապետ եպ.—Օհ, շատ-շատ է:

Նփրեմ վարդ.—Ուրիշ ճար չկա, թե չէք տալ, չէք կարող ես հանդարտ արդյունք անել:

Կարապետ եպ.—Ի՞նչ տեղաց պետք է այդքան<sup>12</sup> դուժարն տալ. մեզանն տալն—այդ<sup>13</sup> ես անխղճմասնքութիւնն է:

Նփրեմ վարդ.—Ուրեմն Ձեր միտքն<sup>14</sup> ի՞նչ կա. Ձեզանն չտանք<sup>15</sup> սրտեղաց պետք է տանք<sup>16</sup>:

Կարապետ եպ.—Մեզանն. ամոթ չէ՞, որ ասքան<sup>17</sup> մեծ վիճակու մը դարձյալ մեր ժողոված փողիցն<sup>18</sup> տանք:

Նփրեմ վարդ.—Ի՞նչ գանազանութիւն

ունի, նոր ժողովենք<sup>1</sup> կամ<sup>2</sup> վաղուց ժողոված փողեն տաք:

Կարապետ եպ.—Շատ գանազանութիւն կա. դու տեղ մտածե, թե<sup>3</sup> սրտեղաց այդքան<sup>4</sup> դուժարն պետք է հավաքել:

Նփրեմ վարդ.—Տեղ շատ կա. թե որ պինդ կանգնեք, մի շարաթվան միջին երկու այդքան կը հավաքեմ:

Կարապետ եպ.—Ձաղնկո, դու փող արդյունք ընելո տեղ ցույց տուր, ոչ թե ամուր, այլ և մինչև դատիկ<sup>5</sup> ալ գետինը կարող եմ մտնել, որ ոչ-ոք չկարողանա զիս շարժել<sup>6</sup>: Աստ, տեսնեմ, աստ:

Նփրեմ վարդ.—Ասիմ, ասիմ, ծառայդ եմ<sup>7</sup>, ես աղբյուրը ցույց եմ տալիս, հետո<sup>8</sup> այլք են դովանում նրա ջրովն. ես Ձեզ ցույց կտամ, վայթե այլոց ձեռքն վերջացնեք, աշխատանքը ես քաշեմ, արդյունքը այլք վեր առնեն, ինչպես մի<sup>9</sup> քանի անգամ պատահեց:

Կարապետ եպ.—Ո՛չ, քով լիցի, այս<sup>10</sup> անգամն մյուս անգամների նման չէ. աստ:

Նփրեմ վարդ.—Ա՛յ, նախ Միրո Միրիմանովիցն կարող եմ առնել Ձեզ համար 1500 մանեթ, միայն թե քանի մի ամիս նրա հաշիվներն չուզեք և թույլ տաք դարձյալ երեցփոխանութիւն անի<sup>11</sup>. Նույնպես Քարտաշով Մկրտումիցն, որ Բեթղեհեմու երեցփոխանն<sup>12</sup> է, 1000 կամ 1500 մանեթ կը տա<sup>13</sup>. Էստունք՝ էս. հետո Թելավեցի երեցփոխանն է նմանապես, իմացիք<sup>14</sup> 500 մանեթ բերել<sup>15</sup> է, թե՛ Տեր Բաղդասարին անպատիվ անել տաք, կամ 4—5 ամիս չթողնեք քահանայութիւն անն: Ծառայդ<sup>16</sup> եմ՝ առեք զրիչն, մի-մի զրեք<sup>17</sup> չմոռանաք:

Կարապետ եպ.—Ահա, աստ. աստուծով. Բարսեղ եպիսկոպոսինը, Հովսեփինը և<sup>18</sup> Դևորդ վարդապետինը ալ ասոնցից դուրս<sup>19</sup> դա, թե ավելանա՝ Քարտաշովին ալ բան մը կը խավրենք:

Նփրեմ վարդ.—Ոչ թե դոցա համար, այլ

1 B բաժինքն: 2 B ստացար: 3 B չի: 4 A էհ չիբ: 5 B վախեցի: 6 B մեջն է դրել: 7 B բանն: 8 B վրա: 9 B կամքն: 10 B որ: 11 B զրկել: 12 B պետք է չիբ: 13 B այդ չիբ: 14 B մտքն: 15 B կտանք: 16 B տաք: 17 B տանք աս: 18 B փողերն:

1 B ժողովք: 2 B կամ թե: 3 B թե չիբ: 4 B աղքան: 5 B դատիքս: 6 B շարժել զիս: 7 B ասիմ չիբ: Ասիմ, ծառայո: 8 B հետո չիբ: 9 B մին: 10 B աստ: 11 B երեցփոխանութիւն անն: 12 B Բեթղեհեմի երեցփոխան: 13 B կտա: 14 B երեցփոխանն էնպես իմացիք: 15 B բերել: 16 B Ծառայո: 17 B զրեցեք: 18 B և չիբ: 19 B կու դա:



դոցա պապերին էլ սոցանցից կը հանեմ, զրեք էտունք... Հը՛... զրեք<sup>1</sup> Գորվո ավազ էրեցն<sup>2</sup>, քանի որ է, դնում է, դալիս է<sup>3</sup> մոտս և խնդրում է, որ միջնորդություն անեմ Ձեզ մոտ, այսինքն 1500 մանեթ տա յուր միարաններովը<sup>4</sup>, միայն թե Ախալցխա<sup>5</sup> անց կենալիս՝ Գորի—մի գիշերից ավելի չմնաք և քննություն չանեք: Սարգիսով-ներիցն 1000 մանեթ կառնեմ, թե՛ լուս կենաք, նոցա հորեղբոր քոչքի<sup>6</sup> համար, նոքա զնան դատատանաաներումն աշխատեն<sup>7</sup> և այդ շինությունը յուրյանցը շինեն:

Ինչքան էլավ<sup>8</sup> գումարն:

Կարապետ եպ.—Սարգիսովներինն<sup>9</sup> ալ ձեզեցի, բայց Քարտաշովինը<sup>10</sup> 1000 մանեթ հաշվեմ կոր, գումարն եղավ... եղավ 5,500 մանեթ:

Եփրեմ վարդ.—Բավական չէ՞:

Կարապետ եպ.—Համբերե, աս ալ հաշվեմ, 3000 մանեթ պրոկուրորին, 1000՝ Բարսեղին<sup>11</sup>, 1000՝ Հովսեփին<sup>12</sup>, 1000՝ Գեորգ վարդապետին և 300 ալ՝ Քարտաշովին<sup>13</sup>, կընե 6300 մանեթ, կը պակասի 800<sup>14</sup> մանեթ:

Եփրեմ վարդ.—Լավ... Մին Աղամ<sup>15</sup> կար էստեղ, որ Միրիբ են զրգել<sup>16</sup>, հիմի նորա կնիկը<sup>17</sup> ուզում է մարդու գնալ, նորա քահանայն չէ պսակում, պատճառ տանով<sup>18</sup>, թե կարելի է մարդկ կենդանի լինի և մին որ հեա գա: Թե կը հրամայեք պսակել, հույս ունեմ 300 մանեթ նորանից<sup>19</sup> առնել: Եվ Գորվո Տեր Թաղեսոն, յուրյան եղբոր որդվո չհաս պսակի համար, քանի մի<sup>20</sup> անգամ եկել է ինձ մոտ, 400 մանեթ է խոստանում: Էստունք էլ գումարեք<sup>21</sup>:

Կարապետ եպ.—Ձէ, չէ, պսակի բաներն ասոնց մի խառնիր<sup>22</sup>, ասոնք ես ալ գիտեմ, սոցա արդյունքը պետք է ուրիշ հարկավոր տեղ գործածեմ:

Եփրեմ վարդ.—Էստունց<sup>23</sup> վրա ի՞նչ հարկավոր տեղ ունիք:

<sup>1</sup> B զրեք չիք: <sup>2</sup> B երեցն: <sup>3</sup> B է չիք: <sup>4</sup> B միարաններովն: <sup>5</sup> B Ախալցխա: <sup>6</sup> A կոչիլի: <sup>7</sup> B աշխատին: <sup>8</sup> B ելավ: <sup>9</sup> A Սարգիսովներինը: <sup>10</sup> B Քարտաշովինն է: <sup>11</sup> B պրոկուրորին 1000 մանեթ Բարսեղինը: <sup>12</sup> B Հովսեփինը: <sup>13</sup> B վարդապետինը, 300 ալ Քարտաշովինը: <sup>14</sup> B կը պակասի 1200: <sup>15</sup> A անգամ: <sup>16</sup> B զրգել: <sup>17</sup> B կնիկը: <sup>18</sup> B պատճառ է տալիս: <sup>19</sup> B նրանից: <sup>20</sup> A մի չիք: <sup>21</sup> B գումարին: <sup>22</sup> B խառնեք: <sup>23</sup> A էստունց:

Կարապետ եպ.—Ունիմ, որ հարկավոր չէ հիմի ասելն. ուրիշ տեղ մը մտածե:

Եփրեմ վարդ.—Հն, մտիտ ընկավ, ծառայդ<sup>1</sup> եմ. ձայն հանեք, թե Թելեթու Տեր Գեորգին պետք է հանենք նրա տեղն այլ քահանա կարգենք Թելեթու եկեղեցումն<sup>2</sup>. Ես նրանից անպատճառ 1000 մանեթ առնեմ՝ Ձեզ համար:

Կարապետ եպ.—Բավական են ասոնք. է՛, որդյակ, գնն, միայն աշխատե, որ ասածներդ ալ գործով<sup>3</sup> կատարես:

Եփրեմ վարդ.—Ես գնացի, միայն դարձյալ<sup>4</sup> խնդիրքս այս է, որ այս հիշյալ գործերի մեջն<sup>5</sup> ով-որ որ գա Ձեզ մոտ՝ ոչ-որի ձեռքն չկատարեք<sup>6</sup> և չխառնեք խոսակցության մեջն ևս, ես Ձեզ խոսք եմ տալիս, որ կարելի<sup>7</sup> է ասածներիցս մին-մին բան ևս ավելորդությամբ<sup>8</sup> առնեմ:

Կարապետ եպ.—Տիրացու Տոնական, տիրացու Տոնական, Հակոբին ձան<sup>9</sup> տուր՝ գա հոս, շուտ:

(Որ եկեալ կանգնի առաջի եպիսկոպոսին, որում հարցանէ).

Ի՞նչ բրիբ ան քահանայից գործն, որ խառա փիլոն և դավազան կուղեն ստանալ:

Հակոբ Կ.—Քանի մը հեղ խոսացի անոնց հետ, միայն անոնք բան մը կըսեն, թե աս մեր պարզեներն, որ կամիք մեզ տալ, ասանց Սինոթի ըլլա:

Կարապետ եպ.—Ի՞նչ է ասոր<sup>10</sup> պատճառն:

Հակոբ Կ.—Ա՛ն է, որ<sup>11</sup> անոնց միջին անպես քահանայք կան, որ 25—30 տարեկան կըլլան և նորընծա են. յուրյանց ևս հայտնի է, թե Սինոթն իմանա՝ չի համաձայնվեր<sup>12</sup>:

Կարապետ եպ.—Է՛հ, ատանկ ըլլա՝ մեք<sup>13</sup> մեզանե կտանք<sup>14</sup>, անոնց իմացում<sup>15</sup> չենքի տար:

Հակոբ Կ.—Բացի սրանե<sup>16</sup>, թե անոնց զրեա, իհարկե, անոնց ալ բան մը պետք է<sup>17</sup> խավրել: Ով է հարցնում, ան, որ անոնց

<sup>1</sup> B ծառայդ: <sup>2</sup> B եկեղեցումը: <sup>3</sup> B խոսքով: <sup>4</sup> B դարձյալ միայն: <sup>5</sup> B մեջն: <sup>6</sup> B կատարեք: <sup>7</sup> B կարելին: <sup>8</sup> B ավելորդ: <sup>9</sup> B ձայն: <sup>10</sup> B ասոր: <sup>11</sup> A որ չիք: <sup>12</sup> B իմանա նէ՛ չի համաձայնվիր: <sup>13</sup> B մենք: <sup>14</sup> B կուտանք: <sup>15</sup> B իմացումն: <sup>16</sup> B Բացի սմանե: <sup>17</sup> B պետք է տանք նէ:



պետք է՝ առք նև՝ դուք վեր առեք. և միթե վիճակաժոր արքեպիսկոպոս մը առանկ սչինչ բանը՝ պետք է նոցա ալ իմացում տա:

Կարապետ եպ.— Ինչպէս, առանկ է. առ իմ վզիս ըլլա. մտ առա, թե ի՞նչ կուտան. ըսեր եմ, ուրախ հատակ կա՝ կարելի՞ է ամեն բանը ընել— ինչպիս կուզեն:

Հակոբ Կ.— Գինը վերջացրել եմ՝. այս սինքն խառա փիլոնի կարելին, խառան, կուճակն՝ յուրյանցից. միայն, ծածկելու հրամանն՝ տալու համար, Ձեզ բերեն հիանական ոսկի: Նույնպես՝ զավազանի գինը յուրյանցից ըլլա, Ձեզ սան քառասնական ոսկի: Ավազերիցության կոնդակի կամ հրամանի համար՝ ութսունական՝ ոսկի:

Կարապետ եպ.— Ամենի գինը ալ արժան ես կարելի՞:

Հակոբ Կ.— Ծառայդ՝ եմ, արժան չէ, շորսհինգ օր է, որ կխոսանք՝, հազիվ թե աս գինը հասցրի:

Կարապետ եպ.— Է՛հ, արժան ես ըլլա նե, վերջացրել<sup>10</sup> ես. դնո՞ ամենի հրամանը առանձին-առանձին զրե և փարեքն ալ վերան զիր յուրաքանչյուրինը<sup>11</sup>, բեր՝ ձեռք քաշեմ: Զմոռանա, ով որ հատակն չտա նե՝ չգրեա անոր<sup>12</sup> հրամանագիրն: Հո՞, հաշվեցի՞ր նե<sup>13</sup> չհաս պոսկիների գումարն, թե<sup>14</sup> քանի՞ հոգի եզան, կամ որքան է<sup>15</sup> անոնց հատակն:

Հակոբ Կ.— Հրամեք ես<sup>16</sup>, 67 հոգիք են, բայց գումարն խտակ մտքիս<sup>17</sup> չէ. կարծյոք 5000 ոսկի պետք է ըլլա:

Կարապետ եպ.— Հինգ հազար. պետք է<sup>18</sup> ավելի ըլլար. ի՞նչ կըսես. սխալվեր ես:

Հակոբ Կ.— Ծառայդ<sup>19</sup> եմ, կարծյոք ըսի, ի՞նչ հարկաժոր է<sup>20</sup> առանք. ցուցակ<sup>21</sup> կա Ձեր քովն, անոնցմե ոչ կարելի է պակասցնել և ոչ՝ ավելացնել<sup>22</sup>:

Կարապետ եպ.— Ինչեկիցե. շուտով պետք է պատրաստ ըլլա, որ կուզեմ խալիբել, աղեկ հաճատարիմ մարդ կա գնացող Ախալցխա՞:

(Մինչ այս, մինչ այն՝ մտանէ ի ներս<sup>2</sup> տիրացու Պետոն, ասէ).

Տիրացու Պետոն<sup>3</sup>.— Ծառայդ<sup>4</sup> եմ. մարդ մը է<sup>5</sup> եկեր հոս, կըսե թերզիբաշի եմ, կուզե՞ սրբազնությանդ բան մը խորաթել:

Կարապետ եպ.— Հո՞, գիտեմ՝ ինչ պետք է ըլլա. ասա՞ գա ներս:

(Որ եկեալ ներս համբուրէ զաջն)<sup>7</sup>:

Եկե, վարպետ, եկե, տեսնենք՝ ի՞նչ կա: Ինքնիկ<sup>8</sup>.— Ծառայդ<sup>9</sup> եմ. մե դեոցիկ<sup>10</sup> է մեաի. խնդրում ինք, էքուց իրիքշափթի է<sup>11</sup>, բաց պատարազ անեք:

Կարապետ եպ.— Ի՞նչ կըսես<sup>12</sup>, վարպետ աղա, առաջ իմացիր, աս Մեծ Պասի վօրերն ոչ թե միայն բաց պատարազ, այլ և ծածկածն ալ չի ըլլար. դու ալ կը խնդրես, որ ես ըլլամ ժամարար:

Ինքնիկ.— Սրբազան, իմացիլ իմ<sup>13</sup>, վուր Ձիդ մտա անկարելի բան չկա. էս մեք<sup>14</sup>, խնդիրքն պիտի<sup>15</sup> կատարիք<sup>16</sup>:

Կարապետ եպ.— Ես ըսի քեզ, չի<sup>17</sup> կարելի, պետք է պահեք մինչև շարաթ օրն կամ կիրակի օրն<sup>18</sup> թե կամենաք պատարազով թաղել, և ան ալ՝ ծածկած պատարազով:

Ինքնիկ.— Պարուն<sup>19</sup>, վուրց վուր ըլի<sup>20</sup> խնդրում ինք, էքուց<sup>21</sup> դուք ժամբար ընիք ու բաց պատարազ անիք<sup>22</sup>:

Կարապետ եպ.— Աղան, ի՞նչ գրուցես<sup>23</sup> կոր. կամիս ինձ հրամայել. չեսի հասկնար՝ ինչ կըսես<sup>24</sup>:

Ինքնիկ.— Իս հասկանում իմ<sup>25</sup>, մազբամ գիտիմ, վուր գիփ<sup>26</sup> վուրդի բան է. ու Ձիք ձեռքին է՝ երեքշափթին շափաթ շինիլը<sup>27</sup>,

1 B Ախալցխա 2 B ի ներքու 3 A Տիրացու Պետոն—չիբի 4 B Ծառայդ 5 B է չիբի 6 B թերզիբաշի եմ կսե և կուզե 7 B փակագծում եզածի փոխարեն՝ Գայ ի ներքու, գերձիկն, առ որ ասէ): 8 A Ինքնիկն: 9 B Ծառայդ 10 B դերձիկ: 11 B խնդրում եմք, էքուց իրիքշափթ է: 12 B կսես: 13 A իմացել եմ: 14 B էս մե մեք: 15 B պետք է: 16 A կատարեք: 17 B չէ: 18 B կամ կիրակի օրն չիբի 19 B Պարուն 20 B ըլի: 21 B եմք, էքուց: 22 B անեք, 23 B Աղամ, ինչ գրուցես: 24 B կսեմ: 25 B ես հասկանում եմ: 26 B գիտեմ, որ տիփ: 27 B երեքշափթը՝ շարաթ շինել:

1 B Խալիբել բառից մինչև այստեղ չիբի: 2 B բան մը: 3 B կարելին: 4 B վերջացրիլ իմ: 5 B հրամանն: 6 B նմանապես: 7 B ութսունական: 8 B կարելի: 9 B կը խոսանք: 10 B վերջացրեր: 11 B յուրաքանչյուրին: 12 B նրա: 13 B թե: 14 B թե չիբի: 15 B է չիբի: 16 A Հրամեք: 17 B միտքիս: 18 B էք: 19 B Ծառայդ: 20 B եմ: 21 B ցուցակ: 22 B պակասցնել և ոչ ավելցնել:



ծածկածը բաց անել տալը: Խնայք դիտենա, մինք<sup>1</sup> ուրիշ շատ կու տանք, քանց թե քու էն մինձի-մինձ կնյազնիրն ու քաղկցիքը<sup>2</sup>:

Կարապետ եպ.—Տեր սղորմյա, տեր, աստնք ինչպես մարդիք<sup>3</sup> մը են:

Դերձիկ.—Սրբազան, ի՞նչ էք<sup>4</sup> շփոթվում, դանա մինք<sup>5</sup> փուղ չինք տալի, մինք հայ չլինք<sup>6</sup>:

Կարապետ եպ.—Աղեկ, ինչ կըտաս<sup>7</sup> արքեպիսկոպոսի մը՝ պատարադ անելու համար:

Դերձիկ.—Ուրիշներն<sup>8</sup> հինգ օսկի ին<sup>9</sup> տալիս, մինք<sup>10</sup> 10 կուտանք:

Կարապետ եպ.—Է՛հ, բնց պատարադ ընելու համար ի՞նչ կտաս<sup>11</sup>:

Դերձիկ.—Գանա էա էլ մե ուրիշ զին ունեն<sup>12</sup>:

Կարապետ եպ.—Նա. կուղես մին գնով<sup>13</sup> անցնել. առ իմ քովս չի ըլլար:

Դերձիկ.—Էտու համա էլ 10 օսկի թեղուդ<sup>14</sup> առ:

Կարապետ եպ.—Չէ, կարելի չէ Մեծ Պատին<sup>15</sup> բաց պատարադ ընել:

Դերձիկ.—Գանա 20 օսկին քիչ է, վուր չի<sup>16</sup> կարելի:

Կարապետ եպ.—Նա... ի՞նչ կարծես կոր:

Դերձիկ.—Քսանուհինդ օսկի<sup>17</sup> առ:

Կարապետ եպ.—Քիչ է. կարելի չէ:

Դերձիկ.—Ինչ ասիմ արա<sup>18</sup> Տարիել Զախարիչի ախպուր<sup>19</sup> Գանիելի<sup>20</sup> համա<sup>21</sup>, վուր ազնիվուրդի<sup>22</sup> էր ու հարուստ, հինգ օսկի տվին ու էն էլ ի՞նչ զստով, դանա չիմ<sup>23</sup> իմացի: Մինք 25 ինք<sup>24</sup> տալի էլի:

Կարապետ եպ.—Անոր Գանիել Զախարիչ կըսեին, քուզինը<sup>25</sup> դերձիկ մը կանն: Գիտես, որ հարուստ ես<sup>26</sup> անուանի մարդիքը<sup>27</sup> յուրյանց կենդանության ժամանակը ի՞նչ ծառայություններ կընեն մեր ազգին<sup>28</sup> և ինչ պատիվներ՝ մեր հողևորակա-

նաց: Ուրեմն մենք ալ պարտավոր ենք անոնց թաղման պատիվը պահենք: Իհարկե, դանազանություն մը պետք է ըլլա աղերվականի և դերքիկի<sup>1</sup> մը, ինչպես կենդանության, նույնպես մահվանից հետք<sup>2</sup>. ես:

Դերձիկ.—Չիմանաս թե իս<sup>3</sup> մե տուտուց<sup>4</sup> օքմին իմ. էսպես մի տեհնի<sup>5</sup> ինձ: Գու ջեր չուրս տարի<sup>6</sup> էլ չկա, վուր նրանցը<sup>7</sup> ճանչնում իո<sup>8</sup>, ես 40—50 տարի ավել կուլի, վուր քու<sup>9</sup> էն մինձ-մինձ<sup>10</sup> մարդկանց կու ճանաչեմ. զիփունի հիդ կոճի<sup>11</sup> էլ իմ խաղացի ու մուշակուիվ էլ<sup>12</sup> եմ տվի. խմելու էլ իմ զնացի: Ասինք հիմի նրանք մե-մե շրայկա ին ծածկի ու մե-մե շինել ին գցի<sup>13</sup> վրեններուն ու փքվում ին<sup>14</sup>: Խնայք դիտենա, չէ թե հայու ազգին, քու էն հողևոր տերին<sup>15</sup> էլ, մե կապիկի լավութին, նընգած<sup>16</sup> տեղն, հարկավոր չին դա: Էստունք վուր ասում իո<sup>17</sup>՝ դանա չլիմ հասկանում<sup>18</sup>. զիփմեաի թանխեք իք տալի<sup>19</sup>, թե ինչ է, մե քանի օսկի ավելի աւնիք<sup>20</sup>. Էս ասեք, էլի:

Կարապետ եպ.—Բավական է՝ որքան կը խոտաս. երեսնական օսկի ըլլա ու 5 հասալ ֆարաջա<sup>21</sup> կարեք անփող:

Դերձիկ.—Էլի մինք<sup>22</sup> լավ ինք ձեզ վրա՝ Աչքիս վրա<sup>23</sup>, 5 ֆարաջին է կու կարինք<sup>24</sup>, հիմի ի՞նչ խոսք<sup>25</sup> ունիք. բաց պատարադ<sup>26</sup> անում իք<sup>27</sup>, թե՛ չէ:

Կարապետ եպ.—Իհարկե կըլլա, թե կուղես՝ ամեն շափաթ<sup>28</sup>, ասանկ գնով, քեզ համար, բաց պատարադ կնեմ<sup>29</sup>:

Դերձիկ.—Լավ է, լավ. 30<sup>30</sup> օսկի, հինգ հաս էլ ֆարաջա<sup>31</sup> անփուղ կարինք:

Կարապետ եպ.—Աստված քեզ օրհնե, առանկ աղեկ մարդ մը ես, ինչի՞ շատ չեսի գար-երթար քովս:

Դերձիկ.—Կոտ խո չլիմ, վուր վարդապետի մոտ գնամ-գամ, էս էլ<sup>32</sup> պատահեցավ՝

1 B մենք: 2 B քան զթե քո էն մենձ-մենձ կնյազներ ու քաղցրիկն: 3 B մարդիկ: 4 A էք: 5 B մինք չիք: 6 B տալիս, մինք հայ չլինք: 7 B կուտաս: 8 B Ուրիշներն: 9 B են: 10 B մենք: 11 B կուտաս: 12 B ունի: 13 B զինով: 14 B համար էլ տասն օսկի թեղուդ: 15 B Պատի: 16 B չէ: 17 B օսկի: 18 B ասեմ ապա: 19 B ախպուր: 20 A Գանիել: 21 B համար: 22 A անզիվուրդի: B ազնիվուրդի: 23 B չեմ: 24 B Մենք քսանուհինկ ենք: 25 B քուզինը: 26 B ես չիք: 27 B մարդիկը: 28 B կնեն կոր ազգին:

1 B մը ու դերձիկի: 2 B հեան: 3 A ես: 4 B մի տուտուց: 5 B էհենց մի տեսի: 6 B ջուր դարի: 7 B նրանց: 8 B ես: 9 B քու: 10 B մենձ-մենձ: 11 B կու ճանչնեմ, ուր տիփունի հետ կոճի: 12 A էլ չիք: 13 B են քցի: 14 B են: 15 B հողևորականներու: 16 B կոպիկի լավություն ընկած: 17 B ես: 18 A հարանում: 19 B տիփմեաի թանխեք իք տալիս: 20 B աւնիք: 21 B ֆարաջի ալ: 22 B մենք: 23 B վերա: 24 B ֆերաջի էլ կու կարենք: 25 B խոսք: 26 B պատարադ: 27 B էք: 28 B շարաթ: 29 B չիք: 30 B յառասույն: 31 B ֆարաջն: 32 B էլ:



էկա: Գաղղեո՛ւ տիրացու է, գաղս՛ տերակեր է, ութոս՛ ափեղա՞, ասեղս՛ վարդապետ, թեկո՛ւ էպիսկոպոս՞, մկրատս էլ՛՜ հողեար տեր: Գի՛մ նրանց մող՞ զնամ-զամ՛ վուր ամեն օր ինձ հաց ու ջուր են տալիս...

Սուրբ Նշանի էգեղեցումը՞ ունինք մե-  
սելն: Իս՞ զնում իմ:՞

(Նւ ելանէ ի դուրս):

Կարապետ եպ.—Աս ի՛նչ եզով, ձան տուր, ձան տուր, անոր համար ես կուզեմ ամեն բանը հասակ ըլլա:

Տիրացու Հակոբ, վախճամ՛ աս բանիցն զբույց մը ելլե:

Գնո՛, գնո՛, ասո՛, փողն մինչև չտա-  
նամ՛ չիմի՞՞ գար, հա՛, ես ատանկ չիմի՞՞<sup>10</sup>  
սիրեր, հա՛:

Հակոբ Կ.<sup>11</sup>—(Վաղէ և վերադարձուցանէ  
զնա, որում ասէ եպիսկոպոսն).

Կարապետ եպ.<sup>12</sup>—Լսա՛մք մի՛ ի՛նչ ըսով  
քեզ տիրացու վարժապետն:

Գերձիկ.—Ինձ ի՛նչ հարկաւոր է տիրա-  
ցու վարժապետիցն իքմին լսելն: Փճւզն  
իս՛<sup>13</sup> ուզում՛ համեցեք, հիմիսկեվեա՛<sup>14</sup> տամ.  
1, 2, 3, 4 և այլն:

Կարապետ եպ.—Էհ, հիմի դացիր և միա-  
միա կաց, որ կուզամ հոն:

Գերձիկ.—Աչքիս վրա. հուն շատ կու  
ձարվի, էնդումեն մե լով սպաս էլ էփեկ՛<sup>15</sup>  
կուտամ՛ քեզ համա:

Կարապետ եպ.—Սպասել հարկաւոր չէ.  
ալ բան մը չունեմ՛<sup>16</sup> քեզ հետ:

Գերձիկ.—Սպաս էլ հարկաւոր չէ՞... Ինչ  
վուր ուզում իս՛<sup>17</sup> պատան քելիս՛ էնդու-  
մեն էփեկ՛<sup>18</sup> կուտամ:

Կարապետ եպ.—Հասկանամ՛<sup>19</sup> կը եփ ըլ-  
լալը. ես ինքս կուզամ, դու դացիր:

Գերձիկ.—Կենամ:

(Նստէ միւս անգամ):

Կարապետ եպ.—Ուրիշ բան մը ալ՞<sup>20</sup> ու-  
նի՛ս խոսալս:

Գերձիկ.—Ի՛նչ բան... Դու ասիր կացի՛,  
ես էլ նստեցա:

Կարապետ եպ.—Ն՞ս ըսի:

Գերձիկ.—Դիմիս՞:

Կարապետ եպ.—Թեև ես՞ ըսի, բայց հի-  
մի՛ թե կամենաս՛ զնա:

(Գերձիկն ելանէ ի դուրս, և՛ ասէ եպիս-  
կոպոսն ց՛ Յակոբ Կարենեանն).

Աստեղու մարդիքն՞ բուրբն ալ վայրենի  
գազանի լմանեն՞ կոր. շուն-շան որդին  
գեղացիս՞՞ սպակեր մը ուներ, բայց խոսակ-  
ցությունն ինչպե՛ս խելացի էր:

Հակոբ Կ.—Չգիտեմ, հասկացա՛մք մի, որ  
կոս խոսք մը ասալ՞<sup>8</sup>. աս կոս ասելով մեզի  
կը հասկանան:

Կարապետ եպ.—Ի՛նչ կըսես. ի՛նչ ըսեր  
է՞՞ կոս:

Հակոբ Կ.—Կոս, աշխնքն կուրս, ինչ-  
պես քուրդերն ձո, ձո խոսքի տեղն կուրս-  
կուրս կըսեն, ասոնք ալ ան չենի կըրնար՞<sup>10</sup>  
արտասանել, անոր համար կոս, կոս կըսեն  
մեզի:

Կարապետ եպ.—Աշխնքն, մեզի ըսելովդ  
կիմանաս՞<sup>11</sup> հողեարականներն:

Հակոբ Կ.—Չէ, ան մարդուն կըսեն՞<sup>12</sup>, որ  
կամ օսմանցից՞<sup>13</sup> շորերով է, կամ՛ ան  
կողմի մարդ է: Սոխախներումն երեխաքն՞<sup>14</sup>  
ալ ձան կուտան, որ անպատիվ խոսք մը  
կը սեպեն:

Կարապետ եպ.—Ազնո՛մ<sup>15</sup>, ինչ կուզեն  
նե, թող հաշան, միայն թե փարա ըլլա,  
փարա ըլլա՞<sup>16</sup>. ամեն բանը անորմեն՞<sup>17</sup> դուրս  
կուզա: Գնո՛, օգուլ, ասա Եփրեմ վարդա-  
պետին՛՛ դա, ժամանակ է երթալո. ասօր-  
վան՞<sup>18</sup> պատարազն սուղ՞<sup>19</sup> չի պետք է ըլլա  
մեզ համար:

(Մտանէ ներս՞<sup>20</sup> Եփրեմն. զնան ի միա-  
սին յեկեղեցին: Յայսպիսի նկարագրու-  
թիւն. պարտ է ցուցանել զսեղանն, յորմէ  
իջանէ՞<sup>21</sup> եպիսկոպոսն իւր եպիսկոպոսական՞<sup>22</sup>

1 B եկա: Գաղղահա: 2 B ութուս՛ արեղա է: 3 B եպիսկոպոս: 4 B էլ չիք: 5 B մոս: 6 B եկեղեցումն: 7 AB ես: 8 B եմ: 9 B չեմի: 10 A չեմի: 11 B Հակոբ Կարենեանն—ես փակաղծի մեջ: 12 AB Կար. եպ.—չիք: 13 B կոս: 14 B հիմիսկեվեր: 15 B եփեկ: 16 B չունիմ: 17 B ես: 18 B եփեկ: 19 B Հասկընամ: 20 B ալ չիք:

1 B ասեցիր կացիր: 2 B դիմալս: 3 B ես չիք: 4 B և չիք: 5 B Աստեղի մարդիկն: 6 B նմանին: 7 A գեղացից: B գեղացու: 8 B ըսով: 9 B թե ինչ ըսել է: 10 B չենի կըրնար: 11 B կիմանան: 12 B կսին: 13 B օսմանցից: 14 B սոսախներումն: 15 B Ասամ: Աշտեղից մինչև 16-րդ նշանը բաց: 17 B անորմեն: 18 B ասօրվան չիք: 19 B աս սուղ: 20 B ի ներս: 21 A իջանէ չիք: B իջանէ, իջանէ: 22 B իւր եպիսկոպոսական չիք:



զգեստուք, և կատարել զկարգն մեռելի և անտի ելանել: Եպիսկոպոսն<sup>1</sup> ուղեկից<sup>2</sup> լեալ<sup>3</sup> ննջեցելոյն, հասանեն ի Հալիարար<sup>4</sup>, ուր եպիսկոպոսն զգազար առնու՝ ի մեջ փողոցի և ասէ ցՆփրեմ վարդապետն):

Եփրեմ վարդապետ, դադրեցա՞. ևս կուզեմ հոս մին անդ զգեստս<sup>5</sup> հանել, կամ թե անանկ զգեստով հետ դառնալ:

Եփրեմ վարդ.— Սրբազան, այս անդաց մինչև վանքն մինակ հետ դառնալ և այն ևս եպիսկոպոսական զգեստուք՝ ամոթ է. և այսպես անդ ևս<sup>7</sup> հանելն ինչպես կարելի է:

Կարապետ եպ.— Չէ, մտնիմ կը հոս, աս խանութներ ի մեկն, հոն կը հանեմ զգեստս և կարեթով կերթամ:

Եփրեմ վարդ.—

Ա՛խ, սրբազան, գիտե՞ք աս ի՞նչ խանութ է, Մի մանեք հոս<sup>8</sup>. ևս Ձեզ ասի ամոթ է. Նայն, նայն, որքան արբած լիքն<sup>9</sup> են, Գիշեր-ցերեկ<sup>10</sup> յուրյանց կեանքն կանցնեն<sup>11</sup>:

Կարապետ եպ.—

Որդյակ, ատ վրաս<sup>12</sup> չունի, մտ ասա, Թե մեռելի տերն, գնալուս համար, չնեղանա,

Թեկեա երսուն<sup>1</sup> ոսկի ավեր են<sup>2</sup> դոքա, Բայց այս ևս որքան եկանք՝ մեզ<sup>3</sup> բավ ա: (Կանգնի):

Եփրեմ վարդ.— Ինչպես տեսում եմ քեզ<sup>4</sup>, սրբազան, դու քո ասածը պետք է կատարես<sup>5</sup>. մեզքը քո վիզը: Ուրեմն դնա՛, հանե զգեստդ, ինչպես կամում ես:

Կարապետ եպ.— Պահե՞ք, կանգնեցե՞ք՝ ասեմ հանդուսյան<sup>6</sup> վերջի հողոցն<sup>7</sup>, ևս ձեր մարդ մը եմ, չունեմ<sup>8</sup> զորություն շատ<sup>9</sup> քալելուցը:

Ներեցե՞ք, աղբարք<sup>10</sup>, ևս հետ դառնամ կոր. անը սղորմեսցե, ձեր<sup>11</sup> ննջեցելոց հողին արդարոց դասը դասեսցե:

(Սկսէ ասել. «Հագուց<sup>12</sup> հանդուցելոց, Քրիստոս, աստուած մեր» և այլն. զինի վերջացուցանելոյ, բաղմութիւնն դնայ ընդ հանդուցելոյն, և եպիսկոպոսն մտանէ ի կրպակ մի զինիվաճառի՝ երկուք<sup>13</sup> ավրացուօք և երկու քահանայիք: Բայց պարտ է զգուշանալ յայտմ<sup>14</sup> նկարադրութեան. հանել զգեստն նորա որպէս վայել է արքեպիսկոպոսի միոյ):

Ն Կ Ա Ր Ա Գ Ր Ո Ի Թ Յ Ո Ի Ն 5.

Տոնական.—

Հայր սրբազան,  
Աստված օգնական:

Կարապետ եպ.—

Անմեղ իմ ձագուկ,  
Միրելի գառնուկ,  
Ոչինչ ժամանակ,  
Ատանկ համարձակ,  
Ողջույնդ ուրախ,  
Երեսիդ<sup>13</sup> ծիծաղ,  
Երբեք չեմ տեսած՝  
Հոս մանես հանկարծ:  
Թե ունես<sup>14</sup> համբավ,  
Մի պահե՛ք<sup>15</sup> ընավ.  
Ասա, իմանամ,  
Շուտով հասկանամ<sup>16</sup>:

Տոնական.—

Այսօր մեզ կադանդ, Ձեզ ճոխ<sup>15</sup> դատիկ է,  
Թե որ իմանաս՝ աս ի՞նչ նամակ է...

Կարապետ եպ.—

Շուտով ասա՛ տեսնենք ի՞նչ կա,  
Բեր նամակդ, մոտիս կարդա:

Տոնական.—

Անանկ կը կարես, թե ասանկ գիրք  
Միշտ հեշտությունով կըլլա կարգալը.  
Ասա տեսնեմ, թե ինձ ինչ պետք է տաս,  
Որ ասպես<sup>16</sup> լուր մը ինձմե հասկընաս:  
Կարապետ եպ.—  
Դու աղեկ գիտես, որ վարդապետ մը  
Ամենեին չի տար մարդս բան մը.  
Մերք<sup>17</sup> առնելն է և ոչ թե տալն,  
Անմեղ կը անցանի<sup>18</sup> ատ քո խոսալն:

<sup>1</sup> B Եպիսկոպոսն չիք: <sup>2</sup> A ուղեկից: <sup>3</sup> B լինել: <sup>4</sup> B Հալիարար: <sup>5</sup> B դադարեցա: <sup>6</sup> B զգեստն: <sup>7</sup> B աս: <sup>8</sup> B հոն: <sup>9</sup> B հարբած լինքն: <sup>10</sup> B ցորեկ: <sup>11</sup> A կանցկացնեն: <sup>12</sup> B վրաս: <sup>13</sup> B Երեսիդ: <sup>14</sup> B ունիս: <sup>15</sup> B պահեք: <sup>16</sup> A հասկընամ:

<sup>1</sup> A քսան: <sup>2</sup> B ավեր լն: <sup>3</sup> B նե: <sup>4</sup> B ևս քեզ: <sup>5</sup> B կատարես: <sup>6</sup> B հանդուսյան չիք: <sup>7</sup> B հողոցը: <sup>8</sup> B չունիմ: <sup>9</sup> B շատ չիք: <sup>10</sup> B աղբարք: <sup>11</sup> B մեր: <sup>12</sup> B հողոցն: <sup>13</sup> B զինիվաճառի երեք: <sup>14</sup> B յայտմիկ: <sup>15</sup> A քեզ ճոգ: <sup>16</sup> B այսպես: <sup>17</sup> B Մերք: <sup>18</sup> B կանցնի:



Տոնական.—

Առքան հոտակը ի՞նչ պիտի<sup>1</sup> ընես,  
 Թե ալլոց չեք տար, ինչի՞ կը ժողվես,  
 Ինչո՞վ ձեռք բերիք Ձեր աս<sup>2</sup> վիճակը,  
 Մի՞թե մոռցեր եմ անքան ստակը<sup>3</sup>։  
 Ես աղեկ գիտեմ, հայի մը չես տար,  
 Թեև տասն անգամ քեզ հոգի կուտար<sup>4</sup>,  
 Բայց ալլադդով<sup>5</sup> մը՝ ոչընչի համար՝  
 Չես նայիր, կուտաս՝ բանով<sup>6</sup> անհամար։  
 Մեկիցն<sup>7</sup> շէշոյ մերս-ով, մյուսին<sup>8</sup> օրհնելով,  
 Մատուցով, խաչով, խաչակնքելով,  
 Կընդրկով, խնկով, շուրջառով, Թագով<sup>9</sup>,  
 Ամեն հնարքով, հազար-մեկ բանով.  
 Ուժով է, կամքով, կամենք խաբելով,  
 Թե ինչ է, վասնեք՝ ալլոց բաժնելով։

Կարապետ եպ.—

Ես քեզի ըսի, ալ հարկավոր չէ,  
 Թե քո աս լուրն բանի մը կարծե<sup>10</sup>,  
 Քեզ չիմի<sup>11</sup> թողներ ասանց վարձի մը,  
 Աս իմ խոսքերին<sup>12</sup> չե՞ս<sup>13</sup> հավատար մը։

Տոնական.—

Աշխարհը<sup>14</sup> գիտե, մս բանի համար,  
 Գիշեր ու ցերեկ չունեիր<sup>15</sup> դադար,  
 Անա նամակդ, ոչինչ չուզեցի,  
 Աս փոքր բանով քեզ ճանաչեցի։  
 Ինչպես որ լսած<sup>16</sup> էինք մենք վաղուց,  
 Կարբեցին հիվանդ պառկած<sup>17</sup> էր<sup>18</sup> շատուց,  
 Քանի մը օր է, ըլլա աչքդ լճւյս<sup>19</sup>,  
 Մեռեր, գացեր է, թողեր է քեզ հույս։

Կարապետ եպ.—(Ի լսելն գոյս, կանգնի յտի, գրդէ<sup>20</sup> գնա և ասէ).

Ա՛խ, անմեղ գառնուկ, մի՞թե ինձ ասքան  
 Կատկածոս պահել քեզ էր մը արժան։  
 Ասն, հանդարտովի հողիս հավիտյան,  
 Քեզ մատաղ ընեմ կյանքս ամենայն։  
 Հարկավոր էր մը ատանկ ավետիս  
 Անքան<sup>21</sup> ժամ ինձմե դու ծածուկ պահիր<sup>22</sup>,  
 Կացիր միամիտ, երզնում քո արև,

1 B պետք է։ 2 B աս Ձեր։ 3 B ասքան ըստակը։  
 4 B կըտար։ 5 B ալլադդո։ 6 B բուօ։ 7 B Մեկիցն։  
 8 A միսին։ 9 B Այս և նախորդ տողը կընտալած ձուլվել են իրար, տալով այսպիսի տող.  
 «Մատուցով, յուզով, շրջառով, Թագով».  
 10 B կածե։ 11 B չեմի։ 12 B խոսքերուս։ 13 A չեմի։  
 14 B Աշխարհը։ 15 B ցորեկ չունեիր։ 16 B Ինչ-ինչ լսած։  
 17 A պարկած։ 18 B է։ 19 B աչքդ ըլլա լուս։  
 20 B յտին, գրդէ։ 21 B Անքան։ 22 A պահիր։

Երբ նստատակիս հասա ես բարև,  
 Ակնհալությունդ չի ըլլար դերև<sup>1</sup>,  
 Ինչ որ քո կամքն է՝ կընեմ քեզ պարզև։

Տոնական.—

Սրբազան, մս ինձ մարս խրատեր է,  
 Ա՛սօրվան բանը վաղը<sup>2</sup> մի՞ ձգև.  
 Ինչ որ աալու ես՝ հիմի տուր, պրծև<sup>3</sup>,  
 Հեռո պարզև մը ընել՝ Ձեր կամքն է։

Կարապետ եպ.—

Ուշքդ վրադ<sup>4</sup> պահև, լսե Տոնական,  
 Թեպետ ծնած ես մորից դյուզական,  
 Բայց սնունդ կղեր է քովս<sup>5</sup> աղնովական,  
 Եվ ինքդ՝ խոհեմ, մանուկ բանական։  
 Փառք աստուծո, հիմի ամեն<sup>6</sup> լոացավ,  
 Երեսիդ մաղն ալ դուրս գալ ըսկսով<sup>8</sup>,  
 Սարկավաղությանդ ժամանակն<sup>9</sup> կղավ,  
 Վարդապետությանդ<sup>10</sup> կերթա իւր կարգով։  
 Հարկ է, մեր օծումն, չի քաշե<sup>11</sup> տարի,  
 Որ ան ժամանակն կարեմ ձեռնադրի  
 Քեզ եպիսկոպոս, արհի մը բարի,  
 Որ կարողանաս ուղածդ կատարի։  
 Հիմի հարկավոր չէ աս խոսքերն,  
 Թե՞ մարս տվեր է ինձ աս խրատներն,  
 Փող մը չեն արժի<sup>12</sup> անանկ մարերն,  
 Երբ դու կը տեսնաս ասանկ հոր սերն։

(Տօնականն արտում դիմօք<sup>13</sup> ասէ.)

Տոնական.—

Սրբազան, ատոր չէի սպասեր,  
 Հավ էր մեռնելի, քան զթե լսեր,  
 Քանի հեղ Դավթի վրա եմ խնդացեր<sup>14</sup>,  
 Երբ դեռ ծնունդս չէի հասկըցեր<sup>15</sup>։  
 Հողը-մոխիրը իմ գլխուս ըլլա,  
 Ես աշխարհումն<sup>16</sup> խայտառակ կղա։

Մնացեք բարև,  
 Չուզեցի պարզև,  
 Ինձ համար կղավ  
 Ասղես<sup>17</sup> մի համբավ,  
 Կսկիծ բավական,  
 Հավիտենական։

(Ելանէ գայրացեալ ի դուրս)։

1 A ըլլար դերև։ B կղար դերև։ 2 B վաղվան։  
 3 A պածե։ 4 B Ուշտ վրատ։ 5 B Բայց սնունդ կղեր է քաջ։  
 6 A ամենը։ 7 B լոացավ։ 8 B սկսով։ 9 B ժամանակ։  
 10 B վարդապետությանն։ 11 B կը քաշե։ 12 B արժիր։  
 13 B երեսօք։ 14 B խնդացեր։ 15 B հասկացեր։  
 16 B Ես աս աշխարհում։ 17 B Ասղես։



Կարապետ եպ.—*Ձն, սրբդ կաք հոս, եկեք մինըդ ներս:*

(Մտանէ ի ներս Գրիգոր Տէր-Յովհաննէսեանն<sup>1</sup>).

Կարապետ եպ.<sup>2</sup>—*Գնա՛, ձան ասուր գա՛ հոս՝ որն որ ըլլա, կամ՝ Թիրացու Հակոբին կամ Գեորգ վարդապետին:*

(Գրիգորն գնացեալ<sup>3</sup> փոքր ինչ սպասէ,<sup>6</sup> դայ ի ներս ընդ Գեորգ վարդապետին: Եպիսկոպոսն<sup>7</sup> ասէ ցԳրիգորն).

*Մի ըլլար գեղջուկ,  
Գնա դուրս, ձաղուկ,  
Խորհուրդ մը ունեմք<sup>8</sup>  
Խոսալս ծածուկ:*

(Գրիգորն ելանէ ի դուրս: Եպիսկոպոսն<sup>9</sup> ասէ ցԳեորգ վարդապետն).

*Ասանկ բաներին, Գեորգ վարդապետ,  
Ավելի աղեկ դու կըլլաս վարպետ,  
Գրե Կաշակեր Ստեփաննոսը,  
Եոթըն օր կըլլա, կաթուղիկոսը  
Մեռեր, թաղեր են.  
Մեղի հրավիրեն.<sup>10</sup>  
Որքան կարող ենք,  
Շուտով աշխատենք,  
Որ անպես տեղը  
Ձեռաց չթողնենք:<sup>11</sup>*

*Հիմի ասա թե ինչպես հնարքով,  
Պեաք է աշխատել դոնե մին կերպով,  
Տեղվույս իշխանաց ստորագրությունով,  
Աս ընտրությունը ըլլա մեր անունով:  
Քանի մը ամիս  
Պեաք է աշխատիս,<sup>12</sup>  
Ինչքան փող կուզես՝  
Մտխել կարող ես՝  
Մինչ գլուխ բերես:*

Գեորգ վարդ.<sup>13</sup>—(Ձարմացեալ նայէ ցնա<sup>14</sup> և ապա ասէ).

*Փառք աստուծո, հիմի ամենն լրացավ<sup>15</sup>,  
Մեր ասածներն նոր կատարեցավ,  
Թանգ<sup>16</sup> արժե կոր մեզ ատանկ մին համբավ,  
Շնորհավոր ըլլա և վերջն բարյավ:*

<sup>1</sup> A Յովհաննէսեանն չիք: <sup>2</sup> B Կարապետ եպ.— չիք: <sup>3</sup> B գա չիք: <sup>4</sup> B կամ չիք: <sup>5</sup> B գնա և: <sup>6</sup> B սպասեալ: <sup>7</sup> B և: <sup>8</sup> B ունիմ: <sup>9</sup> B ապա: <sup>10</sup> B հրավիրեր են: <sup>11</sup> B չը թողնենք: <sup>12</sup> A աշխատես: <sup>13</sup> A Գեորգ վարդ.— չիք. դրս փոխարեն իբրև փակագծված մաս ունի. Գեորգ վարդապետն զարմացեալ... և այլն: <sup>14</sup> B հայի ի նա: <sup>15</sup> A լրացավ: <sup>16</sup> B թանկ:

Կարապետ եպ.—

*էհ, այժմ նայենք. ինչպես ըսկսենք<sup>1</sup>,  
Որքան ոչ-ոքի լուր մը ավեր չենք,  
Կամ սւմ մեր ձեռքին խաղալիք<sup>2</sup> շինենք.  
Որ աս խորհուրդը շուտ գլուխ բերենք:*

Գեորգ վարդ.—

*Տեղուս<sup>3</sup> իշխանաց քանի մը հողի,  
Որ խոսան կոր միշտ մեր կողմը բարի,  
Անոնց կարող ենք միշտ մեր խորհուրդը  
Ասել, խորթիս, հայտնել<sup>4</sup> ուղղակի:*

Կարապետ եպ.—

*Ասա տեսնեմ, թե սվք են աս<sup>5</sup> մարդիկ,  
Որ մեր խորհուրդին ըլլան արժանիք:*

Գեորգ վարդ.—

*Մինն է Երեմիա Աղա Արծրունին,  
Սերա<sup>6</sup> մեզ բարեկամ, այլոց թշնամին:*

Կարապետ եպ.—

*Երբեք ես անոր բարեկամության  
Ձեմ կարող դնել կոպար և սահման<sup>7</sup>,  
Անոր օգնությունը է մեզ անպիտան,  
Միտքդ բեր այլ մի՛ ըլլա մեզ արժան:*

Գեորգ վարդ.—

*Մյուսն է Սողոմոնն Արիսալամով<sup>8</sup>,  
Որս ավելի կըլլամ ապահով:*

Կարապետ եպ.—

*Աս ալ անանկ մարդ մը է անհաստատ,  
Որում չեմ կարող ընծայել հավատ.  
Եվ մեզ բարեկամ է այժմ թեպետ,  
Բայց վարքն ու բարքն<sup>9</sup> ինքն է չարամետ:*

Գեորգ վարդ.—

*Դոցա վերա մեզ առավել հարմար,  
Որոց կարող եմ ասել ծածկարար,  
Թե դուք աշխատեք աս բանի համար,  
Սրբազանն ձեզ երբեք չի մոռնար:  
Աս մին բառովս<sup>10</sup> նոքա կը կարծեն,  
Թե երբ վերջացավ՝ սլարդե մը կանեն.  
էհ, երբ աստուծով<sup>11</sup> հասաք Ձեր կամքին,  
Դատարկ խոսքով ալ բավական կլինին<sup>12</sup>:*

Կարապետ եպ.—

*Ասա, տեսնեմ, թե ասածդ<sup>13</sup> ովք են,  
Բանի մը կուզան. թե ոչ<sup>14</sup> քամիք են.  
Ես հոս չտեսա<sup>15</sup>, չի ալ պատահել,  
Որո՞ւմ մեր մարդը կարենա խաբել:*

<sup>1</sup> B սկսենք: <sup>2</sup> B խաղալիկ: <sup>3</sup> B տեղվույս: <sup>4</sup> B հայտնի: <sup>5</sup> B աս: <sup>6</sup> A Սիրա: <sup>7</sup> A հահման: <sup>8</sup> B Սոլոմոնն Արիսալամով: <sup>9</sup> B բարքն ու վարքն: <sup>10</sup> A բարբոս: <sup>11</sup> B աստուծով երբ: <sup>12</sup> B կըլեն: <sup>13</sup> B ասածդ: <sup>14</sup> B ոչ: <sup>15</sup> B չի տեսա: <sup>16</sup> B որոց:



Գևորգ վարդ.—

Առաջինն է ազգն Բեհրությանց<sup>1</sup>,  
Որք վասն օղտի<sup>2</sup> և անվան յուրյանց  
... ևս ևս:  
Կարապետ եպ.—

Ես ատանցից<sup>3</sup> ալ  
Ոչինչ չեմ հուսալ:

Գևորգ վարդ.—

Մյուս ասածս են Դորդանյանք բոլոր,  
Որոց մինն ալ Թումեն պրոկուրոր<sup>4</sup>.  
Ամեն բան նորա ձեռքին է ասոր<sup>5</sup>  
Եվ աս գործերի համար հարկավոր:

Կարապետ եպ.— Հը... լսե... ազնի պահանջդ  
բաց արա՝ տեղվույս մարդկանց համար:  
Ամենն խորամանկ ազգ են խարերա,  
Թեև բարեկամ, բայց միշտ են երկրա<sup>6</sup>.  
Ձեռնից չեն թողնել, թե է յուրյանց շահ,  
Մի լինիք երբեք սոցա դու վստահ:  
Միմյանց չեն հավատ՝ թեև են եղբարք,  
Մեջերնին չկա ոչ օրենք, ոչ կարդ,  
Ամեն վատությանց միջին են ճարտարք,  
Ձեն ալ հասկանալ<sup>7</sup> ի՞նչ ըսել է բարք:  
Ինչ ժամանակ մին մարդս կը խարեն,  
Առանց ամոթս միմյանց կը պատմեն.  
Հափշտակելն<sup>8</sup> պարծանք համարեն<sup>9</sup>,  
Եվ մասնողին հոս դոքա կը պատվեն:  
Ուրեմն պետք է միշտ լինես զգույշ,  
Ոչինչ չես շիներ՝ թե չունիս դու<sup>10</sup> հուշ,  
Զբուցներին<sup>11</sup> քնքուշ, կխոսան<sup>12</sup> անուշ,  
Ինչ ունիս՝ կառնեն ձեռիցդ անուծ:  
Հիմի ասա, թե ինչպես կարող եմ  
Ատանց, որ կսես<sup>13</sup>, ես ինձի հանձնեմ.  
Առաջ<sup>14</sup> հույս կուտան, մեծ-մեծ խոստանան<sup>15</sup>,  
Բայց թե չեն շահվել՝ իսկույն հեռանան<sup>16</sup>:  
Հը... թեպետ... ասեմ... ոչ մինի վերա<sup>17</sup>  
Ձեմ կարող ըլլալ հիմի ես վստահ...  
... Բայց պետք է ցույց տանք անճարութենե,<sup>18</sup>  
Թե ձեր... բարեկամությանց մեք եմք  
աներկրա:

... Դարձյալ Արծրունին<sup>19</sup> է բուն վանեցի,  
Որ այսօր կսեղվի<sup>20</sup> նա մեզ<sup>21</sup> երկրացի.

1 B Բ... եանց: 2 B ազգի: 3 B անոնցից: 4 B Որոց մինն էլ Թումեն պրոկուրոր: 5 B այսօր: 6 B Տողը չիք: 7 B Ձեն հասկանալ թե: 8 B Հափշտակելն: 9 A համարին: 10 B դուն: 11 B զբուցներնին: 12 B կը խոսան: 13 B կրես: 14 B Հատաջ: 15 A կխոստանան: 16 A կհեռանան: 17 B վրա: 18 B անճարության: 19 B Ա...: 20 A կը սեղվի: 21 B մեր:

Լավ... Մարդ մը զրգե<sup>1</sup>, գա այսօր<sup>2</sup> հոս հացի,  
Որս<sup>3</sup> իմացում տանք հարեանցի:  
Հն, դու<sup>4</sup> ալ կերթաս աս երեկոյան  
Սողոմոնի մոտ Արևալուստյան<sup>5</sup>,  
Կպատմես<sup>6</sup> անոր աս մեր առարկան,  
Կը խնդրես ալ, որ ըլլն օգնական:  
Նա է էնպես<sup>7</sup> մարդ՝ ինչպես որ ըսի<sup>8</sup>,  
Որ յուր վստա գործոց համար բամբասի,  
Բայց աս բանի մեջ շատ հարկավոր է,  
Որ ամենի քով մեր կողմն խոսե<sup>9</sup>:

(Ելանէ ի դուրս Գէորգ վարդապետն,  
գա ներս Արծրունին<sup>10</sup>, որ ասէ).

Եր. Արծրունի.<sup>11</sup>— Ատոված օգնական:  
Կարապետ եպ.— Ատոված պահապան:  
Եր. Արծրունի.— Ո՞ղջ եք, սրբազան:  
Կարապետ եպ.— Աղոթող ենք միշտ կե-  
նացող պատվական... Հրամեցեք, նստեք:  
Եր. Արծրունի.— Ազաչեմ<sup>12</sup>, հրամեցեք,  
նստեք:

Կարապետ եպ.— Հրամեցեք, նստեք: Ան-  
ֆիա կամ ի՞ք, սովորություն ունի՞ք. հրա-  
մեցեք<sup>13</sup>, քաշեք: Է՛հ, Ազա երեմիա, շատ  
ժամանակ է չես գար, չես երթար. պատ-  
ճասն ի՞նչ է:

Եր. Արծրունի.—  
Ի՞նչ հարկավոր է Ձեզ ձանձրություն տալ,  
Թանկ ժամանակին արժան գին հատյալ,  
Անմեղ ու անբան բովակքն վստանալ<sup>14</sup>,  
Եվ ծառայությանց գործից<sup>15</sup> հեռ մնալ:

Կարապետ եպ.—  
Օհ, ի՞նչ հարկավոր, խելացի խրատ,  
Գրելոս արժան մեզ<sup>16</sup> օրենք հաստատ,  
Ա՛խ, ինչ կըլլար, որ ամեն մեր իշխանն  
Ոսկետառ գրած պահեր յուր վրան:  
Աս քաղցր, անուշ քո խոսակցությանց,  
Տես, որ<sup>17</sup> դժալլած եմ մտոք չափազանց:

Եր. Արծրունի.—  
Հողվով շնորհակալ եմ, սրբազան հայր,  
Այդ Ձեր չափազանց<sup>18</sup> մեծ շնորհաց համար:

1 B զրկե: 2 B ասօր: 3 A որ: 4 A տու: 5 B Սո-  
ղոմոնի մոտ Արևալուստյան: 6 B կը պատմես: 7 B  
Նա է ինչպես: 8 B ըսի: 9 A խոսի: 10 B գայի ներքս  
Արջակունին: 11 A Եր. Արծ.— չիք: 12 Ա.— (այսպես  
միշտ): 13 A Ազաչեմ չիք: 14 B հրամայեցեք: 15 B  
բովակքն հատյալ: 16 B գործոց: 17 B մեջ: 18 B ես  
(Տես, որ-ի փոխ.) 18 B ասանձին:



Տոնական<sup>1</sup>.—(Յանկարծ մտանէ ի ներս<sup>2</sup> և ասէ<sup>3</sup>).

Սրբազան, չորրեն,  
Սեղանի վրեն<sup>4</sup>,  
Պատրաստ է արդեն:

Կարապետ եպ. (Կալեալ զձեռանէ Ար-  
ծրունւոյ, ասէ).—

Ազա երեմիա<sup>5</sup>,  
Եկե, հրամայա՛,  
Սեղանի վրա  
Կխոսանք զահա<sup>6</sup>:  
Տոնական, դնա,  
Հարսյին ասա՛  
Մի-մին բախի տա,  
Շատ աղեկ կըլլա:

Տոնական. — Հրամեր ես<sup>7</sup>, հատկըցա:

Եր. Արծրունի. — Ազաչեմ<sup>8</sup>, հրամայեցեք<sup>9</sup>  
հառաջ, սրբազան:

Կարապետ եպ. — Քալ լիցի, հրամե<sup>10</sup> սի-  
րեկան:

(Արծրունին յառաջ ելանէ քան դնա և  
ասէ).

Եր. Արծրունի.<sup>11</sup> — Սա մին ազոն ունի  
ազալու<sup>12</sup>, տեսնենք վերջն ինչ կլինի<sup>13</sup>:

(Նստին ի վերայ սեղանի և սկսեն խոսել  
և միմեանց հետ խօսել: Ասէ եպիսկոպոսն)<sup>14</sup>:

Կարապետ եպ.<sup>15</sup> — Աշխարհումս շատ և<sup>16</sup>  
կերպ-կերպ վիճակներ կան, համարյա թե  
ամենն ալ զանազան<sup>17</sup> զժվարություններ  
ունին և մեծ-մեծ տառապանքներ, բայց  
ոչ մինն հողեորական վիճակի նման հան-  
դիստ և առանց նեղությանց չըլլար:

Եր. Արծրունի. — Ի՞նչպես, սրբազան:

Կարապետ եպ. — Անանկ, որ սմանք ան-  
զազար կաշխատեն կոր<sup>18</sup> յուրյանց հացը  
վաստակելո<sup>19</sup>, սմանք՝ պատիվ ձեռք բերե-  
լու, սմանք ալ՝ յուրյանց ապագայից հարբս-  
տություն մը թող տալու, բայց մեք ասոնց  
ոչ մինն ալ չունենք և քնդհակառակն,

<sup>1</sup> A Տոնական. — չիբ: <sup>2</sup> B ի ներքս: <sup>3</sup> A Տոնա-  
կանն և ասէ: <sup>4</sup> B վրա: <sup>5</sup> B Երեմիա: <sup>6</sup> B Կը խո-  
սանք տահա: <sup>7</sup> A Հրամերս: <sup>8</sup> A Ազաչեմ չիբ: <sup>9</sup> B  
հրամայեցեք: <sup>10</sup> B հրամե չիբ: <sup>11</sup> A Եր. Արծրունի. —  
չիբ: <sup>12</sup> B Սա (մեղմ) մին ազոն ունի ազալու: <sup>13</sup> B  
կը լինի: <sup>14</sup> B (Նստին ի սեղան և սկսին ցփի խոսել  
և խօսել քնդ միմեանս): <sup>15</sup> A Կար. եպ. — չիբ: <sup>16</sup> B  
և չիբ: <sup>17</sup> B զանազանություն: <sup>18</sup> B աշխատին ան-  
զազար դոր: <sup>19</sup> B վաստակելու:

ազատությամբ հասնենք կոր անոնց և մեր  
զիտավորության<sup>1</sup>:

Եր. Արծրունի. — Սրբազան, այդ Ձեր  
առաջարկությունն շատ դովելի բան չէ.  
զոր օրինակ. միթե թագավորք չեն կարող  
ազատությամբ և առանց նեղությանց հաս-  
նել ամեն Ձեր<sup>2</sup> ասածներին, բայց տեսնում  
ենք, որ նսքա ևս վաստակում են:

Կարապետ եպ. — Աս իմ ասած առարկա-  
յի պատասխանն չէք. ևս թագավորաց հա-  
մար չեմի<sup>3</sup> բսեր:

Եր. Արծրունի. — Ուրեմն սւմ համար կը  
հրամայեք:

Կարապետ եպ. — Ես մեզ<sup>4</sup> նման մարդ-  
կանց վրա բսեմ<sup>5</sup> կոր. զոր օրինակ դուք,  
որ զինվորական մը եք և ամեն օր, ամեն  
ժամ, ամեն րոպե<sup>6</sup> զանազան երկյուղի և  
կասկածանաց մեջ եք և միշտ նեղություն-  
ներ և տառապանքներ կրեք կոր, բայց մեք  
Ձեզ<sup>7</sup> նման չենք:

Եր. Արծրունի. — Ազաչեմ<sup>8</sup>, իհարկե, մեք,  
որ այնքան նեղություններ<sup>9</sup> կը կրենք, մին  
զիտավորություն ունենք, այն պատճառի  
էլ յանձնառու եմք լինում:

Կարապետ եպ. — Ինչ զիտավորություն.  
շատ որ բլա՛ կներալ<sup>10</sup> պիտի որ բլաք,  
զարձյալ մեզ նման չեք կարող բլալ:

Եր. Արծրունի. — Ծձմարիտ է, մեք, որ  
աշխատում ենք կամ նեղություններ եմք<sup>11</sup>  
հանձնառու լինում, այն զիտավորությամբ  
է, որ մեր հետադայից մին կտոր հաց և  
անուն թողնենք, իսկ դուք, ինչպես հեշ-  
տությամբ եք ձեռք բերում, այնպես էլ<sup>12</sup>  
հեշտությամբ եք կորցնում:

Կարապետ եպ. — Ըշտե տա զանազանու-  
թյունն է, որ մեք<sup>13</sup> մեր ժողովածն վայե-  
լինք կոր, իսկ դուք՝ այլնց թող կուտաք:

Եր. Արծրունի. — Ազաչեմ, սրբազան<sup>14</sup>,  
ի՞նչ է Ձեր վայելչությունն, ոչի՞նչ համարյա  
թե<sup>15</sup>:

Կարապետ եպ. — Մեր վայելչությունն  
ձեզնե ավելի ազգու է և ցանկալի, զոր  
օրինակ դուք, որ այժմ կաք հոս, Գևորգ<sup>16</sup>

<sup>1</sup> B զիտավորությանք: <sup>2</sup> B Ձեր ամեն: <sup>3</sup> B չէի:  
<sup>4</sup> B մեր: <sup>5</sup> B կրեմ: <sup>6</sup> B րոպե: <sup>7</sup> B Ձեր: <sup>8</sup> A  
Ազաչեմ չիբ: <sup>9</sup> B նեղություն: <sup>10</sup> B ենարալ: <sup>11</sup> B  
ենք: <sup>12</sup> B ալ: <sup>13</sup> B մենք: <sup>14</sup> B սրբազան չիբ: <sup>15</sup> B  
համարյա թե ոչինչ: <sup>16</sup> B Գ.:



Աղայի որդին եք. հայրդ՝ երեկելի, դուք՝ երեկելի, բայց ես ում ին որդին եմ. փոնչի մը որդի: Կարբեցին ում ին որդին էք. դյուզացի այգեպան գսնիկի՝ մը որդի. ուրեմն, ինչ երջանկություն է անպիսի վիճակին աս վիճակն հասնել<sup>2</sup>, որ ձեզ նման երեկելի հազարավոր անձինք մեր ձեռքը սղադնեն կոր, մեր առջևը համեստությամբ նստեն կոր և խորաթեն կոր: Ասացեք, մերն է ավելի լավ վայելչություն. կամ՝ մեք ավելի լավ եղանակով մեր վիճակն վայելչենք կոր, թե՛ դուք, որ աշխատեք և մեզ համար նեղություն<sup>3</sup> քաշեք կոր քստ մեծի մասին:

Նր. Արծրունի. — Աղաչեմ, սրբազան, ներեցեք<sup>4</sup>, այդ մի խաբեական երջանկություն է, որովհետե թեպեպ մեք Ձեզ պատվում ենք, բայց Գուք ևս Ձեր մաքումն, Ձեր սկզբնական վիճակն միտ բերելով, խուսելոյն այն պատիֆն<sup>5</sup> Ձեզ համար արհամարհանք է լինում:

Կարապետ եպ. — Միբեկի, ատ<sup>6</sup> Ձեր կարծիքն է և ոչ թե մերն: Բոլոր աշխարհա՛ն<sup>7</sup>, որ Կարբեցվոյն պատվեր կոր, ինչ կարծես, նա այն պատիֆն յուրյան արհամարհանք համարեր կոր. քով լիցի: Աստված տա անանկ մը<sup>8</sup> արհամարհանք այ՞ ինձի տային: Հա՛, գիտես, որ գիր մը առի էջմիածնե<sup>10</sup>. Կարբեցին մեռեր է:

Նր. Արծրունի. — Միթե. ինչ եք հրամայում:

Կարապետ եպ. — Հրամեր ես<sup>11</sup>, ասոր<sup>12</sup> գիր ստացա:

Նր. Արծրունի. — Ուրեմն խտանկ վախճանվել է:

Կարապետ եպ. — Կըսեմ՝ գիր առի էջմիածնա:

Նր. Արծրունի. — Վա՛յ, խեղճ ողորմելի:

Կարապետ եպ. — Ինչի՞ խեղճ: Բավական չէ՞ր, որքան կաթողիկոսություն արավ. ուրիշներն ալ պիտի որ հառաջ երթան:

Նր. Արծրունի. — Ուրիշներն, ուրիշներն, ուրիշներն, իհարկե, իհարկե:

<sup>1</sup> B գեղացի գսնիկի: <sup>2</sup> B հաննել: <sup>3</sup> B նեղություն չիք: <sup>4</sup> B Աղաչեմ, սրբազան, ներեցեք չիք: <sup>5</sup> B պատիֆը: <sup>6</sup> B այդ: <sup>7</sup> B աշխարհքս: <sup>8</sup> B մը չիք: <sup>9</sup> B մը ալ: <sup>10</sup> B էջմիածնա: <sup>11</sup> A Հրամերս: <sup>12</sup> B այսոր:

Կարապետ եպ. — Է՛հ, բշտե դանք մեր արհամարհանաց վրա, անոր համար կըսեմ նե, է՛ անանկ արհամարհանք աստված տար ինձի<sup>2</sup>:

Նր. Արծրունի. — Աղաչեմ, սրբազան, լավ<sup>3</sup> ժամանակ է, և շատ լավ եք մտածել:

Կարապետ եպ. — Ըշտե անոր համար էր Ձեզ նեղություն տալն և հոս բերելն:

Նր. Արծրունի. — Կարբեցին մեռավ. Կարբեցին մեռավ. է՛հ, աստված ողորմի նորահոգվոյն: Խեղճ Կարբեցի:

Կարապետ եպ. — Է՛հ, բշտե խեղճ կամ ոչ խեղճ. մեռավ... անցյալն անցավ, ներկայիս վրա խոսանք, թե ընդսր<sup>4</sup> պետք է ընել, աս ասա:

Նր. Արծրունի. — Ի՞նչ ասեմ. աղաչեմ<sup>5</sup>, այդ Ձեր ձեռքին՝ կարծեմ շատ դժվար չը լինի<sup>6</sup>:

Կարապետ եպ. — Գիտես, որ սահմանն դուքս ինձի<sup>7</sup> շատ զբոթյուններ են բրած<sup>8</sup> այս մասին, միայն գիտես, որ ամենքն նայեն կոր թիֆլիզեցվոց:

Նր. Արծրունի. — Իհարկե, այսօրվան օրս անգվույս հայքն ավելի ձայն ունեն:

Կարապետ եպ. — Է՛հ, ասոր համար աղեկ մտածողություն է հարկավոր:

Նր. Արծրունի. — Աղաչեմ<sup>9</sup>, իհարկե էսպես բանին<sup>10</sup> մեծ մտածողություն, լավ բարեկամներ, լավ գործակատարներ է հարկավոր:

Կարապետ եպ. — Ես քսեմ. իմ վիճակումս և օսմանյան երեկելի քաղաքներումն<sup>11</sup> հավատարիմ և լավ-լավ բարեկամներ ունեմ<sup>12</sup>... Բայց խնդրեմ կոր, հոս, ամեն աշխատանքն Ձեզ վրա անսուք և թե կուզեք՝ աղվոր մարդ մը ալ Ձեզ օգնական տամ կոր:

Նր. Արծրունի. — Ո՞վ է այն մարդն:

Կարապետ եպ. — Սողոմոն Արեսալումովն<sup>13</sup>:

Նր. Արծրունի. — Աղաչեմ<sup>14</sup>, շատ հարմար է, ինձ ևս<sup>15</sup> լավ բարեկամ:

Կարապետ եպ. — Ուրեմն ինչ կեսս, ինչպես պետք է սկսել<sup>16</sup>:

Նր. Արծրունի. — Ինչ միտք պետք է, կամ

<sup>1</sup> B համար չիք: կըսեմ թե: <sup>2</sup> B ինձի: <sup>3</sup> B Մասնատ ևմ, լավ: <sup>4</sup> B ընդմեր: <sup>5</sup> B աղաչեմ չիք: <sup>6</sup> B չիքնի: <sup>7</sup> B ինձի: <sup>8</sup> B գրած: <sup>9</sup> B Աղաչեմ չիք: <sup>10</sup> B բանին չիք: <sup>11</sup> B քաղաքներումը: <sup>12</sup> B ունիմ: <sup>13</sup> A Ս. Ա.: <sup>14</sup> B Աղաչեմ չիք: <sup>15</sup> B և ինձ: <sup>16</sup> A քսկսել: B սկսելն:



ասել հարկավոր է. աղաչեմ, սրբազան<sup>1</sup>, էս մին բան է, որ փողով պետք է ըսկսելն<sup>2</sup>:

Կարապետ եպ. — Փողով:

Եր. Արծրունի. — Աղաչեմ, սրբազան<sup>3</sup>, հառաջ կուզեմ իմանալն, թե Ձեր միտքն ի՞նչ է. փողով եք կամենում կատարել Ձեր դիտավորությունն, թե այնպես<sup>4</sup>:

Կարապետ եպ. — Ի՞նչպես. այնպես<sup>5</sup>:

Եր. Արծրունի. — Ի՞նչպես, էնպես. դիտեք, սրբազան, այս ժամանակին<sup>6</sup>, առանց փողի, ոչինչ չի դնալ հառաջ: Իհարկե, վերահասու եք, որ Կարբեցին բացի ուսաց, միմիայն Բ...ին<sup>7</sup>, որ Հայոց իշխան է, հազար սկի ալտով:

Կարապետ եպ. — Իհարկե, առանց անոր ալ չի ըլլար: Գիտես մի<sup>8</sup>, Կարբեցին որքան<sup>9</sup> ծախս ըրավ էն ժամանակն<sup>10</sup>:

Եր. Արծրունի. — Աղաչեմ<sup>11</sup>, ինչպես լսած եմ, մոտ քսան հազար սկի մսխ արավ նա:

Կարապետ եպ. — Նա արդյունք մը չուներ արած ազդին, և տերությանն<sup>12</sup> ալ ծառայություն մը չէր ըրեր: Ինչ կըսեմ<sup>13</sup>. Իմ արդյունքն<sup>14</sup> ազդի առջևը և ծառայություններս<sup>15</sup> տերության առջևը բան մը չեն թ սեպվիր:

Եր. Արծրունի. — Հա՛, հա՛, հա՛ (ծիծաղէ), հա՛... միթե կամենում ես ազդով կամ տերությունով կաթուղիկոս ըլնել, որ հարցանեն. հա՛, հա՛, հա՛, հա՛:

Կարապետ եպ. — Ի՞նչ խնդաս<sup>16</sup> կոր:

Եր. Արծրունի. — Ինչպես չը<sup>17</sup> խնդամ. աղաչեմ, սրբազան<sup>18</sup>: Ձէ, սրբազան, խելքս չէ կտրում, որ Դուք կաթուղիկոս ըլնեք<sup>19</sup>: Էստեղ փող է հարկավոր, փող և ոչ թե այգալիսի<sup>20</sup> մտածմունք: Ուրեմն, աղաչեմ<sup>21</sup>, համբերե մինչև ազդն կամ տերությունն<sup>22</sup> քեզ ընարե:

Կարապետ եպ. — Է՛, ես ան կսեմ, թե անքան, որ ծառայի կոր կամ աշխատի՝ ազդիս համար, Կարբեցին, յուր օղայումն<sup>23</sup>

նստած, քնանար կոր, անորմե փող առան, կաթուղիկոս ըրին, միթե չենի նայիր<sup>1</sup>, թե ես անորմե ալելի արժանավոր մարդ մը եմ:

Եր. Արծրունի. — Աղաչեմ, սրբազան, այս բանս 5—6 մեծամեծ սուսաց ձեռքին է<sup>2</sup>, որ նոքա միարեբան հրամայեն ծածկաբար՝ հայոց երեկի անձանց, և նոքա ևս, ինչպես ստորագրել ալ՝ այս մեծամեծացն, կաշխատեն<sup>3</sup> նոցա հրամանն կատարել և այլ ոչինչ մտածողություն չէ հարկավոր. միայն թե՛ այն 5—6 հոգիոցն բավականություն ալ փողով:

Կարապետ եպ. — Է՛, կըսես<sup>4</sup> 5—6 հոգիք, ի՞նչ կարծես կոր, քանիով կարելի է անոնց բավականացնել:

Եր. Արծրունի. — Աղաչեմ, սրբազան<sup>5</sup>, ստաված գիտե, նրանք էնպես մարդիք<sup>6</sup> չեն, որ 500.000 վեր առնեն. նոցա պետք է հառաջ փորձել:

Կարապետ եպ. — Է՛, դարձյալ ինչ կարծես կոր:

Եր. Արծրունի. — Աստված գիտե:

Կարապետ եպ. — Դարձյալ, Ձեր կարծիքն որքան է:

Եր. Արծրունի. — Պակաս... պակաս — վեց հազար սկի կը մտխով. սրանից թե ալելի չլինի<sup>7</sup>, պակաս չի ըլնի<sup>8</sup>:

Կարապետ եպ. — Վեց հազար սկի... վեց հազար սկի... վեց հազար... Է՛, ամենին ալ մն գլխիցն պետք է վճարել:

Եր. Արծրունի. — Իհարկե:

Կարապետ եպ. — Ձէ՛ կարելի խոստանալ, որ երբ կատարեն՝ հետո տանք:

Եր. Արծրունի. — Աղաչեմ, սրբազան<sup>9</sup>, պատահել է, որ Դուք, այլոց հավատարմով<sup>10</sup>, գործն կատարած ըլնիք և հետո փողն ստացած:

Կարապետ եպ. — Ձանըմ<sup>11</sup>, մեր գործն այլ բան մը է:

Եր. Արծրունի. — Նոցա գործն ինչ է, ի՞նչ<sup>12</sup> զանազանություն ունի:

Կարապետ եպ. — Ա՛ս է, որ մենք հոգե-

1 B աղաչեմ, սրբազան չիք: 2 B սկսելն: 3 B այս: 4 B էնպես: 5 B էնպես: 6 B ժամանակին: 7 A Բ.: 8 B որ: 9 B ինչքան: 10 B ժամանակին: 11 B Աղաչեմ չիք: 12 B տերության: 13 B կսեմ: 14 B արդյունք: 15 A ծառայություններ: 16 B խնտաս: 17 B չի: 18 B աղաչեմ, սրբազան չիք: 19 B ըլնիք: 20 B էտպիսի: 21 B աղաչեմ չիք: 22 B ազդը կամ տերությունը: 23 B օտայումն:

1 B չեն նայիր: 2 B Սրբազան, աղաչեմ. այս բանս 5—6 սուսաց մեծամեծաց ձեռքն է: 3 B կաշխատին: 4 B կսեմ: 5 B Աղաչեմ, սրբազան չիք: 6 B մարդիկ: 7 A կլինի: 8 B չլնի: 9 B Աղաչեմ, սրբազան չիք: 10 B հավատարմով չիք: 11 B ձանըմ: 12 B որ:



վորականք<sup>1</sup> ենք, չենք կարող մարդս մը բան ըսել<sup>2</sup>, թե որ հետո չվճարեն նե. անոր համար մեք աս գլխին կը ստանանք<sup>3</sup>:

Եր. Արծրունի.— Աղաչեմ, թե որ Դուք ես չտաք, նոքա կարո՞ղ են այլոց բան ասել կամ գանգատել:

Կարապետ եպ.— Ձե՛ն կարող:

Եր. Արծրունի.— Քա՛ղ լիցի:

Կարապետ եպ.— Ուրեմն ի՞նչ կըսես, ի՞նչ ընել պետք է<sup>4</sup>:

Եր. Արծրունի.— Աղաչեմ<sup>5</sup>, էնպես՝ ինչպես ասի: Միայն կամ հանձնեք Արեսալոմովին<sup>6</sup>, նա տա՝ ումին կասեմ, կամ թե նա Ձեր փողն ունի. թող մտխե, հետո Ձեզանե<sup>7</sup> ստանա, ինչպես կարգադրություն կտաք, այնպես անե:

Կարապետ եպ.— Ես չիշտեմ. անոր չիմի<sup>8</sup> ճանչնար, վեց հազար ոսկի, որ կըսես<sup>9</sup>, ես Ձեզ հանձնեմ կոր ե Ձեզանե հաշիվ կառնեմ<sup>10</sup>. Ձեր ձեռքին ըլլա ավելի աղվոր է, և դուք ինչպես դիտեք նե՝ անանկ ընեք:

Եր. Արծրունի.— Ի՞նչ գանազանություն կա՝ աղաչեմ<sup>11</sup>. ինարկե, այսպես բանն ամեն մարդս հայանելն լավ չէ:

Կարապետ եպ.— Գիտե՛ս, Աղա Երեմիա, ես ան փողն Ձեզ տամ կոր ու Ձեզանե ձեռագիր մը անեմ կոր. աստուծով ալ, երբ աս բանն կատարվեցավ նե՝ հազար ոսկի ալ Ձեր աշխատանաց վարձ<sup>12</sup> տամ կոր:

Եր. Արծրունի.— Ես, աղաչեմ, սրբազան... աշխատանաց<sup>13</sup> համար Ձեզանե, սրբազան, վարձ ուղող չեմ, և այդ դումարի համար էլ ես Ձեզ ձեռագիր ավող չեմ, ի՞նչ հարկավորություն է ինձ. կամիք՝ կամ նրան ավեք կամ ուրիշին. ես Երբ Ձեզ<sup>14</sup> խնդրեցի՝ իմ ձեռքն ըլնի այդ գործն. ինձ համար ինչ գանազանություն ունի, թե Դուք ըլնիք<sup>15</sup> կաթողիկոս կամ<sup>16</sup> այլ ոք:

Կարապետ եպ.— Ասածս ան է, թե դուք ավելի հարմար եք ատ բանին և շատ ալ բարեկամներ ունիք և Ձեր պատիվն ոռուք<sup>17</sup> ավելի պահեն<sup>18</sup> կոր ամեն<sup>19</sup> մեծամեծք:

1 B մեք հոգեորական: 2 B ասել: 3 B կստանանք: 4 B կսես, ի՞նչ պետք է ընել: 5 B Աղաչեմ չիք: 6 A Ա. 7 B Ձեզանե չիք: 8 B չեմի: 9 B կսես: 10 A շտանեմ: 11 B աղաչեմ չիք: 12 B վարձն: 13 B Ես... աշխատանաց (աղաչեմ, սրբազան չիք): 14 B Ձեզ Երբ: 15 B լինիք: 16 B թե: 17 B ոռուք: 18 B կը պահեն: 19 A ամեն չիք:

Եր. Արծրունի.— Աղաչեմ, սրբազան<sup>1</sup>, ճշմարիտ չեք լսած. ոռուք իմ պատիվն չեն պահել:

Կարապետ եպ.— Ինչի՞ խոժոռեցար<sup>2</sup>, սիրեկան, ես ատ վատ մտոք չասի քեզի<sup>3</sup>:

Եր. Արծրունի.— Աղաչեմ<sup>4</sup>. ես ևս վատ մտոք չհասկացա<sup>5</sup>:

Կարապետ եպ.— Ապա ինչի՞ խոժոռեցար:

Եր. Արծրունի.— Ե՛ս<sup>6</sup>... Քա՛ղ լիցի՝ աղաչեմ, սրբազան<sup>7</sup>:

Կարապետ եպ.— Տեսնեմ կոր, որ<sup>8</sup> դույնդ փոխվեցավ:

Եր. Արծրունի.— Ձարմանք է. ինչպես չփոխվի<sup>9</sup> դույնս. աղաչեմ, սրբազան<sup>10</sup>, եթե Դուք ինձ չէք հավատու՛մ, ես Ձեզ ինչպես հավատամ:

Կարապետ եպ.— Ես Ձեզ<sup>11</sup> ինչպես չեմի ավտար: Եթե չէի ավտացեր, ինչի՞<sup>12</sup> ուրեմն Ձեզ բերել տայի կոր հոս՝ խորհուրդ հարցնելու:

Եր. Արծրունի.— Աղաչեմ<sup>13</sup>, սրբազան, պատճառ ավիք բաց խոսալո՞ւ<sup>14</sup>. ինարկե, դատարկ խորհուրդ հարցնելն կհավատաք, բայց փող տալն՝ ոչ: Կա՛վ, ինձ փող ավիք և ես ձեզ ձեռագիր ավի, բայց երբ Ձեր դիտավորությունն չկատարվի կամ թե կատարվի<sup>15</sup> ևս, հետո Ձեր փողն իմ ձեռագրովն պահանջեք, կարո՞ղ եմ ասել, թե կաշտաք ավի այլոց՝ Ձեր<sup>16</sup> գործոց համար:

Կարապետ եպ.— Միթե ինձ անանկ անհողի մարդ մը ճանաչեա՞լ<sup>17</sup> կոր:

Եր. Արծրունի.— Աղաչեմ<sup>18</sup>, չեմ հասկանում. ուրեմն ի՞նչ դիտավորությամբ եք դիր ուզում ինձանե. մի՞թե ես պետք է ուրանամ Ձեր փողն: Ես նորա քաղցածն եմ<sup>19</sup>:

Կարապետ եպ.— Քա՛ղ լիցի և քա՛ղ լիցի<sup>20</sup>. ես անանկ տասն փող ալ Ձեզ ավտամ<sup>21</sup> կոր, ո՞վ ասաց թե դու անոր քաղցածն ես:

Եր. Արծրունի.— Աղաչեմ<sup>22</sup>, սրբազան. լավն այն է, որ Ձեր այս հանձնարարու-

1 B Աղաչեմ, սրբազան չիք: 2 A խոժոռեցար: 3 B քեզ: 4 B Աղաչեմ չիք: 5 B չըհասկացա: 6 B Ես չիք: 7 B աղաչեմ, սրբազան չիք: 8 B որ չիք: 9 B չի փոխվի: 10 B աղաչեմ, սրբազան չիք: 11 B Ձեզի: 12 B ինչն: 13 B Աղաչեմ չիք: 14 B ավեք բաց խոսալու: 15 B չիք՝ կամ թե կատարվի: 16 A Ձեզ: 17 B կը ճանաչեա: 18 B Աղաչեմ չիք: 19 B քաղցածն չեմ: 20 B Քա՛ղ և քա՛ղ լիցի: 21 B ես տամ: 22 B Աղաչեմ չիք:



թյունն այլ Ձեր հավատարմի՜ հանձնեք,  
կամ թե ինչպես ասի՜ Արեսալումովի՜:

(Արծրունին՝ ասէ ինքն-ինքեան).

Աստված տա, քոռանա, նրան տա, ինչ  
ընկերությամբ ուսելու՜ փող է՜:

Կարապետ եպ.— Հասկըցա... աղեկ հաս-  
կըցա՞. շատ նեղացար ան իմ չնչին զրու-  
ցեն:

(Մերձենայ առ նա՞ և համբուրէ զգլուխ  
նորա և ասէ). Հաշտվենք, հաշտվենք, Ազա  
Երեմիա...<sup>7</sup> Գիտես կոր, նախ՝ երկրացի եմք,  
երկրորդ, ասքան տարվա՞ քարեկամք. ըշտե  
եթե ասանկ օրն՞ զու ինձի չօգնես, ո՞վ պի-  
տի որ օգնե:

(Յառնեն ի սեղանոյ):

Նր. Արծրունի.— Ազաչեմ<sup>10</sup>, սրբազան, ես  
պատրաստ եմ օգնելու. ինչ եք հրամայում:

Կարապետ եպ.— Էհ, Տանական, մարդ մը  
խավրե Ազա Սուլման Արեսալումովի<sup>11</sup> զա  
շուտով հոս: Ղահվա ալ բերեք. քաղցր ըլ-  
լա, թանձր ըլլա: Եկե, Ազա Երեմիա, եկե  
նստե, եկե հրամե: Փառք աստուծո, աղքատ  
չեմ, անանկ տան փող ալ կորչի<sup>12</sup> նե, այ-  
սինքն կորցնես<sup>13</sup> նե, մի՞թե ես խոսացող  
եմ. ինձ աղեկ<sup>14</sup> չես ճանցչեր. աստուծով  
այսուհետե պիտի լավ ճանչնաս:

(Ինքն ինքեան ասէ).

Աս աղեկ եղավ, որ երկուսն միատեղ  
կըլլան, երբ փողն պիտի որ յուրյանց  
տամ. եթե<sup>15</sup> մինն ուրանա նե՞ մյուսն զկա  
կըլլա, բայց վախնամ երկուսն ալ միանան  
ու<sup>16</sup> աս փողն ուտեն (յանկարծ փռշտայ<sup>17</sup>  
երկիցս անգամ<sup>18</sup>): Չէ, աստուծով, վերջն  
աղեկ կըլլա, ես շատ անգամ փորձել եմ  
ասանկ փռշտայն:

(Փռշտայ երրորդ անգամ<sup>19</sup>).

Չէ, աս աղեկ նշան չէր: Ը՛հ... էհ:

Նր. Արծրունի.— Ասողջություն, սրբա-  
զան:

Կարապետ եպ.— Ասողջությունն ան ժա-  
մանակն կըլլա, երբ աստուծով աս մեր խոր-  
հուրդն կատարված ըլլա:

Նր. Արծրունի.— Ազաչեմ, սրբազան՜, աս-  
տուծով կատարված է. բանի զժվարու-  
թյունն սկսելն է և մանավանդ կաշառքն...  
(Յանկարծ մտանէ ի ներս Սօլումն<sup>2</sup> Արի-  
սալումովի ուրախ զխօք, համբուրէ զաջ  
սրբազանին և ասէ).

Սողումն Ար.<sup>3</sup>— Աչքերնիս լուս, սրբազան,  
աչքերնիս լուս. Գեարդ վարդապետին լավ  
պարգև իմ խոստացի. աչքերնիս լուս. ձլիվ  
մեր խորհուրդը՜ կատարվեցավ: Ա՛հ... Ազա  
Երեմիա, հրամանքդ էլ էստի իս էլի<sup>5</sup>. զի-  
տեմ, վուր զուսն՞ էլ ուրախ կուլիս. քու  
աչքն էլ լուս: Արա, ինչ իք ասում, ինչ  
իք խոսացի, մե լավ բան չինիլ իք՞, թե չէ:  
Էստու համար լավ փիքք պետք է արած՞.  
էս է, հա՛, էս օր է, հա՛, սրբազան՞, զուք  
չիք գիտի, ես լավ գիտեմ, էտենց չէ՞, Ազա  
Երեմիա<sup>10</sup>:

Նր. Արծրունի.— Իհարկե, իհարկե<sup>11</sup>, ես  
էլ էս<sup>12</sup> էի խոսում սրբազանի հետ, երբ  
զուք ներս մտար:  
Սողումն Ար.— Արա, ինչ էիք խոսում,  
ասա էլի, էս ինչ լավ բան էլավ<sup>13</sup>. արա,  
փիքք արեք, արա, ինչ էիք խոսում, ասա  
տեսնեմ:  
Նր. Արծրունի (Աչօք նշանացի ասնէ և  
ասէ այնպէս, որ միմիայն Արիսալումովի  
հասկանայ).— Տօ, շատ մի փռտփռտալ, բա-  
նը չինիլ եմ<sup>14</sup>, մունջ կացի. էստի բան կա:  
(Ապա բարձրացնէ<sup>15</sup> զձայնն և ասէ).  
էսպես չէ՞, սրբազան:  
Կարապետ եպ.— Ես աղեկ չհասկացա:  
Նր. Արծրունի.— Էս էի ասում Սուլման  
Արիսալումովին, թե էսպես բանն ծածուկ  
պետք է լինի և լավ մտածելով:  
Կարապետ եպ.— Իհարկե... իհարկե...  
Նր. Արծրունի.— Ազաչեմ, սրբազան<sup>16</sup>,  
գիտեմ, Սուլման Ազա, մենք<sup>17</sup> շատ ժամա-

Նր. Արծրունի.— Իհարկե, իհարկե<sup>11</sup>, ես  
էլ էս<sup>12</sup> էի խոսում սրբազանի հետ, երբ  
զուք ներս մտար:

Սողումն Ար.— Արա, ինչ էիք խոսում,  
ասա էլի, էս ինչ լավ բան էլավ<sup>13</sup>. արա,  
փիքք արեք, արա, ինչ էիք խոսում, ասա  
տեսնեմ:

Նր. Արծրունի (Աչօք նշանացի ասնէ և  
ասէ այնպէս, որ միմիայն Արիսալումովի  
հասկանայ).— Տօ, շատ մի փռտփռտալ, բա-  
նը չինիլ եմ<sup>14</sup>, մունջ կացի. էստի բան կա:  
(Ապա բարձրացնէ<sup>15</sup> զձայնն և ասէ).  
էսպես չէ՞, սրբազան:

Կարապետ եպ.— Ես աղեկ չհասկացա:

Նր. Արծրունի.— Էս էի ասում Սուլման  
Արիսալումովին, թե էսպես բանն ծածուկ  
պետք է լինի և լավ մտածելով:

Կարապետ եպ.— Իհարկե... իհարկե...

Նր. Արծրունի.— Ազաչեմ, սրբազան<sup>16</sup>,  
գիտեմ, Սուլման Ազա, մենք<sup>17</sup> շատ ժամա-

1 B հավատարմի: 2 A Ար...: 3 B Ար2.: 4 B  
ուսելու: 5 B Հասկցա, աղեկ հասկցա: 6 B Ար2.: 7 B  
Հաշտվինք, հաշտվինք Ազա Ե.: 8 B տարվան: 9 B  
ասանկ օրն եթե: 10 B Ազաչեմ չիք: 11 A Սուլման  
Ար... B Սողումն Արեսալումովի: 12 B կորչի: 13 B  
կորցրենե: 14 A աղե: B աղեկ չիք: 15 B թե: 16 B  
ու չիք: 17 B փռշտայ: 18 B անգամ և ասէ [այնու-  
հետե ողջ պարբերությունը չիք]: 19 B Չիք այս  
տողը ես:

1 B Ազաչեմ, սրբազան չիք: 2 B ի ներքս Սողո-  
ման: 3 A Սող. Ար.— չիք: 4 B մեր խորհուրդն:  
5 B ես էլի: 6 B որ զու: 7 B էք: 8 B լավ պետք է  
փիքք անել: 9 B սրբազան չիք: 10 A Ե. Ե. (Ազա  
Երեմիա-ի փոխ.): 11 B իհարկե չիք: 12 B էտի: 13 B  
ելավ: 14 B իմ: 15 B բարձրացուցանէ: 16 B Ազաչեմ,  
սրբազան չիք: 17 B մեր:



նակ է, էս բանի վրա սկսել ենք խոսալն, վասնորո քեզ կարճն ասեմ. սրբազանն, լավ գիտեա, մեծահոգի և յուրյան աստիճանն ճանաչող մարդ<sup>1</sup> է. իհարկե, մեր ազգի հոգևորականաց միջին ամենեքայն ևս կը խոստովանվին, որ առաջին<sup>2</sup> է արդյամբք, հայրենասիրությամբ և ուսմամբ. ուրեմն էսպես ժամանակն, եթե յուր իրավունքն կորցնե<sup>3</sup>, այն ամեն արտոնություններն կը ոչնչանան: Ճշմարիտ է, ազգի կամացն է այս քնարությունն, բայց այսուամենայնիվ, որովհետև ժամանակն վատ է և առանց կաշառքի ոչինչ չի լինիլ<sup>4</sup>, վասնորո բարեհաճում է այն արտոնությանցն կից, փոքր ինչ ևս<sup>5</sup> փող մսխե<sup>6</sup>, որ չլինի<sup>7</sup> այլ արժանավոր անձն անձնընծա<sup>7</sup> լինի և ոչ թե միայն<sup>8</sup> ազգի անունն խայտառակե, ինչպես Կարբեցին, այլ և<sup>9</sup> սրբազանիս անունն արատավորվի մեր<sup>10</sup> ազգի և այլոց<sup>11</sup> ազգաց միջին: Ասեցի արատավորվի<sup>12</sup>, որովհետև հասարակ կամ հեռավոր ժողովուրդքն չեն կարող զանազանությունն իմանալ թե<sup>13</sup> առանց կաշառաց չէ նոցա քնարությունն. այլ այնպես կը կարծեն, թե Կարապետ սրբազանն երեի որ արժանի չէր, վասնորո և նրան<sup>14</sup> չը քնարեցին:

Կարապետ եպ.— Ճշմարիտ է Ձեր հրամայածն. ահա սոգ<sup>15</sup> է իմ միտքն:

Նր. Արծրունի.— Աղաչեմ, ներեցեք, սրբազան, փոքր ինչ, մինչև մեր դիտավորությունն հասկացնեմ Սուրբն Աղային: Է՛հ, ինչեկեցե, իհարկե, սրբազանիս աշխարքն<sup>16</sup> գիտե, հարուստ է, և այն հարբասությունն ժողովել է՝ յուր անվան և այսպիսի ժամանակն դորձածելու<sup>17</sup>, յուր իրավունքն չկորցնելու<sup>18</sup> համար: Մի՞թե չէ կարող 20—30 հազար ոսկի, ակուն<sup>19</sup> թսթափել, բերե, մսխե և յուր առածն կատարել հայանի է, որ կարող է, և այն ինչպե՞ս, առանց մեզ նման<sup>20</sup> մարդկանց հարցանելու:

Բայց ոչ... ոչ... մեք պետք է այս դիտավորությամբ չսկսենք աշխատելու... այլ թե որքան կարող ենք՝ ժլատությամբ. ոչ էնպիսի ժլատությամբ, որ չկարողանանք բան շինել, այլ թե չափավոր: Ես դորական մարդ եմ. ճշմարիտ է, հարուստ եմ, փնտք ասուածո, բայց փողի հաշիվ, առևտուր<sup>1</sup> այնքան չեմ հասկանում. վասնորո պետք է այս սրբազանի հրամանքն և իմ խնդիրքն հանձնառու լինեք<sup>2</sup>. այս վեց հազար ոսկին, որ սրբազանն յուրյան կաթողիկոս դասնալու<sup>3</sup> համար զո՛հ է անում, դուք ստանաք, պահեք և, երկուսիս խորհրդովն, սե՛մ<sup>4</sup> հարկավոր է՝ տանք: Ասի երկուսիս խորհրդովն, չմտանա՞մ, որ երկուսս կախյալ եմք սրբազանի հրամանն. ամեն բանն, որ պիտի կատարենք կամ վերջի կոպեքն<sup>6</sup> ումն որ ուղենանք տալն, պետք է նախ սրբազանին<sup>7</sup> հարցնենք<sup>8</sup> և ապա տանք:

Կարապետ եպ.— Հո՛ւ, առ աղեկ բոցիբ.<sup>9</sup> Ես ալ ատոր հավան եմ<sup>10</sup>:

Սողոմոն Ար.— Ո՛ւր է էս վեց հազար ոսկին:

Նր. Արծրունի.— Պատրաստ է, ներսն է, այս բովակիս<sup>11</sup> սրբազանն կերթա, կը բերե՛ թե կուզես<sup>12</sup> ստանալն: Սրբազան, հրամայեցեք<sup>13</sup> բերեն, կամ թե կարելի է՝ Դուք պիտի բերեք:

(Կարապետ եպիսկոպոսն յառնէ զնալ, և ահա Սողոմոն Արիսալումովն բարձրացուցանէ զունչն՝ փոշտալ. ասէ Երեմիա Արծրունի<sup>14</sup>).

Տո՛ւ, քիթդ, տո՛ւ, տո՛ւ, քիթդ:

(Եպիսկոպոսն զնայ ի միւս սենեակն<sup>15</sup>),  
Ինչ էիք քո խելքին էլի զոս տալիս, տեսմբ, ինչպես սկսեցի խոսալն, որ շուտ վերկացավ<sup>16</sup>, զնաց փողերն բերե. թե թողել էի քեզ խոսալու<sup>17</sup> բանն խոտակ խառնել էիր:

Սողոմոն Ար.— Արա ևս ինչ գիղիմ<sup>18</sup>, ինչ է ձեր միտքն, ան թե՛ ինչ իք խոսացի ձեր մեջն:

1 B անձ: 2 B կը խոստովանվին, որ առաջինն: 3 B կորցրնէ: 4 A չի լինիլ: B չլինիլ: 5 A և: 6 B մսխե: 7 B քնծա: 8 B միայն չիք: 9 B և չիք: 10 B արատավորվի մեր չիք: 11 B ազգի մեջին և այլ ազգաց: 12 B արատավորի: 13 B թե նորո: 14 B վասնորո և նրան-ի փոխարեն՝ որ նրա: 15 B ատ: 16 B սրբազանն աշխարհք: 17 B դորձածելով: 18 B չկորցրնելու: 19 B հակուն: 20 B պետ:

1 B ասուոր: 2 B լինիք և: 3 B դասնալու: 4 B ումն: 5 B չը մտանա՞մ: 6 B կոպեք: 7 B սրբազանն: 8 B հարցանենք: 9 B ասացիր: 10 B իմ: 11 B բովակիս: 12 B ուղենա՞մ: 13 B հրամայեցեք, սրբազան: 14 B, որում ասէ (ասէ Եր. Արծր. > ի փոխ.): 15 B սենեակն այդ ասէ: 16 B վերջացավ: 17 B խոսալն: 18 B գիտեմ:



Եր. Արծրունի. — Շատ մի խոսիր<sup>1</sup>. Էսպես ուտելու փողեր մեր ձեռքն<sup>2</sup> չի բնկնի: Տն, էս անմիտն ուղում էր ինձ խարե, ինձանե ձեռագիր առնե:

Սողոմոն Ար. — Էսպես տուտաց օքմինն քիզ պեաք էր<sup>3</sup> խարի. դիւխ, դիւխ<sup>4</sup>:

Աշխարհումս շատ անճոռնի<sup>5</sup> մարդ եմ

տեսած,

Բայց էսպիսի<sup>6</sup> անպիտանի չեմ պատահած.

Ափսոս սա մեքեան բարձոյ չարվադար չէ,

Կամ հինգ զբոշով<sup>7</sup> ալրի հակն շալակոյ չէ:

Հասակը նման ութ դադանոց Գողթաթին<sup>8</sup>,

Աչքի մեկը դուրս է էկած<sup>9</sup> ճակտի միջին,

Շլինքը հաստ, փորը ուռած, նման գոմշի<sup>10</sup>,

Թե շուրս վուան ունեցիլ էր՝ կը նմաներ

իշի<sup>11</sup>:

Եր. Արծրունի. — Ի՞նչ հարկավոր է էտունք.

էն սոկիքն, որ նա ունէ, հավատացիր<sup>12</sup>,

հրեշտակի հավասար է. ի՞նչ ես ասում:

Սողոմոն Ար. — Գիզիւ<sup>13</sup>, ինչ անելու ես՝

չնւտ արա, որ էն Արախու, ան էն Ջափար<sup>14</sup>

Սան շուն-շան վաւրթիքն<sup>15</sup> չզան,

նրանք բեղչաաին, չին<sup>16</sup> թողնի, ու սախա

կուլինք:

Եր. Արծրունի. — Շատ ես խոսում. Քրիստոսն<sup>17</sup>

էլ որ գա, էն սոկիքն մերն է, ի՞նչ ես ասում:

Բայց դու զգուշ կացի, շատ մի խոսիր<sup>18</sup>,

բանն կը քանդես<sup>19</sup>: Ես լավ գիտեմ զբանց բնությունն:

(Ելանէ Կարապետ կաթիկոսոսն ի ձեռին զսոկիքն ասպրակներով<sup>20</sup>, նստէ և ասէ).

Կարապետ եպ.<sup>21</sup> — Եկե, Աղա Երեմիա, ես

դադրեցա<sup>22</sup>, հրամանքդ համբե Սողոմոն Աղային:

Եր. Արծրունի. — Ի՞նչ եք<sup>23</sup> վաղում, աղաչեմ<sup>24</sup>,

սրբազան, ես ես դադրեցա<sup>25</sup> շատ խոսալուցն<sup>26</sup>:

Ես փող համբեին չեմ կարող. ինքն Սողոմոն Աղայն<sup>27</sup> լավ կը համարե<sup>28</sup>.

Եր. Արծրունի. — Ե՛, պրծե, պրծե<sup>23</sup>, ես սրբիշ տեղ եմ գնալու, իմ զբոշկեն էստեղ չէ,

քոնն բան աուր, Սողոմոն Աղա, կամ միատեղ գնանք:

(Գլխօք և աչօք ցույց տայ նմա. ասել՝ ասպակ<sup>24</sup>).

Սողոմոն Ար. — Չէ, չէ, հարեա պրծա<sup>25</sup>, համփիրե, մեաի կ'էհանք<sup>26</sup>, ուր վուր<sup>27</sup>

թող ինքն համբե<sup>1</sup>, ստանա. Չեղ ես ընդունելի է կարծեմ... Չէ<sup>2</sup>:

Սողոմոն Ար. — Էս ամեն մե<sup>3</sup> ասպրակն վնւրքան է:

Կարապետ եպ. — Հազարական է, բշտե՛ վրան ալ դրուկ է<sup>5</sup>:

Եր. Արծրունի. — Շատ լավ կանես, որ էս փողերն տաս դառաֆին<sup>6</sup>, շանն չը կորչի,

Սողոմոն<sup>7</sup> Աղա, երբ որ հարկավոր ըլնի՝ կարող ենք էն ժամանակն դառաֆիցն ըստանալ<sup>8</sup>

ինչ փող որ հարմար ըլնի՝ տալու: Էս էլ սրբազանիս համար մի<sup>9</sup> առանձին շահալիտություն է<sup>10</sup>:

Սողոմոն Ար. — Թէ էտե՞նց է՝ էլ սւր իմ համբրում, զբղինք դառաֆն<sup>11</sup> գա էստիեվեա քաշե՛ ստանա:

Եր. Արծրունի. — Աղաչեմ, լսեցեք<sup>12</sup>, ճըշմարիտ ենենց<sup>13</sup> կ'օնիս, որ ասի... Ի՞նչ է. ուղում իս աշխարին<sup>14</sup> իմացումն ամս<sup>15</sup>.

Միթե սրբազանն Չեղ չէ հավատում<sup>16</sup>, բայց կարծեմ սրբազանի մտա վատ փող չլինի:

Կարապետ եպ. — Ի՞նչ կըսեք<sup>17</sup>, հատիկ-հատիկ քաշած եմ ձեռքս. բշտե կշիւք ալ ունեմ, սեռսեֆի<sup>18</sup> քար ալ ունեմ<sup>19</sup>, թե կուղեք՝ բերեմ կշտեցեք և տեսեք:

Եր. Արծրունի. — Ի՞նչ հարկավոր է, սրբազան, աղաչանացս լսի<sup>20</sup>, շատ էլ որ վատ ըլնեն... ր՛... թեկ թեկ ըլնեն, կաշառք ասնողը միթե քաշելու<sup>21</sup> է:

Կարապետ եպ. — Չէ, ջանքմ<sup>22</sup>, հարյուրին մին հատ ալ ավելի է:

Եր. Արծրունի. — Է՛, պրծե, պրծե<sup>23</sup>, ես սրբիշ տեղ եմ գնալու, իմ զբոշկեն էստեղ չէ,

քոնն բան աուր, Սողոմոն Աղա, կամ միատեղ գնանք:

(Գլխօք և աչօք ցույց տայ նմա. ասել՝ ասպակ<sup>24</sup>).

Սողոմոն Ար. — Չէ, չէ, հարեա պրծա<sup>25</sup>, համփիրե, մեաի կ'էհանք<sup>26</sup>, ուր վուր<sup>27</sup>

<sup>1</sup> B խոսիր: <sup>2</sup> B ձեռքն: <sup>3</sup> B քեզ պիտի: <sup>4</sup> B դիւխ, դիւխ: <sup>5</sup> B անճոռնի: <sup>6</sup> B էնպիսի: <sup>7</sup> B գառշով: <sup>8</sup> A Գողթաթին: B Գողթաթին: <sup>9</sup> B եկած: <sup>10</sup> B ասոր չիք: <sup>11</sup> B էշի: <sup>12</sup> B հավացիր: <sup>13</sup> B Գիւզիւ: <sup>14</sup> B Շափար: <sup>15</sup> B վաւրթիքն: <sup>16</sup> B բեթշաթին, չեն: <sup>17</sup> B Քրիստոս: <sup>18</sup> B խոսալ: <sup>19</sup> B չքանդես: <sup>20</sup> B սոկիքն ի ձեռին ասպրակներով: <sup>21</sup> A Կար. եպ. — չիք: <sup>22</sup> B դադրեցա: <sup>23</sup> B է: <sup>24</sup> B աղաչեմ չիք: <sup>25</sup> B դադրեցա: <sup>26</sup> B խոսալուցն: <sup>27</sup> A Ս. Աղան: B Սալոմոն Աղան: <sup>28</sup> B կը համարե:

<sup>1</sup> B համբե: <sup>2</sup> B կարծեմ... Չէ-չիք: <sup>3</sup> B ամենն է: <sup>4</sup> B իշտե: <sup>5</sup> B դրում է: <sup>6</sup> B սառաֆին: <sup>7</sup> A Ս.: B Սալոմոն: <sup>8</sup> B կարող ենք սառաֆիցն ստանալ: <sup>9</sup> B սրբազանին մի: <sup>10</sup> B է չիք: <sup>11</sup> B եմ համբում, սառաֆն: <sup>12</sup> B Աղաչեմ, լսեցեք չիք: <sup>13</sup> B ենեն: <sup>14</sup> B ուղում եմ աշխարհին: <sup>15</sup> B ամս: <sup>16</sup> B չի հավատում Չեղ: <sup>17</sup> B կսեք: <sup>18</sup> B ունիմ, սառաֆի: <sup>19</sup> B ունիմ: <sup>20</sup> B աղաչանացս լսի չիք: <sup>21</sup> B քաշելու: <sup>22</sup> B ճանքմ: <sup>23</sup> A պրծե, պրծե: <sup>24</sup> B ասպակ: <sup>25</sup> A պրծա, <sup>26</sup> B համբերե միատեղ կերթանք: <sup>27</sup> A օրտ B որ:



գուղիս<sup>1</sup> գնալ՝ կուտանիմ, իժուժ ես հետ կեհամ:

Եր. Արծրունի.—Պրծե, պրծե<sup>2</sup>:

(Կարապետ եպիսկոպոսն մնայ այնպէս մունջ և խորին լուսթեամբ, առանց պատասխանի նայէ<sup>3</sup> յսկիսն):

Սողոմոն Ար.—Արա, պրծա<sup>4</sup>, գնանք. սրբազան, աստուծով ամեն բանն լավ կուլի. էքուցեմ<sup>5</sup> քիզ լավ խարար կու բերիմ<sup>6</sup>:

Կարապետ եպ.—էհ, ազաներ<sup>7</sup>, գիտե՞ք, որ ես աս ոսկիքն տամ կոր ձեզ ինչպես պահեստ մը, ձեզ մտա բլլա... էհ... մինչև աստուծով աս մեր ատածներն գլուխ գա, հետս ումին տալն ինձ հաշիվ տաք արդարութեամբ. հը... ճշտութեամբ կամեի նը ասել<sup>8</sup>:

Եր. Արծրունի.—Իհարկե, իհարկե, ազաչեմ, սրբազան, ոչ թե միայն հետս արդարութեամբ կամ ճշտութեամբ հաշիվ պարտավոր ենք տալու, այլև մինչև Ձեզ չհարցընենք կամ Ձեր համաձայնութեանն չ'լինի, մեք ինչպես կարող ենք այլոց տալ: էհ, աստված օգնական:

Կարապետ եպ.—Կերթա՞ք... Աստված պահպան... էհ, տեր ընդ ձեզ:

(Տայ դաջն համրուբել, և ելանեն նոքա):

Եր. Արծրունի (Յելանելն ասէ ց Մ[սղոմոն] Ար[խոսլոմոն]):—Էնպես հաշիվ տանք դրան, որ հավիտյանս չկարողանա կարգալ:

Սողոմոն Ար.—Ամենն փակագիրով կու գրենք:

Եր. Արծրունի.—Դու ինձ վրա լավ մտածեցիր, արի... արի, գնանք:

(Կարապետ եպիսկոպոսն մնայ միայն, լուռ, անհանդարտ, երբեմն նստէ, և երբեմն շրջի<sup>9</sup> ի մեջ սենեկին, նայելով հայն տեղին, ուր համարելին գտնուի, շարժե գզլոխն՝ ախ քաշելով և ապա ձայնէ):

[Կարապետ եպ].—Ո՞վ կաք հոս, ասեք, գահվա մը բերեն, դանն բլլա:

(Մտանէ ի ներս Գէորդ վարդապետն, տեսանէ գնա այնպէս փոփոխեալ և ասէ):

[Պետրոս վարդ].—Սրբազան, ինչի՞ եք ատանկ խոժոռած, ասանկ օրն դուք ուրախ պիտ[ի] որ բլլաք և ոչ թե տրտում:

Կարապետ եպ.—Օ՞խ... օ՞խ... (նստէ): Իբրախիմնք ունես. ի՞նչ կընես, սերտեղաց գաս կոր, սուր էիր. Եփրեմ վարդապետն հոս է... նոր համբավ մը... վեց... ունիս... վեց, հը...

Պետրոս վարդ (Չարմացեալ նայէ և ասէ).—Ծառայդ եմ, ի՞նչ կա... ի՞նչ է եղեր. ինչի՞ ատանկ խոտաք կոր:

Կարապետ եպ.—Բան մը չկա... բայց... բայց գիտես, բան մը եմ բեր, չիյտեմ հավնես կոր:

Պետրոս վարդ.—Ի՞նչ եք բեր. ինչ բան պիտ որ բլլա, որ ես հավանութեանն չտամ:

Կարապետ եպ.—էհ, բշտե երեմիա Արծրունին եկավ հոս, հացի պահեցի, շատ խոտակցութեանն բերեք, վերջն խավրեցի Սողոմոնն Արխոսլոմոնի ալ եկավ, անոր քովն ալ բավականին խորհուրդ բերեք... անանկ եղավ որ... վեց... առանց կաշառքի բան չերթար հոռաջ... անոր համար քանի մը հազարական ոսկի տվի անոնց, որ... ումին հարկավոր բլլա, աս մեր գործի համար, պարզե տան:

Պետրոս վարդ.—Քանի մը հազարական:

Կարապետ եպ.—Հո, բշտե տվի... անանկ եղավ... չիյտեմ, խարովեր եմ, թե՛ ոչ:

Պետրոս վարդ.—Քանի մը հազարական ի՞նչ բեկ է, ես չեմի հասկանալ:

Կարապետ եպ.—Վեց հազարական:

Պետրոս վարդ.—Վեց հազարական մանամթ է, թե՛ ոսկի:

Կարապետ եպ.—Վեց հազարական ոսկի... ոսկի... ոսկի... ոսկի:

Պետրոս վարդ.—Ի՞նչ եք հրամայում, վա՛յ... ինչպես, աչքերնիդ բաց, ատքան ոսկին տվիք անոնց, առանց բան մը ինձմե հարցընելու: Մի՞թե, երբոր ինչքան հարկավոր էր բլլալու, չէին կարող գալ և ստանալ ձեզմե:

Կարապետ եպ.—Բշտե ատ ալ աստվել ցավ մը, որ աչքերս բաց տվի, երանի կըլլար՝ խփած էի եղած: Ես հիմակ զարմանամ կոր ինձմե. կյանքումս ասանկ սխալած չէի... դու ալ օրն հարցուր անգամ հոս մանեիր-կեղեկիր, ասոր ի՞նչ եղավ քեզ, որ ամենևին չերեցար աս տեղբանք:

<sup>1</sup> B կուղիս <sup>2</sup> A Պոծե, պոծե: <sup>3</sup> B հայի: <sup>4</sup> A պոծա: <sup>5</sup> B էգուցեմ: <sup>6</sup> B խաղար կու բերիմ: <sup>7</sup> B ազայներ: <sup>8</sup> B կամեիմ ասեր: Այտեղ ընդհատում է այս (B) օրինակը (զա ձեռագրի նախկին 107-րդ էջում է և արդի ծառ թերթում, որից հետո (մինչև 70-րդ թերթը) չի գրված: <sup>9</sup> A շրջի:



Գևորգ վարդ.— Մի՞թե ես էլ ատ խորհուրդի համար չէի քալել ողջ օրն:

Կարապետ եպ.— Ո՞ւր էիր գացեր, ի՞նչ ես ըրեր:

Գևորգ վարդ.— Ինձ ըսին, թե Հավլարաբ պառավ մը կա եղեր, որ շատ լավ դուշակություններ կընեն՝ ամին բանի համար: Գացի Տեր Հ. տանն նստեցի, մարդ խավրեցի, փնդոնցին, գտան, բերին, ես ալ վեր առի եկա. հիմի դուքսն կանգնած է. թե հրամայեք կոր՝ ներս գա:

Կարապետ եպ.— Էհ, ատանկ դուշակությանց ավաղն մեղք բան մը է, և սուսուտ բաներ խորաթելով ատանկ պառավներն ժողովրդից փող ժողվեն կոր:

Գևորգ վարդ.— Ծառայդ եմ. իհարկե, մեք քրիստոնեա եմք, մեղք է անպիսի մարդկանց ժողովրդոց մեջ թող տալն ալ, բայց ըստ որում ուսաց և վրայվոց մեծամեծքն փորձեր են և ճշմարտախոս կըսեն. վասնորո ես ալ բերեր եմ. հրամայեցեք ներս գա, փոքր ինչ խոսա՝ տեսնենք ի՞նչ կըսե և Ձեր ատ սակիքանց համար ալ բան մը հարցնենք կոր, կարելի է բան մը հասկանա, բայց դուք ըսեք թե կորցրեր եմ, որովհետե կըսեն, թե կորուստն շուտ կիմնա կոր:

Կարապետ եպ.— Հն... հն... հն. աստ, ներս գա:

(Գևորգ վարդ. բանայ զդուսն, և պառավն մտանէ ի ներս, համբուրէ զաջն Կարապետ եպիսկոպոսի և սա ասէ).—

Մայրիկ, հրամե, նստե: Էհ, գիտես, մեք կորուստ մը ունենք. կարճ կա իմանալ:

Պառավն.— Սրբազան, հույս ունեմ, որ կարողանամ:

Կարապետ եպ.— Էհ, իմացիր:

Պառավն.— Ո՞նց<sup>1</sup> կարելի է էսպես իմանալ. թող մին գավաթ պարզ ջուր բերեն:

(Գևորգ վարդապետն խոյն ըրէ և գնէ ասաջի պառաւին):

Պառավն (Ատէ ց Կարապետ եպիսկոպոսն).— Ծառայդ եմ. «Յանուն հօր և որդւոյ» ասեք:

Կարապետ եպ. (Ատէ).— «Յանուն հօր և որդւոյ և հոգւոյն սրբոյ. ամէն»:

Պառավն.— Էհ, սրբազան, կորուստդ փոք է, թե՛ աղբանք:

Կարապետ եպ.— Փող է:

Պառավն.— Երձնի՞ է, թե ոսկի. և քանի՞ օր է:

Կարապետ եպ.— Ոսկի է, և գողանալն մեք ասօր իմացանք:

Պառավն (Նայէ ի մէջ ջրոյն և ասէ).— Օհ, օհ, էդ ոսկիքն արյունաս են և շատ անիրավությամբ ժողոված: Գողացողներն երեք հոգի են էլի. ցերեկով են տարի. մինը վեր է առի, ավել է էն երկուսին, նրանք տարել են: Հիմի էս բովակիս էն ոսկիքն բաժանում են էն երկուսն: Ոսկիք վեր առնողն էրկար մարդ է էլի, հաստ, ու աչքը շիլ<sup>2</sup>: Է՛լ էն ոսկիքն հետ չեն գա. անմեղ միք պտուաի:

Գևորգ վարդ. (Յ Կարապետ եպիսկոպոսն տաճկերէն ասէ, զի չհասկանայնէ պառաւն). Սրբազան, ըշտե գեորդը՞ն՝ նասլ էի անդլաթի<sup>3</sup>:

Կարապետ եպ.— Չնք... չնք... չոք էի սոյլիդ. շիմդի սոյլալիմ բըզըմ գիտավորությունք<sup>4</sup>:

Գևորգ վարդ.— Էլրեթ թե, օ դա սոյլամալի<sup>5</sup>:

Կարապետ եպ.— Էհ, պառավ, ատ թողի ասնք. Ուրիշ բան մը ալ ունեմ. լով մտածե ու անանկ նայե ջրիդ... Ես խորհուրդ մը ունեմ մաքումս. տես զլուխ կգն:

Պառավն.— Էդպեսով չեմ կարող իմանալ. դուք Ձեր խորհրդի սկզբնատան պետք է ինձ իմացում տաք, ինչպես թե ճանապարհորդություն է՝ «Ճ.» ասեք, թըշնամություն է՝ «Թ.» ասեք, կարգադրություն է՝ «Կ.» ասեք և այլն:

Կարապետ եպ.— Գլխի տանն է «Կ.»:

Պառավն.— Կ. կ. կ. օհ... հրամեքս, եկավ. տեսնում եմ էա Կենի մտն մին «Թ.» էլ կա, դրանց զլխին մին պոպոզի նման բան է քաշած, ինչպես եկեղեցվո կաթուղիկե. խորհուրդ(դ) լով խորհուրդ է, թե որ աստ-

<sup>1</sup> Ակնարկում է Կար. եպիսկոպոսին, որի մի աչքը շիլ է եղել:

<sup>2</sup> Տեսնալ— ինչպես լավ հասկացալ:

<sup>3</sup> Ծառ... շատ... շատ լավ ասաց, հիմի խոսենք մեր գիտավորություններէ մասին:

<sup>4</sup> Իհարկե, այն ես պետք է ասել (հարցնել):

<sup>1</sup> Ա Վոնց:



ված հաջողի: Էս բանը վաղուց է մաքումդ դրած ունես, էս երկու օրվան միջին լավ գիր կամ համբավ ես լսի էստու համար: Մե մարդ կա, որ էս խորհուրդիդ գլխին կանգնած է. թե նա չլինի՝ կու հասնիս խորհուրդիդ: Էն մարդն, ինչպես երեւում է, հասակն կարճ է, նիհար, արծվաքիթ, մազերն սպիտակ\*: Ամեն մարդո մի հավատար, և խորհուրդդ ծածուկ պահե. հույսդ մի կըտրել, աստված ողորմած է. շատ լավ օրեր էլ, շատ վատ օրեր էլ կը քաշես, բայց միշտ խորհուրդիդ վրա հաստատ կացիր:

Կարապետ եպ.— Գևորգ վարդապետ, նե՞ դեմեք, շուքարի [= կարբը] չոք էի անդիտը\*\*:

Գևորգ վարդ.— Էվես էֆենդա՞, գյորղընըդ: Գախի սորմուլի բիր շեի վար դըր, սորուչի\*\*\*

(Սկսէ Գևորգ վարդապետն ընդ Տօնա-կանին ձեռք, գլխով խօսել ծածկարար, կըր և ասէ ցպառան):

Կարապետ եպ.— Խաթուն, բան մը բեմ քեզի...

Պառավն.— Ի՞մ անունը Խաթուն չէ, Կատարինն է:

Կարապետ եպ.— Աստուծով, երբ կատարի նե՞ ան ժամանակն ինձմե ավելի ստանաս կոր:

Պառավն.— Ո՞վ է սքվոր, մարդս, սրդիքս, կենդանի են:

Կարապետ եպ.— Իհարկե կենդանի կըլլանք:

Պառավն.— Կենդանի կուլանք, ապա խո՞մ մեռած չենք կանա լալ:

Կարապետ եպ.— Մասնիքի համար կես, լալ չէ, յաղութ է\*...

## О пьесе Г. Ширмазаняна „Описание кое-каких дел Карапета епископа...“

(РЕЗЮМЕ)

Галуст Ширмазанян — один из писателей-современников Хачатура Абовяна.

Армянские историки и литературоведы часто вспоминают об одной сочиненной им комедии, которая считалась потерянной. В последнее время в рукописном отделе Матенадарана были найдены две рукописные копии этой комедии, по которым и составлен издаваемый текст.

Эта комедия — один из первых образцов драматургии восточных армян, — создана в 1841—1842 г.г., когда Абовян выступал в ожесточенной борьбе против грабара и клерикальной литературы. Комедия написана с использованием ахалцихского и тбилисского диалектов, а также современного ему нового литературного языка. Материал комедии взят из реальной жизни: все действующие персонажи являются исторически-

ми лицами и названы своими собственными именами.

В этой комедии-памфлете Г. Ширмазанян убийственно высмеивал клерикалов, а в первую очередь архиепископа Карапета и католикоса Ованеса Карпеци. В комедии высмеяны также государственные чиновники, богачи, имеется также намек на одного из представителей царизма на Кавказе. Автор уничтожающе критиковал взяточничество, жульничество, лицемерие духовенства и всем вышеуказанным отрицательным образам противопоставил положительные образы крестьянина и городского ремесленника.

Комедия была поставлена на сцене известного дарбази того же Ширмазаняна в гор. Тбилиси. При содействии архиепископа Карапета полиция преследовала автора комедии, но не нашла, а запрещенная комедия распространялась секретно, рукописными экземплярами.

\* Ակնարկված է ներսես Աշտարակցին:

\*\* Ինչ ասել է, այս կինը շատ լավ է հասկանում:

\*\*\* Այո, ակեր իմ, անասք: Էլի հարցնելու մի բան կա, հարցրու:

\* Այստեղ ընդհատվում է նաև Ա օրինակը: Գա ձեռագրի նախկին 138ա և արդի 141ա թերթուսն է,



# Մ Ա Ն Ո Յ Ա Գ Ր Ո Ւ Յ Յ Ո Ւ Ն Ն Ե Ր

«Նկարագրութիւնք ինչ-ինչ գործոց...» պիեսի

1. Ս ի մ ե ո ն Բ գ ն ու ն ի (1769—1841).—Մնովել է էջմիածնում: Նրա կյանքի մանրամասնութիւնները գրված են իր ձեռքով, պահպանվում են մեր Մատենադարանի № 2945 ձեռագրի մեջ:

1831 թվին նա Աշտարակցու կողմից նշանակվում է որպես իր փոխանորդը Թիֆլիսում, տալով շօղանական նմայ գնարութիւն վարդապետն Ալամ-զարեանց:

էջմիածնում Սիմեոն Բգնունին ուժեղ բողոք է կազմակերպում Հովհ. Կարբեցու դեմ, ուստի և արտորվում է Աքսորում սակայն նա շարունակում է իր բողոքը՝ խայտառակելով Կարբեցուն՝ ցարի առաջ: Կարբեցին, ստիպված, 1837 թվին ետ է կանչում նրան էջմիածին, ուր և Բգնունին մեռնում է 1841 թվի օգոստոսի 9-ին: Իր մի ձեռագրում նա ծագրանկարի նյութ է դարձրել Ռոզենին, իշխան Բեռուզովին և ուրիշներին:

2. Հ ո վ ս ե փ Վ և հ ա պ ե տ յ ա ն Տ. Մ ա ր ու զ յ ա ն.—Հովհաննես Կարբեցու հայրենակիցը, մտերիմ աշակերտը, սպասավորը և նրա ամենազոտահելի օգնականը: Գրել է Հ. Կարբեցու 1831—1841 թվերին վերաբերող գործունեութեան ամփոփ պատմութիւնը (տես ձեռագիր № 2944):

3. Հ ա ր ու թ յ ու ն Ա լ ա մ դ ա ր յ ա ն.—Բանաստեղծ 19-րդ դարի սկզբում: Խ. Արսոյանի ուսուցիչներից:

4. Մ ե լ ք ո (ձ հ ն ա ու ա ն).—Թիֆլիսի հարուստներից: Նրա մասին, սույն պիեսում եղած հիշատակումից բացի, խոսում են նաև Աղ. Մրիցյանը («...Կովկասի Հայք...»), Գեղամյանը («Փորձ» ամսագրում՝ Կ. եպիսկոպոսի կենսագրութեան մեջ) և դարձյալ Գ. Շիրմազանյանը՝ յուր «Անեկդոտներ»-ում:

5. Կ ա ր ա պ ե տ ե պ ի ս կ ու պ ո ս (Բ ա գ ր ա տ ու ն ի).—Հայտնի է նաև որպես առաջնորդ Կարինի շրջանի հայութեան՝ 1828 թվի գաղթի ժամանակ (դեպի Ախալցխա): Նոր վայրում նա հարպկորեն զնում է բազմաթիվ գյուղեր և կալվածքներ: Ախալցխացիները մի անգամ (1834) բմբոստանում են նրա դեմ, և խռովութեան ակիբը հորդում է զեպի նրա քնակարանը: Բայց նա կարողանում է ազատվել մահվան վտանգից: Հսկայական հարստութեան տեք լինելով, կաշառքի շնորհիվ, զառնում է Թիֆլիսի և շրջակայքի հայոց առաջնորդ:

6. Գ ե ո ր գ վ ա ր դ ա պ ե տ (Տ ե ր Դ ա վ թ յ ա ն).—Կարապետ եպիսկոպոսի սպասավորն ու աշակերտը, որին նա Ախալցխա բերելով՝ դարձնում է վարդապետ, եպիսկոպոս Սա ևս Կարապետ եպիսկոպոսի

օրինակով բավականին կալվածքներ և հարստութիւն է ձեռք բերում:

7. Ա վ հ ա ի ք է ն Ֆ ի ա ճ յ ա ն.—№ 8810 ձեռագրի առաջին տնորենը: Նրա և իր եղբոր մասին նրիցյանը գրում է. «Կարենցի գաղթական Ավետիք էնֆիաճյանը՝ յուր կրտսեր եղբայր Համբարձումի հետ Ախալցխայից հասնելով Թիֆլիս, Կարապետ արքեպիսկոպոսի կարգադրութեամբ մի փոքրիկ սենյակ էր վարձել հիշյալ գաղթական շինութեան մեջ 1844 թվականին»: Նրանք հիմք են դնում Կովկասյան առաջին գրավածատանոցին:

8. Հ ա կ ո ր Կ ա ր ե ն յ ա ն.—Կարապետ եպիսկոպոսի աշակերտներից. նույնպես Կարնի գաղթականներից: Հ. Կարենյանը եղել է Ներսիսյան գրպոցի դասատուներից մեկը: Նրա հետ քնդհարվել է Միքայիլ Պատկանյանը՝ նրան դարձրել նյութ իր մի պիեսի մեջ: Հակ. Կարենյանի գրական ժառանգութեանից հայտնի են նրա «Նուշանիկ» պիեսը և Թարգմանութիւններ: Սղել է «Կովկաս»-ի խմբագիր:

9. Մ ր ե մ ի ա Ա ր ժ ր ու ն ի.—Վանից Թիֆլիզ գաղթած հայտնի հարուստ Գեորգ Արժրունու որդին և Գրիգոր Արժրունու հայրը:

10. Տ ա ր թ ե լ Ջ ա խ ա ր ի շ (եղբայրը՝ Դանիել).—Նրեի հենց նույն Տարիել Ջախարիշ Լոռու Մելիքյանն է, որ հիշատակվում է Խ. Արսոյանի «Իվան»-ի 2-րդ հատորում (էջ 152): Լոռու Մելիքյաններից են նաև Գրիգորը և նրա որդի Սիմյոնը, որը 1830—40-ական թվերին գլխավոր բժիշկ էր Նրեանում:

11. Ս ա ե փ ա ն Ա ր ա ր ա յ ա ն վ ա դ ա ր շ ա ու պ ի.—էջմիածնի միաբաններից, Կարբեցու համախոհներից, որին ներսես Աշտարակցին, հենց առաջին առիթով, արտոքեց Հովսեփ Վեհապետյանի հետ միասին:

12. Գ ե ո ր գ վ ա ր դ ա պ ե տ Մ ա ր ու զ յ ա ն.—Կարբեցու սպասավորը, որին Կարբեցին 1841-ին ձեռնադրել է եպիսկոպոս Պիետոսի նկարագրված Սոֆիա կնոջ հետ կապված արկածները կապված են սույն Գեորգի հետ:

13. Ս ա ե փ ա ն ն ո ս Ա ր դ ու թ յ ա ն.—Կարբեցու մտերիներից էր: Թիֆլիսահայոց առաջնորդը՝ Կարապետ արքեպիսկոպոսից առաջ:

14. Մ կ ր ա ի շ վ ա ր ժ ա պ ե տ Ե կ ե ն յ ա ն.—№ 3045 ձեռագրի ընդօրինակողը: Սղել է Միքայիլ Նալբանդյանի ուսուցիչներից. Նալբանդյանի մահվան ժամանակ ասել է դամբանական:

15. Ջ ա ք ա ր ի ա ե պ. Բ ե հ ր ու զ յ ա ն.—Նաև Գուրասոյան. աներկյուղ, արկածախնդիր անձն:



հոգևորականների շրջանում: Նրա ամփոփ ձևագիրը կենսագրութունը նույնպես գտնվում է Մատենադարանում: Մեսրոբ Թաղիադյանը որոշ ժամանակ սովորել է նաև սույն Ջաքարիայի մոտ: Ջաքարիան ունի ձևագիրը վիճակում գտնվող մի աշխատութուն «Վկայ կղզայն Գեղամայ...» գրված 1825 թվին՝ Սևանում (ձեռ. № 8074):

16. Ն ե ր ս ե ս Ա շ տ ա ր ա կ ց ի (1806—1857).— Կաթողիկոս: Շիրմազանյանների ընտանիքի հետ կապված էր խնամիրական կապերով: Գ. Շիրմազանյանը նրան սկզբում համակերել է, սակայն, ինչպես երևում է, հետագայում սկսել է հակակերել: Աշտարակցու մահից հետո անգամ վերջինիս ազգականներից մեկը՝ Հարություն Կամսարական Շահադիդյանը երկար ժամանակ շարունակել է պաշտպանել ներսես Աշտարակցուն՝ Գ. Շիրմազանյանի հարձակումներից (տես «Արարատ» 1878թ. փետրվար):

17. Հ ո Վ Ն. Շ ա հ յ ա թ ու ն յ ա ն.— Հայտնի է իր պատմական աշխատութուններով: Ժամանակին գրադվել է մեր Մատենադարանի կարգավորմամբ: Մեկն է այն մարդկանցից, որոնք (այդ թվում նաև Խ. Աբովյանը) ցանկանում էին հիմնել Սևանի միաբանութունը: Ս. Բզնունու խմբակից, որը գրավոր բողոքներ հարուցեց Հովհ. Կարբեցու դեմ:

18. Հ ո Վ Ն ա ն ն ե ս Կ ա ր ք ե ց ի.— Կաթողիկոս 1831—1842 թ.թ.:

19—20. Մ ե լ ք ու մ և Թ ո Վ մ ա ս Թ և ու մ յ ա ն ն ե ր.— Եղիլ են Հով. Կարբեցու եղբոր որդիները, դրանցից մեկի անուն սովորել է Պաշտաուր Աբովյանի մոտ:

21. Ս ո լ ո մ ո ն Ա ր ի ս ո լ ո մ ո Վ.— Գործող անձի մասին կենսագրական տեղեկութուններ չգիտենք: Տվյալ ժամանակներում եղել են. ա) Սողոմոն Սաեփանյան Արիսալամյան, որը 1827 թվին ավարտում է Ներսիսյան դպրոցը: բ) Սողոմոն Հարությունյան Արիսալամյան, որը Ներսիսյան դպրոցից դուրս գալով մտնում է գինվորական ծառայության: գ) С. З. Абесаломов,

որը մտել է Յացենկոյի Թատրոնի (սուսական) դիրեկցիայի կազմի մեջ՝ որպես «Комерцкий Советник»: Վերջինս միտք է հղանում սուսական Թատրոնի առանձին խոշոր շենք կառուցել՝ ինժեներ Իվանովի հետ, բայց տարածախնութունների պատճառով հեռանում է գործից:

Թե դրանցից որի մասին է Շիրմազանյանի խոսքը, չգիտենք, հավանաբար վերջինի, որովհետև սա է միայն գրվել Արիսալամով և ոչ Արիսալամյան:

22. Տ ո ն ա կ ա ն.— Կ. Կալիսկոպոսի սպասավոր-տիրացու. ինչպես երևում է նա հետագայում Կ. Կալիսկոպոսի շնորհիվ ուղարկվում է Ախալքալաքի Կարապետյան կոչվող դպրոցը՝ որպես գասաու:

23. Տ ե ր Ա Վ Ե տ ի ք.— Թեֆլիսի հոգևորականներից: Կոնսիստորիայի անգամ. 1841—1843 թվերին Ներսիսյան դպրոցի ելուժուտքի հաշիվները վարել է նա: Ազգանունը եղել է Տեր Ավետիքյան:

24. Գ ր ի դ ո ր Տ. Հ ո Վ Ն ա ն ն ի ս յ ա ն.— Եղիլ է Ախալցխացի. Կարապետ Կալիսկոպոսի մոտ ծառայուց հետո, ծառայել է կոնսիստորիայում որպես գրադիր, ապա, Ներսիսյան դպրոցում՝ որպես ուսուցիչ:

25. Բ ե ն կ ե ն դ ո ր Փ Ա լ ք ս ա ն ղ ր Խ ի ս տ ա Ֆ ո ր ի շ (1783—1844).— Գեղարքիսանների հետապնդողներից. 1826 թվից ժանդարմերիայի շեֆ և երբորդ բաժանմունքի պետ: 1827 թվի պատերազմի ժամանակ մասնակցել է Էջմիածնի գրավմանը:

26. Ե ր մ ո լ ո Վ Ա լ ք ս ե յ Պ ե տ ր ո Վ ի շ (1772—1861).— 1817—27 թվերին ցարական իշխանութան կողմից նշանակված է եղել Վրաստանի գլխավոր հրամանատար. ցարական կառավարութան ներկայացուցիչը Կովկասում:

27. Պ ա ս կ ե Վ ի շ Ի Վ ա ն Փ ե ո դ ո ր ո Վ ի շ (1782—1856).— Նիկոլայ 1-ինի քաղաքականութան մոլի ջատագոյններից և պաշտպաններից: Երմուլովի հաջորդը՝ որպես Կովկասի կառավարիչ և գործերի գլխ. հրամանատար (1827-ից):

Յ Ա Ն Կ Հ Ա Տ Ո Ւ Կ Ա Ն Ո Ւ Ն Ն Ե Ր Ի

Ազամ—160  
 Ալեքսանդր Քրիստաֆորովիչ Բենկենդորֆ—126  
 Ախալցխացիներ (մի շարք անուններ)—155—156  
 Ակն—127  
 Ազվան—128  
 Աշտարակ—131, 132, 135  
 Աստվածատուր Ազա Երևանցի—132  
 Ավթանդիլ Կուկուջանով—131  
 Արախու—174  
 Արարատյան երկիր—124, 125  
 Արփաշայ—124  
 Բագու—105  
 Բաղդասար քահանա—159  
 Բարոն Ռոզեն—108, 114, 124

Բարսեղ Կալիսկոպոս (նաև արքեպիսկոպոս)—107, 111, 123, 159, 160  
 Բարսեղ Կալիսկոպոս՝ Մուզնի գյուղի—126  
 Բարսեղ Քեչիշ Օղլի—156  
 Բեթղեհեմի եկեղեցի—159  
 Բեժան Պատխով—131  
 Բենբուդյաններ—167 (տես և Բ. իշխան)  
 Բեյ Օղլի—128  
 Բեսարարիա—115  
 Բ. Իշխան—170  
 Գարբիել Հովհաննիսյան—105  
 Գալուստ Զուղայեցի—127  
 Գաղիա—115  
 Գևորգ Արծրունի—130, 168—169



Գևորգ Երբարաշի—127  
 Գևորգ (Թելեթի քահանա)—160  
 Գևորգ Վենապետյան—Աշտարակցի—107, 109, 110  
 131—135, 160  
 Գևորգ Տաթևացի—124  
 Գևորգ Քեղխուզյանց—130  
 Գողիաթ—174  
 Գորի—145, 160  
 Գուճըի—127  
 Գրիգոր Արզվինցի (Տուգուլ)—123, 124  
 Դանիել Զախարիչ—162  
 Դանիել Կաթուղիկոս—127  
 Դավիթ Կաթուղիկոս—127  
 Դավիթիկա Սուրենյան = Դավիթ Սուրբանցի—114  
 Երևան—126, 127, 130, 132—135  
 Երևանի կոմս—125  
 Երմուզի—128  
 Երուսաղեմ—142  
 Եփրեմ Կաթուղիկոս—110, 125, 128  
 Զաքարիա Բենքուզյան—132  
 Էրզրում (Արզրում)—117, 128, 138  
 Թաղևոս քահանա Գորիի—160  
 Թավրիզ—127  
 Թելեթ—160  
 Թոխաթ—126—128  
 Թովմա Ղորղանյան—107, 114, 121, 158, 167  
 Թովմաս Թեուճյան—107, 130  
 Իզմիր—127, 128  
 Ինզլիզու Էլչի (անդլիական զեսպան)—128  
 Խորոյ-Խաթուն—155  
 Կարապետ վարդապետ—144  
 Հակոբ Շուլավերցի—137  
 Հաղպատ—128  
 Հասան-Խան—128  
 Հավլարար—164, 176  
 Հարություն Ալամդարյան—122  
 Հարություն Շիրմազանյան—Վարդանյան—130, 131  
 Հարություն Քալանթարով—133  
 Հին Անապատ (Երևանում)—133  
 Հոլանդիոս սկի—108, 130  
 Հովհաննես արքեպիսկոպոս—127  
 Հովհաննես Կարբեցի (Կաթուղիկոս)— Շաս հաճախ,  
 համարյա ամենուր, հատկապես 2-րդ գործողու-  
 թյան մեջ:  
 Հովհաննես Ղրիմեցի—123, 124  
 Հովհաննես Շահխաթունյան—123, 124  
 Հովսեփ եպիսկոպոս—107, 123  
 Հովսեփ Մարուզյան—108, 159, 160  
 Հրեշտակապետաց եկեղեցի—141  
 Հ. քահանա—176  
 Զորագյուղ—126  
 Ղազարապատ—132  
 Ղազար քահանա (Գորի)—137  
 Ղայսարի (Կեսարիա)—127, 128, 131  
 Ղարս—127  
 Ղոջաղանք—127  
 Ղորղանյաններ—167

Ղուկաս արքեպ.—107, 122, 123, 131, 132, 134  
 Ղուկաս Կաթուղիկոս—127  
 Ղիչաղ—144  
 Մանադ-Խան—127  
 Մաթեոս եպիսկ.—131, 132, 134  
 Մարտիրոս վարդ. Աշտարակցի—124  
 Մարտիրոս քահանա Թելեթի—137  
 Մելքիսեթ—148  
 Մելքում Թեուճյան—130  
 Մեծ Բերդի եկեղեցի—106, 140—142  
 Մինաս եպիսկ.—123  
 Միրո Միրիմանով—140, 159  
 Միքայիլ Սալլանթյան—122  
 Մկրտիչ Եկեղյան—105  
 Մկրտիչ Երևանցի—132—135  
 Մկրտիչ Քարտաշյան—107, 109, 121, 159, 160  
 Մկրտում Քարտաշով—159  
 Մոզնի—126  
 Մոսկով—115  
 Մուշ—127  
 Նահապետ Արշակունյան—127  
 Նասվետով (Նեսվետակ)—127  
 Ներսես Աշտարակցի—108, 115, 122, 128, [հաճախ]:  
 Ներսիսյան Ուսուճարան—135  
 Նիկողայոս եպիսկոպոս—123  
 Նիկողայոս Տ. Մարուզյան—123, 124  
 Շահան Զրպետյան—122  
 Շահպաղա—128  
 Շամախի—126  
 Շիրվան—125  
 Պարիզ (Փարիզ)—115  
 Պոլիս (Կ. Պոլիս)—127, 128  
 Ուսումնական—128  
 Պարսկաստան—125, 127  
 Պետրոս Քալանթարյան—127  
 Ջաֆար Խան—174  
 Բուս մեծեր—170  
 Սալիան—148  
 Սաղիան—124—126  
 Սարգիստիսեր—160  
 Սեթ-Պետրոս—126  
 Սիբիր—160  
 Սիմոն Բզնունի—123—129  
 Սիլյուսար—128  
 Սուլթան օսմանյան—124, 136  
 Սուրբ Գայանեի վանք—129  
 Սուրբ Գևորգի եկեղեցի—140  
 Սոֆիա—131—135  
 Սպահան—115, 127  
 Ստեփան Ախալքալաքեցի—137  
 Ստեփան Արզուիթյան—114, 122, 137  
 Ստեփան Ենոքյան—128  
 Ստեփան Կաշակերյան—Արարատյան—107, 111, 112,  
 122—124, 166  
 Ստեփան Տալինով—113, 114  
 Ստեփան Տեղապահյան—128  
 Վարչապալի Կնյաղ—125



Վրաստան—105, 106, 108, 122, 124, 125, 136  
 Տայք—105, 106  
 Տարիել Չախարիչ—162  
 Փամբակ—127

Փարաբար—133  
 Փոքր Բերդի եկեղեցի—140-142  
 Օսմանյան երկիր—124, 169\*

Բ Ա Ռ Ա Ր Ա Ն

Ադամ (Ատամ)—մարդ  
 Աժուժ—արժեք, նշանակություն  
 Ազոն—ազուն, աղացվող հացահատիկ  
 Անֆիլա—(Էնֆիլա)—հատուկ տեսակի քթախոտ, որով  
 այն ժամանակ հայտնի է եղել Թիֆլիսը  
 Աշպաղ—խոհարար, ճաշ պատրաստող  
 Արդա—դիմում, խնդրագիր (արդ—խնդիրք)  
 Ատուց—սրանից  
 Ասիդնացի—բանկային շեք, դրամի արժեք ունեցող  
 փաստաթուղթ, թղթադրամ  
 Արդյունք—շահ, եկամուտ, օգուտ  
 Բախալ—նպարավաճառ  
 Բաշխայ—ուրիշ, բացի  
 Բատրմաջի—բաստուրմա պատրաստող, ապխտագործ  
 Բեղշատին—կնքեն (Печатать—բռն է)  
 Բուն(ն)ան սորա—սրանից հետո  
 Բոյուք—մեծ  
 Բոշ—դատարկ, իզուր  
 Բոշքողազ—շատախոտ  
 Գանա—ինչ է, կարծում ես, միթե  
 Գեշմիշ (գեշմիշ) ըլլալ—ապրել  
 Գլուխ վեր անել—գլխի մազերը սափրել  
 Դահա—էլ ավելի, առավել  
 Դելիլ—զալալ—առևտրական միջնորդ  
 Դյախ—այո  
 Դիֆ մետի—բոլորը միասին  
 Դիփունք—բոլոր  
 Ենիշարի—ավազակ, ինչ Օսմանեան զօրք, որ  
 ստեղծվում էր հատկապես բանությամբ մահմե-  
 դականացված քրիստոնեա մանուկներից, երբ ար-  
 դեն նրանք չափահաս էին դառնում:  
 Զառաֆ—սառաֆ—ոսկերիչ  
 Զեվզեկ—շատախոտ  
 Զրինգ—առույզ  
 Էգերայ—գուցե, երանի  
 Էլի—գեսպան  
 Էֆենտի—պարոն, տեր  
 Թանխա տալ—պտույտ տալ  
 Թեմեսուք—պարտամուրհակ  
 Թեսպեն—թաղեն, տերողորմայ, համբիշ  
 Թերդիբաշի—գերձիկներն մեծ. գլխավոր դերձիկ  
 Թուլուդեն—տիճոր պատրաստող կամ ջրկիր (որը  
 կրում է տիճորով), կամ տկով փողոցներում ջուր  
 ցանող:  
 Իշարով—կասպալով  
 Լախրթի—զրույց, խոսակցություն  
 Լաբին—բայց, սակայն

Խալիվել—ազատվել  
 Խալիբել—ուղարկել, ճամբել  
 Խարճ—ծախս  
 Խորաթիլ—զրուցել  
 Խոշ—խո, խոմ, հո (նաև բաղցր, դուրեկան)  
 Կեորա—Գորա—չափ  
 Կոնի—ճան, վեղ  
 Կոպիտ—կոպիտ—պատճեն  
 Կուշեր—կառավան  
 Հայդե—դե, դնա, շտապիր, դեհ  
 Հեղ—անգամ  
 Հիմիսկեվետ—այժմեկտ, իսկույն, հենց հիմա  
 Զլիվ—հաղիվ, վերջապես  
 Դուրուշ—դրամի տեսակ, տանկական փող, նախա-  
 սովետական շրջանում արժ. 8 կոպ. (դուրուշա-  
 նոց—դուրուշի արժեք ունեցող):  
 Դանվեջի—կոֆե պատրաստող  
 Մադրամ—բայց, սակայն  
 Մեմլեքեթ—երկիր  
 Մեյթաբ—ձխապան, գոմապան  
 Միլլեթ—ցեղ, ազգ  
 Մունջ—լուռ, համբ  
 Մուշտակաիվ—բանցբամարտ  
 Մսխ, մխս—ծախս  
 Մոզ կոնիք—կնալաքեք, կժողովք  
 Նե տեմեք (նե դեմեք)—ինչ ասել է, ինչ է նշանա-  
 կում  
 Ուրուքմին—հարմար  
 Ուփրո—առավել  
 Չորբա—ճաշ  
 Զեր—դեռ, նաև անգամ  
 Զկրու—ինադու—հակառակությամբ, ի հակադրու-  
 թյուն  
 Սանդուղ—սնդուկ  
 Սեպել—հաշվել  
 Սոխախ—նեղ փողոց, նրբանցք  
 Սուբկուն—արտաքսուս  
 Ստակ (ըստակ, յստակ)—դրամ  
 Տեվթեր—զավթար—մատյան  
 Բախամ—թվանիշ  
 Բախի—օղի  
 Փակադիր—ծածկադիր  
 Փարա—դրամ

\* Սույն ցուցակում ցույց չենք տվել զործող  
 անձանց և Թիֆլիս, Էջմիածին, Ախալցխա վայրերի  
 անունները:



Փափուչ — ասնամանի տեսակ

Փեղեկենկ — միջնորդ՝ ստոր գործերի

Փեյզան — սկիզբ, հայտնվել, սկսվել, ծնվել

Փեշեք — արհեստ

Փեշին — փեշեք — նվեր աչքալուսանք

Քամբախտ — բախտագուրկ, վատբախտ

Քերխանա — քարքիկա — գործարան

Քերվանսարա — խան, իջևան

Քոծ — կին ծառա, աղախին

Քոշք — աղարանք

Օդա — սենյակ

Օդուլ — տղա, զավակ

Օբմին — մարդ

Ֆերման — հրաման

Ֆերդե — Փարդա — վարագույր

Ֆոնջի — փոնջի — հացագործ